

מינצט

7

1981

სსსრ

289

გამომცემის 25-ე წელი

7

ივლისი

1981

თბილისი

საქ. კვ. ცენტრის გამომცემლობა

ლიტერატურულ-მეცნიერული და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ჟურნალი

საქართველოს ალკა ცენტრალური კომიტეტისა და მწერალთა კავშირის ორგანო

კოეზია და კროზა

3. ხუტა ბირულავა — ახალი წიგნიდან. ლექსები
6. ენვარ ნიშარაძე — ლექსები
11. მანანა ავალიშვილი. გელანო. მოხირობა
19. ნოზადი ბარათია — რა ლამაზია თუშეთი. ლექსები.
23. ავთანდილ ადამიშვილი — მოთხრობები
36. ვახტანგ ხაჩილაძე — ლექსები
41. მიკა ალექსიძე — მოთხრობები
65. ალუდა არაგული — ლექსები
67. ჯამალ ჟონია — ლექსები
69. ავთანდილ ბაღდაძე — ძრწოდა მღვდართა შიშით. რომანი.
92. დანიელ ხახიაშვილი, დავით ნავროზაშვილი, დარეჯან კვანიაძე — ლექსები
95. დავით ჯავახიშვილი — ლექსები
98. ძმების ჯავახიშვილი — მიხეილ ჯავახიშვილის ცხოვრება და მოღვაწეობა. დასაწყისი

ახალი თარგმანები

108. იოჰან ვოლფგანგ გოეთე — კროლოგი ზეცაში. პოემა. გერმანულიდან თარგმნა იოჰან ჭემერტელიჩი.
116. ლონგელო, ლესლი ვულფ კედლი, თომას მური — ლექსები. ინგლისურიდან თარგმნა გეორგი კელიძე

წერილები

119. გურამ შარაძე — არქეოგრაფიული ძეგლები
126. სოლომონ ხუციშვილი — ქრისტიანობა რაჭაში
135. ირაკლი კანჭიშვილი — უძველესი ქარაგმები
137. კოტე კახიანი, სერგო კაკაშვილი — კოლხეთი ნადირაძის კომეტური ხელზე
140. ალექსანდრე ბანდინიშვილი — სვანეთის ისტორიული წარსულის ზოგიერთი საკითხის შესახებ

ახალგაზრდა მეცნიერი „ცისკარში“

145. დენიზა ჯუმაბაძე — ფილოსოფიის ისტორიის საკითხებიდან

პირველი შთაბეჭდილება

153. ამირან ასანიძე, ივანე თლუგო — მიკაბიძეებსა სომხურად

მოგზურთაღსა მომადანი

155. გრიგოლ რუხია, ვაჟა ჩორდელი — ექვთიმე ბატალიძის

მთავარი რედაქტორი

მორის ფოსნიშვილი

სარედაქციო კოლეგია:

ტაბუა ამირაშვილი,
გივი ბაგატიშვილი,
გურამ ბერძენიშვილი,
რისმაზ გორდენიანი,
გიორგი გუბლია,
ნოდარ დუმბაძე,
მერაბ ელიშვილი,
ვაჟა ლორთქიფანიძე.

მთავარი რედაქტორის
მოადგილე
ოტია პატარია,

გურამ ფანჯიქია,
ნუგზარ შატაძე,
ჯანსუღ ჩარკვიანი,
გივი ქნულაძე,
ნუგზარ წერეთელი,
თამაზ წიფჩივაძე,
ტარიელ ტანტუნი,
რეზო ტიშკიშვილი.

ხუთა გერულაშა

ახალი წიგნიდან

სამი რომანსი

1

მე შენს თვალეში ვკითხულობ რისხვას,
როცა მუხლებზე დაცემას ვნატრობ
და იმ სასტიკი რისხვისგან მიხსნას,
არავინ არი, სიცოცხლის ხატო!

მე შენს ღიმილში ვკითხულობ წყენას,
როცა ბრძოლაში დაღლილსა მხედავ,
და ევედრები ნიადაგ ზენას,
რომ გამიფანტოს ჯანლი და სევდა.

მე შენს დუმილში ვკითხულობ ტკივილს,
როცა სტრიქონში იმედი ქრება, —
ნატყვიარევით სიმწრისგან ჰკივის
და ბუღბუღივით ბუჩქებში კვდება...

მე შენს თვალეში ვერ ვიტან რისხვას,
როცა ჩრდილივით დაცემას ვნატრობ
და იმ უღმობელ მზერისგან მიხსნას,
არავინ არი, სიცოცხლის ხატო!

2

არ გაფერინდები, ვითარცა წერო,
როცა ჩამოთოვს და აცივდება.
ოცნებავ ჩემო, რაც უნდა ვწერო,
ფიქრი ამ ზეცას არ ასცილდება!

არ მოგშორდები დიდ ზამთარშიაც,
სიცივე თუნდაც ალაღ მეკიდოს...
უფრო ძვირფასი ვინ გამაჩნია,
შენ გაგწირო და მას გავეკიდო!

უსიმღეროდაც არ გავერდები,
ოღონდ მაცალე, კვლავაც მაცალე.
თავს შეგაბრალე განა ვედრებით,
როგორც მზეთამზეს, თავს განაცვალე.

მკერდში გულია თუ ლერწმის ღერო,
ჰანგი ღვთიური არა ცივდება.
ოცნებაე ჩემო, რაც უნდა ვწერო,
ფიქრი ამ ზეცას არ ასცილდება!

3

დედაბუნებამ, ვით გულთმისანმა,
გამომითვალა ურიცხვი წელი.
დრო მიდის, მაინც ისევ ისა ვარ —
იმ გაზაფხულის გულისთქმის მცველი.

სულ სიყვარულის დავრჩე მსახურად,
თვით შემოქმედმა მარგუნა ბედად.
უჩინმაჩინის ქუდი მახურავს, —
ვერავის ვხედავ თვინიერ შენდა!

ვარ აფრენილი არწივის ბუდით,
რა დამღლის ცაში ხეტიალს ნაჩვევს!
უჩინმაჩინის გახურავს ქუდი
და... შენც ჩემს გარდა ვერავის ამჩნევ!

რაც გინილადა მშვენების ღმერთმა,
შენ მისახსოვრე, როგორც მადლობა,
და უსასრულოდ ვიქნებით ერთად:
მე, შთაგონება, ახალგაზრდობა...

ქველი ღლიურიდან

ო, ჩემო მტრებო (შურისკაცებს თუ ეთქმით მტრები!)
მე იქ ვარ, სადაც ცის კიდეებს ერთვიან მთები.

ამ სიმაღლეზე ამიყვანეს თქვენმა ხელებმა...
რომ გაქრეთ უცებ, ღმერთო ჩემო, რა მეშველება!

ციცაბო კლდეებს უწრიაბოდ ავყევი ზევით,
ხან ალტაცებით და ჟამიჟამ დასეტყვილ მზერით.

სხეული უღვთოდ დამიკანრეს გზაზე ლოდებმა,
მაგრამ არც შველა მითხოვია, არც შეცოდება;

არცა ქომაგი მინატრია, არცა მფარველი
(ან იმას როგორ ვინატრებდი, რასაც არ ველი!).

ბილიკ და ბილიკ ასე მართო რბოლა ძნელია,
მაგრამ რას იზამ, მწვერვალები როცა გელიან!

ო, ჩემო მტრებო (მაინც როგორ გინოდოთ მტრები!)
თქვენ მაიძულეთ, გამეშალა ამაყად ფრთები;

თქვენ მაიძულეთ, ამეხედა ცისკენ გორგზად,
თორემ ვინ უწყის, ექნებოდა ჩემ გზას ბოლო სად!

თუმცა გარს მივლით და სისინებთ, როგორც მცურავი,
მკლავი მომეჭრას, თუკი თქვენზე ვთქვა სამდურავი!

რაიც ლამაზი შემიქმნია და ფასეული,
რასაც ვერ ამჩნევს სჯულმდებელთა კასტა წყეული,

სულ თქვენს წყალობად ჩამითვლია... თქვენი მიზეზით
იქცა კოცონად სული ჩემი უფაქიზესი!

ამ ქვეყანაზე როგორ გაჩნდით თავად არ ვიცი,
თქვენს ყოველ ხიფათს ტკივილივით მაინც განვიცდი:

თუკი თქვენთაგან აღარც ერთი არ მეყოლება,
ვაითუ დავცხრე, — უმტრო ვაჭკაცს რა ებრძოლება!

...როცა მე ვგალობ, ვიცი ძველი გამოცდილებით,
ვით ნაწვიმარზე სოკოები, ამოცვივდებით,

ამოცვივდებით და... ტყუილის გუდას ჩაბერავთ,
სხვა გზა არ არი, უნდა ვიქცე მეც კახაბერად.

ვით კახაბერი ვდგავარ მთაზე და თოვლის კართან,
და ამისათვის რალა მეთემის, მადლობის გარდა?!

ონგა .ო
აგ ლი ნ

ი ბიბლიოთეკა

შიშარაძე დაბადების დღეს

დღეს უჩვეულოდ მხიარული ვარ განგების ძალით თუ ღვთის შეწევნით, გაჩენის დღიდან ოცდამეათე დაბადების დღეს რადგან ვესწრები. თუმცა არავინ უწყის წინასწარ საით გვაბრუნებს ესე სოფელი, მაგრამ მე მაინც ამ მიწის გარდა არ მინატრია სხვა სამყოფელი. მიეძინება მეტეხთან მტკვარი და სხივნათელი დღე იკვირტება, მერე რა, თუ კი მკაცრი ცხოვრება დღესასწაულებს კვლავ არ მპირდება. თუ არ მომიტანს სახსოვრად ნობათს, დაბადების დღეს როგორც უხდება, მე ვიცი ქვეყნად არსებობს ხალხი, ჩემი გულისთვის ვინც შეწუხდება. თენდება. ფეხით გადავჭრი „ზემელს“ და დავეშვები მტკვრისკენ მოკლე გზით, ადრეა, მაგრამ უკვე ქალაქი გარბის სადღაცა თავქუდმოგლეჯით. აღმოსავლეთით ამოდის მნათი, ძარღვებს აწყდება სისხლი მჩქეფარე და მთაწმინდაზე ეკლესიები ფერისცვალობის მოსვლას რეკავენ. ჩემია, ჩემი ეს ყველაფერი, ამ დღეს მე ვერსად დავემალე, ყველგან მომაგნებს ჩემი თბილისი სითბოჩამდგარი ლურჯი თვალებით, ატირებული სახურავებით, გაბრწყინებული ფანჯრის მინებით, შემოდგომური მძაფრი ქარებით და გაზაფხულის თბილი წვიმებით. არა, არასდროს არ მომასვენებს შემოხვეული სევდა ღრუბელად და მე თბილისის დაჩეხილ სხეულს მკერდში ვიხუტებ და სულს ვუბერავ. ჩემამდე ქვეყნად რაც კი ყოფილა, ანდა ჩემს შემდეგ რაც რამ იქნება, ასე მგონია ყველას მაგიერ როსმე მარტო მე მომეკითხება. კიდევ რამდენი ფიქრი მაწამებს, რამდენი კითხვა ჯერ ვერ გადავჭერ, ჩვეულებრივი შურით და ზაკვით მე დაჭრილი ვარ ბარე ათასჯერ. მე ერთი წამი მეგონა მხოლოდ, თურმე რამდენი წელი გასულა, რაც ცხენისკუდა გოგომ თვალებით შავი ზღვის ზვირთი შემომასხურა. ის მღელვარება სულში დაცხრა და, დარჩა მხოლოდლა ჩუმი ნალველი, მაგრამ მე ვიცი ჩემი ცხოვრება დანალმულია ახალ ნალმებით. და ისევ ისე მივყვები ფიქრებს და ამ ფიქრებით ნელა ვთეთრდები, გზა კი მძიმეა და უცაბედად, კაცმა არ იცის, სად ავფეთქდები.

ძვირფასო დედა, მე კარგადა ვარ, ვერაფერს გეტყვი სხვას ალბათ ახალს, არ მოინწყინოთ უჩემოდ ოლონდ, მამას უთხარი, რომ მალე გნახავთ. ვერ წარმოიდგენ როგორ გამათბო ამ ზამთარს კაშნემ შენმა ნაქსოვმა, სულ ყველამ ერთ დღეს რომ დამივიწყოს, ვიცი შენ მაინც მუდამ გახსოვარ. შენ შორს ხარ ახლა, ვეღარ მაჩუქებ ვერც „ასფურცელას“ და ვერც „წიქარას“, უნდა დავხურო კარები თორემ, სულში სიცივე შემოიპარა. თუმცა წიგნის მაღლი და სიყვარული

მე შენგანა მაქვს როსმე აცრილი, მთელი სამყაროს სიბრძნეს ამ წუთას ერთ „იანანას“ ჰანგში გავცვილიდი, მაგრამ მე იმ დროს ამაოდ ვნატრობ, ერთადერთი გზა დღეს მიდის სახლში, ჰოდა მეც, ალბათ, შინ დავბრუნდები, როგორც წესია და სუფრას გავშლი. მივეფერები ცოლსა და შვილებს, სურებში ღვინოს ჩავასხამ კახურს, ოდესმე ვინმე ორი ბატონის ლექსის და ღვინის დამარქმევს მსახურს. მერე მეგობრებს მოვიპატიჟებ და მათი გულის ფეთქვით გავთბები, და მთელი ღამე ვიკითხავთ ლექსებს, და რა თქმა უნდა, ყველა დავთვრებით. და როცა თბილისის მზე მოულოცავს ახალ აღიონს და ახალ ცისმარს, მე გავაცილებ ძმაცაცებს ჩემსას, მერე დავწვები და ვნახავ სიზმარს: პატარა ყმანვილს შიშველფეხებას მზე შარავანდად თავზე რომ ადგას, აბიბინებულ ცისფერ ეზოს და ბატონებისთვის ნაჩუქარ ბატკანს. ლატალის კორდებს, ბაგრატის ტაძარს და თმაუჭუჭა ღამაზ ჩიჩილას, და რა თქმა უნდა, ძილში ვიფიქრებ, რომ მე ისევ ის ციცქნა ბიჭი ვარ. ჩემო ბავშვობავ შენ უწყი მხოლოდ სად ვდგავარ ახლა, ან სად ვიწყები, იმ აუხდენელ ოცნებებისთვის გთხოვ, ნურასოდეს ნუ გამიწყნრები. თუმც ნახევარი დუნია მოვკლე და სიყვარული ღმერთად ვინამე, მაგრამ ჯერ კაცი ვერ ვნახე ქვეყნად, ვინც მიაღწია აღთქმულ მიწამდე. და მაინც, ალბათ, ბედნიერი ვარ განგების ძალით თუ ღვთის შეწევნით, გაჩენის დღიდან ოცდამეათე დაბადების დღეს რადგან ვესწრები.

რას მეუბნება ნეტავ ეს დილა?

რას მეუბნება ნეტავ ეს დილა, ან ეს სიჩუმე რას მეუბნება, უშგულის თავზე ფრთების შრიალით გადაიფრინეს თეთრმა ღრუბლებმა. აღმოხდა მზე და ცისფრად გაბრწყინდა განათებული მთების მშვენება და ყველაფერი შეერწყა ერთურთს, სიზმარი, ცხადი და მოჩვენება. და მე ვიდექი ენგურის პირას აღელვებული როგორც ოდესღაც, მერე უეცრად უძირო ციდან თითქოს ღვთისმშობლის ხმა შემომესმა. და მე ვფიქრობდი, სათაყვანებელ ჩემს მიწანყალზე და წინაპრებზე და წენდა ქარი ღრუბლების ფთილებს, როგორც ჩალისფერ დროშის ნაფლეთებს. მერე ამტკიცდა ძველი ჭრილობა, მერე ადულდა სულში მირონი და დიდხანს, დიდხანს უღვთოდ დაქცეულ საგვარეულო კოშკთან ვტიროდი. ო, კმარა უკვე, რაც ცოდვა მანევს, რაც გავყიდე და რაც გავაჩუქე, მე ვეღარ დავთმობ ამიერიდან კვამლით გამურულ სვანურ მაჩუბებს. ვერც კერიასთან დაკიდულ ნაჭას, ვერც კალოს, კევრებს და ვერც მარხილებს, ვერც ძველ ჭუნირებს, ვერც სალოცავებს, ვერც ძვირფას ფრესკებს თვალებდათხრილებს. დე იბიბინონ ამ სათიბებმა. დე

ინრიალონ მარად ნისლებმა უშგულის თავზე და მეც ხმ-
შვიდე ვიცი არასდროს არ მეღირსება. და ერთხელ, ალბათ
სადაც ერთმანეთს ჩახუტებიან მთები მკერდებით, გადმოვხეული
ვიქროლებ, როგორც ღრუბელი და ცის ლაჟვარდებს შევუერთდები.

60 დანივნება

ნუ დაივინყებ ზეთისხილის შრიალა ტოტებს,
დიდი ხნის მერე, არ ვიქნებით ჩვენ ერთად ოდეს.
ეხვევა ქარი მწვერვალების დათოვლილ თხემებს,
ზღვიდან აფრებით განთიადი შემოაქვთ გემებს.
უკანასკნელად გადავყურებ ღამეულ ქალაქს,
ის შენს ხატებას შემოდგომის უბეში მაღავს.
ხვალ ყველაფერი დამთავრდება, იქნება გვიან,
ცრემლიან წამებს ვარსკვლავები ციმციმით თვლიან.
რალა დარჩება გაფრთხილების მითხარი ღირსი,
რაც იყო ჩვენი, გარდუვალად გახდება სხვისი.
და როცა ერთხელ, გახუნდება ზღვა ცინცხალ ფერთა,
სიბერე მოვა, აღარავინ იქნება ჩვენთან.
დრო დააყურებს ტკივილს გულში ხმალივით გაჩრილს,
ნუთუ ამ ქვეყნად მარადიულ ტანჯვისთვის გავჩნდით.
თენდება. ცაზე იცრიცება ნისლივით ბინდი,
ჩვენც ვჭკნებით, როგორც ყვავილები ჭკნებიან მინდვრის,
და მაინც გვედრი, არ ვიქნებით ჩვენ ერთად ოდეს,
ნუ დაივინყებ ზეთისხილის შრიალა ტოტებს.

მინდვრებისაკენ

მინდვრებისაკენ. მიწის სურნელი მეძახის ქუჩის გნიახით
დაღლილს, უნდა დავაგდო შეუბრალებლად ქალაქი — დი-
დი პირქუში სახლი. სად ათასგვარი უცხო ხმები და გუ-
ლგრილი მზერა მარტყია ირგვლივ და სადაც სხვისთვის
არვინ იმეტებს თუნდაც დამჭკნარი ფოთლების გვირგვინს.
აქ ცას შემთხვევით მაშინ თუ ვამჩნევ, როდესაც ელვის
გააპობს ბზარი, ან, როცა ვინმე მოულოდნელად მეძახის
ზემო სართულზე მდგარი. მინდვრებისაკენ. რადგან ფესვე-
ბის დათმობა თურმე ძნელია ერთობ, ეს საუკუნეც იქ და-
იბადა, სადაც ბალახის სანთლები ენთო. მაგრამ ო, ახლა
მის რკინის მკერდზე ძნელად იპოვნი საზრდოს და საფარს
და ასუფთავებს ძველ ხსოვნას ჟამი, როგორც ბეჯითი მო-
სწავლე დაფას. და თუ ბოლომდე ვეღარ მოვიკლავთ ძიების
ჟინს და განწმენდის სურვილს, იქნებ იქ, დიდი ხნების
ჩრდილში ცოტა ხნით მაინც მოვითქვათ სული.

პოეტი — ფიქრის უდაბნოში ეული მგზავრი,
მუდამ რომ ებრძვის უღმობელი საწუთროს ტრიალს, —
ვისაც წაშითაც არ ასვენებს მოყვასზე ჯავრი,
მიხაკის ნაცვლად ვისაც ზოგჯერ ესვრიან ტყვიას.
ვისაც ბავშვით უანგაროდ ტკივა და ესმის
სხვისი წუხილი, სიხარული, ცრემლი და განცდა, —
დადის და დააქვს ქვეყანაზე მართალი ლექსი,
როგორც სალბუნი დაობლებულ სულთათვის კაცთა.

მესა პროცლავის იასო ქრისტას კათოლიკურ კათედრალში

„ალილუია“ — გუგუნებს მრევლი და საუფლოში ნათელ-
მხილველის, დგახარ და ტაძრის თალებს გალობა აწყდება,
როგორც უცხო ფრინველი.

„ალილუია“ — გუგუნებს მრევლი და სასოება იღვრება.
ციდან, ხოლო სანთლები ტაძრის სიღრმეში, საკურთხევე-
ლთან სუნთქავენ მშვიდად.

„ალილუია“ — გუგუნებს მრევლი, ნეტარებს კაცი, ქალი
თუ ბავშვი და მათი ლოცვა ეკუთვნით იმათ, წუხელის გა-
რეთ ვინც დარჩა ქარში.

„ალილუია“ — გუგუნებს მრევლი გადაბუგული ცხოვრე-
ბის ხანძრით და ჯადოსნური მუსიკის ხმაზე ცისკენ მიი-
წევს გუმბათი ტაძრის.

„ალილუია“ — გუგუნებს მრევლი და ეს გუგუნი ლაჟვარ-
დებს ერთვის და ახლა ამდენ მორწმუნეს შორის, ერთა-
დერთს, ალბათ, შენ არ გწამს ღმერთი.

„ალილუია“ — გუგუნებს მრევლი და საუფლოში ნათელ-
მხილველის, დგახარ და ტაძრის თალებს გალობა აწყდება,
როგორც უცხო ფრინველი.

ფიქსტა

დამთავრდება ჩვენი ფიქსტა.

ყველაფერი მთავრდება ქვეყნად,

ცხოვრება თურმე არ შეიძლება

მხოლოდ ზეიმი იყოს გაბმული.

მაგრამ ზომ გვქონდა ჩვენც დღეები,

როცა შორეულ ნაპირზე მდგარებს

გვესალმებოდნენ უცხო გემები.

ჩვენც ხომ ვაგებდით ერთმანეთს სუნთქვით.

ვით მოგარდნილი ქარი ავსებს

აშვებულ აფრებს.

ხომ გვყავდა ზღვაში თითბრის მონეტებს

და ვუთქვამდით ერთადერთ სურვილს,
სურვილს უკან დაბრუნებისას.
მაგრამ ჩვენ უკან ვერ დავბრუნდებით,
არც ფიესტა განმეორდება,
ორივემ ვიცით, ვიცით,
თავს კი ვიტყუებთ მაინც.

მეგობრებს ვკარგავ

მეგობრებს ვკარგავ, სინანული გულს მიკლავს მწარე,
იფანტებიან სამუდამოდ სხვადასხვა მხარეს,
არ ვიცი, ასე თუ გაგრძელდა, ოდესმე, ალბათ,
არ შემოაღებს აღარავინ ოთახის კარებს.

სევდიან ცაზე ძველებურად ამოვა მთვარე
და მეც წავყვები სამუდამოდ შორეულ ქარებს,
მეგობრებს ვკარგავ, ძველ მეგობრებს შეძენილს სიმწრით
იფანტებიან სამუდამოდ სხვადასხვა მხარეს.

ლურჯი დირიჟაბლები

ცარიელი და სევდიანი ძველი სახლები
გადავინწყებულ ზმანებების შუქით ივსება;
ბავშვობის ლურჯი, დათოვლილი დირიჟაბლებით
ცაში აფრენა არასოდეს არ გველირსება.

გაფანტულია მხიარული ჩვენი ამქარი
ცვივა ფიფქი და სიზმარივით მიდის დრო უხმოდ
მაგრამ ო, მაგრამ, ყველაფერი თუა გამქრალი
ყოველ გაზაფხულს კვლავ ერთმანეთს რატომ მოვეუხმობთ.

მ ე ლ ა ნ ო

გაზლილ სუფრაზე ბროლის ჭიქების წკრილისას, ქარაგმული სიტყვების ნაგარდისას მიხვდა, რომ უჩინო იყო და გული დასწყდა. კაკლისგულიან შემწვარ კომშს თვალი მოაცილა და ლაქწასმულ ფრჩხილებს დახედა. ინატრა თავისი მყუდრო, სიჩუმით მოფარდაგული ოთახი, სავარძელში მჯდარი მოხუცი დეიდა, მისი თვლემისგან მოგვრილი მოთენთილობა და ძირს დაცურებული გაზეთის წრიალი, წამიერად რომ შეარხევდა ღუმლის აბლაბუდებს. არავის გაუგია, ისე წამოდგა და გასასვლელისკენ გაემართა.

ქუჩაში შემოდგომის თბილი ქარი საცეცხლურს აქნევდა და კვამლივით ფანტავდა გაცრკვილ სამკაულებს. ვარსკვლავები ყინვისფრად კრიალებდნენ ცაზე.

ნელი ნაბიჯით შეუყვავა აღმართს. ამ ქუჩაზე დადიოდა შვიდის, თხუთმეტის, ოცის და ახლა ოცდარვა წლისა. ამ ქუჩაზე მცხოვრებნი მის თვალწინ დაბერდნენ. მისი ტოლები რა ხანია დათხოვდნენ და იერშეცვლილნი ხვდებიან გზაზე. მწიფე ხილივით კრეფენ ცხოვრების ღღებებს და ოჯახური საზრუნავი ჭირვეულად ატყვიათ სახეზე. მისი ოთახის კედელზე ჰკიდია მომინანქრებული თევზი, კოლგოიანი ქალებითა და ხვიარა ყვავილებით მოხატული. ამ თევზსა და დეიდას შავ კაბაზე დამაგრებულ თხილისგულისოდენა ზურმუხტის გულსაბნევს სილამაზედ. ფუფუნე-

ბად წარმოსახავს და წუთით შორდება თავისი ყოფის სიმცირესა და სივაგლახეს. მაშინ ქორწინების კაბასავით ლამაზია ქალის მოსაწყენი ცხოვრება.

ახლა სალამოს რვა თუ ცხრა საათი იქნება. რონინით მიჰყვება ქუჩას. გარეგნობა და კრძალულება ერთფერად იმოსება და გაბმულ კენესას წაავავს. უეცარი ტკივილით დაკბენილი სული იღვენთება სხეულში.

მეორე დილით დეიდამ დაყვავებით წამოიწყო საუბარი.

— შვილო, კოხტად გამოეწყევ, შენს სანახავად ახალგაზრდა კაცი მოვა.

მელანომ იგრძნო, რომ სიცხადე გაწაფული ხელით არღვევდა ერთფეროვნების მძიმე ფარდას და საცაა უცხო პეიზაჟის წინ დააყენებდა. მაინც შემაღლებული ხმით იკითხა:

— რისთვის?

— ოცდარვა წლის ხარ და, დროა, პატრონი გყავდეს.

— კარგი ერთი...

პატრონად წოდებული ახალგაზრდა კაცი პირისპირ იჯდა და დაბნეული ილიმებოდა.

— თქვენ რა გაინტერესებთ? — მელანომ მზერა გაუპირისპირა უცნობის სახეს.

— რა უნდა მაინტერესებდეს, ოჯახის შექმნა.

— მე ვერ გამოვადგებით, თვალწარმტაცი გარეგნობისა არა ვარ, ცივ ქვა-

ზე ვერ დავასახლებთ, არც ფულიანი და არც საზოგადოებრივი მდგომარეობით კმაყოფილი კაცის შვილი ვარ.

— ეგ რა შუაშია...

— მაშ, რა არის შუაში, თქვით, სიყვარულის უნარი არ გაგაჩნიათ!

მერე სახეზე აიფარა სიფრთხანა, თეთრი ხელები და ატირდა. კაცი ხედავდა, რომ თითებს შორის გზას მიიკვლევდა ცრემლი და ქალს ლამაზი ტუჩები უთრთოდა.

მერე ხშირად უფიქრია, ნეტავ რა მსჯიდა, გავთხოვილიყავი. ან სულიერ დამოუკიდებლობას შევინარჩუნებდი, ანდა ჩეხოვის სულიკოსავით გავიზიარებდი მეუღლის პროფესიულ ინტერესს. აღფრთოვანდებოდი მისი აზრებით, დღითი დღე, წლიდან წლამდე დავივიწყებდი ყველაფერს, რითაც აქამდე მიცხოვრია და მას დავემსგავსებოდი.

დღითი დღე ჭანდევით მატულობდა ფიქრი, გაერღვია წრეხაზით შემოწერილი ყოფის საზღვრები და აღარასოდეს ეგრძნო თავი ბეჩავად. მოიგრავნებოდა ფიქრი და გზადაგზა ნთქავდა აზრებს, სურვილებს, ოცნებებს. ჰვარტლისფრად აბოლებული ძვრებოდა ოთახებში, ეხებოდა საგნებს, ადამიანებს. აყურადებდა ცხოვრების გულიდან აღმომხდარ ხმებს. წრეხაზს გაეხსნა პირი და ღვართქავად მოედინებოდა ძლივის, მიღწევის ზორცაღმწილი საქმენი.

ეს საქმენი უძლიერდენ კიბეზე ასვლისას, საკლასო ოთახის კარიდან კათედრამდე მისვლისას. ეს საქმენი სასწაულმოქმედი წამალივით აცლიდნენ სახეს გულთამხილების სათუთ კვალს.

ტრიბუნივით იღვა კათედრასთან და ხელგაშლით მოითხოვდა უკანონობის აღკვეთას, ნეგატიურ მოვლენებთან ბრძოლას. კოლეგებს ეჩვენებოდათ, რომ მათ თვალწინ იბეჭდებოდა მოწინავე გვერდი გაზეთისა.

ხანდახან თითქოს ჰიანჭველების ბუდე აირიაო, ისე აფორიაქდებოდა, რო-

ცა მისი მჭრელი თვალები წააწყდებოდა ადამიანურ ღირსებას, ყრველგვარი წოდებისა და თანამდებობისაგან თავისუფალ ღირსებას, თავისთავადსა და საწთლების კრთომასავით იდუმალს.

როცა მელანო ჰადარაშერთულ პირმსუქან მამაკაცთან კაბინეტში შევიდა, კაცს თავი არ აუღია, რალაცას ინიშნავდა კალენდრის ფურცელზე. მერე, აზროვნებით დაღლილი კაცის თვალებით ამოხედა ქალს, გაფანტულად დააკვირდა კართან მორიდებით მდგარ მთხოვნელს. ცნობიერებამ წამით განდევნა თვალებში ჩადგმული სიბრძნისმოყვარულის იერი და კაცმა წამოიძახა.

— მელანო ხარ, გამარჯობა! — რამდენიმე ტელეფონის ზემოდან გადმოაწოდა ხელი.

— ჩემი ნათლია როგორ ბრძანდება? — თავისივე სიტყვებმა შეაშინა, კარს გახედა, კარგად თუ არის მიხურულიო და ტკეპნით თქვა.

— არავისთან წამოგცდეს, მონათლული რომ ვარ, კარგი? — და „კარგი“ ისე წარმოთქვა, თითქოს ხელთ უმაღლესი სასჯელის უწყება ეპყრა.

— ახლა მითხარი, რაზე შეწუხებულხარ.

— იცი, როლანდ, სკოლაში ვმუშაობ მასწავლებლად, გარკვეული წარმატებებიცა მაქვს — საზოგადოებრივი დატვირთვები, მაღალი შეფასებები. ჩვენი დირექტორი სხვა ადგილზე გადაჰყავთ და ახლა ჩემს კანდიდატურას მხარს თუ დაუჭერ და თუ გვარიანად შემეშველები...

როლანდმა კვლავ ჩაიყენა თვალებში სიბრძნისმოყვარულის ფირფიტები და მიიმედა, დავემოვნებით თქვა:

— ვნახოთ, იმ კვირისთვის გამოიარე, მონაცემებიც მომიტანე.

მელანომ სწრაფი გონებით დაიწყო ხაფანგის დაგება და მოგონილი გულუბრყვილობით თქვა:

— შენმა ნათლიამ აი, ეს გამოუგზავნა შენს მეუღლეს, — ვიოლას, ძალიან, ძალიან დამშვენებდაო.

მაგიდაზე, კალენდრის გვერდით, ზურმუხტისთვლიანი გულსაბნევი დადო.

— მელანო! — შეიცხადა კაცმა. — მელანო, ჩვენში ეგეთები შეიძლება! — თან უმაღლესი გადააფიქვდა თავში ნათქვამი სახიფათო სიტყვა — „შენმა ნათლიამ“. კაცს სიხარბის სულსწრაფი ნდომა გამოეხატა გაბეცებულ გამოხედვაში.

დაწყებითი კლასების მასწავლებელი სკოლის განიერ კართან იდგა და შეუპირვებლად ეკითხებოდა მშობელს.

— დიდი ვინმე ნაცნობი ან ნათესავი თუ გყავთ?

— რა ბრძანეთ, ვერ გავიგე.

— ახლობელი ვინა გყავთ-მეთქი დიდი თანამდებობისა. — თან კალამი მოიმარჯვა და მოსაუბრეს მიაპყრო თვალი. ქალი შეკრთა და გაოცება მეყვსეულად გადმოდინდა ფართოდ გახედილი თვალებიდან.

— არაფერი მესმის, რას ითხოვთ ჩემგან.

მასწავლებელმა ნესტარივით ჩაუტოვა ქალს მსუსხავი მზერა და ცივად შებრუნდა.

კაბინეტში მჯდარ ქალს შეუვალობის საფარველი ერტყა გარშემო. დაწყებითი კლასების მასწავლებელი სიას აწვდიდა და რალაცას უხსნიდა.

— ამ სკოლაში მოხვედრა ყველას კი არ შეუძლია, — საჭრეთლით ჰკვეთავდა სიტყვებს დირექტორი. მის გამტკიცებელ გამომეტყველებას, ღირსებით დამიმბეზულ სხეულს, უჭირდა ისეთი სახელის ტარება როგორიცაა — მელანო.

მეფეთა პორტრეტებს თეთრი მარმარილოსებრი სიცივე და ოქროდ დაფერილი სახოვანება ახლდათ. კაბინეტში მჯდარ ხელმძღვანელსა თუ დირექტორს ურყეობა და სიმტკიცე ესახება სახეზე. დეიდა მათიკო დაჰყურებს დისშვილის სურათს, დეპუტატობის კანდიდატი ჭიჭურ იცქირება ფოტოდან და მო-

ხუცს აოცებს მელანოს სახის მეტყველება.

ქალს გულ-მკერდი ეწოდა და მისი სტად, ყრუდ, მერე ტკივილი გამძაფრდა და ვერცხლისწყალივით გაჰყვა ნაოქოთა ხლართებს. ვაივაგლახით წამოდგა, ბუფეტთან მივიდა და არყის პატარა ჭიქაში რალაც წვეთები ჩაასხა.

— ერთი, ორი, სამი, — ითვლიდა და უცებ მოეჩვენა, რომ საწამლავს ხსნიდა წყალში. შიშმა გამჭოლი ქარივით დაუარა სხეულში და ტკივილმა თვალი მილულა. ხელი უშვა ჭიქას და სავარძელში ჩაჯდა. პატარა ჭიქა იოდისფერი სითხით მის თვალთა წინ იდგა და თითქოს ხრჩოლავდა. კვამლივით გაიწეწა მოგონება და მოხუცებულს გაახსენდა ვეება მხარმკლავიანი მთები, ხელგადაჰდობილი ფერხულს რომ უვლიდნენ ხეობაში. კამკამებდა მთის წმინდა პაერი და მთათა ფონზე ყანებივით იდგნენ თეთრი კოტეჯები. განიერ ვერანაზე ტანახლეტილ მამაკაცთან ერთად ცეკვავდა ხატბეპელასავით ლამაზი მათიკო.

კაცი სამხედრო ექიმი იყო — ედიშერს ეძახდნენ. ნაძვის წიწვებით დაფენილ ტყის ბლიკებზე დაიარებოდნენ და მაშინ ბუნების ღვთაებრივი ძილისას მათიკოს გონებაში ბოროტმა აზრმა იალა. სასადილოში მორიგი შეხვედრისას ქალი მიხვდა, რომ ედიშერი ცოლს ვერ გაცვლიდა სანატორიული რეჟიმის პირობებში გაცნობილ ქალზე.

შინ შემოსვლისას ედიშერს უზიავი გრძნობა შემოებლანდებოდა გულზე. ფეხმძიმე მეუღლის ყოველი მოძრაობა, მისი ხმა და ყურადღების ოდნავი შეფრთხილება კი გონებას სავალალოდ უშფოთებდა.

— კარგი, რა, ვითომც ისე კარგი ხარ რომ საშველი აღარ იყოს. ნეტა რას დაჩერჩებობ, ვის რად უნდა შენი ახალშობილი...

ქალი ტკივილებისაგან იწურებოდა,

მანანა ავალიშვილი
მელანო

მხრები უთრთოდა და შეკავებული ქვითინით მიდიოდა საწოლი ოთახისკენ. ამ დროს ოთხიოდე წლის ბიჭუნა გამოიჭრებოდა ოთახიდან და უსიტყვოდ, შურისგებით გავსილი გამეტებით ურტყამდა მამას პაწია მუშტებს. ყელზე სიმწრის ცრემლი აღებოდა. მამა კი იცინოდა და აწყენარებდა:

— კარგი, ვიხუმრე, რა მოგდის, შვილო.

იმ დღესაც გვიან დაბრუნდა. სიმთვრალე არ ეტყობოდა. მეუღლე სკამზე იჯდა და ქსოვდა. კაცის თვალებში ბოროტეული შეგრძნებისაგან დაწიწკნილი გულისთქმა აღუღებული წყალივით თუხთუხებდა. გაწყობილ სუფრას ზედაც არ შეხედა. დაჯდა, სახეზე გაზეთი აიფარა. გაზეთის წვრილ შრიფტზე მათიკოს ღიმილი დაცოცავდა. უცებ რაღაც მზაკვრულმა გაიღევა ამ ღიმილში და ედიშერი შეაჯანჯლარა. მაგრამ ჩვენება უმაღლე გაქრა და კაცი შლეგს დაემსგავსა.

— ქალბატონო ნატალია!

მეუღლე შეტოკდა და შიშამდგარი თვალებით მიაჩერდა ქმარს.

— ქალბატონო ნატალია, ვისგან დაიღვეით ამხელა მუცელი? — დაიბრიალა სისხლმოწყურებულმა ხმამ.

ქალი შეჰყურებდა იმ დაბეჩავებულო, ობლობით გატანჯული ბავშვის თვალებით, ადრე რომ იგემა ცხოვრების სიმწარე და მაინც ყოველ წუთს აშფოთებს მისი ეკლები.

საძინებელი ოთახიდან ბიჭუნა გამოვარდა. ერთიანად უთრთოდა გამხდარი, უმწეო სხეული და აღზნებული უცქეროდა მამას. ოთახში მეფურად დააბიჯებდა მათიკოს ღიმილი და გამარჯვებას ზეიმობდა.

ქალი ბრმა ფრინველივით აწყდებოდა ოთახის კედლებს. მონახა ტანსაცმელი, ბავშვის ნივთები. ახალშობილისთვის ნაყიდი თეთრეული ხელისკანკალით გაახვია. აოცებდა მათი სისუფთავე, უთოთი გატკეპნილი ქსოვილის კუთხეები, ცხვირსახოცზე ამოქარგულ ყვავილთა ნაზი ფერადოვნება და ფიქრობდა.

და, ვის რაში სჭირდება ერთგულება, სიფაქიზე, სიყვარული, დედობა.

ერთფეროვნებით გულმარტულობა შუალამის ცარიელ ბაქანზე იღვას სწივდაშრეტილი ფეხმძიმე ქალი თბილად ჩაცმულ ბიჭთან ერთად. ორივე ხელი ჩემოდნისთვის ჩაეკიდა. მატარებლის გასვლა გამოაცხადეს. ქალი შეკრთა, ხელი წაავლო ბავშვს და ვაგონს მიაშურა, როცა რკინის ვეშაპი შეინძრა, და ორთქლმავალმაც დაიწვილა, ბავშვმა წამოიძახა:

— დედა, ჩემი კომბოსტოწიწკნია დამარჩა სახლში. დედა, გააჩერე რა მატარებელი.

— არაფერი დაგრაჩა იქ, არაფერი-მეთქი, დაიხსომე!

დედის ხმა ორლესურივით ცივი და საშიში იყო.

ძილბურანში ყურყუმელობდა სადგურის ბაქანი და მის უკან მცირეოდენი ნაგლეჯი ჩაშავებული ქალაქის ხედისა. ბიჭი თვალმოუცილებლად შეჰყურებდა ამ სურათს და არ იცოდა, რომ ეს ჩვენება სადაც უნდა წასულიყო, მუდამ თან გაჰყვებოდა.

ვაგონის ფანჯრიდან კანტიკუნტად მოჩანდა ოდა-სახლების ანთებული თვალები. ყვითელი ფანჯრები სიბნელის ტევრში განაბულიყვენ და გარემოს ანიშნებდნენ, რომ ოჯახს ჯერ არ ეძინა და ბორგავდა განგების ძალით მონიჭებული სიცოცხლის წყალობით, რომელსაც ალბათ წვეთ-წვეთ ხვრებდა განგების ძალითვე მონიჭებული უამური ბელი და ილბალი. ყვითელი თვალები გაუძღისი სიმშვიდით მისჩერებოდნენ ქალს. დაგუბებული ტკივილი შეასკდა თმენის მიჯნას და ქალი საწყალობლად ატირდა. ტიროდა და სუსტი მხრები უცახცახებდა. ბიჭს თავი დაეხარა და საფლავის ქვასავით დადუმებულიყო. ტიროდა ფეხმძიმე ქალი, ვისაც სიცოცხლე უნდა ეშვა დედამიწაზე, ვისაც ადამიანი უნდა გაეჩინა. მერე იმ პატარა არსებასაც უნდა ეტირა და ეცინა. და თავისი კუთვნილი ადგილი დაეკავებინა დედამიწის ზურგზე.

ამ ქალის ცხოვრება ერთი დიდი ზარი იყო, ყმაწვილქალობის დროს უმწვენიერეს ხმაზე რომ წყრიალებდა. მერე ზარს ენა ამოგლიჯეს და ქვა-ლორღზე დააგორეს. მიერეკებოდა ხედური ცხოვრების ძეძვნარზე და ცარიელი ზარი ყრუდ ხმინებდა.

აბრეშუმის ხალისიანი ყვავილებით მოხატული კაბა დაჰკვდომოდა მათიკოს მკვრივსა და სალუქ სხეულს. დადიოდა ოთახში შარიშურით. ხელს ავლებდა თითოეულ ნივთს და სიხარული ლივლივებდა მის ჩამუქებულ თვალებში. ოთახში მდგარი ავეჯი თითქოსდა გრძნობდა უცხო პატრონის მეუფებას. მთელი სიცხადით შიშვლდებოდა მათიკოს ნება, ჩაექოლა ამ ოჯახის გუშინდელი ყოფა, წარეხოცა გახსენების მცირედი კვალიც კი. კართან იღო ჯერ კიდევ სველი ფეხსაწმენდი, ედიშერის მეუღლის ხელით გარეცხილი. ტახტზე დაუმთავრებელი საქსოვი ეგდო და ერთ ადგილას თვალი ჩავარდნილიყო.

სიცოცხლის მიწურვის ქამს გადაჩხრიკა წარსული და ჩანაცრებულ სხეულს ძალა აღარ ეყო გაწითლებისა. წარსული გალაჭულიყო კარებში და ფოლადისფერი თვალებით კაწრავდა მათიკოს კონკადტეულ სხეულს.

— მელანო, წყალი! — აზრიალდა მომაკვდავი.

მათიკოს მოეჩვენა, რომ დისშვილმა ის ახრჩოლებული სითხე მიაწოდა და მიხრწნილი ხმით დაიძახა.

— ეგ არა, ეგ არა!

სული გამოეპარა მკლავ სხეულს, ცაზე ერთი სარკმელი ჩაქრა და სიკვდილის ობობამ სიცარიელის სუსხით დაქსელა მოხუცის ღიად დარჩენილი თვალები.

„ერთი კვირის წინ წავიკითხე ლეო ქიანელის „ჰაკი აძბა“. რალაც ყოვლისმომცველმა ძლიერმა გრძნობამ შემიპყრო. მომეჩვენა, რომ ამ გრძნობამ მიმაახლოვა იმ საიდუმლოებასთან, მხატვრული

ნაწარმოების შეცნობა, მისი ღირსების აღქმა რომ ჰქვია“.

კლასში დუმილი ჩამოდა და მელანო ძალება აგრძნობინა ყველას. მელანოს ხმა ქლერდა საამოდ და გრძნობისაგან დაჭიმული ბგერა დროდადრო სუსტდებოდა.

„საკვირველებათა შორის ალბათ ყველაზე საკვირველია ადამიანის სულიერი სამყაროს გამოხატვა. უფრო რთული და საინტერესო, ვიდრე რომელიმე მეცნიერულ-ტექნიკური აღმოჩენა. მე ვიფიქრე, რომ ღირსეულად დაწერილ ნაწარმოებზე დიდი არაფერი არსებობს ქვეყანაზე. თვალწინ გადამეშალა სულ სხვადასხვა სამყარო კაპიტან კუზმასა, ჰაკი აძბასა და უჯუშ ემხას სახით. უჯუშ ემხა თავისი კეთილშობილური აღნაგობითა და ხელშეუხებელი სიამაყით აღსავსე შორეულ სილამაზეს წარმოსახავს, ამგვარი სილამაზე აზრობრივადაც განმარტოებულია და რეალური სისასხით არ შეიცნობა.

სადაც შორს, მარტოსულოვით დგას უჯუშ კაპიტან კუზმას დროებისაგან განწირული. მისი პიროვნული მომხიბვლელობა წარუშლელ ზღვარს ავლებს ამ ორ ქვეყანას. ჰაკი აძბას ფანატიკური სიყვარული გამოხატავს ტრადიციის შეუვალობას, ძლიერებას. ტრადიციისა, სადაც ჩაქსოვილია ერის სულიერი წყობა. ჰაკის მოთქმა და ტირილი ერთადერთი საშუალებაა სილამაზის გადასარჩენად. იღუპება სილამაზეცა და მისი ერთგული მსახურიც. უჯუშ ემხა ჩემი საყვარელი გმირი. ამ მოთხრობამ მასწავლა ცნობა ჭეშმარიტი ლიტერატურისა“.

— მარინე თაყაიშვილი, — თბილად წარმოსთქვა მელანომ. გოგონა წამოდგა. მელანომ შეხედა მის ფერმკრთალ სახეს, შინაგანი ღირსებით გაბრწყინებულს. ბავშვები დაძაბული ყურადღებით მისჩერებოდნენ ხან ამხანაგსა და ხან მასწავლებელს. გოგონა დედოფა-

მანანა ავალიშვილი

მელანო

ლივით იდგა. სკოლის დირექტორს გულზე მწარედ გაჰკენწლა. ქალის თვალებს ყინულის სიფრთხანა ქსოვილი გადაეკრა და სიცივის ანარეკლმა შემოიარა საკლასო ოთახი. ამ დროს ბოლო მერხიდან სანდომიანი სახის ბიჭი წამოდგა. მერხის საზურგეს მიეყრდნო და დაბალი ხმით დაიწყო:

— ხედავთ, პატივცემულო მასწავლებლო, ვის აფასებს, ვინ უყვარს, რევოლუციის მტერი... შეიძლება, ახლა, ჩვენს დროში არსებობდეს წარსულის მავნე გადმონაშთი. გეკითხებით, რა ოჯახში აღიზარდა, სად იყო სკოლა, კომკავშირი... — დაასრულა ბიჭმა და სახეზე მსუბუქ ჰავლებად დაეფინა ნიშნისმოგება. ვილაცამ დაუსტვინა, ზოგმა გაიცინა, მაგრამ მაშინვე მოითოკა თავი. გაახსენდათ, რომ ატესტატის ნიშნის მესამედი თუ წილადი წყვეტდა უმაღლესში მიღების ბედს.

იარაღაყრილი, ტყვექმნილი მელანო მორჩილად შეჰყურებდა გოგონასა და ბიჭს.

ნოემბრის ცივი ქარი ეხლებოდა სახეზე და გახურებულ შუბლს უგრილებდა. კვალდაკვალ მოსდევდნენ სკოლიდან წამოყოლილი ხმები. თვალთახედვის ისარზე მოხვედრილი ქუჩის მონაკვეთი, ადამიანები, შუქნიშანი, ავტობუსები წყალში დანახული ჩრდილებივით ბარბაცებდნენ, ყოველი არსი საუქუნის ზრიალში კარგავდა თავის ფერს, გემოს, სურნელს. დრო ველური ჭიხვინით გარბოდა და დატორილ ადგილას სოკოებივით ჩნდებოდა მრავალსართულიანი სახლები, დაწესებულებები, დიეტური სასადილოები.

ერთბაშად ყოველივე მიეყრდნო და მელანო თითქოს უფსკრულის პირას ვილაციის ხელმა შეაყენა. მის წინ მოლიმარი კაცი იდგა.

— ვერ მიცანით, არა?

მელანო გამოერკვა. სადღაც უნახავს ასე შემკრთალი მზერა, ასე გულახდილი ღიმილი. უცებ ცხადად იგრძნო, რომ ეს ერთხელ ნანახი, გუშინთ ნაგრძნო-

ბი სიახლოვე თან სდევდა მდგომარეობის აღზევების, გულარძნილობის მირმოთნეობის დროსაც.

— თქვენ სულ არ მისევთ ის ფიქრიანი თვალები, მოწყვნილი სახე; ვიცი, რომ თქვენ არც ფულიანი და არც საზოგადოებრივი მდგომარეობით კმაყოფილი კაცის შვილი არა ხართ. ვიცი, ცივ ქვაზე ვერ დამასახლებთ და ათი წლის მერე, მაინც გთხოვთ, ცოლად გამომყვეთ.

მელანო შემცბარი იდგა და კაცის ყოველ სიტყვას ხარბად ნთქავდა. უცებ დები იშხნელების სიმღერა გაისმა.

— გამომყვევით ცოლად?

— დიას.

— გესმით, რა განუმეორებელი, ქართული სიტყვითი სავსე ხმები აქვთ. გესმით, ილიას სიტყვებს მღერიან. ხვალ, ამ ადგილას მოხვალთ, ეს ხმები მოგიყვანთ.

კაცი დაემშვიდობა და წავიდა.

„ეს რა ძნელი დღე მაქვს და ჭერაც არ დასრულებულა“. გააუიქრა მელანომ და ნაბიჯს აუჩქარა.

ბინის კარი შეაღო. სიჩუმე დანის პირივით ლაპალაჰებდა ბინდით ჩამობურულ ოთახში. სიკვდილის ხელს ყინულის ზოდებად ჩამოეთალა სიცივე და სიცოცხლის თბილი კვალიც ჩაეჭრო. მელანო მიხვდა, რომ ქვეყნიერების კარი დახშული იყო დეიდასთვის. ადგილს მოსწყდა, მიცვლებულის ფეხებთან ჩაიმუხლა და ატირდა.

სიცივის ნაკადი წყალივით ჩაედგარა სხეულში, ხელების თრთოლვა ვერ დაემორჩილებინა. სიცხადის უტყვე დასტური გულდაგულ ფხეკდა სხეულში ჩაბუდებულ ტკივილსა და უსასოობის გრძნობით ევსებოდა თვალები. მეორე ოთახში გავიდა; გაუხდელად მიწვა დივანზე, გაცრეცილი საბანი გადაიხურა და ქუთუთოების სიმძიმემ მოახუჭვინა თვალები.

კვირაში ერთხელ, ორსართულიანი სახლებით ჩარიგებულ ვიწრო ქუჩაზე ქუსლების ბმაწეწყობის კაცუნია

ჩამოვიღოდა მაღალი ქალი. მას ქაფქაფა აუურული ჟაკეტი ეცვა. გულზე თხილსოდენა ზურმუხტისთვლიანი გულსაბნევი დაემაკრებინა. სწორი, კვიშისფერი ქვედაკაბიდან მოუჩანდა ღონიერი, ლამაზი წვივები. ფეხზე რიფსის ბანტით შეკრული, დახურული ფეხსაცმელი ეცვა.

ქალის დანახვაზე მეზობლების ჩურჩული აშიშინდებოდა კუთხე-კუთხულ. „ნეტაი მაგას, საარშოყოდ გამოწყობილი დაიარება“. ქალი სრულიად არ ჰგავდა უძილობით, შრომით, შიმშილით დაშრეტილ მეღანოს დედას. დედას გახუნებული კაბა მხრებზე ისე ჩამოკონწილებოდა, თითქოს სველი ჩაუცვამსო. სახეც კაბასავით გახუნებოდა და დაღლილი ღიმილი შესაბრალოს ხდიდა მის გარეგნობას. ზაფხულობით მეღანო მთელი დღე ქუჩაში იყო და ასფალტზე კლასს თამაშობდა. ეძებდა კარგ „სალკას“, რომელიც ან შუშის ნატეხი, ან ბრტყელი ქვა უნდა ყოფილიყო. დაიდებდა ქვას ფეხზე, დახუჭავდა თვალებს, ფრთხილად გადადგამდა ნაბიჯს და იკითხავდა: „Мак или не мак?“. მერე უეცარი წამოძახილი „Не мак!“ და გოგონა თამაშიდან გადიოდა.

დედა დილა-ბინდზე მიდიოდა ქალაქის გარეუბანში, იქ, ქარხანაში, ეკონომისტად მუშაობდა.

ზამთრობით მეღანო ცივ ოთახში პალტოჩაცმული იჯდა ფანჯარასთან და მოწყენილი მისჩერებოდა უმოძრაო ქუჩას. ხანდახან დახატავდა კრემლის გალავანს, კრემლს. ვარსკვლავის შემოხაზვისას წითელ ფანქარს აუცილებლად დანერწყვავდა და ისე აფერადებდა. მერე გაჭირვებით გამოჰყავდა ასოები: „მოსკოვი, კრემლი, სტალინს“. სულ ერთი და იგივეს ხატავდა, თითქოსდა სხვა რამ, რომ დაეხატა, მაშინვე წამოაიახებდნენ „Не мак!“ და თამაშის სამუდამოდ აეკრძალებოდა.

საღამოს სახლის კარს მოადგებოდა სახეგამხდარი დედა და დამაშვრალ ღიმილს შეაგებებდა. პალტოს შიდა კიბიდან მატარა პარკს მოადგებდა, მა-

ლიშა კანფეტებით სავსეს და შვილს გაუწვდიდა. დაძინებისას თბილ წყალს ჩასხამდა ტაშტში, დაიხრებოდა და ფეხს ბანდა ბევშვს. მეღანო ეურჩებოდა, თვითონ შემოდლია დაბანაო, მაგრამ დედა არ ეშვებოდა, მაცალე, მოგიაროო. მერე ზურგზე წამოიკიდებდა და ისე მიჰყავდა საწოლისკენ. ღამე რეცხავდა გოგონას ტანსაცმელს. მიაჩრებდა სკამს აგურდადებულ ნავთქურასთან და ასე ღამობდა გაეშრო. თითქოს ბნელ გვირაბში ფანრის შუქმა ჩაიარაო, ისე განათდებოდა გოგონას წარმოდგენაში მამის სახე, რომელიც შორეულ აღმოსავლეთში იყო გადახვეწილი და აღარ ბრუნდებოდა.

ერთხელ დედას ძალზე შეაცვივა. ერთმანეთში მარწყუნებივით ჩაეწნა თითები და ტკივილის შეკავებას ცდილობდა. მეღანო თავთან ედგა და, ვინ იცის, მერამდენედ ეკითხებოდა:

— ჩაი ხომ არ გინდა, დედა, ხომ არ გცივა, დედა! — დაახურო, რაც რამ ებადათ. ქალმა თითქოს სული მოითქვა, დასცხა და თვალთა ნადგერადლი მიაპყრო შვილს.

— არ შეგეშინდეს, დედა, არაფრისა შეგეშინდეს. დედა მათიყო მოგივილს, გიპატრონებს, მერე მამაც ჩამოვა... — ქალმა ნერწყვი გადაყლაბა და განაგრძო:

— შენ ყველაზე ღამაში ხარ. შვილო, ყველაზე ჰკვიანიც. არავის დაჩაგვრინო თავი. ვინმე თუ გაწყენინებს, გული არ გაიტეხო და ყველაზე ძლიერი იქნები. შენ ყველაზე ღამაში ხარ, შვილო, და, ჩემი სიყვარული გადაგარჩენს! შემომხედე, კარგად შემომხედე, ხელი მომეცი, რა თბილი ხელი გაქვს. უსამართლობამ არ შეგაშინოს, შვილო, ჩემი უკანასკნელი ძალა გფარავდეს, ჩემი სიყვარული გეშველებოდეს, ჩემო ერთა, ჩემო კარგო გოგო!

— დედა!.. — ზავშვის კივილმა ერთიანად გაფხრიწა ჰირისუფალიკიათ

მანანა ავალიშვილი
მეღანო

ჩამომდგარი სიჩუმე და თითქოს ოთახში მდგარ ნივთებსაც შეეცოდათ შეიდი წლის მელანო.

მერე შუა ოთახში სკამზე იჯდა დეიდა მათიკო და ძალზე მწარედ ტიროდა. მელანო გაშეშებული იდგა, სუსტი მკლავები ჯვარედინად დაეწყო მკერდზე და სციოდა.

მათიკომ დისშვილთან დაიღო ბინა. ედიშერი დღენიადაგ უკეთური სიტყვებით მსჭვალავდა, დასცინოდა. კამათელივით ათამაშებდა ქალს და ხანდახან ცოფმორეული გაიძახოდა.

— ჩემი სიკვდილი გინდა, ჩემი! კატასავით მიდარაჯებ, რომ ერთიანად შესვლიპო.

სახლიდან რომ გამოისტუმრა, ფანჯრები, კარები საგულდაგულოდ ჩაეტა. კარის ჭუჭრუტანა გაზეთის ნახევით ამოავსო. თითქოს შეეშინდა, საიდანმე არ შემოპარულიყო მათიკო.

მელანო შეეჩვია დეიდას, შეეჩვია, როგორც ნებადათრგუნვილი ეჩვევიან სჯულდებასავით განმტკიცებულ აუცილებლობას, უცხო სამართალს.

გვიან ღამით მათ ფანჯრებთან ჩერდებოდა „პობედა“. ომისშემდგომ თბილისში ყველაზე თვალისმისატყუებელი, კაბის შრიალით გადმოვიდოდა იქიდან მათიკო. ფუტკრის ბზუილივით მოჰყვებოდა ვილაყების ხმები.

შემორტყნიდა ოთახში საუცხოო სურნელს, დაადგებოდა თავს თვალდახუჭულ მელანოს გონას შეუმჩნევლად უცანცაზებდა წამწამები და ეშინოდა, უცბად თვალი არ გაეხილა.

მერე თრომბი დაეცა დეიდას წვივებლად ფეხებს, სხეულზე ქონი მოედო და მისმა სიმძიმემ ჩაზნიქა სავარძელი. როცა მელანო დაქალიშვილდა, სულ თავდახრილი დადიოდა, ძალზე უხეიროდ იცვამდა. მორიდებამ მიაჯაჭვა უთქმელობის, მორჩილების სენაკს. მერე ცხოვრების ჩრდილთა უდაბურებას გამოექცა, გამოაღწია. ლაჩრის გამბედაობით აზავთდა მისი ნება — თავაწყვეტილი ჭენებით გაჰყვა ბილიკებს. ცხოვრების ჭუჭრმა იგორა, იგორა, სანამ სულის კელაპტარი არ ალიცილიდა თექვსმეტი წლის გოგონას წინაშე.

ახლა ტახტზე ესვენა დალილი, წუხილით დაკბილული სხეული. კედლებიდან ჟონავდა სიცივე, სიმარტოვე. მელანო წამოდგა, ფეხსაცმელები მოძებნა, ჩაიცვა. ფეხსაცმელებმა წაიყვანა იქით, მათიკოს უსულო სხეულისაკენ.

— დეიდა, ვთხოვდები, დეიდა...

ჩაბნელებულ ოთახში მთვარესავით ანათებდა თეთრზე თეთრი თმა. მელანოს მოეჩვენა, რომ სითეთრე ილიმებოდა.

ნოზადი ზართანი

რა ლამაზი თუხეთი

რამხელა ამბავია,
რამხელა ამბავია,
როგორ შეიძლება, ლექსად არ თქვა,
კაცი ცხენიდან ჩამოვიდეს,
მოგესალმოს და ხელი ჩამოგართვას.
არც სახელი უკითხავს,
არც გვარი,
ვერც მე გავბედე,
რამე მეთქვა.

ჯანმრთელობა მოვიკითხეთ
ერთმანეთის,
სულ ერთი წუთი ვიდექით ერთად.
ლამე იყო და...
წესიერად,
სახეც არ მახსოვს მისი.
ლანდივით გამიქრა, უცებ,
კაცი უკვდავების ღირსი.

აი, ნასოფლარი, ესე,
საკუთარი თვალთ ნანახი.
მუხლებამდე გვწვდებოდნენ კოშკები,
წელამდე გვწვდებოდა ბალახი.
ქალაღზე დავანწყვეთ კოხტად,
პური, ყველი და კიტრი.

წამოღებული გვექონდა
ცოტაოდენი არაყი.
სადღეგრძელოები ვთქვით,
დღე იყო თავისებური...
ღმერთო, არ მანახო სოფელი
მინასთან გასწორებული.

გაოცებული ვარ,
რა ნახეს ჩემმა თვალებმა,
ისეთი ლამეებია,
დაწოლა დაგენანება.
ომლოში მაინც, საოცრად,
მოულოდნელად ლამდება.
წამში ერთხელ, საშუალოდ,
ვარსკვლავი ჩამოვარდება.
მართლა არსად მინახავს

ამდენი ვარსკვლავიანი ცა,
რადგან ლამე ცოტა ცივა,
ცოტა თბილად უნდა ჩაიცვა...
თითქმის განთიადამდე,
ხანდახან,
გარეთ მივლია,
დამსვენებლის ჩამოყვანილი
მამლები აქა-იქ ყვირიან.

სარა ბაბოს დაბადების წელი არ ახსოვს,
სარა ბაბო ეზოში ყვავივით იჯდა.
სარა ბაბოს თითქმის არაფერი ახსოვს,
ლექსები კი ახსოვს, რამდენიც გინდა.
სარა ბაბოს მდგმურად ლეკი ჰყავს,
მარტო არ არის სარა ბაბო.
სარა ბაბოს ყველაფერს შენაქო ურჩევნია,
სარა ბაბო იმიტომ აქ დარჩა მარტო.
რას არ მოესწრო სარა ბაბო,
ლეკის ოჯახი ჰყავს მდგმურად.
საიდ ბეგი როგორი მდგმურია,
მასპინძელივით თუ დახვდება სტუმარს.
სარა ბაბოს ზამთრის არ ეშინია,
სარა ბაბო შენაქოს არ დატოვებს მარტო.
შენაქოს სარა ბაბოთი უდგას სული,
სარა ბაბო შენაქოს არაფერს არ სთხოვს.

სალამო შენაქოში

ყველანი აქ ხართ, გოგონებო,
ხათუნაი, მაიაი, ლელაი,
აბა, რომელია თქვენშია
გარმონაის დამკვრელი.

დიკლო

მძიმეა ასე ცხოვრება
და ძნელი ასატანია,
ნახევარი დღის სავალზე
აქედან დაღესტანია.
კიდევ კარგი, რომ
ცხოვრება
არ არის ან ძველებურად,

რამდენჯერ შენი სოფელი
მიწასთან გასწორებულა.
წაუსხამთ ცხვარი და ძროხა,
ოხვრად დაღვრილა სისხლია,
„ვინამ სთქვა, თუშთა დაღევა,
ნაპირ მოტეხა ცისია“.

ნახატივით
თვალწინ მიდგება.
სადაც მინდა
იქ დაგვიდებ.
ვისაც მინდა
იმას ვაჩვენებ
შენს ნახევრად
უკარფანჯრო სახლებს.

ისე მორბოდი,
ათი წლის ბიჭო,
თითქოს სამყაროს
გასაოცარ
ამბავს ამცნობდი.
რომ შეგეკითხე,
რა მოხდა მეთქი,
შეცბი და მითხარ —
„არაფერიო“.

არ მოგეშეები,
სანამ კიდეც არ წამოგაცდენ
აი, ამ სიტყვებს: —
„თუ ამას გულით არ ვამბობდე,
ოხრადამც დამრჩეს თუშეთიო!“

მადლობას ვუხდი ბატონ გიორგის,
ანუ ჟორჟიკა ჯაფარიძეს.
ვინც სამხატვრო აკადემიის
ლამაზი გოგო და ბიჭებით
ავსო ომალოში სასტუმროს ეზო,
ჟორჟიკა ჯაფარიძე
განა ჩემსავით,
პირველად იყო თუშეთში.
თურმე ყოველ ზაფხულს აქ ამოდის,

თურმე ყოველ ზაფხულს აქ ამოვა,
თურმე მარტო არასოდეს ამოსულა,
თურმე მარტო არასოდეს ამოვა.
უხარია, როცა ამ მთებს,
უხარია, როცა ამ ცას
ზურგჩანთებში ჩაილაგებენ,
ზურგზე მოიკიდებენ და
წაიღებენ სახლებში,
ლამაზი გოგო და ბიჭები.

ხევსურეთიდან გადმოსული
გოგო და ბიჭების ჯგუფი ვნახე.
ცხრა დღე და ღამე ევლოთ მთებში,

კარვებით და ზურგჩანთებით.
ერთი გოგონა ჭიანჭველას ჰგავდა,
ზურგზე მოკიდებული ტვირთით.

მთელ ზაფხულს აქ ატარებენ,
არ აწუხებთ საგზურებზე ფიქრი.
არ უყვართ დასასვენებელი სახლები,
ან სადმე
დაქირავება ბინის.

ერთი სული აქვთ ბავშვებს,
როდის დაითხოვენ სკოლიდან,
თითქმის ერთდროულად აივსება
სოფელი,
თითქმის ერთდროულად დაიცლება.

ფახპური შენაქოში

ეროვნული
ხელნაწილები

იყო ყვირილი, წივილ-კივილი,
სოფელი ორად გაყოფილიყო.

უნდა გენახათ,
პატარებს შორის

დიდები

როგორ დაძუნძულებდნენ.

ომალო

ზაფხულობით ამოდინა შენი

შვილები,

ეზოებში ბალახებს ცელავენ,
მზის შუქით ავსებენ ოთახებს.

ააჭრელებენ ლამაზ აივნებს

ბავშვის საცვლებით და პერანგებით,

პერანგებს შორის

ერთი მაინც

გამოერევა

წითელი ფერის,

როგორც ალამი.

ყოფა კახოიძეს

კაცობაც ასეთი უნდა,

მუხლებიც ასეთი, ყოჩაღ!

მთელი თუშეთი გიგონებს,

მთელი თუშეთი გლოცავს.

მარტოკა შებმიხარ მთებს.

თუშეთისთვის გზა გაგიკვალავს.

შენი გაკვალული გზით,

თუშეთში ამოვალ კვლავაც.

კაცობაც ასეთი უნდა,

მთელი თუშეთი გლოცავს,

სამანქანე გზად უქცევიათ,

შენი ბილიკები, ყოჯა.

რა დამავინწყებს წლევანდელ

ზაფხულს,

რა დამავინწყებს თუშეთის ლამეს, —

ერთი ვარსკვლავი არ აკლდა ცას და

ერთი ნამცეცი არ აკლდა მთვარეს.

სამი სოფელი ვნახე,

ომალო,

შენაქო,

დიკლო.

თურმე წვეთია ზღვაში,

რაც მე სოფლები ვნახე.

გაისად ისევ ამოვალ,

გზა, უკვე,

კარგად ვიცი.

საგზალიც ვიცი, რა წავილო,

არაფერი არ უნდა წავილო.

მკობრობები

უ რ ვ ა

ბუნებამ ამ ქვეყანას ყველაზე დიდი საჩუქარი — ადამიანი უბოძა, მას დაეცა, დაარიგა, ასწავლა, ვადა მისცა სიცოცხლისა, რადგანაც სხვა სიცოცხლე დგას რიგში, უფრო სწორად, წინ სიკვდილი მიგვიძღვის, უკან კი — სიცოცხლე მოგვდევს. მოგვდევს და მიიჩქარი, გეშინია მისი, ახალი სიცოცხლის. „ვის რაში სჭირდება ახალი სიცოცხლე?!“ — ღვარძლი გალაპარაკებს, თორემ შენი შინაგანი ბუნება შენდა უნებური ბიძგებით, გაბადებინებს მომდევნო სიცოცხლეს... გესმის სამყაროს ილუმალი ხმა: გეყოფა ცოდვები! დიდხანს რომ იცხოვრო, ველარ მოინანიებ ცოდვებს, შენც ვერ გამოლექი, ვერ ივარგე, ვერ იადაშიანე. დაელოდე, მიწა შეგიწოვს! ნუ გეშინია! ნუ იესები შურით!

ჩემს გულში ტკივილთან ერთად შედიოდა ეს უხმო ძახილი.

გადასასვლელზე წითელმა შეუქმა მომისწრო, ქუჩის უხიფათო კუნძულზე შემჩაჩრა. არა, ახლა არ უნდა ჩავიყეცო! ეს რა მემართება?! მიწაში ვიძირები, თითქმის მიწა ირღვევა, ცაც იხსნება... ცილაცამ ქისტი წამკრა: „ჰო, რალას უდგახარ? ან გაიარე, ან გამატა-

რე!“ როგორც იყო, შეძენილმა ინსტინქტებმა ქუჩის მეორე მხარეზე გადამიყვანეს. ამოვისუნთქე. „იკაროსის“ მწარე გამონაბოლქვი მომხვდა ცხვირში, შეიპარა ფილტვებში, მიიარ-მოიარა და სულშეხუთული დამავლო. ხალხის ბრბოვერ გრძნობდა ჩემი გულის დახანჯვლას, მწარე, ენაუთქმელ ტკივილებს... ძალლი მიწისძვრას გრძნობს, აყმუვლდება, და ადამიანს უყიფინებს: სიცოცხლეს ჩასკიდე ხელიო! ადამიანი კი ხშირად მსხვილი საფანტით გზას უკვალავს მარადიული ქვეყნისაკენ. ძაღლის მოდგმამ დღესაც არ იცის, რატომ ექცევა ასე უდიერად, უხამსად ადამიანი.

— გამარჯობათ, ბატონო სვიმონ! — ვილატის გაწინწილაკებულმა ხმამ ყურები ამწვა.

დაკვირვებით დავაცქერდი, მაგრამ როცა ვერასგზით ვერ გავიხსენე, ვუთხარი:

— ვერ გიცანით!

— თქვენ გულის ოპერაცია გამიკეთეთ, ოდილაჲძე გახლავარ!

— თანდაყოლილი მანკი გქონდათ?

— კი. ახლა ჩიტვივით ვარ, ფეხბურთსაც ვთამაშობ ჩვენი ეზოს ბიჭბუქებთან.

— მართლა? — გავვოცდი მე.

— აბა, რა გგონიათ?! გინდათ, აი, ეს სასწორი ჰაერში ავადრიალო! — დამეჭადნა და ხელი წაუპოტინა სამედიცინო სასწორს, რომლის პატრონი ისე მოზიდულაყო, თუ მის თვალეში ისარს ბოლოთი დააბჯნდით, ისეთი ძალით სტუორცნიდა, რომ მისი მხილველი ვერავინ იქნებოდა.

— ცოლ-შვილი როგორა გყავთ?

— ბავშვებს ვუმატებ და ვუმატებ! ერთი ეგ არის, ჩემი ცოლი ხშირ-ხშირად ხაზმუზიანობს. ახლა წავალ, საქმეები მაქვს.

— გახსოვს, ჩემს კაბინეტში, გალიაში მწყერი რომ დარდობდა? მოკვდა! — დავახანე ოდილაგიძე.

— მაგაზე დარდობთ? მწყერები კიდეც მოფრინდებიან!

— მე სულ სხვა რამ მადარდებს, რატომ არ გავუშვი, რა უნდოდა მწყერს გალიაში?!

— აბა, რა ვიცი?! — თითქოს მას ვაბრალებდი, ოდილაგიძემ ისე დაიწყა თავის მართლება.

— არ იცით, ვინ მომგვარა ის მწყერი?

— არ ვიცი!

— იყო ერთი...

— ბატონო სვიმონ, ძალიან მეჩქარება, სხვა დროს... მე თვითონ მოვალ... აბა, კარგად მენახეთ! — ოდილაგიძე გარბოდა და გზადაგზა სიტყვებს მიტოვებდა.

ორმა შუახნის ქალმა გვერდზე ჩამიარა, ერთმანეთში საუბრობდნენ:

„ზოგიერთი წლებში რომ შედის, თავანდებაო! გაიგე, რას პრუტუნებდა ის ვაჟბატონი? იქნებ ჩვენზე თქვა?“

„რა გვიგავს ჩვენ გამოთავყვანებულებს?“

მივხვდი, ოდილაგიძე ჩემზე განაწყენებული ბურტყუნებდა, ამ ქალბატონებს კი თავის თავზე მიედოთ. იმ წუთას იმ ქალებისათვის მინდოდა შეთქვა: ექვს წუ დაფჟვევინებთ თავს, ჩემზე თქვა, ჩემზე! მაგრამ გულმა შემკუმშა, ვიცი, რაც შემართება: გულის იშემიუ-

რი დაავადება — კორონარული არტერიების ათეროსკლეროზი, მსხვილკეროვანი მიოკარდიოსკლეროზი, პარეტის და თავის ტვინის... მაგრამ შეჩემო დასმული ღიაგნოზი არა მწამს. ასეა ყველა ექიმში, ის ხომ იგივე ადამიანია და საკუთარი თავის გადარჩენას ლამობს უკანასკნელ ხავსს ეჭიდება იმ იმედით შესაძლოა, ფესვგადგმული არ იყოსო! არ მინდა ვიფიქრო სტენოკარდიაზე, მაგრამ ვგრძნობ გულის უკანა მხარის მძიმე ტკივილს... ვეძებ სადმე ჩამოსაჯდომს, იქნება გამიაროს, გულს ყველაფრის ატანა შეუძლია... ახლა ვხედავ გულზე შემოგრანნილ გიურზას. აი, იმ გიურზას, შირაქში რომ დამკბინა. ვგრძნობ შხამის ქსოვილში გაჟონვას. არ მეშვება. არაფერი შემიძლია, ასე რამ მიმხრწნა, უძლურებამ შემბოჭა... ცას შევჩერდი, ღმერთი და ეშმაკი ერთად დავინახე, დავხუკე თვალები. გავახილე. ისევ ერთად იყვნენ, ორივეს ვეცოდებოდი, იქნება დამცინოდნენ?! ვერ წეატყობდი, ხანდახან შეცოდება ქველაზე დიდი დაცინვაა, მერე როგორა შენი სიცოცხლის მანძილზე ვერ მოიტოვებ, გადადის სისხლიდან სისხლში და გიმონებს; და იბადება უღიზიანების სიკეთე, აბა, მაშ, მითხარი, როგორ იბადება სიკეთე, თუ არა ასე?!. სიკეთეც დამპალი თესლიდან ამობიბინდა! ღიახ, ბუნებას საერთო კანონი აქვს!..

ბალის ბორდიურის კიდეზე ჩამოვჯექი, გამოზნექილ ხეს მივემხარე, გიურზა გამძვრალიყო გულიდან და რაღაც ცივი სისველე დაეტოვებინა. ვიღაც ჩამიარა, თავი ვერ შეიკავა, ოდნავ შეიხარა და დამსუნთქა:

— ამბობენ, ქართველები არ ითვრებიანო?!

— ყველა უცხოელი მეტ-ნაკლებად ბითურია, ბითური, ბითური! — უპასუხე მე.

ბორდიურზე ჯოხის კაკუნი მომესმა, ბრმა მოიწევდა ჩემკენ, — ტუჩებს აცმაცუნებდა, თანდათან მიახლოვდებოდა. ჯოხის კაკუნი რიტმულ გულისცე-

მას ემსგავსებოდა. ჯოხი ფეხებთან არა-
კუნდა. ბრმამ იყვირა:

— რომელი ხარ?

— მე ვარ...

— ვერა გცნობ! — ბრმა ჩაიმუხლა
და ბორდიურის კიდეზე ჩამოჯდა, მერე
ჯიბიდან გაზეთი ამოიღო, გამომიწოდა
და მთხოვა: — წამიკითხე!

— სათვალე არა მაქვს თან, ისე კი
ძნელად ვკითხულობ.

— აბა, ადექი ცოტა ხანს! — მთხო-
ვა ბრმამ.

— არ შემიძლია!

ბრმამ პასუხად ისე მაგრად დამარტ-
ყა გარკინებული ჯოხი, რომ იძულებუ-
ლი გავხდი, ხენეშით ამდგარიყავი. მე-
რე ნელა გამოჩოჩდა ჩემი ადგილისკენ,
როცა გამოზნექილ ხეს მიეყრდნო, მი-
იქექე-მოიქექე, ცბიერი ღიმილი აუთა-
მაშდა უმეტყველო სახეზე და თავი გა-
მაცნო:

— მე ცასუყურეს მეძახიან, ასე ნუ
მეჭკევი, ერთ დროს დიდრონი თვალე-
ბი მქონდა, ვკითხულობდი წიგნებს,
„ვეფხისტყაოსანი“ ზეპირად ვისწავლე!
არა გჯერა?

— კი მჯერა! მეც მყავს ერთი მეგო-
ბარი, შოთას ეძახიან, ზეპირად იცის...

ჯოხი კვლავ წვივის ძვალზე მომიკა-
უნდა და დამსაქმა:

— იქნება ვინმე მომიყვანო, გაზეთი
წამიკითხოს, ძალიან მაინტერესებს, რა
ბედი ეწია მაო-ძე-დუნის ცოლს! ხომ
ვამბობდი, ცოლი სახლის იქით არაფე-
რში არ უნდა ჩარიოთ-მეთქი.

რაკი ჩემი ხელისბიჯობა არ გამოუვი-
და, ცასუყურე თვითონ წამოდგა და
ქუჩაში გაფარფატდა. მეც გავაგრძელე
გზა. ანაზღად თხემი ამეწვა, ასე ვიცი,
როცა ჩემს უკან უჩემრად რაიმეს მიმ-
ზადებენ. თავი უკან შევატრიალე, ბრმა
ცასუყურეს ვილაც პენსიონერი მოკ-
ყავდა და ჩემზე რაღაცას ანიშნებდა.
პენსიონერმა თვალებით მანიშნა, შეჩე-
რდიო. მე გაგხევდი. გული ბუდიდან
მწყდებოდა, სხვა გამოსავალი არ მქო-
ნდა, დახანება თუ მიშველიდა და შემ-
დეგ გამივლიდა გულზე ჯაჯგური... ნამ-

დვილად არის ვილაც, რომელიც უჩინა-
რი ხელებით აფათურებს გულებში.

— ამხანაგო, ეს რა თითლიბაა? —
ინვალიდებს ასე ექცევით? რა მან-
ბოდა, გაზეთი წაგეითხათ, იქნება რო-
გორ არის გაჭირვებული! — ჩასმულ
კბილებს მიაჯაწებდა ვილაც პენსიო-
ნერი.

— აკი ვუთხარი, სათვალე სახლში
დამჩა-მეთქი!

— გეყოფათ თითლიბაზობა, გეტყო-
ბათ, უსათვალოდაც კარგად დინახავთ.
აბა, ერთი ასმანეთიანი მოგაწოდონ,
ვერ გაარჩევთ?

ახლა ჩემი გული კედლის საათის ქან-
ქარასავით გადი-გამოდოდა და გულ-
მკერდს მიბზარავდა.

ბრმა თავისი თანამგზავრით გამცილ-
და. ყურში მესმოდა ცასუყურეს ხით-
ხითი და პენსიონერის დეკლამაცია.

მეეზოვემ, რომელიც მტერიან ქუჩა-
ზე ყვავილების სარწყავს გარდიგარდმო
იქნევდა და წყალს იმეტებდა. ზედ ტე-
რფზე მომასხა ჭავლი. მესიამოვნა, გა-
ვულიმე; მეეზოვემ სახე თავდაცვისათ-
ვის მოამზადა, ყბის კუნთები დაჭიმა,
თვალები დაუეწიროვდა და პირი და-
ალო ჩემს შესამკობ-შესამუხრავად. მე
კვლავ გავულიმე.

— ეს ახალია, ეტყობა, ჯიგარ მარი-
ნას შეცვლის! — თქვა მეეზოვემ.

მიდიოდა მეეზოვე, აქა-იქ წყალს აპ-
კურებდა, მტვერს ტალახად აქცევდა,
ფილტვებს იცავდა ბაქტერიებისგან.

ერთხელ, როცა სოფელში ვიზრდებო-
დი, ჩემი საყვარელი ბებო ავად გამიხ-
და. მისი ავად-მყოფობა კარგა ხანს გა-
გრძელდა. პაპაჩემმა ოთახების დასალა-
გებლად მეზობელს უხმო, სთხოვა, ვერ
ვითან ანგრეულ სახლს, ვერც იმას, ჩე-
მი ცოლი თავის კოპწია ოთახებს ასე
არეულს რომ უყურებსო. მეზობელმა
დაალაგა ჩვენი ოთახები. პაპაჩემმა მად-
ლობა გადაუხადა. მერე დამიმართხე-
ლა და ყურის ძირში წამიპუტუნა: ასეა,

ავთანდილ ალექსიშვილი
მოთხრობები

როცა უძალო ქვეყანაში კატებს აყეფებენო! მე პაპას ვერ მიუხვდი, იმას კი ვხედავდი, რომ ჩემს ბებოს ტუჩზე ღიმილი უკრთოდა.

მტკრის ორთქლის სუნი დადგა. გული საათის გირებივით იწეოდა ქვევით და ქვევით. ჩვენ, აღამიანები, რალაციტ გირებიან კედლის საათს ვგავართ, გული გირია ბედისწერაზე სულის ძაფებით დაკიდული... სულის ძაფები დაღება თუ არა, გული წყდება, იკარგება და ჩვენ ათასნაირ სახელს ვეძახით ამას. მე თვითონ რამდენჯერ მითქვია: არაფერია, სტენოკარდია გაქვთ, დაწყნარდით, მიკროინფარქტია, შეძენილი მანკია... მაგან დაგალონათ? მაშინ იმან რა ქნას, ვისაც თანდაყოლილი მანკი აქვს? ვამხნევებ და სჯერათ ჩემი! მე, მე ვინ მომახვევს ასეთ ულოს და ვინ შეკრავს ჩემი გულის ურვას?

უეცრად მიწა იძრა. თვალი შევასწარ, როგორ ტოკავდა ჯაჭვზე დაკიდებული ქუჩის საათი. ქუჩა არ შემკრთალა, ტუჩზე არავის არ მოსდგომია ვაი და ვუი, ჩვენი საუკუნის პულსაცია არც აჩქარებულა, არც შენელებულა. ისე ვგრძნობდი თავს, ვითარცა მიკროსკოპში ჰერეტის ჟამს და ვეძებდი ჩემს პიროვნებას, რომელიც ისე არეულიყო, რომ ვერ ვანსხვავებდი...

ვიღაცამ იმ ქუჩის მდებარეობა მკითხა, საითაც მე მივდიოდი. დავეყრდენი მის მაჯას და ნელი ნაბიჯით გავყევი. შვებით ამოვისუნთქე. თუ გულმა ზურგი მაქცია, აგერ კაცი, მომეხმარება! ანაზღად უცნობი შეჩერდა, შემომხედა, ჩემი ტატი არ ექაშნიკა და ქვემძრომეულად მომიბოდიშა:

— ახლა გამახსენდა, სულ სხვაგან უნდა წავსულიყავი, ამ ქუჩაზე ხვალ გამოვივლი!

— მოიცათ, ყმაწვილო!

— აღარ მივდივარ იმ ქუჩაზე, რა გინდათ ჩემგან?! — უცნობი ჩემი მტყენის მარწუხებს დაუძვრა და ზურგი მაქცია.

— ბოდიში, ბოდიში, თუ შეიძლება, რამდენიმე კითხვაზე გაგვეცით პასუ-

ხი, ჩვენ ტელევიზიიდანა ვართ! — მიკროფონი ზონდივით ჩამჩარეს პირში.

— ეთილი, — დავეთანხმეთ მკერდს სავსე ქალიშვილს.

— ყველაზე ძვირფასად რა მიგაჩნიათ?

— სიკეთის მქნელობა!

— რას ინატრებდით?

— თქვენთან ყოფნას!

— წამოდი, ვიღაც ძველი მუსუსი ჩანს! — ურჩიეს მკერდსავსე ქალიშვილს.

მკერდსავსემ მიკროფონი სხვას გადასცა და ჩემს ყურთან ბაგე გახსნა:

— გაბედული მამაკაცი ჩანხართ, მიყვარს ასეთები, მაგრამ ჩვენს შორის წლებია გახერგილი, დაიგვიანე, ბიძაჩემო, დაიგვიანე! — მკერდსავსე ქალიშვილის აწყლიანებული თვალები ჩემი ხედვის არედან დაიკარგა, დამიტოვა ნელსაცხებლისა და იასამნის სურნელი.

საათს დახვნედე. გაჩერებულიყო... ახლომანლო ქუჩის საათებიც ბოიკოტს აცხადებდნენ. კარგი მიზეზი მაქვს:

— უკაცრავად, რომელი საათია, რა დროა?

— არა მაქვს საათი.

— უკაცრავად, რომელი საათია...

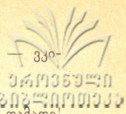
— ასე, იქნება... არ ვიცი, ბატონო!

— ვერ მეტყვით, რა დროა?

— აა, მეც მაგას ვკითხულობდი, როგორი დამთხვევა!

როგორც იყო, ვიღაცამ ჩემთვის მოიკალა, დრო მითხრა, საათი გავასწორო. გულმა ისევ გამიხსენა, ახლა ისეთ ტკივილებს ვგრძნობდი, აი, ბილიში ბურღით რომ შედიან. დროდადრო ბურღი ჩერდებოდა, მერე ისევ ახლდებოდა ტკივილი. მერე თითქოს ვიგრძენი, გახვრიტა კიდეც გული, ამოვისუნთქე, ეს არის, ამისი მეშინოდა, საამო სიმზურვალე ვიგრძენი, იმასაც ვგრძნობდი, რომ გაბურღულმა ადგილმა შეხორცება იწყო. დამეწყო უსიამოვნო წყმენტა, თითქოს კანიდან ბუსუსებს გაცულიანო.

— ბატონო სვიმონ! ბატონო სვიმონ!

მთელი ქალაქი მოვიარე, დაგეძებთ, კლინიკაში მინისტრი მოიყვანეს გულის მწვავე შეტევით. მთელი ქვეყანა ადგას თავზე! — შემაჩერა ჩემი ასისტენტის სასოწარკვეთილმა ხმა.

— პატრონი ბევრი ჰყავს? — ვკითხე.

- მთელი ქვეყანა!
- მაინც რამდენი?
- მთელი სამინისტრო, აქეთ და იქით!

— სტეთოსკოპი გაქვს თან? — ვკითხე მე.

— დიახ!

— აბა, მოდი აქ, გულთან დამადე.

— ბატონო სვიმონ! ახლა ხუმრობის დრო არ არის! მთლად გალურჯებული იყო, რომ დავტოვე!

— ადრე ლაქლაქა ფერი ჰქონდა?

— ბატონო სვიმონ!

მე ჩავჯექი ავტომანქანაში. ჩემი გულისთვის აღარ მეცალა.

ს ი ზ მ ა რ ი

ამ ქუჩაზე აღამიანს სწრაფად სიარული უჭირს, ქვას წამოჰკრავს ფეხსაცმლის წვერს და ქვების რახარუხს ცენჭებიც აჰყვებოან. მათ გზის გაყოლებაზე ჩამომდგარი სახლების კედლებში ჩაქირული დიდრონი ქვები ბუხუნ-ბუხუნით გამოესარჩლებიან, მერე ქვათა ხმა ქოფაკების წაჭრილ-წაყვერცხილ ყურებს ეძგერება, გაღიზიანებულ მათ ძაღლურ სიმყუდროვეს და პატრონადევნებული — ყველა ქუჩაში გამოყვდება... ატყდება მკერდაბორცვილი გოგოების ტრიახი, თან რომ სდევს შუახნის დიაცთა შურშერეული მზერა. რომლებიც მუშაობამ შეაგულიანა, ისინი თავიანთ საბუდარაოში გაირიხდნენ. დანარჩენები კი ჩრდილუხვ ხეს ამოეკალთებიან და საღამომდე ბჭობენ და ბჭობენ. ხშირ შემთხვევაში დავობენ. ქაბულები ქარმაგების წაქეზებით ხანდახან წაყვინჩილდებიან, გარნა მაინც არ ტოვებენ ჩრდილუხვ ხეს, თავიანთ მეობას თავზე არ აბიჯებენ, უკან არ იხევენ, ყველა თავისი სულის სამეფო ტახტს იცავს. მაშინ კი, როცა ღამე მოქნარებით პირისახეს დაუქანცავს ხისქვეშ მოკალათებულებს, გაგისხარიათ, შეიბუღდნენ თავიანთ სახლებში და მთელი ღამე ბუდარაობენ სიზმრებში.

სიზმარი აღამიანის სალტემოხსნილი ცხოვრებაა... ცხადში ჩვენ დავაბიჯებთ ცხოვრების გვირაბებში, ძილში კი —

სიზმარში. სიზმარი თვითონ დანანაობს, რამდენი არსებაცაა, იმდენი სიზმარია!

ყველას თავისი სიზმარი აქვს, დასტურიალუხვს და არ ელავს ღამეულში. თუ ეაცს სიზმარი დაეღუბა, ამ ეაცზე იტყვიან: ძილში ევაიპარაო!

როგორც ყოველ ღამეს, ამღამაც, ამ ქუჩაზე სიზმრებმა ჩამოთარეს, დაღვილმამულდნენ თავთავიანთ სასთუმალზე. მხოლოდ ერთი სიზმარი დარჩა ეულად, ეს ლეგა გიორგის სიზმარი იყო.

მუხის კარის მიღმა ატუზული სიზმარი ევა-ემუდარა მეაკენე ლეგა გიორგის, მაგრამ არ შეუშვა გვაში.

სიზმარი მაშ რისი სიზმარია, თუ არ იხელითებს დროს?! ჰოდა, ლეგა გიორგის გამართული აყენის სახელურზე ჩამოუყდა:

შეე ყვითლად დაიშალა, ლეგა გიორგის ჯერ ეამა მზის ასე დაქუცმაცება, მერე შეცბა, გაკვირდა:

— შეე დანაწევრდა, დაფორაჟდა? ეს რა ექენი?! — და უმალ თვალები აახამხამა. ტანში სიგრილე იგრძნო, თოახიდან გავიდა, ჯორჯო დაიდგა ტირიფის ძირას და ისე შეიგრძნო თავი, ვითარცა ზავშვობაში — დედის ჩქერვით თმაში დრუნჩჩადებულმა, დედის

აპთანდილ ადმინისტრაციის
მოთხოვნაზე

სუნი რომ აპრუებდა და უყურებდა ნამტყვიან ბეჭსა და მხარს.

„გუშინ მავანს ბიჭი ეყოლა! აკვანი ენდომება, ბარემ გავმართავ.“ — ლეგა გიორგი იღუმალ ესიტყვებოდა თავის თავს...

ამბულრადა მაღაშინი, ჩაქუჩი, ხერხი... სიხმარი კი ტირიფზე წამოსკუბდა: პოეზია ლეგა გიორგი, დაუმჩვარდნენ მტეფენები და მკლავები; ხერხს ხრიხრიკი ჩაუწყდა. სიხმარმა თავისი არ დაიშალა.

მზე გამქრალიყო. თბოლივით ერთი სხივი დარჩენოდა, იმას ეხუტებოდა ლეგა გიორგი, არ ენდომა მისი გამუბება, ოო, რარეგ წვალობდა, სხივი კი მიდიოდა — ეცლებოდა სადღაც დასალიერში, მერე ის ერთადერთი სხივიც გასხლტა და ლეგა გიორგის მტევენებს ცისფერთვალეება, ტანვენარი ასული შეატოვა.

ცისფერთვალეება. გიორგი! როგორა ხარ?

ლეგა გიორგი. თამარ?

ცისფერთვალეება თამარი. ლეგანთ ბიჭო, რა ლამაზად გავგერცხლებია თმანი!

ლეგა გიორგი. ეჰ, ნეტავი შენ!

ცისფერთვალეება თამარი. სოფლის საჯილდო ქვა რა უყავი?

ლეგა გიორგი. დავამსხვრიე, სახლის საძირკველში ჩავახურდავე, იმის ამწევი და გულზე დამდები ახლა არავინ არის!

ცისფერთვალეება თამარი. ჩემო ლეგა, ოო, ძლიერ მიყვარხარ!

ლეგა გიორგისთვის იმწუთს, იმწამს ყველაფერი გალურჯდ-გაწითლდა, მკლავები დაუმჩვარდა, ძალა წაერთო, რაღაც საამო ჩაეღვარა ძარღვებში... ცისფერთვალეება თამარი მიწიდან აცილებულიყო რამდენიმე მტკაველით და ქათქათა ღრუბელივით მიცურავდა.

ცისფერთვალეება თამარი. შენი შეილისთვის აკვანს როდის გამართავ?

ტირიფმა დაიშრილა, ლეგა გიორგის ფოთლის წვერი შეუძვრა ნესტოში და უსიამოდ შეუღიტინა.

„აი, გიშველა ღმერთმა, სად იყავი აქამდე?!“ — ლეგა გიორგი გულში ამოტრიალდა, თვალები მიაჩერა ტირიფს, შეეცოდა იგი, სულ აეჩევიდა ანი რომ იყო.

მერე წამოიწია, წამოიზლაზნა, მიღგა-მოღგა, ქაშანურის დათრთვილული წყლის დოჭი მოიძია და შეტუსხული ყელი ჩაიგრილა, როცა წყალი იკმარა, თქაფათქუფით გულმკერზეც გადაისხა, მის ჟანგისფერ ტანზე წყლის წვეთები ისე ხუშხუშებდნენ, ვითარც ნაკვერცხლებზე დაყრილი ნედლი რცხილის ხის ნაჭრები.

„ფუ, ვის დაფუჯერე, ფერშალ კოლას? თამარი ქალწული არ არისო!... მე უცეთესად არ ვიცოდით?..“

ლეგა გიორგი კიბის საფეხურზე ჩამოჯდა, ძველმა შხამმა თავი შეახსენა, ხორხში გაეონა, სასულე შეეკუმმა და ცრემლით დაუცვარა ღაწევები... სიხმარმაც მოუსწრო, კვლავაც შეუტრიალდა.

ლეგა გიორგისთვის ყველაფერი გაციხრდა, თვალწინ დარიალებდა ღვინით საცხე თიხის ჯამი, ხელიდან ხელში გადასვლისას ჩანგავით რომ მღეროდა. თურმე ამ ჯამით შედან ჭილაძე სვამდა, უფრო ადრე — მეფე გიორგი ბრწყინვალე. ვინ გატებდა ამ ჯამს: ვერა არსება, — იყო იგი უცუდავი და მარადიული!

ცისფერ ბურუსში ფერშალი კოლა შემორაცხდა. ლეგა გიორგის საფეთქლებზე შურისძიების ცვარ-ნამი გიურხას თვალებივით შემოასხდნენ:

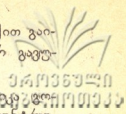
„გაცვდა შურისძიების მახვილი, გვიანია, ახლა მოყვასის სიმრავლე სჯობია, რაც იყო, იყო! მე რომ მდომოდა, თამარი ჩემი იქნებოდა, ვინ ჰკითხავდა ფერშალ კოლას?!“

ფერშალ კოლას გიორგი ბრწყინვალეს მათრობელა ჯამი მიუღალავერდეს. ფერშალ კოლამ იტარა:

„მე იმ ჯამს ტუჩს არ მიეკარებ, რითაც ლეგა გიორგი სვამს!“

„რატომ?“ — გაოცდა თამადა.

„მაგ არამზადამ თამარი გააბახა!..“

„ეს კი ბედის დაცინვა!“ — იყვირა ლევა გიორგიმ.

ლურჯი ბურუსის ღუქანი გაიჭუფრა, მხოლოდ ფერშალი კოლა იფერებოდა მამისეული სისხლით.

ასეთი სიზმარი უმალ აფხიზლებს ადამიანს. ლევა გიორგის დაუსაყრდა თვალები, მახსოვრობა ცხადსა და სიზმარს შორის გაიხერხვა, ამოიოხრა და ცხადში დაბრუნდა, დამშვიდდა, გაუხარდა, რომ ლურჯი ღუქნის ამბავი სიზმარი იყო, მერე გული აუფრთხილდა, ტანი აუთახთახდა: „კაცს სიზმარში მოკლავ თუ ცხადში, მაინც მკვლელები ხარ! რა არსებობდა ცხადში რომ ქრებო! ხარ შენი თავის პროკურორი, მოსამართლე და „ჯალათი“... რა მინდა ამ კიბეზე, ატოცის გლახა ვარ? შევეალ შინ. ბნელა? ეძიო შეშინა?! იქნებ ჩემი ლანდისგან ვარ დამფრთხალი? მერე რა? ადამიანი ხომ მომშიშარია თავისი სულისა და ამით სხვასაც აკრთობს, სწორედ შიშმა გაუჩინა ადამიანს თვალები, ყურები, ხელები, ფეხები...“.

როცა ნალამუხმა სიბრძნე ლევა გიორგის მრავალჯერ ამოუბურობდა მუბლის ძარღვი, ჩაიხიზნებოდა: „რომელ აზრსაც არა აქვს კიდე-განი, ალბათ, ეს

არის ფილოსოფია!“ — აქეთ-იქით გაიხედა, ხვაშიადი ვისმეს ხომ არ გაფიქსენიო.

ანაზღად ჯარის მეგობარი ნეკელოვოლური გაახსენდა, ისიც ხუნტრუცებიანი აზრებით უბნობს, იმას რომ კაცმა ყური დაუგლოს, ადამიანი არაბოლდეს არ კვდინდებო. ბოროტის და ცეთილის მოსპობა არ შეიძლება, ისინი დაიბადნენ და მარადისობის ტახტი დაიდგეს... დედამიწა საესეა დახოცილი ცოცხლებით, აი, პაპაჩემი ცოცხალია, ის მე ვარ! ჩემი სიკვდილის ზარი მაშინ დაჰყარეს, როცა დაბლიდან, ქვესკნელიდან გოგოლაურებს ვერ ავაჯიჩილებო!

„ეჰ, ჩემო ნიკა! ჭაბუცი კი არ ვაქცადებო, ტანად იზრდებო!“ ლევა გიორგიმ თავის ნაბრძანებს ხარხარი მიაყუნწა.

სიზმარსაც აქვს ერთი პირი ძილი. პოლა, სიზმარმაც ჩაიძინა, წზე ოქროს გვირგვინად დაადგა იქაურობას.

ლევა გიორგი ცხადს სიზმრით გაატარებდა, უხაროდა, ცოცხალი რომ იყო, ისიც უხაროდა, ამ ქვეყანაზე აკვნებს რომ მართავდა.

უხილავი ურესკები

ჯვარცმულ ქრისტეზე მშვიდი თვალებით მიჩერებოდა მაღალი, მხრებში ოდნავ მოხრილი, შავწვერულვაშიანი ეპისკოპოსი.

— გამარჯობათ, მამაო ანტონ!
ეპისკოპოსმა თავი დაუკრა ქალს, მის გამოწვდილ ხელს მტევნებით ნაზად შებოჸავს, მერე გულთან მიიტანს, სადაც ცხოველი ოქროს ჯვარი აქვს ჩამოკიდებული.

— ლიზა, არ გელოდი, სული ჩემი აღაფრთოვანე!

— მამაო...

— ხომ გაგაფრთხილე, დამიძახე ანტონი!

— მამათი გაგიცანით... ძნელია ჩემთვის გადაჩვევა. — ლიზა ხელს მსუბუქად გამოიხსნის ეპისკოპოსის შებოჸილი მტევნებიდან, გაბუტული ბავშვით განზე გადადგება: — მამაო, გავიგე... თქვენ ვატიკანს უნდა ესტუმროთ!

— მაოცებს!.. საიდან, როგორ გავიგე?
— მართლა მიდიხართ ვატიკანში?
— ალბათ!
— რას ჩამომიტანთ?
— ქრისტეს პერანგს!

ავთანდილ ადამიშვილი
მოთხრობები

— არ მინდა, ინგლისური პენუარი ჩამომიტანე!

ეპისკოპოსი თავისთვის ჩაიდუღუნებს:

— ღიაც იშვიათად სკირდება გონი...

— მამაო, ჩემი ქმარი ხვალე ბრუნდება...

— ნუ მახსენებ, რომ ქმარი გყავს!

— ქმარი და საყვარელი ჩემისთანა ქალისათვის აუცილებელია, უნეტარესო მამაო!

— ჰო, მის გვამში გაორებული სული საყდრობს, ერთი კი მე მბოჰავს!

— რა თქვით, მამაო? — აზრს ვერ ჩასწვდა ლიზა.

— ჩემთვის ფსალმუნი ვთქვი.

— მამაო ანტონ, ერთმა ჩემმა მეზობელმა ბიბლია მთხოვა... თქვენი იმედით შევპირდი.

მამა ანტონი ნელი ნაბიჯით შედის პატარა ოთახში, უკან მიჰყვება ლიზა.

სიჩუმე იხსნება ბეთჰოვენის „ავე მაიათი“. დარბაზი აჟიჟინდა უცხოელი ტურისტებით. მათი თვალები დაეისრება გუმბათის ცარგვალზე მოხატულ საიდუმლო სერობას.

— გრაცია!

— ვერი, ვერი გულ!

ოთახიდან დარბაზში წიგნით ხელში გამოდის ლიზა, თმას ისწორებს... თავის ანთებულ სანთელთან ჩერდება, პირჯვარს გადისახავს... ჩქარი ნაბიჯით გადის ეკლესიიდან.

კართან მოხუცი ქალი მომუჭულ სანთლებს მოწყალებასავით არიგებს.

— ღმერთო, შენ უშველე ჩემს მზიას!

— ღმერთო, ათეიზმის ჩაბარებაში მომეხმარე!

— შვილი დამიბრუნე!..

მამა ანტონი ლიზას კვალს დაადგება: ერთ ადგილას შეჩერდება, თვალებს აღაპყრობს ზევით, მერე ზღუბრულზე წამომჭდარ, სანთელივით მიმდნარ დედაკაცს დაავალებს:

— უთხარით იაკობს, ხახურაგზე კრამიტი გაასწოროს.

მამა ანტონი გადის ეკლესიიდან ეზოში, დიღხანს არ დაუოვნდება უფროსი ნდება, ხელში უკავია ქაფჩა, ვედროში არეული კირი. ჩამონგრეულ კედელს ამოლესავს, იატაკიდან ამოვარდნოლ ფილს ჩაადუღაბებს.

— პატივცემულო... — ეპისკოპოსს თავზე წამოადგება მაღალი, მარლი ქაბუტი.

ეპისკოპოსი შეცხადებული მიაჩერდება:

— განაგრძეთ, ყურად ვიღებ!

— მოსახატად გამომგზავნეს.

მამა ანტონს ჩაელიმება, ზურგს შეაქცევს მხატვარს:

— მოიცა, ჯერ მარიამ ღვთისმშობელი აღმიდგინე, თამარი მომიხატე, და მერე ვნახოთ დანარჩენი.

მხატვარმა ამოალაგა საღებავები, ფუნჯები, გაშალა პალიტრა, აზავებდა ფერებს, უსადავებდა ბედად გადარჩენილ პირვანდელ ფერთა ტრფივებს.

— სახელი შენი?

— მამუცა! — უპასუხა მხატვარმა.

მამა ანტონი დარბაზიდან გაფარფატდა. მხატვარზე ეჭვი თანდათან უქარწყლდებოდა.

— ესეც მიქელანჯელო! — მამუცას თავზე წამოადგნენ ანტიკვარუბით დასუნთქული, ეკლესიიდან ეკლესიაში მოთარეშე, თანამედროვე ანტიკვარი გოგო-ბიჭები.

— ქრისტეს დედიკოს რომ ხატავ, კომჟავშირელი ხარ?

— ზმას არ იღებს, ბერად ხომ არ აპირებს შედგომას? — იკითხა სანახევროდ შიშველმა ქალიშვილმა.

— თქვენისთანა მონასტონთან კი აღვიკვეცებოდი ბერად! — ჩაიქირჩილა მამუცამ.

— პიკასო, ხომ არაფერი გეშლება?

— პალიტრაზე ზელი დაუფარეს მამუცას.

— ფერი არ გამიფუტოთ!

— შენი ფერიანად არ შეგიწოვო, გოიმების პრეზიდენტი!

ხმაურზე მამა ანტონი გამოვიდა, ანტიკვარი გოგო-ბიჭები ეცლესიდან აძურწულები გაიხვეტნენ.

— რას ერჩიან ამ ტაძარს, ყოველდღე ასე დათარეშობენ. ნეტავი ვიცოდე, ამათ პატრონი არ ჰყავთ?! — მამა ანტონი მიუახლოვდა მამუკას პალიტრას, სახე გაუნათდა, უძრობისაგან შეტყევებული ქუთუთოებში გაეხსნა, ლამის თვალები აღდგენილ-გაცოცხლებულ ნახატზე ჩამოეღვენთა.

— დღეს მეყოფა, წავალ.

— შენთვის ტრაპეზში სადილი მოამზადებინე.

ოთახში იდგა პატარა მავიდა, რამდენიმე სკამი. თონის პური, მოხარშული თევზი, ქათამი, ღვინოს დოქი მადის მომგვრელად შეზავებულიყო ტრაპეზში.

მამუკა ფრთხილად შემოუჯდა მავიდას, მამა ანტონმა გულზე თეთრი ქათქათა ტილო აიფარა, პირველი გადისა, წყვილი ჭიქა ღვინით გაავსო:

— შენ გავიმარჯვოს, მხატვარო!

— იმადლობთ!

— რატომ არ სვამ, ჩემი დაწურულია!

— მამაჩემი პატარაობისას მასმევდა ღვინოს, თან ამბავს მიყვებოდა: რომელი მოქალაქეები თავიანთ შთამომავლებს ტალახში ამოსვრილ, მთვრალ ბერძნებს აჩვენებდნენ... ლოთობის სიძულვილს უნერგავდნენო.

— შენ რატომღა გასმევდა?

— თავბრუ დამხვეოდა, ღვინო შემეჯავრებოდა. ასეც მოხდა, სამი ჭიქის შემდეგ სისხლი მითბება საამუხრად, მომდევნო ჭიქებზე კი კრიკა მეკრება, მძულს ღვინო!

— ვინაა მამათქვენი?

— ედგარ ზუციძე.

— აა, ლოთი მხატვარი!.. ამ სასმისში ზღოვნების სადღეგრძელო მინდა გამოისახოს!

— ამინ!

ეპისკოპოსს ჩაეღიმა, სულმოუთქმელად შესვა ღვინო. მამუკა წამოდგა:

— თუ ნებას მომცემთ, ამ ტახტზე მოვიდგნებ, მერე კი წავალ.

მამუკა ტახტზე წამოწვა, მერე თავი წამოსწია, შეუკავებელი ცნობისმოყვარეობით მიმართა ეპისკოპოსს:

— ღმერთი თუ გწამთ?

— ვხედავ!

— თქვენ ისეთივე ადამიანი ხართ, როგორიც მე... მე კი ღმერთს ვერ ვხედავ.

— იგი არ ჩანს, ხელს ვერ მოვიდებ... უნდა დაინახო.

— ეს მიხრწნილი ფილოსოფია საუკუნემ დააჩაჩანჯა!

— რწმენა არ იხრწნება არასოდეს!

— რწმენას ევოლუცია სჭირდება... აგაღელვებთ, წავალ, ხვალ დილით უნდა მოვიდო.

ეპისკოპოსმა წვერებში თითები შეიკურა, შუაზე გაიყო, ნაზი ჩამოფარცხნით სიტყვები დაადევნა მხატვარს:

— ასჯერ გაზომილთ ირწმუნე და იმას ნულარ დაკარგავ!

ოთახი: მავიდა, ტახტი, ტელევიზორი, რადიო. სავარძელში ზის მამა ანტონი, წიგნს კითხულობს, დროდადრო შეჩერდება, ჭერისკენ აღაპყრობს თვალებს:

„დავით აღმაშენებელმა მოაშენა ქვეყანა ქართლისა!“ კარზე გაისმა ყრუ კაკუნი. მამა ანტონმა დააყურადა:

— მობრძანდით!

ოთახში შემოვიდა შავმოსასხამშებულელი ლიზა.

— რამ შეგაშფოთა? — ეპისკოპოსი ფეხზე წამოუდგა.

— არაფერი, ჩემი ის... ის... მივლინებაში წავიდა.

— ამალამ მნათე იაკობს ხომ არ დაულანდიხარ?

— არა, — ლიზა სავარძელში ჩაჯდება, ზარდაყებს მთიშეშვლებს მამა

ანტონის მომჩივარებული ვნების ასა-
ღელვებლად.

— იცი, რა მოვიტანე, რომ არ გაჩ-
ვენო, გული არ მიძღვს. — წამოდ-
გა ლიზა, ჩანთა გახსნა, ტყავის მოსას-
ხამი ამოიღო და გულზე მხრებზე მოი-
გდო.

— გიხდება.

— არც ისე ძვირი ღირს!

— აჰა, ჩემი ქისა!

ლიზამ დამამხობელი ღიმილით ამო-
იღო ქისიდან ფული, ანტონის მთრთო-
ლვარე ტუჩებს ზაგე შეახო. ღვთის მსა-
ხურმა თვალები დახუჭა.

იმ ღამეს ეკლესიის შემოგარენი ვნე-
ბით გაივლინათ.

გამთენიანა: ღამესთან მზის სხივთა ჭი-
ლილში მამა ანტონმა თავისი ოთახის
სარკმელზე გრძელ, შავ სხეულს შეას-
წრო თვალი: იაკობი იყო, ხარბი თვა-
ლებით რომ შეჰყურებდა მძინარე ლი-
ზას შიშველ სხეულს.

— მიწა ინძრა! მიწა ინძრა! — ილ-
ჩიალა ეპისკოპოსმა.

რესტორანი: ლიზა ქმრით, ორი ქა-
ლი და ერთი თვალჩაისხილული მამა-
კაცი კონიაკისგან ჭირჭვდებოდა. ფუ-
ლის მზაპე ღარბაზს მამუკა თავისი
მამაკაცებით შეუწოვია... მამა ანტონი
ჯვარტყულობილი გზას მიიკვლევს
მაგიდებს შორის.

— მამაო!.. აქ როგორა?!

— მხატვარო, რასაც არ მოეღი, ის
მოგიკაქუნებს!.. არ ცაგვიფა? მიწა ინ-
ძრა!

— წამობრძანდით ჩვენიდან!

მამა ანტონი გაჰყვება მამა ანტონი
ზას მაგიდასთან ატყდება

— რა დრო დადგა, ძვლები ოე-
სტორნებში დაიარქობან!

— ვაი, რატონი არ გიყურებს ქრის-
ტე-ღმერთი?!

ნაჩარხი ლითონის სპირალივით
ელარუნებს ორკესტრი.

— მამაო, შეიც, შეიც, შეიც! — ხი-
თხითებს ლიზას მუცელზე.

ღვინით შეოთქმული სირზე ლიზა
მოქარგულ ცხვირსახოცს აფარებს.

— შეიც, შეიც! — იგულებს ლიზას
ქმარი.

— ეს თქვენ გაგიმარჯოთ, მამაო!

— ეჰ, პატივადილს, ტიტულმოხს-
ნილს... გმადლობთ, მიწა ინძრა!..

ღვინოში მორიალუ სიტყვები დაძრ-
წიან.

— ლიზა, ოღონდ მამაო აცეკვე, არ
განტყვრესებს ღვთის მსახურის შეი-
ცი?!

— ოსიყო, უხერხულია!

— ოთხასმანეთიანი სამაჯური მო-
დის...

ლიზა მიუახლოვდა მამა ანტონს, რომ-
მელიც სკამზე ჩამოსვეს, აკოცეს, მოუ-
ზოღიშეს:

მძიმე ცანაჩენია!..

მიწა ინძრა, მიწა!.. — მამა ან-
ტონი ტორტმანით ტოვებდა ღვინით,
კვამლით, ვენებით, სიძულელით, ირო-
ნით განზავებულ რესტორანს.

— ეს უკვე მესამედ ვნახე, გალო-
თდა. მგონია, მეც გავლოთდი! — გა-
ოცდა მამუკა.

იღუპალი ზარები

ნისლი შემოაწვა ტყეს. როდესაც
ტყე იცვლის თავის სამოსს, ნისლი ფო-
თლების მაგიერ შემოერთყმევს ხოლმე
ახოვან, დაყოფილ ხეებს; მერე თოვ-
ლით იცვლება ნისლი, — ტყე არასო-
დეს არ არის შიშველი.

— შეხედეთ, შეხედეთ, რატი აი-
თქოს ტანმოკვეთილია, ჭადოქარივი-
თა! — ლიამ დაუხმინა ზეინაზს.

ნისლის ერთი ნაგლეჯი რატის
მთელს ტანზე შემოხვეოდა, კისრის ზე-
ვით ველარ აღწევდა. სასწაულმოქმე-

ღივით დაიარებოდა მუხების, წიფლებს, რცხილების გვერდით.

— ჩვენი გვინდა ასე! — რატის შევედრა ზეინაბი.

ზეინაბი და ლია ჭაბუკის მხრების ღონეზე ავიდნენ.

— ორი ცა! — დაიძახა რატიმ.

— ერთი დაბალი და მეორე მაღალი!

— სული მეხუთება! — თქვა ზეინაბმა.

— ეს ჩვენი ცაა, ზევით კი ყველასი ცა! — ანაწილებდა ლია.

— მარტო ჩვენი!

— რატი, შენ ეგოისტი ხარ?

— მეტნაკლებად, ჩემო ზეინაბ!

— ყველას თუ აქვს ეგოიზმი? — იკითხა ლიამ.

— შენ გაქვს, ზეინაბ?

— არა... კი...

— შენ, ლია?

— მე ვერ ვგრძნობ, ვგრძნობო?.. ზუსტი განმარტება როგორ იქნება?

— შენს ინტერესებს ადამიანის ინტერესებზე წინ რომ დააყენებ!

— ყველას შეიძლება ჰქონდეს ეგოიზმი? — იკითხა ზეინაბმა.

— შეიძლება, — უპასუხა რატიმ.

უკანასკნელი მოსახვევი დასრულდა. გამოჩნდა ნეკრესის ციხე-სიმაგრე ეკლესიებითურთ. რუკაზე მოიხსენეს აღვარებული სახეები შესტყუროდა სიჩუმეში გარინდულ ნეკრესს.

— რატი, ახლა რომ ვინმე დაგვეცეს თავს?! — გამომცდელად იკითხა ზეინაბმა.

— შიში ვერ იხსნის... — ნეკრესთან ერთად გაირინდა რატი.

წამიერ დადუმდა ენა.

— აღექით, აღექით, წვიმას აპირებს!

— მე ბევრჯერ მინახია ასეთი ცა, მაგრამ არ წამოუწვიმია, — ამინდის გამოცნობაში თავი დადო ლიამ.

რატიმ ფრთხილად გახსნა ჩანთა, ამოიღო დაგორგლილი კარავი, დაარტყა პალოები, რამდენიმე წუთში წამოდგა კარავი.

— შრომამ შექმნა ადამიანი, კარავთხუროთმოდვარო! — რატის შრომა დაუფსა ლიამ.

— ყველაფერი იწყება შრომით! — რატის აწეული ხმისაგან კისრის ძარღვები ეძაგრებოდა.

მოაგროვეს ხმელ-ხმელი ტოტები. კოცონი აბრიალდა. განათდა იქაურობა.

— კონიას დაღვეთ, ბატონო რატი?

— მისწრებაა, ქალბატონო ზეინაბ! სათითოსოდენა ჭიკით ნაწილდებოდა კონიასი. ლიამ წამოიწყო სიმღერა „ბავშვობაში წითელა რომ შემეყარა...“ ზეინაბი საამო პირველით აპყვა.

ღრუბლები დაიქსაქსნენ. ვარსკვლავი აბრწყინდნენ. ტყე განათდა. ერთი ვარსკვლავი თვალთმაქცურად მუხის თავზე წამოჭდა და ისე ჩანდა, თითქოს მუხა გვირგვინოსანიყო.

საძილე ტომრები გახსნეს, ჩაწვნენ. ტყე დაქანცული კაცივით გარინდულიყო. თვალმოღალული რატი ზეცას შემტერდა: „საოცარია ვარსკვლავთა ცვენა. ნეტავ, მიწაზე რომ ჩამოაღწიოს, რა მოხდება?! ან რად წყდებინა! ალბათ, იქაც ბრძოლა! ზუმრობა ზომ არ არის, მთვარეზე ადამიანი დააბიჯებს!“

— დააბიჯებს! — იდუმალემა ამოუხმამალდა რატის.

გარინდულ ტყეში ისმოდა დიაცური ფშვინვა.

— ესეც დამეული სიკვდილი, — ჩაიღულღუნა თვალეზმითლულმა რატიმ.

ღილით ყველაზე ადრე ზეინაბს გაეღვიძა. გამოძვრა საძილე ტომრიდან, წყაროზე პირი დაიბანა. თხელ კაბაში მისი მთელი ქალობა მომძლავრებულიყო. მიმჭრალ ცეცხლთან ჩამოუხლა, ხმელი ტოტები დაახვავა, ცეცხლი გააღლუ, ჭოჭგზე ჩაიდანა ჩამოჰკიდა. აბრიალებული ხმელი ტოტების ტაკატუცზე რატიმ და ლიამ გამოიღვიძეს და გამოძვრნენ საძილე ტომრებიდან.

ავთანდილ აღმუხილი
მოთხრობები

მზემ ჯერ ცისკარი გააწითლა, მერე კი თავმდაბლად ამოგორდა. ტყე, ფრინველი და კიდევ სხვა ჰიმნად ამღერდა; ხარობდნენ ნეკრესით! იქნება ასეც არის. გავარდა თოფი, ტყე ჯავრიანად აქუხდა, თოფების გრიალი ახლოს მოიწევდა.

— ირემი! — იყვირა ზეინაბმა.

— გასისხლულია!

— ჩვენკენ მოდის!

ირემმა იბღავლა და ლაწალუწით შეარღვია უღრანი.

— პირველად ვნახე თავისუფალი ირემი! — თქვა ლიამ.

— ეგეც თუ თავისუფალია?! — ხმაში ცრემლი ჩაუდგა ზეინაბს.

— სისხლის ფასია თავისუფლება და მაინც კმაყოფილია ირემი!

— მაინც არ იშლიან, ირმის ხორცს ჰკემენ! — ბობოქრობდა რატი.

— გიჰამია ირმის ხორცი?

— არა, ჩემო ზეინაბ.

— ირმის რძეს აქებენ.

— ჩვენში დედის რძეს არაფერი შეედრება, ჩვენს გამრავლებასთან არის გადახლართული, — ჩაიღიმა რატიმ.

— რატი, სად მიდიხარ? — აფორიაქდა ზეინაბი.

— გავივლი.

— ჩვენ?..

— ნუ გეშინია!

ლიამ სამფეხაზე დაგრუნტული ტილო მიაყუდა, შეუდგა ზეთის საღებავებით ფერთა შეთანწყობებას, შერკინებას, ფერის დაბადებას.

— ლია, რა უნდა ხატო? — მიაშტერდა ზეინაბი.

— ენით ძნელია თქმა, მძულს ნახატებს რეპორტაჟივით რომ გადასცემენ.

— ბედნიერი ხარ, რომ ხატავ... ბუნება ყველაზე დიდი გენიოსია, ის ანაწილებს ნიქს, უნიჭობას და სხვადასხვას, — ზეინაბი ფიქრებში გაირინდა.

— ჩემო ზეინაბ, ბუნება ყველას რაღაცას ავალებს: ზოგს გენიოსობას, ზოგს კაცისმკვლელობას და თავთავიანთ თავს თვითონ ღუპავენ: ალექსანდრე მაკედონელი, ჰიტლერი, ნაპოლეონი...

დაგრუნტულ ტილოზე ირმის რქები ამოიხატა, გამჟვრვალე ღრუბელში შეხვეული, საღაც სიღრმეში მამაკაცის ცრემლიანი თვალები მჩრჩნიდა. გაავარვარებულ რქებს.

— მზე ჩადის, რატიმ დაიგვიანა!

— გეშინია, ზეინაბ?

— შენ?

— რის?

— აი, ვიღაც გადარეული მამაკაცი რომ მოვიდეს?!

— მოვიდეს!

— გაჩუმდი, ლია!

— არაფერი მაქვს დასაკარგი, მამაკაცის ყველაზე დიდი განსაცდელი გადატანილი მაქვს.

— გაჩუმდი, ლია, ეგ არ გამიგია. ვინ არის, რატი?

— არა, რატი არ მომწონს.

— ლია, თქვენებმა იციან?

— ჩემს ძმას გაუფელავნე, როცა თავის მეგობარზე დამიპირა გათხოვება.

— მერე?

— ვინც მიყვარდა, იმას დამემუქრა.

— ვინ არის ის კაცი?

— ცოლიანია.

— მეცოდები, ლია!

— საცოდავია ის, ვინც თავის თავს საცოდავად სთვლის.

— შენ?

— მეც...

— ჰოო! — ენა დაება ზეინაბს.

სიბნელეში ტოტების ლაწალუწი ისმოდა, ზეინაბს ყბა აუცახცახდა, მზად იყო საიკვლელად და მერე გულღონებისათვის. ცეცხლის ენები ნახატზე იჭრებოდა; ავარვარებული რქების ფერს ერწყმოდა. ესეც აფორიაქებდა ზეინაბს. ლაწალუწის ხმა მკაფიოდ ისმოდა, მერე ადამიანის სილუეტი შეიცვალა, ლანდი კოცონთან განათდა.

— რატი! — მხარზე ჩამოეკიდა ზეინაბი.

— ფრთხილად, არ გაჰყლიტო, მგლის ლეკვებია!

— სად შემოგეყარნენ?!

რატიმ ხალათის უბიდან ამოიყვანა მგლის ლეკვები, ცეცხლთან დააგორა.

— რძე გაუთბეთ.

ლიამ რძე შეათბო. თეფშზე დაუსხა, დრუნჩები ძალით ჩაადებინა. ლეკვები წაწურებულდნენ. ისმოდა ღრენა და არჩის ხერება.

— ბუნაგთან ვნახე, მომაცვდავ დედას სწოვდნენ. იმ წამს შველა მინდოდა, მაგრამ რით?! მგელი უხმაუროდ ჩაბარდა სიკვდილს, ქვაბულში შევათრიე, ლოდი მივაფარე. არა მგონი, ვინმემ მიაგნოს.

ჯერ ჩამოზნელდა, მერე განათდა. სავსე მთვარე თავზე წამოემზო ნეკრესი, ციკლოპივით ემუქრებოდა ერთხელ და სამუდამოდ აღზევებულ კედლებს. ასეა მეოთხე საუკუნიდან. მთვარისა და ნეკრესის საუკუნოვან ბრძოლას მაღალ სხივთა ფენა აზავებს.

რატი ჩრდილოეთის მხრიდან ამოსულ ხეს ჩასკიდებოდა, მოტეხას ლამობდა. ხე კედელში მკვიდრად იჯდა. „დამსხვილდება, კედლებს დაბზარავს, გადაირია ბუნება, რა დაუნდობელია... რა გინდა კედელში? ცოტაა მიწა?! ნეკრე-

სი მიატოვეს სულიერმა მამებმა, გუშინ თელავში პარაკლისი გადატანისას უნეტარესსა და უძვირფასესს პატრიარქს. ძვირად ღირებული საჩუქარი შეწირეს მამებმა. არა სჯობდა, იმ თანხით ნეკრესისათვის მოევლოთ?! რა მადლი იქნება ერთი შაბათობა! — რატიმ შეუტია აჯორკილ ხეს, მოტეხა, თავი ველარ შეიკავა და მიწაზე დაეცა ხესთან ერთად. წამოდგა, კარვიდან ბოთლით ნავთი გამოიტანა, ხეს მიასხა, ცეცხლი მიუნთო.

— ზეინაბ, ლია! — ღრიალებდა რატი.

— რატი!

— აქეთ, აქეთ, ნახეთ საშინლად ახევეებული ნეკრესი! განა რომ გაუგიათ, ყველაფერს იღებსო, ამასაც მიიღებს... ჩვენ ცოტანი ვართ, ბიჭებს შევაგულიანებ, ამ გადარეულ ხეებს ყოფას ვუტირებთ!

ტყეში კი ვილაც-ვილაცები ცულებს ურტყამდნენ — იქნება მუხას, იქნება — წიფელს, იქნება — რცხილას, წაბლს...

თითქოს ერთ წუთში გაქრა ზამთარი ისევ აივსო ნაცნობ სტუმრებით —
და კვლავ გაზაფხულს დღე-ღამეებით ცისფერ-
მივუახლოვდით. ცისფერით.
სახლი, უფერო და უსახური, გმადლობთ, ბატონო, ამ
სადაც ამდენ ხანს მარტო წელიწადსაც,
ვსახლობდი, რომ ისევ მე ვარ აქ მასპინძელი.

რა შესაწუხი ღამე არის, რა იდუმალი,
სტუმარი მოდის ვილაც ჩემთან, უცხო სტუმარი.

არ ერიდება ქარს და წვიმას, მოდის და მოდის,
მოარღვევს ქარბუქს, არ დაადგა საშველი ლოდინს.

გზაშია უკვე მერამდენე წელიწადია,
მოდის, მოველი საღამოს თუ დილაადრია.

ვინაა მაინც, რა ამბავი მოაქვს შორიდან
ან რა გზას ადგას, რომ ამდენ ხანს ველარ მოვიდა.

არავის უთქვამს, მაგრამ ვიცი, რომ იდუმალი
სტუმარი მოდის ვილაც ჩემთან,
უცხო სტუმარი.

კიდევ რა დარჩა იქ მომავალში,
ჰოროსკოპებო, ხვალ რა მოგველის?
დარჩა რამ კიდევ იქ მომავალში
გასახარი და შვების მომგვრელი.

ის შორეული თრთოლვა პირველი
და აღტაცება გვეყოს სანამდის?
დარჩა რამ კიდევ მოსახილველი,
მოსასურვები ან მოსანატრი.

ეს გზა გრძელდება თუ აქ
მთავრდება
მოვა სტუმარი ხვალ უეცარი?

კიდევ ვინმე თუ შეგვიყვარდება,
თუ სიყვარულის ბოლოც ეს არი.

ჯერ მერმისშია გულით რაც

გვსურდა,

რასაც უხმობდა ჩვენი ოცნება,
თუ აქ დამთავრდა და აქ დასრულდა
ის ლტოლვა, სწრაფვა,
ის საოცრება?

ღედას

იქნებ მინდორი გჭირდება ძლიერ,
რომ ზედ ვარდები გაახარო ფერად-ფერადი.
იქნებ სიზმარი უტკბილესი გჭირდება ძლიერ,
იმ კოშმარული ძილისათვის დასასიზმრები,
ან იქნებ ზარი, რომ დაერეო ამ სიჩუმეში
და ჩემი ხმისკენ გამოეშურო.
სანამ ცოცხალვარ, სანამ ძალმიძს ფერიცვალება,
გამაგებინე, რად ვიქცე და რითი გიშველო,
თორემ ბალახი მე ისედაც ვიქნები ბოლოს
შენს სამარზე მწუხარებად ამოსასვლელი.

შემოვურღვიე ღობეები და დავუბრუნე
თავისუფლებას ლურჯი მინდორი.
ვათავისუფლებ არტახებიდან ტყეს მოგუგუნეს.
დაბეჩავენულ მდინარეებს, ცისფერ წყაროებს,
ქვის ლოგინებს მშვიდად მინდობილთ.

ვათავისუფლებ დღეს და ღამეს
საათების ჩარჩოებიდან,
თავის ნებაზე ფრენა ისწავლონ.
ბედნიერი ვარ შეხვედრითაც, განშორებითაც,
მოვალეობის ბორკილიდან ვათავისუფლებ
შენ, სიყვარულო, ცვალებადი გუნებისაო.

ვათავისუფლებ ქარს მარადი ხეტიალიდან,
ვათავისუფლებ ცას მილურსმულ მოწყენილ ვარსკვლავს,
საითაც უნდა იქით წავიდეს.
ვათავისუფლებ წუთს წუთიდან და წამს წამიდან,
ვათავისუფლებ ბილიქსაც, გზასაც.

ვათავისუფლებ ყველა საკრავს, ყალამს, საჭრეთელს,
იმღერონ, ხატონ ისე როგორც მოესურვებათ,

დედაბუნება როგორც აჩვენებდა,
როგორც ასწავლავ დედაბუნებამ.

მარტი, ივნისი, დეკემბერი ერთად მოვიდა,
და რომელი მზეც მომინდება იმ მზისქვეშ ვწევარ.
ვათავისუფლებ მგელს მგლობიდან, გველს გველობიდან,
ვხსნი მილიარდი წლის წინანდელ ტაბუს და წყევლას.

ალტაცებას და სინანულსაც ერთად განვიცდი,
მოვდივარ, ნაცნობ მიდამოებს უკვე გამოვცდი.
ვათავისუფლებ ყოველივეს, მაგრამ არ ვიცი
როგორ ვიცხოვრებ ხვალ მე თვითონ ამგვარ ქაოსში.

არა, ო, არა, არაფერი არ შეიცვლება,
ასე იქნება ყოველივე ხვალაც და ზეგაც.
გადაუარეს
შემოდგომის რუხმა ნისლებმა
ზაფხულის ხვატში დახრუკულ და დაჭმუჭვნილ ზეგანს.

ხვალინდელ დღესაც ახლა ვცხოვრობთ,
შემოგველია,
შემოგვეფლანგა მომავალი და ვზივართ უქმად.
ასწორებს ვილაც მრუდე ხელით
დიადს, მშვენიერს,
უცხო ქვეყნებით დასახლებულ ბავშვობის რუკას.

ისეთი დღეა,
თითქოს სწეული,
წლობით ოთახში გამოკეტილი,
დიდი ხნის შემდეგ გამოვიდა
მზეზე პირველად.
ისეთი დღეა, ისე სუსტი,

ისე ფერმკრთალი,
რომ მოგინდება შეუდგე მხარში
და მიაცილო ბალის კიდემდე,
ჩამოსვა მერხზე, მიუჯდე გვერდით
და მოუცადო სანამ საღამო
შინ წასაყვანად მოაკითხავდეს.

ლამეთა ჯოგმა გადაგიძოვა,
გადაგიტელა ლურჯი ველები-
მიტხარი, სანამ უნდა იცხოვრო
გამოგონილი ბედნიერებით.
ჰა, მიიწურა უკვე დღეობა,
ქუჩებს მოედვნენ მელრეობენი.

გამოგონილი უზრუნველობით
 გასურს მოატყუო ისევ სოფელი.
 მოგონილია ეგ სიყვარულიც
 ვილაცა უცნობ ქალს რომ დაარქვი
 და აგურ-აგურ გააქვთ აურებს
 მინისძვრის შემდეგ შენი ქალაქი.
 გაბრაზდი ერთხელ და მოიშორე
 შიში, რომ დაგდევს უკან ლანდივით
 და მზის წინაშე წარდექ შიშველი,
 იყავ ერთი და იყავ ნამდვილი.
 გაშრა ქვეყანა. იქნებ იწვიმოს
 ცრემლებად, დარდმა შენ რომ ითმინე.
 ამათთვის სანამ უნდა იცინო,
 როდესაც გულში ჩუმად ქვითინებ.

სიპარისას წასაკითხი ლექსი

ტყე დაუღენავთ წუხელ ქარბუქებს,
 უფსკრულებისკენ თავქვე
 მიმქროლავთ.
 ვინ დამიბრუნებს ჩემს სიჭაბუკეს,
 რომ გავასესხე სტრიქონ-სტრიქონად.

ვინ ააყვავებს ხეებს ხელახლა,
 როცა არ შერჩათ ხეებს ტოტები.
 არ მაცლი ჩემი ნებით გვახლო,
 თვითონ მოხვალ და მიახლოვდები.

შენ ამ ქვეყანას შეაჩვიე სმენა და
 მზერა

და გაოცების,
 აღტაცების დაჰყარგე ნიჭი.
 არაფრისმთქმელი გახდა შენთვის
 სამყაროს ენა,
 ერთფეროვანი დღეების და
 წელიწადების
 ერთმანეთისგან გარჩევა გიჭირს.

ო, მხოლოდ მაშინ შეიგრძნობ და
 იხილავ მზისფერ,
 განსაცვიფრებელ დღესასწაულს
 ჰანგთა და ფერთა,
 თუკი ყოველდღე იცხოვრე ისე,
 თითქოს მოხვედი შორეული
 გალაქტიკიდან
 და ამ სამყაროს პირველად ხედავ.

მიასვენებენ პოეტის ცხედარს,
წყდება და წყდება ფოთოლს
ფოთოლი.

ზამთრისპირია.
ქარების სევდას
და წვიმის სევდას ჰყვება ჰობოი.

კაფე „ობლებში“ იგონებს დედას
ვიდაც მოხუცი, მთვრალი, ობოლი.
თოვს მოწყენილად.
მახათას ზედა
სხედან ღრუბლები უსამშობლონი.

დედა ბუნებავ, დიდო ბუნებავ,
ოდითგან შენ ხარ ჩემი ტოტემი.
გადმოვალ შენში და შენს ფესვებში
გავიშლები და განვიტოტები.
განვიტოტები, განვიფინები
და დაგიყუჩებ ყველა იარებს,
ინებე ჩემი სული, ინებე,
და შენს ფოთლებში ამაშრიალე.
წვიმა მანვიმე, წყალთგამრიგეო,
ხმელი დაიცავ, ხმელთმოურავო.
დამასწავლე და დამარიგეო
შენს ცას და მიწას რით მოვუარო.
ჟამთა სიღრმიდან შენგან დაგეშილ,
შენგან გამოწვრთნილ დღეებს
მოვდენი.

გადავიღვრები მე შენს ძარღვებში
და შენს სხეულში განვიტოტები.
ამ ჩვენს უცნაურ საუკუნეში
უნდა მასწავლო სიბრძნე ნამდვილი.
შენს ხელისგულზე დადგმულ
ბუდეში
გამომიზარდე სული ბარტყივით.
დამიფრთიანე, გადააფრინე
ამ ცათამბჯენებს, კედლებს ბეტონის.
შემოუძეხი ცისფერ აპრილებს,
დამიიმედე უიმედონი.
ამ თავისუფალ ველებს და ტყეებს
ნიადაგ თავს რომ დავტრიალებდე
და ფრთებით მიმყვეს დღეის დღის
მტვერი
შორი მომავლის მატრიანემდე.

მოთხრობები

სულში ჩაკიდული მთვარა

1.

ნისლი გამჭვირვალე ოლარივით შემოხვეოდა სიერცეს, გაიავდრა და მთვარე სულ ახლოს დაეშვა მიწასთან, თითქოს ხეტა შტერში ჩამოასვენა კალთა სითეთრეში დიაცივით გათქვირულმა, ქალივით მთლიანმა და უნებური ცდუნებისგან საკინძემოდელილმა. სიფერმკრთალე მოიღვრებოდა მისი ხელშეუხლები გულისპირიდან და მტვრიან გზას უფრო დაუსრულებელს ხდიდა, წყვილიდან წილნაყარს.

სავალი მართლაც ვრცელი იყო, ჯაგით და პატარ-პატარა გორმახებით შემოტმასნილი, დახლართული, გაუდაბურებული და ბიჰს ვერ წარმოედგინა, სად შეიძლებოდა მიეყვანა ამ გზას. მთვარის ათინათს მჭრქალად მოექცია თავის აბურღულ ქსოვილში მისი მოკუხული ტანი, გრძელი, თითქმის მუხლებს ქვევით დაშვებული ხელები, რომლებიც ეხლა გაქუცული სანდლებისთვის ჩაველო და გულზე მიეხუტებინა. იდგა ფეხშველა მტვერში. უმშვენიერესი მხევალის წინ და უფრო მეტი სინანულით გრძნობდა, რომ ეს მოთეთრო მთვარეც უმოწყალოდ დასცინოდა, ეს მოთეთრო ხის ტოტზე ჩამოსკუპებული წარმტყი ქალბატონიც

არაფერში არ არკვევდა, მოუთმენლობისგან ნუსხავდა მხოლოდ, სურვილებისგან ლღოდა.

ნეტა არავინ დამინახოსო, ფიქრობდა ბიჰი, — ალიონამდე როგორმე ჩავათავებო ამ გზას.

ბიჰს ეგონა, რომ ეს გზა იყო მხილოდ მთელი ცხოვრება და თუ როგორმე მის ჩათავებას გაახერხებდა, მერე სამუდამოდ თავისუფალი იქნებოდა. თავისუფლება კი ეხლა ყველაფერზე მეტად სჭირდებოდა ბიჰს. თუმცა ალბათ არც ესმოდა სრულად, რას გულისხმობენ ადამიანები, როცა თავისუფლებაზე ლაღადის ეძლევიან და მანქანის ამოუწურავი ვნებების იღუმელი მეეტლე ნამათრახვევივით შემცბარს, ზურგსუკან დარჩენილი ფიცრული სახლისკენ ახედებდა და მიყურადებულს ერთი და იგივეს აფიქრებინებდა. იქნებ კიდევ ეძახდა ვილაც, მაგრამ გაოგნებულს აღარაფერი ჩაესმოდა თავისი ენისანი ალტყინების გარდა...

თუმცა სახლში კარგა ხანია ეძინა ყველას, ან მამამისი ბორგავდა დეამისის საწოლზე და ისევ ჩურჩულებდა, რომ ყველას შურს მისი, ყველა ნიშნის მოგებით შესცქერის მის ყოფას.

ცეცხლის პირას, იატაკზე გაშოტილიყო ბიჭი, ცრემლები შემოსწოლოდა თვალებზე. ისე ოხრავდა დედამისი, მამამისის ტლანქ, ბაღნიან მკლავებში გამოშწყვდეული და ფიქრობდა, რომ ღამეც ისევე დაუნდობლად სცემდა, როგორც ხშირად უნახავს დღისით. ბიჭს არ ეძინა. მამამისის კუზბივით მოსრილი ზურგის აჩრდილს ხედავდა კედელზე და იმას, თუ როგორ თელავდა საბრალო ქალს, მაგრამ მას არ შეეძლო მიშველებოდა, რადგანაც უნდა სძინებოდა ამ დროს, დილით ტყეში იყვნენ წასასვლელნი, დილით შეშა უნდა მოეზიდათ საზამთროდ.

ბიჭი რამდენჯერმე მოუსვენრად შეირბა, კედლისკენ იბრუნა პირი და მხოლოდ მამამისის სიტყვებიღა ესმოდა „ფრთხილად უნდა ვიყოთო, — ეუბნებოდა ქალს, — მტრები გეყავსო, ყველას შურს ჩვენით“. მერე სულმთლად შიშველი გადმოვიდა ლოგინიდან, თავით წაადგა ბიჭს და ჩუმად ჩაილაპარაკა. — მგონი არა სძინავს ამ გონჯს, ამან დააქცია ეს ოჯახი. ესა სთქვა, ოფლიანი ტანი გაიმშრალა, პირსახოცი ცოლს ესროლა და შუშაბანდში გავიდა.

— მოდი აქ. კაცო, გაცივდები, — ჩურჩულით გააყოლა ხმა ქალმა. — რას ერჩი, სძინავს თავისთვის...

ბიჭს დედის ხმა რაღაცნაირად განაზებული ერევნა, მიბნედილი, თითქოს ალერსიანიც და გაუცვირდა, როგორ შეეძლო ასე სათნოდ ეზრუნა იმ კაცზე, რომელიც წუთის წინ დაუნდობლად სცემდა. ან რომელმაც მის ნაშობს გონჯი უწოდა, მემშურნეების წილი.

ეხლა ბიჭი ყოველივე ამის გახსენებისას მთელი სხეულით აცახცახდა, ლობეს მიეყრდნო, წამით გახედა ჩაბნელებულ სახლს და, მოვკლავო, იფიქრა. ბიჭი უკვე თხუთმეტი-თექვსმეტი

წლისა იყო და მშვენიერად ესმოდა, რომ იმ ღამეებს უფრო მეტად მწაშენებლობა ჰქონდა დედამისისთვის, ვიდრე დღისით ამძუვნავებული ქმრის მუშაობის ქვეშ გდებას. გზა გააყოლა მზერა, მტვერი და წვიმა მიეღუებოდა ფოთლებს. — მოვკლავ, — ისევა გაიმეორა თავისთვის, თითქოს ამაში იყო მთელი მისი თავისუფლება და ეს გზაც ისეთივე ჩვეულებრივი, მოგონილი ზიარება ყოფილიყო, როგორც მამამისის იმდამინდელი მოღანდება.

სინამდვილეში ბიჭი ვერ ბედავდა ნაბიჯის გადადგმას, ეშინოდა ამ გზის, ეშინოდა იმ თავისუფლების, რომელიც თვითონ თავისდაუნებურად მოიგონა და ისევ ტირილი არჩია. იქვე, ლობის ძირში ჩაიჩოქა, მთვარეს ახედა, ისევ მოეჩვენა, რომ მთვარეც დამცინავი ღიმილით ჩამოსცქეროდა მაღლიდან, წამით დაიძაბა, წამით მოიწადინა თავი გაესწორებინა ამ ღიმილისთვის, მაგრამ უცებ კვლავ უამრავი რაღაც მოაგონდა, თავი ჩამოუვარდა ბეჩავად და აქვითინდა, უფრო სწორად, აყმუვლდა და რამდენიმე წუთში სულ ერთი შეიქმნა მისთვის, ვინ დაინახავდა ან ვინ დაუძახებდა ამ შუღლამისას. შეჰყმუოდა ბიჭი მთვარეს და თითქოს ამით ამართლებდა თავის არსებობას, ამით ამართლებდა იმ გზის გაუვალობას, რომლისთვისაც კარგა ხანია თავისუფლება დაეკრძა.

მერე გაფერმკრთალდა მთვარეც, გაილია, წელათრევით წამოდგა ბიჭიც, ლახლახით აუყვა სახლისკენ გზას, სახლის ქვემოთ, გომურში შეძვრა და თვალედაწყებული უტყრემლოდ ეგდო დიხსანს. მის ამღვრეულ მზერაში იმდენად შიში არ იყო, რამდენადაც განუზომელი სიმბდალე, თავისავე ეტინისგან შემცბარი ნადირისა. ეგდო ეს პატარა, მახინჯი, უილაჯო მხეცი მისივე სისხლისგან გამოქსოვილ ზაფანგში და მამამისის ახოვანი სხეული ელანდებოდა, გრძნობდა, ჯერ კიდევ ვერ გადააბიჯებდა მას, ვერას დააკლებდა. ის ერთ-

ერთი იმ კაცთაგანი იყო, ყოველთვის რომ ეჭობს, ყოველთვის რომ უნდოა, და ამ უნდობლობას თავგზააბნეულ სითამამემდეგ რომ მიჰყავს, თავზეხელაღებული უმეცარი კაცის სიამაყემდე.

უკვე გათენებული იყო, როცა ბიჭს ჩასთვლიმა, მოიქანცა და თავისით გადაეშვა ზმანებათა უწარსულო ბურხანში. ხედავს, პატარა გოგონა ამოჰყავს მდინარიდან, სულ ერთი ციდაა, მის ღონიერ მკლავებს ღიმილით მინდობილი. თმა ჩამოშლია, თვალები გაოცებით მიუჰყრია და ილიმის ისე, თითქოს არავინ არ ყოფილიყოს მისი ნეტარების შემსწრე. ილიმის თავისი მუნჯური, ამოუცნობი ღიმილით და სველი ნაწნავებიდან წვეთ-წვეთად ჩამოსდის წყალი.

მერე, სად მიგდებულაო! — ესმის ბიჭს და ჰგონია, ისევ გრძელდება ბავშვის უმშვენიერესი ღიმილი, უეცრად მუკლუგუნი მოხვდება გვერდში, გაუძალიანდება, წამით ისევ ჩაებლაუქება, შემოხვევს მკლავებს ზმანებას, კედელთან მოიყუებება და ლეკვით დაპატარავებული თვალს აახელს.

რაღა დროს ძილიაო, — ჩაესმა ისევ მამამისის ჩახლენილი ხმა. — რაღა დროს ძილია, — გაშეორდა ბიჭის გონებაშიც. შეშფოთებული წამოვარდა, ხელები წაიფარა თავზე და კედელს აეკრა.

— სად დაეთრევი მთელი ღამე! — უკვე ეზოდან ყვიროდა მამამისი და ზოგჯერ თავებს უჭერდა ცხენებს...

ბიჭს ხმა არ გაუცია, ტანსაცმლის ბერტყვით გავიდა გარეთ, სახლის წინ, მოზრდილ ქვაზე ჩამოვარდა და ზიზღიანი თვალებით შეათვალიერა ის კაცი, რომელიც სიზმრებშიც კი მოსისხარავით ჩაუდგა, სიზმრებშიც კი შეეცილა და ეზლა ურემსა და ცხენებს შუა გახილული ილანძლებოდა თავისთვის...

ეზლა უნდა მოვკლა, — ისევ გაუელვა ბიჭს. თვალი გააპარა კიბესთან მივ-

დებული ნაჯახისკენ, ისევ შენიშნა მსხვილი, დაკუნთული მკლავები და სიბრაზისაგან დაღრეჯილი სახე. **მეცხე**

— ადგი, წყალი დააღვინე ცხენებს! — ბიჭი არ განძრეულა, — ადგი! რას გაშტერებულხარ! — გაუშეორა კაცმა. — ავად ვარ, — ჩაილაპარაკა ბიჭმა და იგრძნო, როგორ გაუფართოვდა მამამისის თვალები, როგორ დაეძაბა ძარღვები სახეზე, — ავად ვარ და არაფრის კეთება არ შემიძლია, — ისევ გაიმეორა ბიჭმა, ოღონდაც უფრო ზმამალა, უფრო კაცურად გადმოსძახა კიბიდან და იმ პატარა ოთახში გაუჩინარდა, რომელშიც ოდესღაც მის დას ეძინა ზოლმე და ბოლო დროს თითქმის გამუდმებით ცარიელი იყო.

ცარიელი იყო ბიჭის მოქანცული სხეულიც. უხზოდ დაეშვა ცივ იატაკზე, ერთბაშად მოდუნდა. გარედან მათრახის ტყლაშუნი და მამამისის გაურკვეველი ლანძღვა ისმოდა, მერე ცხენების თქარაჭქური და გზაზე გასული ურმის ჰრიალი.

— წავიდა! — აღმოხდა ბიჭს, და ის იმწუთას მართლაც პატარა ტყვეს ჰგავდა, მისივე ცრემლებით მოსუფთავებულ იატაკზე დავრდომილს.

რამდენიმე წლის წინათ ცოტა ხანი იავადმყოფა ბიჭმა და თითქოს მოეწონა სნეულის ხვედრი, მოეწონა, რადგანაც ერთხელ მაინც შემოხედავდა ვინმე, საჭმელს მოაწვდიდა, რაზე სომ არ გინდო, ჰკითხავდა და ისიც ნატრულივით ფიქრობდა, რა სურდა, უნდოდა სურვილი მაინც მოეგონებინა, მაგრამ სურვილებიც უჭკებოდნენ სადღაც, სურვილებიც თავის თავთან ტოვებდნენ მხოლოდ. და მაინც განუზომელი იყო ამ შეკითხვისაგან ბოძებული სიამე. პატარა და დაჟოჩავდა მის სარეცელთან, რაღაცებს აწოდებდა, ეთამაშე-

მეცხე
მოთხოვნილი

ბოდა და ყოველივეს საოცარი აღერ-
სის ნელსურნელება ახლდა მისგან, მე-
რე მკაცრად დატუქსავდნენ და გაიყ-
ვანდნენ.

— რამე ისეთი არ სჭირდესო, — დე-
რეფნიდან ესმოდა ბიქს და გული
წყდებოდა იმ მცირე დროზე, რომელიც
თავისი დის საიზლოვეს გაეტარებინა, —
ნულარ უშვებ მანდ, — მეორდებოდა მა-
მამისის ხმა და ბიქს თავისი ავადმყოფ-
ობა ავიწყლებოდა.

ბავშვი კი, შიუხედავად მამამისის
შეგონებისა, ყოველ ცისმარე შემოდო-
რდა ძმასთან, კარგა ხანს რჩებოდა და
ისეთი მზიარული, დიდი ცისფერი თვ-
ლებით უღიმოდა, თითქოს ღვთაება
ყოფილყო ყოველ განთიადისას მის
დასალოცად მოვლენილი. თითქოს
ღვთისმსახურებას ასრულებდა ყოველ
განთიადისას... ლაპარაკი ჯერ არ იცო-
და გოგონამ, მხოლოდ ეს აწუხებდა
ბიქს, გრძნობდა, როგორ ცდილობდა
ხოლმე რაღაცა ეთქვა და ვერ ახერხე-
ბდა, ტუჩებს აცმაცუნებდა და საბე-
ღელშეპოვად საბრალოდ.

კვირა დილით მამამისმა შემოაღაჯა
ოთახში, მტკრიანი ჩექმები ეცვა და გა-
ხუნებული ნაცრისფერი სურთუქი მოე-
ხურა ტიტველ, გაბალნულ ტანზე. ბი-
ქმა მადლიერი თვალებით ახედა, იქნებ
რაიმე შემეკითხოს ან მოსაკითხი მო-
მიტანაო იქნებ.

— ადე, ცოტა გაიარ-გამოიარე გა-
რეთ, თორემ დაკუთრდები აჰდენი წო-
ლით, — ჩაიდუდუნა იმან თავისთვის,
ოთახში რამდენჯერმე გაიარ-გამოიარა
წელზე ხელებშემოწყობილმა და უხმოდ
გაჟიდა...

„მორჩა ავადმყოფობა, — გაიფიქრა
ბიქმა. — ეხლა ყველაფერი ხელახლა
იწყება“. ისევ სარდაფი, ისევ ნაბაჟუ-
სევი სახეები წარმოუდგა თვალწინ.
ისევ უნდა ეთქვათ მისთვის, რომ ვი-
ლაცებთან დავალებული ყოფილა თურ-
მე და სინამდვილეში არასოდეს არ ეს-
მოდა ბიქს, რაში იყო ვინმესგან დავა-

ლებული ან საერთოდ, რას ნიშნავდა
ეს სიტყვა...

სარდაფში პირველად ეჩქარებოდა
ამის ოჯახი და სახლი ვაჟისთვის...
აქ პირველად ვილაც მთვრალმა შეასხა
ღვინო და, ცოტა ცივი ვერ მოგვართვი,
შე წუწყო, — უთხრა. აქ პირველად
ჯერ კიდევ უხრწნელმა იხილა მთვრალი
დედაკაცის როკვა, მთვრალი დედაკაცის
გაღელილი, მოლაშლაშე სხეული
მთვრალ სახეებსა და არეულ მაგიდებს
შორის როგორი სიბილწით ირხეოდა,
როგორი ძრწოლით მიეღულა ბაზუსი-
სგან დაბინდული თვალნი... მხოლოდ
ერთ კაცს არ ეხებოდა ეს აურზაური
და ბიქსაც იმ უხმოდ გამოქანდაკებუ-
ლი კაცის სილუეტი უბრუნებდა სიმშ-
ვიდეს და რწმენას... ეს იყო კოჭლი მე-
გარმონე უტყვი და პირქუში. კასრებისა
და შებოლილი კედლებს მიღმა, კუთ-
ხეში მჯდარი დილიდან მეორე დილამ-
დე უკრავდა, მორჩენილ ღვინოს სვამ-
და, მორჩენილი ნასუფრალით იკვებე-
ბოდა ან საერთოდ არ ჭამდა არაფერს,
იჯდა თამბაქოს ნისლში ჩაძირული, აწ-
ითლებული თვალები დაეხუტა, უკრავ-
და და იმღეროდა წყნარი, ჩახლეჩი-
ლი ხმით.... ხანდახან მთვრალ დედა-
კაცს შემოსვამდნენ მაგიდაზე, გარშე-
მო უფლიდნენ და გარმონის ხმაზე
მუსურლებლად აცეკვებდნენ და ისიც
მღეროდა, ისიც იღიმოდა და მოშვე-
ბულ, ჩამომტყნარ ძუტუებს მალმალ
მიუშვერდა იქ მყოფთ... ამ შულ დედა-
კაცსაც იცნობდა ბიქი, ისიც მარტო
იყო, მასზედაც ამბობდნენ, შეჩვენებუ-
ლიაო, ცოდვებთან განდობილი, სატა-
ნასთან შეუტრავს სულიო...

ბიქს არ ესმოდა როგორ შეეკროდა
ქალი სატანას, როგორ განდობოდა ცო-
დვებს, მაგრამ ერთს ხელებოდა, რომ
ეს ართობდა ხალხს, ამ ხალხისთვის ბა-
ხუსში დანთქმული სამყარო იყო სინა-
მდვილე და თავისუფლება და ბიქი
თითქოს ფიქრსაც მიჰყვია ამ ღვინოს
სუნით აქოთებულმა მიწისქვეშა ცდუ-
ნებამ, სადაც ვერც მზის სხივი ატან-

და, არც სიტბო იყო და არც ფეხზელი სახე, სადაც არავინ არავის არ ინდობდა და უფრთხილდებოდა და სადაც ხანდახან ისე ლოწინდნენ ერთმანეთს, ისე მიათრევდნენ ზურგით, ისე ამოყავდათ დაწმენდილ, სუფთა ჰაერზე, როგორც ატრუბებულ ულაყებს ემართებათ ჯოგში, მამრს მამრი რომ შეეშლება და ზურგზე მოაბტება ანაზდად, და მაინც ბიჭს ვერ გაეხედნა ამ ყველაფრის მიტოვება...

იმ კვირა დღესაც მზე იყო მოედანზე, ხალხი შეყრილიყო. ბიჭი თავისი შუკიდან შეუმჩნევლად გამოლასლასდა, კოჭებში შემოცვეთილი შარვალი ეცვა და ფლოსტებში წაეყო ფეხი. მაშინ მისთვის ეს გზა ჩვეულებრივი სავალი იყო, რომელიც სოფლის ორ ორ-ლომეს აერთებდა, მაშინ ბიჭს არ ეჩვენებოდა ასე აუტანლად უსასრულო ეს გზა, ვერც თავისუფლებას ხედავდა მასში, ვერც შეებას და ვერც იმ სირთულეს და სიმშვიდეს, რომელიც თურმე თავისუფლებასაც კი ახლავს და შესაძლოა, ყველაფერზე მეტადაც. ბიჭმა იცოდა, რომ უკვე არავინ დაუჭერებდა, ავადმყოფობა რომც მოეგონებინა და გული წყდებოდა, რომ ასე ხანმოკლე გამოდგა მისი სნეულება, ეს მცირედი ნუგეშისცემა საკუთარი თავისადმი. თავჩაქინდრულმა თავის ტოლებდაუწყო ძებნა. ესამოვნა მზის სიტბო. ესამოვნა გაზაფხულის სურნელი, იგრძნო, რაოდენ ვრცელი იყო სივრცე და რომ ველარ დადგებოდა სახლში. იმას უნდა ენავარდა. გაჭირილიყო იქ, სადაც ჯერაც არავის დაუდვია ზღვარი, არავის უთქვამს, ამას იქით წასვლა აღარ შეიძლებაო, რადგანაც ბიჭი თავად იყო თავისუფლება, თავისუფლება მისი ბუნება იყო და თავისი სახლი ეჩვენებოდა უდიდეს საპყრობილედ, გადაულახავ ბოძონად სიმარტოვის და შებოროკილი, უსიხარულო არსებობის თავისუფლება მის სულში უფრო

ვრცელი ხდებოდა თანდათან, ყოველსმოშველი და გადამდები... ამიტომაც ისე გამოჩნდა თავის ტოლებში, როგორც გორც ხეადი ძუთა საფარში, როგორც ეშმა დედათა მონასტერში, როგორც აბანოში შიშველი ქალების გვერდით ახშახი, ზოიზა შლუ მამაკაცი, რომელსაც წარმოდგენა არა აქვს ქალზე. როგორა ხართო, გახალისებულმა ხმამაღლა შესძახა და ყველა შეაკრთო, სად მიდიხართო, ისევ დაადევნა სიტყვა შემცბართ...

წამით გაიყინა ყოველივე, ერთმანეთს გადახედეს ბავშვებმა, ერთად შეიკვრნენ...

„ეშინიათ“... — უმაღლესი გაიფიქრა ბიჭმა, მაგრამ ვერ მიმხვდარყო, რა იყო მასში ასეთი უცხო და საშიში. მერე მოესმა დაბალი, ხუჭუჭთმიანი ბიჭის ნათქვამი, ჩვენთან წამოდიო, და დაინახა, როგორ ჰკრეს მასაც ხელი, შენც გააყევი მაგ მაზინჯსო, მიაყოლეს...

— წამოვიდე? — თავისდაუნებურად აღმოხდა დაბნეულს, მაგრამ აღარავის გაუგია მისი ნათქვამი. ბიჭს მოსულელო ზრდასრული კაცივით უღიმოდა სახე, ისევე ალერსიანად უღიმოდა ყველას, ოღონდაც ბავშვები ველარ ხედავდნენ მის სახეს, ისინი ჩუმად მიდიოდნენ და გორის გადაღმა ქრებოდნენ სათითაოდ.

სულ ცოტა ხანში ბიჭი ძალზე დაშორდა თავის ასაკს, უფრო ლინიერიც შეიქნა, უფრო გამძლეც, ალბათ იმ დროისათვის უკვე ჰქონდა მხეცივით მეჩხერი, წაწვეტილებული კბილები და ჩამოგრძელებული ქვედა ყბა, ოღონდ თვალები დარჩა წვრილი, უფერული. მისი შემხედვარე უცოდლო იფიქრებდა, რომ საერთოდ არ ჰქონდა თვალები, საერთოდ ვერა ხედავდა და ასე უნდილად დაბორიალებდა ამქვეყნად ალბათ იმიტაც დაშორდა თავის ასაკს, რომ ხალხმა უფრო მეტი იფიქრა მას-

მიაა ალექსიძე
მოთხრობები

ზე, უფრო მეტს ლაპარაკობდა და ჭო-
რაობდა.

ბიჭისთვის, — როგორც ერთ პატა-
რა ნისლში ჩაგრაგნილ სასუფეველს
ბურუსი შემოაცალო, რაღაც უზადოდ
მალალს შეავლებინო თვალი და მერე
ამ სილამაზისგან მხოლოდ ჩანაცრული
კერის პირს მიაყენო, ფურცლებშემ-
ოდრეკილი, ნაცარში ამოვლებული ყვა-
ვილის ღეროლა შეაჩეჩო ხელში —
ისეთი იყო წუთი მზიან მოედანზე რა-
ღაცის მხოლოდინში ციონსა და მიწი-
რებას შუა ჩაკიდული.

ეს ყველაფერი რაღაც ახლის მო-
თხოვნას მოასწავებდა, ოღონდაც ქვე-
ცნობიერად გრძნობდა, რომ ის მოთ-
ხოვნა ყველა ადრინდელისაგან განსხვა-
ვდებოდა, რომ ეს უკვე უფრო ახლო-
ბელი იყო მისთვის, მხოლოდ მას ეხე-
ბოდა და ვერც გულმოდგინებით, ვერც
სამსახურით და ვერც მსხვერპლით ვე-
რაფერს შეცვლიდა. მიხვდა, რომ მა-
ზინჯი იყო და გონჯი სხეული ღვინის
ჭუჭყიანი სარდაფი ხომ არ არის, რო-
მელსაც ერთ დღელამეში გამოასუფო-
ავენ, რაღაცას გადაადგილებ, რაღაცას
შეცვლი და სულ ცოტა ხანში გაცი-
ლებით სასიამოვნოს გახდი ან სასიამო-
ვნოდ მოაჩვენებ ვიღაცას, შემოიტ-
ყუებ.

ბიჭი ჭერ პატარა იყო ამდენი ფიქ-
რისთვის და არც ვინმეს შემოტყუება-
ზე ფიქრობდა იმხანად... მაშინ უბრა-
ლოდ განერიდა ხალხს, ღობე-ღობე
გადაიპარა სახლში, სულშეხუთული შე-
ვარდა ცარიელ ოთახში და კარი გადა-
რაზა.

სადამოვდებოდა უკვე, სილურჯეში
დაინთქენ საგნები. ის კი ისევ ლოგე-
ნზე იწვა, მისი სახე უფრო მშვიდი
მოჩანდა, დაძაბული, რაღაცის მოსატა-

ცებლად შემზადებული. მაღიმავ უან-
ლოვდებოდა მოღებულ კარდას, საო-
კეში ათვალიერებდა თავის აღნაგობას
და ფიქრობდა, მის სიახლოვეს მცხოვ-
რებთაგან კიდევ ვიზე ეთქვათ, მაზინ-
ჯიო. ბიჭს სულაც არ ეჩვენებოდა თა-
ვისი თავი ესოდენ შესაზარი, პირიქით,
სარკიდან ჩვეულებრივი კაცი უმზერ-
და, ისეთი, როგორიც ყველა იყო მის
გარშემო. ბინდი თანდათან იტაცებდა
მის გამოსახულებას და გრძნობდა,
მწუხრი იპარავდა მის სხეულსა და კი-
დევ იმ რაღაც იდუმალს, რასაც სულსა
და განცდას არქმევენ ხოლმე. ბიჭმა
იცოდა, რომ ეს ღამეც გასათევი იყო,
როგორმე უნდა გაეღწია ალიონამდე,
მაგრამ რა უნდა შეეცვალა გათენებას
მისთვის, არავინ უწყოდა ალბათ.

ძუ მგელივით ეპარებოდა ღამე მის
სულს, ძუ მგელივით დაეწყო მის ნას-
ცხარ მკერდზე თათები და თითქოს ეს
შავი, ძუძუებჩამომჭეკნარი ბებერი მგე-
ლი იდგა სულ ახლოს მთვარესთან, იდ-
გა ამ კოპწია ქალბატონთან და წითე-
ლი, დამშეული ენით ულოკავდა სანთ-
ლის ნალვენივით თბილ, სიყვითლეშე-
პარულ თითებს. ძუ მგელი გაწოლილი-
ყო ნოხზე ბიჭის საწოლთან და ეშვე-
ბით ეჭირა ფერმკრთალი კალთა მთვა-
რისა... მთვარე კი ილიმებოდა გულმო-
წყალებდ და თითქოს არც აწუხებდა ამ
ბალნიანი, თვალმზრასისხლიანებული
ძუქნას ალერსი.

თვალები გახელილი აქვს ბიჭს, ჭერს
მიშტერებია და ერთმანეთს ენაცვლე-
ბიან ჩვენებანი და იმდენად ახლოს არ-
იან მასთან, რომ საცქარისია ხელი გაი-
შვიროს და უმაღ შეეხება მგლის ჩა-
მობერტყილ, დამჭნარ ძუძუებს, მაგ-
რამ თავს იკავებს რატომღაც. მას არ
ჭირდება ურძეო ძუძუ, მას არ ჭირდება
ძუქნასგან გალოკილი ტანი.

— სისულელეა ეს ყველაფერი, —
ჩაესმის საიდანღაც. — ჰო, სისულე-
ლეა, — ეთანხმება ბიჭიც.

— აღეჭი, გადახტი ფანჯრიდან და ირბინე სადამდეც შეგიძლია.

ბიჭმა ოდნავ მიაბრუნა თავი, მგლიჯადმოგდებულ ენას და მთვარის უზოდოდ ჩამონაკეთულ თითებს დააქცვრდა... იფიქრა, სად შეიძლება რომ გავიქცე? ან სად გარბის ზოლმე ასეთ დროს ხალხი? მგელს სარკმლისკენ მიუბყრო თვალი და მოღიმარ მთვარეს შესცქეროდა მოცახცახე და დამშეული...

— სულ ერთია, — ევლავ გაისმოდა ზურგით ოთახში. — ეს სახლია შენთვის სიმანჩინჯე, ეს სახლია დაქცეული გოდოლი შენთვის. რა მნიშვნელობა აქვს, სად. მთავარია, რომ გარბიხარ ისე სწრაფად, რომ ვერავინ გეწევა, ვერავინ გხედავს, მთავარია, იგრძნო, რომ ქარი ხარ, ნიაღვარი ხარ, ზევი ხარ ზეთავებს მომწყდარი და მოუხელთებლად დაეხეტები ყველგან და მერე თუნდაც დაგინახონ და წამოგეწიონ, რას მოჰკითხავენ ქარს და ნიაღვარს...

მგლის სუნთქვა ესმოდა ბიჭს ჭაგრძნობდა, ეხუთებოდა სული, ის სულ ახლოს იყო მის ბალიშთან და მთვარეც აღარ მოჩანდა სარკმელში...

— გამოხსენი ფანჯარა, დატოვე შენი ძონძები და წადი სულმთლად შიშველი...

ბიჭმა თვალები დახუჭა და აღარაფერს უსმენდა, მხოლოდ საკუთარ სხეულსა გრძნობდა...

იმხანად ბიჭის სულში თავისუფლების განცდა საბოლოოდ მიერწყა მშვენიერებას. ორთავე ერთ სახედ იქცა მასში და მხოლოდ სიწარმტაცეში ზედავდა შევება, მაგრამ ის უკვე იცოდა, რომ საკუთარი სხეულიდან, საკუთარი ტყავისგან მაინც ვერასგზით ვერ გაშვრებოდა, ისე როგორც ძონძებიდან, ვერ დატოვებდა ყველაფერს და ვერ წავიდოდა ვერსად, რადგანაც წასასვლელი არ არსებობდა მისთვის, რადგან

ნაც საკუთარ სხეულს ვერ გაეშვოდა და დადაღული სიმანჩინჯით მოარული იგივეს წააწყდებოდა ყველგან, დაეცა და თავისუფლებაზე ოცნება არსებობს, იქ საპყრობილევ იარსებებს უთუოდ და მისი გვამი იყო მისთვის საპყრობილე. ასეთ დღეებში ლამაზობით ცხოვრობდა ბიჭი, თავისი სახლის წინ იჭდა გვიანობამდე და გასცქეროდა მაღალ, ზეცამდე აწვდილ ქადრებს, ზეცაზე გაფოთილ ღრუბლებს, მოარულსო, კუზიანი გოლიათის მზრებივით გადრეკილ მთებს, უეცარი სიხარულით ივსებოდა და თანდათან შორდებოდა ძილს. უნდოდა მთელი სოფელი შემოერბინა ყოველი კაცი გაეღვიძებინა და ეჩვენებინა, როგორ იტაცებდა ხეთა ზეთავებს ნისლი, როგორი რულუნებით ჩახვეოდნენ ღრუბლები მთვარეს, მაგრამ ვერ გაებედნა, რადგანაც იცოდა, დილით მამამისს ეტყოდნენ გაგიჟებულაო შენი შვილი.

მშვენიერების აღქმისთვისაც სისასტიკემდე ისჯებინა ადამიანები თურქე. მშვენიერება შეიქნა ბიჭისთვის ღვთაებად და არავის ძალუძდა თუნდაც მათარახის ქვეშ წაგდებულისთვის ის ღამეები ხსენად ექცია. იმან საიდან უწყოდა, რომ მშვენიერების უხსოვარ ბოშონს შელეკია, მსხვერპლად შეწირვია უამრავი კაცის ტყვილი და რომ არ არსებობს ამ წუთისოფლად ამაზე დიდი ნეტარება და სასჯელი... ბიჭი ერსა ზედებოდა მხოლოდ, რომ არავინ იქნებოდა მისი განცდების მოზიარე, მისი ჩამოხრჩობილი სურვილების შევებით მზირალი...

სიკვდილი ანაზად შემოიჭრა ბიჭის ისედაც უარაფრო არსებობაში. ისევ უკრავდა კოჭლი მგვარმონე, ისევ როკავდა ქალი, ისევ იმღვრეოდნენ ბახუსისგან თვალები და თავისით ეღვრე-

**მიკა აღმაშენი
მოთხრობები**

ბოდა ღვინო დიონისეს მოშიშვლებულ გულისპირს...

— სიშიშვლის აღლუმსა ჰგავს სიკვდილი, თარი უხდებაო, — ხუმრობდნენ ოდესღაც სარდაფში. სიკვდილი სულაც არ ჰგავნებია ხმაურს, როგორც ეს ბიჭს ეგონა წინათ. კოჭლი მეგარმონეს სახე ელანდებოდა იმ ღამით, როგორი სიჩუმით ასრულებდა თავის საქმეს. იქნებ იმას არაფერიც არ სურდა, იქნებ ყველაფერიც აეკრძალათ მისთვის, იქნებ ვილაც კვდებოდა ან ვილაც ჯვარს იწერდა. მისთვის სულ ერთი იყო, ძსეთივე უმოძრაო იყო მისი სახე, ისევე უხმაუროდ მიდიოდა თავის კუთხეში, იღებდა გარმონს და ისევ ერთი და იგივე სიმღერებს უკრავდა, თითქოს მისთვის არაფერი იცვლებოდა, არაფერი არ ხდებოდა. მისთვის დიდი ხანია სიჩუმე დადგა, სიჩუმე, რომელიც არ ყოფნასაცა ჰგავს და რაღაცისადმი წინააღმდეგობასაც. ძელზე გასმული ვნებები კვნესოდნენ მის თითებქვეშ და გაშეშებულ თვალებში იკარგებოდნენ.

პატარა კაცუნების კარნავალი და ჩასუქებული, ხორცებმოთახთახე ქალის წვრილი, მოკისკისე ხმა ერთვოდა ერთმანეთს.

ბიჭი კი ეზოს ბოლოში, მუხლებზე იდგა დედამისის გვერდით და არ იცოდა, რა ხდებოდა სახლში. მამამისმა გამოხურა კარი, მოღუშული ჩაეიდა საბძელში, სადაც დედა-შვილი საქმიანობდა, იქვე, შემოსასვლელთან ჩამოჯდა და თქვა:

— ჩქარა აიყარენით და გაეთრიეთ სახლიდან, თქვენი ლანდი აღარა ვნახო ამ არემარეზე!

— მოხდა რამე? — შემცბარი წამომართა ქალი, ხელებს წინსაფარზე იმშრალეზდა გაფითრებული და ფეხი ებმოდა. — მოხდა რამე? — გამეორდა ბიჭის სხეულშიც და შენიშნა, როგორ აუცრემლიანდა დედამისს თვალი, კაცი გაჩუმდა, სახე დასწითლებოდა, ყბები უკანკალებდა და ისე დუმდა, თითქოს ყველას გაურჩებოდა ამით... ქალი უკ-

რო ახლოს მივიდა, თმა ნერვულად შეისწორა, ეხლა თვალნათლივ კდებოდა ცრემლთა მკრთალი ნაკვადნევი მის ფერწაულ სახეს და თითქოს, თითქოს... ოღაო, კაცმაც უცებ იღრიალა, გადმოკადა მთელი სიმძიმელი, მის სხეულში დაბადებიდან ჩაგუბებული. კართან მიგდებული ნალი ესროლა ქალს, ფეხზე წამოვარდა ხრიალით, კედლებს მიაწყდა და ბიჭმა იგრძნო, რა საცოდავები არიან მხეცები გალიაში ჩამწყვდეულნი და რაც უფრო საშიშნი და დიდრონი არიან, მით უმეტეს. მამამისისთვის მთელი ცხოვრება გალია იყო ამ წუთას და გასაქტებიც არ ჩანდა არსად. ბიჭმა რაღაცით თავის არსებობასაც ამსგავსა იგი, თავის წუხილსაც...

ნიაფი აშრილებდა ბალახს, ზევისპირს ნაკადულის ხმა მიაჩწევდა მათ სიჩუმეს. ერიდებოდნენ ერთმანეთის შეხედვას. ისლდნენ ბალახში და თავისი სახლის აივანს შესცქეროდნენ, თითქოს წამით გაიყო მათი ფიქრები, წყვილად დაეპატრონა და მერე ერთ წერტილში, მათი წარმოსახვის მიღმა, წყვილად ის მიღმა, კვლავ შეეხნენ ერთმანეთს, შეეხნენ და ვეღარც კი იცნეს, ისე წაეშალა, ისე გადაესხვაფერებინა ტკივილს, აივანზე კი კაცის ჩრდილი დაბორიალებდა მოხრილი...

— რა დაემართა ნეტა ამ კაცს? — ჩაილაპარაკა დედამ. — ბავშვს ხომ არა სჭირს ნეტა რაიმე.

ბიჭი ერთხანს დუმდა, მაგრამ თანდათან დედამისის ნათქვამი ძლიერდებოდა მასში, „იქნებ მართლა რაიმე სჭირსო,“ — გაიფიქრა და იმწუთშივე მოიხუნდა თავისავე გონებაში ჩაეგულა ეს აზრი, რომელმაც უმალ აამბოხა, ყველას წინაშე შურისგებასავით აღმართა წამით, როგორც ეშფოტის წინაშე შემცბარი აცრემლებული ბავშვი, რომელიც ჩამოხრჩობილი გვამის წინ შეაყოვნეს ცოტა ხნით და იცოდნენ, რომ ის მცირე დრო მთელ ცხოვრებად ექცეოდა მერმე...

„ბავშვს რა უნდა მოსვლოდაო“, —

გაიფიქრა ბიჭმა, — ბავშვს რა უნდა მოსვლოდა-მეთქი! — ამოიძახა უცებ ქალმა ხელი დააფარა პირზე, შეეშინდა, მამამისს არ გაეგონა, რომ ისინი ეზოს ბოლოში იყვნენ ჩასაფრებულნი, რალაცის მოლოდინში გატრუნულნი...

— მთვრალი იყო ალბათ, — წაიჩუჩრჩულა ქალმა.

— ჰო, მთვრალი იქნებოდა ან ვიღაცამ აწყენინა, — დაბალი, ფიქრიანი ხმით თქვა ბიჭმა, მაგრამ თვითონაც აღარ სჩეროდა თავისი სიტყვების, რადგანაც იცოდა, რომ მამამისი არც მთვრალი იყო და ვერც ვერაფერს აწყენინებდა იმ დღეს...

ძალღუთი წყმუტუნი მოუხდებოდა იმ წუთას ბიჭს, სახლის გარშემო სირბილი, პატრონის ფეხებთან გაქუცული ჯუდის ქიციანი, ჭუჭყიანი ტერფების ლოკვა და წყმუტუნი. შუალამზე, ცარიელ ეზოში სულ მარტოდმარტო ყოფნა, სადაც არც მთვარე იქნებოდა და არც ვერცხლისფერ ვარსკვლავთა კრთომა, სადაც მთვარის მომნუსხველ ღიმბის წაშლიდნენ ღრუბლები და აწყმუტუნებდნენ ნამდვილი ძალღუთი მოთქმით, სანამ ვინმეს არ შეაფუხებდა და დაღლიდა, სანამ ალიონისას ვინმე არ გამოეყარებოდა ფეხშიშველი და ნამიან ბალახზე ტყვიით არ გაავადებინებდა უკანასკნელ ლუკმას. და ძალღუთი მოთმინებით დაელოდებოდა ამ წუთს არც შეირხეოდა, მონისლულ თვალეპს შეავლებდა ჯერ კაცს და მერე შემართულ ლულას და წყმუტუნითვე აღმოხდებოდა თითქმის: „მე ვერაფერი შეეება, რადგანაც ჩემი ძალღუთი წუხილ ჩემი ძალღუთი სული იქ დაფხვდება. როცა ლოგინში დაბრუნდები და შენი ცოლის რბილ სხეულს შემოხვევ გათოვო ხელებს...“

ო, მართლაც რა სასწაულია ეს ძალღუთი მზერა წვეარამ ღამეში გაბნეული, ძალღუთი ცრემლი და გაჭიანურებული, უტყვი მოთმენა და მოლოდინი. რომელიც ასე ძალიან ჰგავს ადამიანთა აღზევას და დაცემას და თითქმის

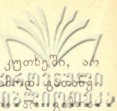
დავრდომილთა სასუფეველში არ სრულდებოდა იმ ღამით ახლად თვალებზე ღილ ლეკვთა თარეში.

— გაგიუდებოდა? — მალჩმალ კითხულობდა ბიჭი, — გაგიუდებოდა და დილით წაიყვანენ ალბათ, — უდასტურებდა თავისსავე თავს. ისევ მუხლუბით იდგა ბალახში და დედამისს არიდებდა თვალეპს. იმას მხოლოდ ისტა ესმოდა, რომ შეშლილთა სამყოფელი სხვაგან უნდა ყოფილიყო, ღმერთმა უწყოდა. სად, მაგრამ ვინც გაგიუდებდა ან თავი მოუგუთიანებდა, ყველა სადაც წაუყვანიათო, გავიანილი ჰქონდა და თურმე ეს იყო მისი ერთადერთი მანუგეშებული ჭეშმარიტება, ერთადერთი იმედი, რომელიც გაცილებით ერჩია სინამდვილეს...

ადრინდელი ზმანება აგონდებოდა ბიჭს, რომელზეც ყოველთვის ელიმებოდა ზოლმე წინათ, მაგრამ ეხლა ის ღიმბილიც უცხო იყო მისთვის, წარსული იყო...

თითქმის თმა ჩამოშლილი მის პატარა დას, საოცრად გაფართოებული ზღვისფერი თვალეპი, მაღალსაყლოიანი კაბა ემოსა და გედივით დაეხარა ბიჭს წინ კისერი... ფეხშიშველი დაგოგმანებდა სარკის მოპრიალებულ ზედაპირზე და მის ფეხებთან ზამბახები მიმოეყარა ვილაცას, მერე თითქმის ფართო, დიდი ფიფქებით ათოვდა სარკეს, გოგონა კი არ ინძრეოდა, ზამბახებს ფარავდა თოვლი, შიშველ ფეხებს შემოვლებოდა, კაბას უსველებდა და ამ სიფითრეში გამჭვირვალე შეიქნა კაბაც. არ გაცივდეს, — შეეშინდა ბიჭს, — ცივაო, ამოიჩურჩულა თავისთვის. გოგონას არ ესმოდა მისი სიტყვები, ისევ ღიმბილით ეფერებოდა თოვლს. წამით დაიხარა, ოდნავ შემომჭყნარი ზამბახი აიღო და გულზე მიიმგრა. ფერხით თოვლი იყო, თოვლმა სულმთლად დაფარა სარკე და გოგონას ზღვისფერ

მეცა ალმასიმი
მომხარობანი

თვალეზსა ზედავდა ბიჭი და მკერდზე
ჭკობაშეპარულ, თავჩაქინდრულ ზა-
მბახის ღეროს.

ეს იმ ღამით აღარ იყო ჩვეულებრივი
წინანდელი ზილვა. იმ ღამით, როცა
სიკვდილი სულ სხვანაირად მოეხალა
მის დატყვევებულ ცნობიერებას...

სიკვდილი ყოველთვის რაღაც უფრო
დიდი ეგონა ბიჭს, უფრო ყოვლისშო-
ცველი, ევბერთელა ლორწოიანი რვა-
ფეხსავეთ რომ ედებოდა ყველაფერს, ან
ობობას ქსელის დარად გამოქსოვილი
გარდუვალი სამსხვერპლო. ალბათ უფ-
რო დიდხანს რომ ეცხოვრა ან უფრო
მეტე ფიქრისთვის მიეცა თავი, მეტი
ძალა და შეუპოვრობა ებოძებინათ პი-
სთვის, დაინახავდა, რომ ადამიანი თვ-
ითნვე ქსოვს ამ აბურდულ ქსოვილს.
სიდაც თვითონ ან მისმაგვარნი უნდა გა-
ებან და რომ ადამიანი სიშლევისა და
სიბრძნის ზღვარზე თავად ანადგურებს
ყველაფერს, რაც ასე ხიბლავდა და ხი-
ბლავს.... თავისუფლებასაც, რწმენა-
საც, სიყვარულსაც, ყველაფერს, რაც
თავისი სისუფთავით და მრწამსით ასე
წარმატება, უხილავი და უანგარო, რაც
ასე შორია და რასაც ვერასოდეს შეე-
ხება ხელით, რადგანაც ეს ისეთი ჭეშ-
მარიტი ხშიერებაა, რომელიც ყოველ
წუთს ჩაგვსმის, ყოველ წუთს გიძნობს
და რამდენადაც ააშებს და წმინდაც
ადამიანთ, იმდენად აშინებს და აფრთ-
ხობს.

ჰო, ზოგჯერ ადამიანიც ჰგავს მწერს,
რომელიც თავისდაუნებურად ანთებუ-
ლი ქალისკენ მიიწევს და როგორც კი
სიძულურვალეს და ნათელს მიეხლება.
მაშინვე მოწყდება, მაშინვე დაენარცხე-
ბა და უმწეოდ შეტრუსული გაეკვრება
ჭუჭყიან ფსკერს, რათა წყალულები და-
იამოს და მერე კვლავ აღიღოდეს სინა-
თლის თუნდაც უმნიშვნელო ნამკრთა-
ლებს, რადგანაც დასაბამიდან ჩვეულე-
ზად ქცევია ეს, დასაბამიდან მიჩვეუ-
ლა, რომ კიდევ ერთხელ უნდა ჩამოც-
ურდეს ჭუჭყში და ასე იმეოროს ყო-
ველივე, სანამ თავისი ობობა მასაც არ

წაასწრებს რომელიმე კუთხეში, არ
ააფრთხილებს და სამუდამოდ განთხე-
ვულ, ნაცოდვილარ სისხლს და გონებას
წოვს. თუმცა, რა ცოდვა უნდა მოჰყი-
თხო ბავშვებს? ხომ არ შეიძლება დაბა-
დება ჩაუთვალონ მათ შეცოდებად?

შესაძლოა, ბიჭის წარმოსახვაში
დროს ეს ყველაფერი სამერმისო ნალე-
ქად, საფიქრებლად შემოენახა, მაგრამ
იმ წუთებში სიკვდილი თავისი დის
მკერდზე ნაზმანევი ზამბახის ღეროსა-
ვით არანამდვილად ეჩვენებოდა და
რაც უფრო ახლოს მიიყვანა ცხოვრება
მასთან, მით უფრო აღარ სჯეროდა მისი
თითქოს. ეს ისევე ხდებოდა, როგორც
შეშლილი ჩასტკერის ცარიელი თვალე-
ბით უფსკრულს და მის ამოუწურავ სი-
ღრმეს ველარა გრძნობს, თავისი ამღვ-
რეული გონების უმწეობას დამონე-
ბული.

ბიჭმა ფიქრი შეწყვიტა მაშინ და გა-
რკვევით დაინახა, როგორ გაუქველუ-
და მთვარე ლაშებაქაფებულ მგელს.
როგორ შემოაფლეთოდა კალთა და მკე-
ლიც როგორ ეძებდა დრუნიტ მის
თხელ, მოშიშვლებულ მუხლისთავება.

დილით, როცა თავის სახლის აივან-
ზე შედგა ფეხი, იმწამსვე შენიშნა, რო-
გორ დაბეჩავებულიყო, როგორ განა-
ხევრებოდა მამამისს სახე. მკვდარი გო-
გონას გამოკეტილ კართან იჯდა ხის
იატაკზე, ფეხები გაეშალა, თავი ულო-
ნოდ დაჰიდებოდა და სადღაც შორს.
მთების იქით იშორებოდა გაშტერებუ-
ლი, მრისხანე თვალეზით და ბიჭი მიხ-
ვდა, რომ მათ ცხოვრებაში რაღაც მო-
რჩა და ეხლა ყველაფერი თავდაყირა
უნდა დამდგარიყო, როგორც კი მამა-
მისი იმ წერტილს მოწყვეტდა თვალს,
მთელი სამყარო გაფატრული, ქვიშაში
წელებგადმოყრილი თევზივით დააღე-
ბდა პირს, მთელი სამყარო ერთბაშად
გაირღვეოდა მათთვის...

თავისუფლება ჩამოხრჩობილი, ზღვაში დაძირული უმშვენიერესი ქალის სხეულსაცა ჰგავს, რომელსაც არასოდეს შეხებია მამაკაცის ხელი და უღარდელი ბავშვის ღიმილსაც... თავისუფლება ბიკისთვის უსაზნო სარბოდ იქცა მახინჯ სხეულსა და მოშთობილ რწმენას შუა, თავისდაუნებურად, როგორც უკიდევანო უდაბნოში უპატრონოდ გაშვებული კვიცი, ისიც თავის მოჩვენებებში იმტკრებდა ფლოქევებს. თქორი მიელეკებოდა ატბორილ უდაბნოს, ფლოქევებქვეშ ეცლებოდა მიწა. კვიცი კი გაშმაგებული აქეთ-იქით აწყდებოდა, შესჭიხვინებდა ალუწილ სივრცეს და ამ თავსებაში მაინც დაეძებდა ოდესღაც მიტოვებულ სადგომს... დაეძებდა თავის გაღაბიზნულ ჭილაგს და ასე, მიჰყვებოდა კვიცი თქორს და ნიაღვარს და განა შეიძლება მის თარეშს თავისუფლება დააჩქვას კაცმა? ან, ვინ უწყის, რას ნიშნავს ეს სიტყვა, რომელიც საუფენებს გოლგოთად აწევს და რომელსაც ადამიანი საკუთარ სხეულში, საკუთარ სასუფეველში დაეძებს მაინც...

სიკვდილმა ყელავ გაახსენა ბიჭს იმ გზის არსებობა, რომელიც თავისუფლების ზიარად დაისახა ოდესღაც. ესლა ყველას ეუბნებოდა, რომ ავად იყო, თითქოს ამით იცავდა თავს, ამით აუღრდა თავის გადარჩენა თუნდაც საპრობილეში.

„ლამაზი იყო, — თავისთვის ჩურჩულებდა ბიჭი. — ძალიან ლამაზი. ალბათ მე რომ მგვანებოდა, არც მოკვდებოდა არასოდეს“. თავისი ღის ოთახში იატაკზე ეგდო მოკუთული და მართლაც ისე დამანჯვროდა, ისე დანაოჭებოდა მოყვითალო სახე, რომ უცილობდ იქა მის იერში რაღაც ძალღური ან მგლური, ევრაეინ უწყოდა რა, მოუთვინიერებლობა თუ ერთგულება უდიდეს მონატრებას მირწყმული, რაღაც ისეთი, რაც ადამიანის ბუნებას ცილდებოდა, ოღონდ ერთი რამ შერჩენოდა ბა-

ლღური, სიყვარული უნდოდა მასაც მოფერება, ამიტომაც, როცა კი რამდენიმე წუთს მოიხელოებდა, ჩუმად იმყოფებოდა ამ ოთახში, დიდხანს შევიწროებოდა იატაკზე გართხმული და ლანდებში გადასული ხილვებზეთ ენაცვლებოდნენ მისი ვნებები და ფიქრები ერთმანეთს...

თავიდან დიდხანს არ გაჰყარებია იქაურობას. საბძელში ათენებდა და აღამებდა. მერე რამდენჯერმე ცემა-ცემით შეაგდეს იქ. დღეიდან აქ დაიძინებო, უთხრეს, მაგრამ ვერც მაშინ გაჩერდა და ისევ ცემა არჩია იქ ღამის გათევას. ასე ეგონა, მშობლებს უნდოდათ, რომ ბიჭს ის სიცარიელე შეეყო, რაც სიკვდილმა დაუტოვათ, რაღაც შეეცვალა. ელიმებოდა, როგორ შეეძლო მშვენიერების სამყოველში სინახინჯეს უცრალველად ეთარეშა. თანდათან ეს ოთახი სამლოცველოდ იქცა მისთვის, ერთადერთ ნეტარ ადგილად და აღარც უკვირდა, რომ ამ უკაცრიელ, ცარიელ ოთახს შეეძლო უფრო მეტი ალერსი მიენიჭებინა, ვიდრე ყოველწამიერ მის გვერდით მოარსებე ცოცხალ ადამიანს.

ეს მართლაც პატარა სამლოცველო იყო მისთვის, სადაც ეამიყამს მიდიოდა აღსარების სათქმელად, ოღონდ ეს უფრო მეტი იყო, ვიდრე ტაძარი, რადგანაც აქ არ თხოულობდნენ სიტყვებს, აქ სიყვარულის ღაღადისიც ესმოდა და წარსულის გალობაც. აქ ყველა ნივთს მისი ღის სურნელი ასდიოდა. მისი ღის თითები შეხებოდნენ და ბიჭი იმ იდუმალ ნეტარებას განიცდიდა, რომელსაც დაკოდილი ნადირი განიცდის. როცა თავისავე იარას გაილოკავს და დაიამებს.

იმ დღესაც გვიანობამდე იწვა ბიჭი იატაკზე, სანამ ფიქრმა არ შეაფოთა, რომ ესლა შესაძლოა ვინმე შემოსულიყო და ჩხუბი აეტება მისთვის, ხეაური აეტება და ეს წმინდა სიმყუდროვე

მიაა ალმასიძე
მოთხრობები

წაერთმია. თვალი მოავლო კედლებს, გასწორებულ ლოგინს დააქჳერდა და ფრთხილად გამოიხურა კარი.

ეზოში უკვე ბინდდებოდა...

— სადა ხარ ამდენი ხანი? — საკუქნაოდან გამოხედა დედამ.

— ავად ვარ, — ჩუმიად გაეპასუხა ბიჭი.

— ავად კი არა და, მთელი დღე გარე-გარე დაეხეტები და ისევ არ ეკიდები საქმესა. ნუ გააფულისებ იმ კაცსა, ოჯახზედაც ნუ ააღებინებ ხელსა.

„ოჯახზედაც“, — თავისთვის გაელა-მა ბიჭს. წავიდა და აღარ დაბრუნებულა იმ ღამით. სადღაც სოფლის ბო-ლოში ჯაგით ავსილ ტევრს შეაფარა თავი. ჩაფლო, გაიტრუნა, მგელივით დაყნოსა ბალახი და ესაიმოვნა სუფთა. წყვარამ ღამეში დაწმენდილი ჰაერი. ერთხანს კიდევ იფიქრა დედამისის ნა-თქვამზე და არასოდეს ასე უტხოვრ არ მოსჩვენებია ეს სიტყვა „ოჯახი“, რო-გორც ეხლა სიმარტოვეში გაგულადე-ბულს.

იწვიმა იმ ღამეს და ბიჭს არასოდეს ასეთი სიამე არ უგრძენია ბავშვობის შემდეგ. ჭერ შეეშინდა ჯაგებიდან გა-მოსვლის, ამ შუალამით ვინმე არ დაბო-რიალებდესო, — გაიფიქრა, ვინმემ სა-ხლში არ დამასმინოსო. მერე წამოხტა, წვიმას მიუშვირა სახე. უმაღ გადაიძრო ტანსაცმელი, დედიშობილა იდგა წვი-მის ქვეშ, სველდებოდა მისი დაგვალუ-ლი ტანი და უხაროდა ბიჭს, ისიც კი უხაროდა, რომ ასე მარტო იყო ამ მო-ქვითინე ცის ქვეშ. მერე გული აუჩუყ-და, ტანსაცმელი დაახვია, ისევ შეიმაღა ბუჩქებში, თავქვეშ ამოიღო და სულ-

მთლად ტიტველი გულადმა ჩაწვა სველ, ნაწვიმარ ბალახში.

ყველაფერი საოცრად მიწისმომსახ-გარშემო, საოცრად ჩუმი. ისევ აშფო-თდა ბიჭის გვამში შეხიზნული პატარა მხეცი, ისევ გამოუყო სისხლიანი ენა. იოლად მოკუნტა, დაიმორჩილა, თით-ქოს ხორცის მოზრდილი ნაწილი დაუ-გდეს ცხვირწინ და მერე უცებ აცუ-ლესო შეუბრალებლად. იწვა ბალახებ-ში, თვალები მიეპყრო მოღუშული ცი-სთვის და ფიქრობდა: რა უნდა იყოს აღმამანისთვის ამაზე უკეთესი ან რა უნდა სურდეს ამაზე უფრო საოცნებო. მისთვის ის ღამე, ის წვიმა და მოქუთუ-რული ცა იყო ყველაფერი და როგორც მოშიებული ნადირი უკვე ათასგზის გა-ლოკილი ძვლის ლოკვით იკლავს შიმ-შილს, ისე ლოკავდა მისი სული ნაწვი-მარ ბალახს, დაზეულ ღრუბლებს და იმ ღამეს, რომელმაც გაშიშვლების უფლება მაინც მიუბოძა. იმ ღამით თი-თქოს ეჭვიც შეეპარა, იქნებ სულაც არ ვარო ისეთი გონჯი, მაგრამ მშვენიერე-ბამ უმაღ დათრგუნა ეჭვი, დათრგუნა მისი სხეულიდან აღმომხდარი ცდუნე-ბა და ცოტა ხნის გარინდების შემდეგ, რა დროს ამაზე ფიქრიაო, თავისთვის ჩაილაპარაკა...

როცა კარგად გათენებულზე ლელი-ანში სულმთლად შიშველი სიცივემ შე-აერთო და გამოაფხიზლა, რატომღაც მოეჩვენა, რომ ყველასგან დაფარული ჰიშიშველედ ძალიან ჰგავს თავისუფლე-ბას.

აღიონი დაურიდებლად შემოდიოდა ბიჭის წარსულით გახევებულ სულში. ის ნელა შეიმოსა და მდინარის პირა

დაუყვა იმ მხარეს, სადაც მებადურები დილაადრიან გამოდიოდნენ სათევზაოდ. სადაც ადრე ხანდისან საცურაოდ წასძლედა ზოლზე სურვილი. ეხლა არ იცოდა, რა უნდა ეკეთებინა, მაგრამ ყოველდღიური დასაქმების გაცდა, უდიდეს სიხარულს შეეცვალა და მხოლოდ თავისი პატარა სამლოცველოს სახებალა შერჩენოდა საწუხრად. ჭეშმარიტად დააკლდებოდა ალბათ ის წუთები თავისი დის ოთახში რომ გაეტარებინა.

მდინარის გაყოლებაზე რამდენიმე ხის ქოხი გვერდიგვერდ იდგა, საიდანაც ყოველთვის შემწვარი თევზის სასიამოვნო სურნელი გამოდიოდა. ძველი ბადეები ეკიდა კედლებზე და კარებთან პატარა, ნაუცბათევად შეკრული ხის ნაწიები აეყუდებინათ. რაღაც იდუმალი ცხოვრებით ცხოვრობდნენ ამ პატარა ქოხების ბინადარნი. დილაადრიან იჭერდნენ თევზს, საღამოობით ღრვობდნენ, ან ბადეებს ქსოვდნენ ცეცხლის პირს მიმსდარნი, ან თევზი მიჭკონდათ გასაყიდად სარდაფში და ახლო-მანლო სოფლებში. ეს იყო და ეს, მაგრამ ბიჭს მაინც რაღაცით ზიზღავდა მათი ყოფა და ყოველთვის ამოუცნობი სიზარხით უთვალთვალებდა მათ მომქანცველ, მაგრამ ხალისიან შრომას...

ეხლაც შორიდან მოესმა მათი ხმა. დილაადრიან წვავდნენ თევზს და ერთმანეთს ზიცილით უყვებოდნენ რაღაცას.

— აღარ ღიღინებს ზოლზე საღამოობით, — ეუბნებოდა წვერმოწვებული, სახედამწვარი კაცი მეორეს, რომელიც ოდნავ მსუქანი იყო, იქვე ნაფოტებს აგროვებდა და ჩიბუხს ეწყოდა უხმოლ.

— ალბათ აღარავინ უსმენს და... — ისევ გაიმეორა იმან.

მერე ერთხანს დუმდნენ.

— წუხელ აქ გაათაი ღამე.

— ჰმ... — ჩაეცინა მსუქანს. ცეცხლს მიუჯდა. ჭრელი თვალეები და თამბაქოსგან ჩაყვითლებული მეჩხერი კბილები ჭკონდა.

— გააღვიძე, — დაბალი დაღლილი ხმით ჩაილაპარაკა იმან.

— გაუშვი ეძინოს.

— გაავადე, თორემ საღამომდე დარჩება აქ.

— გააწუწუკს და, — ისევ უცმაყოფილოდ დაყოლა პირველმა და შემწვარი თევზი გადმოიღო.

ბიჭი ნელა მიუახლოვდა, ხმადაბლა მიესალმა და იქვე გვერზე ჩამოუჯდა დაუკითხავად.

— ვითომ თევზისთვის მოვიდა წუხელის, — თავისთვის ჩაიბუტბუტა მსუქანმა, ჩიბუხი დაიბერტყა მუხლისთავზე...

— არა, ჩემთან მოვიდა, ვეხუმრე და მართლა მოვიდა, — ღიმილით უპასუხა პირველმა.

ბიჭს არ ესმოდა, რაზე საუბრობდნენ, მაგრამ სახე კი ულიმოდა რატომღაც...

— შენ რაღა გაცინებს? — შეეკითხა მსუქანი.

— მე? მე არ ვიცი, — შემცბარი ხმით გაეპასუხა ბიჭი და წამოდგა.

— ჰოდა, მოუსვი აქედან, შენი საქმე არ არის ეს...

— რაზე მეუბნები? — უთხრა ბიჭს.

— რაზე და ქალზე, — ხმამაღლა გაიცინა კაცმა. ბიჭი უხმოლ გატრიალდა. წარმოდგენა არა ჰქონდა, რას ეუბნებოდნენ, თუმცა იცოდა, რომ მართლაც მისი საქმე არ იყო მათი საუბრის მოს-

მიაა აღმასიძე
მოთხრობები

მენა. „მაგრამ რა შუაში იყო ქალი, — ფიქრობდა თავისთვის, — ან რატომ უნდა გაეგდოთ, თუკი თავისით მოვიდა, რა მნიშვნელობა აქვს რისთვის, თევზისთვის? მერე და, რა მოხდა, განა ერთი ქალის სამყოფი თევზი არ მოეპოვება ამ ხალხს? რისთვისაც არ უნდა მისულიყო, ხომ მოვიდა, თავისი ნებით...“

ბიჭი ისევ ხეებს მოფარებული იდგა, შორიდან შესცქეროდა ცეცხლთან მოსაუბრეთ. ისინი ისევ თავისთვის ისხდნენ, შემწვარ თევზს შეექცეოდნენ და პირდაპირ ბოთლიდან სვამდნენ ღვინოს.

მერე ცოტა ხანს გაუჩიო ბიჭი. ადრე ხილული მოაგონდა — ცხენების რეჰამ აიწყვიტა ალიონისას და უსაბლოდ თარეშს მოწყურებულნი, გადავერცხლისფერებულ მდინარეს შევლენენ.. ფაფარაყრილი მიაპობდნენ წყალს, ფლოკვები უსხლდებოდათ ქვებზე და საღდაც, მათი ჭილაგის წიალიდან ამოხეთქილი ჭიხვინი აყრუებდა გარემოს. წყალი გამჭვირვალედ გადასდიოდათ ოფლიან, მოქნილ ტანზე და თითქოს აულამგავად შეხლოდა მათი გამაფრებული სუნთქვა სივრცეთა ლაციცს. რა უმწეოდ მოჩანდა მათთან ადამიანი, როგორ მოსდევდა მათრახის ქნევით, როგორ ზრიალებდა ყვირილისგან ხმაწართმეული და როგორ აცეცებდა საშველად ამღვრულ, მავედრებელ თვალებს. ვინ დააოკებდა ამ ატოკებულ, ტყვეყოფილ ულაყებს, — ფიქრობდა ბიჭი, — თუ არა ისევ მათივე თვინიერი ბუნება, ვილაცის მათრახს და სამაზურს ნაჩვევი, წამიერი აღტყინებისთვისაც რომ დასჭიდნენ ალბათ, წამიერი თავზეხელაღებისათვისაც სადგომში მომწყვდეულთ და საბელგამობმულთ, ადამიანი ისევ თავისი შიშის დასათრუვნად მათრახით გადააყვლეფდა წყალში ნებიერად განბანილ, აჭრილებულ გვერდებს.

ბიჭმა მდინარეს გახედა კვლავ. შეფარვით შეავლო თვალი იქ მსხდომთ და დაინახა ნახევრად მოშიშვლებული ქა-

ლი გამოსულიყო ქობიდან, მუხლებამდე ჩამდგარიყო წყალში და პირზე ისევამდა სველ, ჩასუქებულ ხელებს ატყელო, მომგებელი სხეულის სიშიშველეს, ხედავდა ბიჭი და კაცების სიცილს.

ქალი, როგორც ყოველთვის, თავისთვის ღლინებდა მგონი და, უთავილოდ ისევამდა სხეულზე ხელებს. მდინარეს ჩასცქეროდა გათვალულივით. მერე მეთევზემ გადაულაპარაკა რაღაც, ხელით ანიშნა და ხმამალა გადაიხარხარა. წამოდგა, ნავი შეაცურა დამდორებულ წყალში, ქალს ხელი მოჰკიდა ძალისძალით, თავისკენ მიიზიდა და ნავში ჩაისვა. ქალს ეტყობოდა, ეშინოდა წყლის, მაგრამ შეშლილის უაზრო მორჩილებით დაეხარა თავი, ნავის ბოლოში იჯდა და თავის მოშიშვლებულ მრგვალ მუხლისთავებს დასცქეროდა. ნავი მიაპობდა წყალს, მეთევზე თანაბრად, ზომიერად უსვამდა ნიჩბებს და ბიჭის სამხერს სულ უფრო სიღრმისკენ შორდებოდა ქალი, მეთევზე და უკვე მზეფეხში გაუჩინარებული პატარა ნავი.

ეს ის ქალი იყო, სარდაფში რომ ენახა ბიჭს. მას სათითაოდ ათრობდნენ და მერე უმოწყალოდ დასცინოდნენ. სოფლის განაპირას ცხოვრობდა მართო. ყოველ საღამოს დარაბებს გამიხსნიდა. იდგა საკმელში და ხმამალა, გაურკვეველად მღეროდა. მერე ნელ-ნელა გროვდებოდა ხალხი. თავდაპირველად ყველას ახალსებდა ეს ნებაყოფლობითი წარმოდგენა. ცდილობდნენ უფრო მეტი სიმხიარულე შეექმნათ მისგან, თითქოს ტაშაც უკრავდნენ, თითქოს სმენად იყვნენ ქვეულნი და ხიბლადათ კიდევ მისი უგვანო ხმა, და ქალიც უსაზღვროდ ბედნიერი იყო ამით, გატაცებით მღეროდა, მოთქვამდა გვიანობამდე და ხალხიც არ იშლებოდა, ერთიმეორეს ცვლიდნენ და იყო მის ფანჯრებთან ერთი აურზაური, მისაზარაობა და ჩიჩქოლი. ბოლოს, როგორც ყველაფერი, ესეც მობეზრდა ხალხს, თავი მიანებეს და ქალიც პირველად მშშინ გამოჩნდა სარდაფში, თი-

თქოს მსმენელის ძებნას დაეშურა ისიც. უფრო სწორედ, ვილაც მთვრალმა შემოიყვანა და იმის შემდეგ სამუდამო სტუმარი გახდა იქაურობის. ბიჭი ვერც იგებდა, როდის ბრუნდებოდა სახლში ან, საერთოდ, სად ათევდა ღამეს, რადგან იმხანად ქალი ყველაზე გვიან ტოვებდა სარდაფს. ქალი და კოჭლი მეგარმონე და, რაც ბიჭმა მიატოვა ეს ერთადერთი საღივობო, აღარსად უნახავს იგი. ერთხელ დილაადრიან იქვე სარდაფის გვერდით, პატარა ფიცრულ ოთახში შეისწრო. ქალი ტახტის კიდზე მიწოლილიყო სულმთლად შიშველი და მთვრალი მეგარმონე თმაზე და ძუძუებზე ეფერებოდა. ბიჭის დანახვაზე ნახევრად შემობრუნდა მეგარმონე, გაეღიმა. ბიჭს შერცხვა და მოეჩვენა, რომ ამოუცნობი გულდაწყევტით უმზერდნენ გამოცარიელებული, ღვინისგან აღრეული თვალები. ეფერება და მოეფეროს, — იფიქრა მაშინ ბიჭმა. დაუბრუნებლად შევიდა. ღვინის ახალი კასრი გამოაგორა და გასცილდა იქაურობას. გასცილდა, მაგრამ ერთი კი დარჩა საფიქრებლად, ვერ გაეგო, რატომ ჰქონდა მეგარმონეს ასეთი უტყუო, გულდაწყევტითი მზერა ან რატომ არასოდეს არაფერი უთქვამს მისთვის. არასოდეს გაუხსენებია ის დღე.

ბიჭმა რამდენიმე დღეში დაინახა, რომ ბოლო ღანებში ქალი ხან ერთ მეტეხესთან ათევდა ღამეს, ხან მეორესთან და თითქმის ცნობისწადილმა შეიპყრო ანაზღად. რატომღაც სათვალთვლოდ უწევდა გული, საოცარი შერცხვებმა ეუფლებოდა, თითქმის უეცრად შეშურდა კიდევ იმ კაცების, რომლებიც მის სიახლოვეს იყვნენ. ეხლა მართო იგდა ხოლმე ქალის სახლის წინ და ელოდა, როდის მოიხეტლებდა შინ, როდის გამოხსნიდა ქალი დარაბებს და როდის ამოვრდებოდა თავისი უტყუარი, გაწეული ხმით. თუმცა ბიჭს უმშვენებოდა, ვალდებულ იქნებოდა მისი სიმღ-

ერა და დაღამებამდე დაბალ, ხის სკამზე ჩამომჯდარი, ფეხმოუცვლელად ეშებოდა. საიდან უნდა სცოდნოდა, რომ ეს ყველაზე მეტად სიამოვნებდა ამ შულ დედაკაცს. თუნდაც ერთი მსმენელი, თუნდაც ერთი გონჯი, რომელსაც არაფერი გაეგება და მაინც უსმენს.

შესცქეროდა ბიჭი და იყო მის მზე-რაში რაღაც ხარბი, ველური სწრაფვა, ველური სიბრაღილი თავის თავისადმი, უხაროდა, რომ დიდხანს შეეძლო ასე მჯდარიყო და ემზირა ქალისთვის. წვიმდა თუ ქარი აქცევდა ქვეყანას, წამითაც არ სცილდებოდა ბიჭი იმ ადგილს და ხშირად საათობით იდგა დაგმანული დარაბების წინ და ისევ ელოდა ისეთი მოუთმენლობით, როგორც არაფერს არ დალოდებია ამ წუთისთვის.

3.

„მე სხეულიდან მინდა გაქცევა“

წამიერება ნაძალადევად გახანგრძლივებული დღემილივით შემოიწირებდა ადამიანთა არსებობაში და თუმცა ბიჭს კარგა ხანია არავინ ცნობდა ადამიანად, მაინც ვნებები ძაღობდნენ მაშინ. სულ სხვაა ვნება კაცთა ნაფუხურებით შერყვნილ ყვავილნარში ხელახლა გავლის, სულ სხვაა ვნება დაღლილ ხელებზე დაღვრილი ცრემლის და თუ ბიჭისთვის ქალისგან მოძებნილი მცირედი სიბოლო უფრო ლანდების როკვას ჰგავდა, ვიდრე სინამდვილეს, მხოლოდ იმიტომ, რომ მისი ნაცეები გაველურებული სული ამოდ ეძებდა შენდობას, მის მიუხაფრობაში ყველაფერი ანაზღიუღად ხდებოდა და საიდან უნდა სცოდნოდა, რომ არავინ შეუდგებოდა თუნდაც ერთ ღამეს. როცა მდინარის ნაპირას, როგორც იქნა, დაიმარტოვა ქალი, როცა ნაცეები ბავშვივით მიიხალა და უხმოდ ჩაეკიდა მის დედი-

ნისლს შთაენთქა მისი სხეული, ავდრო-
ბას შემოეძარცვა, ნაფლეთებად ექცია
უფაჩიზესი შესამოსელი მისი და ჰგავ-
და ის ღამე ტუსაღის ჰაემანს, სადაც
წოფელი გალიმება უდიდესი თავისუ-
ფლება, სადაც ხატებიც სდუმან კაცთა-
მოდგმის დამჭეწარ თითებთან და ამ
თავისუფლების რაიმე რომ სმენოდა
ბიჭს, უფიქრებლად აღმოხედებოდა
აღმათ, რომ ამ ერთი გალიმებისთვის
იხადებოდა და ასრულებენ თავიანთ არ-
სებობას ადამიანნი. ღიმილი, რომელიც
ეხლა ბიჭის გაჩეხილი კეფიდან სისხ-
ლად მოჟონავდა, წვიმას ერთეოდა და
სადაც სველი, მოღუნებული სხეუ-
ლის მიღმა უჩქურად და უზიარებლად
კვდებოდა თავისთვის. მის თვალების
მიღმა აკანკალდა, ცახცახმა აიტანა
მოჭუფრული ცა და ბიჭის გალურჯე-
ბულ სახეს დაემხო შიშად, ოღონდაც
ეს შიში არ ჰგავდა სიკვდილს. არც
სიკვდილის შიშსა ჰგავდა, რადგანაც
ბიჭს კარგა ხანია აღარა სჯეროდა სიკე-
დილის. ეს უფრო უადგილობას და სა-
ეჭოროვებსა ჰგავდა. ეს თავისავე ბუნე-
ბა აეჭოროვებდა ბიჭს, ბუნება, რომე-
ლიც ერთ სხეულში ვერ ჩატეულიყო.
ერთ სხეულში თვინიერი ლეკვით ვერ
დაედო ბინა, თანაც ერთ უმგევანო, მა-
ხინჯ სხეულში. თავისუფლება, რომე-
ლსაც ოქროსფრად მოვარაყებულ, გა-
ყალბებულ ჩარჩოში აქცევდნენ მუ-
დამ, სინამდვილეში ჭვარცმასა ჰგავდა.
ნიაღვარივით ასკდებოდა ბიჭის დამე-
ნძილ, უღონო სხეულს და მაინც რა-
ღაცას ეურჩებოდა თითქოს, ეურჩებო-
და კაცს, რომელმაც ბოლომდე არ იცის,
რა არის სიკვდილი.

იღგა წვიმაში, იღგა ყელამდე თავის
მოჩვენებებში გახიზნული და ეძებდა
ძუტუებშემომჭეწარ ძუ მგლის თათე-
ბში გატრუნულ მთვარეს.

აღრაფერი მოჩანდა. მრეში მიაპო-
ბდა წყვილიად. ბიჭმა თვალები დახუჭა
თითქოს და მიჰყვა გზას. მიჰყვა დავი-
დილი ნადირი თავის საფარში შეხიზ-
ნულ მთვარეს. ელანდებოდა, შუა ოთა-

ხში თეთრ პერანგში შემოსილი, მუ-
ღებზე დგას ქალი, ცარიელი, ჩაბნე-
ლებული კედლისკენ მიუტყრია, ზე-
და ღლინებს თავისთვის, სადღაც კე-
თხეში ძველი სურათები ყრია და სარკ-
მელი შემოულეწავს ქარს და ნიაღვარს.
მორჩილად დგას თავისთვის, მაღიმალ
ტუჩებზე იფარებს ხელებს და შემლი-
ოვით უღიმხან უცრემლო თვალნი

ნაცემ ძალს სჩვევიაო ასე, — ფიქ-
რობდა ბიჭი, — წყნატუნით მოირბენა
ქვეყანას და მაინც იქ ბრუნდება, სა-
დაც ჯაჭვზე გამოხმულს კიდევა სცე-
მენო.

ეხლა ბიჭი თავისი სახლის წინ მი-
წაზე იჯდა. გალურჯებოდა ტუტყინი,
მორთოლვარე სახე და ჩაბნელებულ
ფანჯრებს შესცქეროდა და ეს სახლი
ისეთი სიმკაცრით დუმდა მის წარმო-
სახებაში, როგორც უზარმაზარი, ნაბა-
დში გახვეული გვამი, რომელიც იქა-
მდე თავისითაც გაიხრწნება, სანამ ვინმე
წეუნთებდეს ცეცხლს და მაინც ვერა-
ვის შეეხებდნა მისთვის, ყველა იმდენად
მიჩვეულიყო მის ლობასა და სუნს.
მაინც მიდიოდნენ და მის აშშორებულ
ფეხებთან მუხლმოყრილი სხდებოდნენ
კრძალვით. ძალღებს სჩვევიათო ასე,
— ფიქრობდა ბიჭი და საბძლისკენ მი-
ლასლასებდა. ის ეხლა მხოლოდ წვიმას
ხედავდა, გაშეშებულ გვამს, რომელ-
საც ვერც თვითონ შეახო ხელი და თავის
დამძიმებულ, ქანცგაცილლ სახე-
ულს. მაინც ვერ შეხებდა იმ საპყრობი-
ლეს, რომელშიც ერთი ცარიელი ოთა-
ხი ეგულებოდა. ერთი წმინდა კუთხე..
ხომ შეიძლებოდა გაქარჩხულ, ცოდვილ
ბუნებაში მართლაც ეარსება ერთ წმინ-
და ალაგს — ფიქრობდა თავისთვის
და სულ უფრო შორდებოდა მოგონე-
ბათა წყვილიად. ეხლა უკვე ნამდვი-
ლად ცხოვრობდა ბიჭი, უკვე გაცილე-

მიაკ ალექსიძე
მომხრობანი

ბით კარგად იცოდა თავისი საქმე და უფიქრებლად მიიწევდა მისკენ...

— ლამაზი იყო და იმიტომ მოკვდა... — თავის დაზე ჩაილაპარაკა, — მე რომ მგვანებოდა, არც მოკვდებოდა არასოდეს. საბჭელში მიმოდიაოდა თავის ზვინებს შორის და ვერ წარმოედგინა, თუ თვითონაც მოკვდავი იყო, თვითონაც თუ მოკვდებოდა ოდესმე, თვითონ თუ მოახერხებდა თავისი მახინჯი სხეულიდან გაქცევას... ლამე უჩუმრად იცვლიდა გარდასულ სხეულებს და გზაც შორი იყო ალბათ ჯვარამდე, არც მოძღვარი იყო და არც მრევლი.

კოჭლი მეგარმონე უკრავდა თავის-თვის და ცეცხლი ნელ-ნელა ედებოდა საბჭელის კედლებს. ბიჭი თივის ზვინს მიყრდნობილი სულ უფრო ცოტას ფიქრობდა, სულ უმნიშვნელო საგნებს შეეხენ მისი თითები: ცეცხლს მიფიცხებულ შიშველ ტერფებს, კარის სახელურს, გათოშილ სახეს... მოცისფრო ალი და მეგარმონის ჩახლეჩილი ხმე ერთვოდა სივრცეს და ეფინა ბიჭის

სახეს. ჯვრიდან ჩამოხსნილი ნაწამები ბერის სიმშვიდე... სიმზუვალეში თანდათან ღლებოდა მისი სხეული. წამით დაუტევს დათალხულმა ლანდებმა, საუფლო მისი და მხოლოდ ჩანელბუთი სახლია იდგა ისევ უძრავად... სადღაც თქორში მიმალული როკავდა მთვარე და იწელებოდა წვიმაში ალი, როგორც ათასი დამჭენარი ხელი მაცხოვრის დალურსმულ ფეხებთან მოკვეთილი და სისხლიანი და როცა სახეები ლანდებიდან ხატებად იქცნენ, როცა უსამველო ნათელი დააცხრა ნაცოდილოარ, გაშოტილ სხეულს, როცა ტერფებსაც მოედო ალი, ბიჭმა უნებურად თვალი გააპარა სარკმლისკენ და დაინახა ამ უპირქუშო ზეცაზე, ამ წვეკრამ მოქვეთინე ლამეში ისევ ეძინა ყველას, ყალყზე შესდგომოდა ძუ მგელი მთვარეს, აწვიმდა ზეცაში დაღეწილ საყდარს და დუმდნენ ხატები მაცხოვარის გარდმოხსნილ ტანთან, როგორც შობა დღეს ღვთისმშობელის წმინდა ხელებზე...

დაუსრულებელი ღამეები

გურამ ჩჩუკელიშვილის ხსოვნას

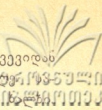
ირგვლივ ყველანი სახეამღვრეულნი ისხდნენ. ყველას უნდოდა რაღაცა ეთქვა და ისე დატყევებულიყვნენ სურვილისა თუ სიმთვრალისაგან, რომ მათ უაზროდ დაძაბულ სახეებს მხოლოდ გაფანტული ყურადღების კვალია შერჩენოდა.

— არ მეგონა თუ ასე აოლად მიატოვებდი ყველაფერს, ეს გაცილებით ადვილია, ვიდრე რაღაცა დაიფიქრო, შეგეუო და ისევ ძვლებურად აკეთო შენი საქმე, — დამდურებულოვით ლაპარაკობდა ჩასუქებული, მელოტი კაცი, რომელიც ეხლა გიოს პირდაპირ იჯდა და გაქონლი თითებს მაგიდაზე ასრიალებდა. — შეელიო იმას, რაც გიყვარს, იგევა, რომ მთელი სიცოცხლე ტყუილში იცხოვრო, ვერასოდეს იყო წრფელი საკუთარ თავთანაც კი. ბავშვობაში

უფრო მეტი სითამამე მოგდგამდა ალბათ, როცა კედელთან მიგაყენეს და გაიძულებდნენ დაგეთმო სარბოლა. როცა იმ სამს თავისუფლად შეიძლებოდა მოეკალი, რადგანაც იმდენი ფული ჰქონდათ სხვა ცხენზე დადებულა, რომ არც შენ და არც მე არ ვუღირდით იმ ფასად. შენ მაინც მოაგე მაშინ... — „მაშინ კაცი იყავი“, ალბათ ეს უნდოდა ეთქვა, მაგრამ ისევ ნერვულად აასრიალა თითები მაგიდაზე და ისევ დადუმდა.

„ნამდილი კაცი?!“ — გაიფიქრა გიომ. ნიავე შეუშინველად ამტვრიაუნებდა მოუვლელ ქუჩას... გიოს არაფრის მტკიცება არ სურდა და აღარც შეეძლო, იცოდა, მაინც ველარაფერს გააგებინებდა ამათ.

ფეხზე წამოდგა, სინანულით შეავ-

ლო მზერა იქ მსხდომთა მთვრალ, გაოცებულ სახეებს და ფულის გადასახდელად წავიდა. ახსოვდა, რომ ცოტაოდენი ფული კიდევ შერჩენოდა ჯიბეში და კიდევ იმდენი, რომ სახლამდეც ყოფნოდა და მაინც რაღაც გაქარწყლდა მასში, გული დაწყდა, რომ ამდენი ხნის ნაცნობობის შემდეგ ასე ცოტა ჰქონდა ამ ხალხთან საერთო და ეხლა თითქმის აღარც ესმოდათ ერთმანეთის; უფრო მეტი სიტყვები სჭირდებოდათ იმისთვის, რაც ოდესღაც ერთი შეხედვითაც ცხადი შეიქნებოდა ალბათ. ქუჩაში ძალიან ბევრი ხალხი დაინახა ერთად შეყრილი, ძალიან ბევრი მხიარული სახე და, საერთოდ, ბოლო დროს მის ცნობიერებაში თითქმის დაუსრულებელ დღესასწაულს ემსგავსნენ საღამოები და მერე მოულოდნელად ისევ თავისით, თვითონაც რომ ვერ მიხვდა, ისე უეცრად გასრულდა, გათავდა რაღაც.

გაქვიანებული სეირნობები განთიადამდე, გაუნელებული სიყვარული და სინანული, ეს ყველაფერი იყო ამ საღამოების სასიამოვნო ბურუსში, მაგრამ აღარ იყო მისთვის ყველაზე მთავარი — ადგილი, სადაც შეეძლებოდა მართო დარჩენა, თუნდაც სიყვარულში ღუმილი, თუნდაც ისეთივე უბადრუკი თავშესაფარი, როგორიც მამამისს გააჩნდა, თუნდაც ვილაკის მუნჯური, უანგარო თავყანისცემა და ის გათანგული სულის სიჩუმე, საყუთარ სახელს რომ განბანს, იარებზე მირონს წაუცხებს. ჩველი ბავშვივით დააყენებს. აღარ არსებობდა ის ყურადღება, რომელიც ასე შორს სცილდება შიშს და ასე უახლოვდება აღსარებას, როგორც ეს ოდესღაც ცხენებთან დამარტოვებისას უგრძნია ხოლმე. დაუეჭვებელი სიყვარული, ცრემლიანი თვალების სიჩუმე და სუნი, საოცრად მძიმე, დახუთული, მაგრამ ჩვეული და თბილი.

ეხლა კი იდგა ხალხით სავსე მოედანზე, ეშინოდა და ალბათ თავის ცხოვრებაში ერთადერთხელ აღარ რცხენ-

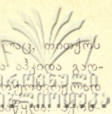
ოდა შიშის. თავჩაქინდრული ქვევიდან შესცქეროდა მის წინ მორიატურის ხეებს. უილაჯო ეჩვენებოდა ეს მსახიობის სისხლსავსე და უვნებო ბურუსში მღერებივით გათქვირული. უყურებდა, როგორ თანდათან იცვლებოდნენ, იზრანჭებოდნენ, ინაზებოდნენ და თავისდაშეუცნობლად ერთვოდნენ ხმაურს.

„განუყვითხავია შიში“, — ფიქრობდა თავისთვის, და იქნებ ამათვიც ერიოს ვილაც, რომელიც მწამებლურად ამომხდიდა სულს, იქნებ ამათვიც ვილაცას სჭირდება ჩემი ამღვრეული, ავადმყოფი სისხლი... მაგრამ ხალხი თავისთვის მიედინებოდა და არც სისხლს ითხოვდნენ მისგან, არც სულს, უხმოდ მოაპყრობდნენ თვალებს, მუჭლუგუნს მიჰკრავდნენ, გზიდან ჩამოიცილებდნენ და ჩაუვლიდნენ. საიდან უნდა სცოდნოდათ, რომ მას ეხლა უფრო მეტად სიმაართლე სურდა, ვიდრე სიკვდილი და უფრო ნაკლები ბედნიერება, ვიდრე ერთი ღამისგან ბოძებული ალერსი და სიმთვრალე...

ბინდებოდა ისევ... და ეგონა, ეხლა სისხლს ამოაფურთხებდა, რომ არ ეტირა, ეკრძალოდა ცრემლს და აღარც კი ახსოვდა, როდის ატირდა უკანასკნელად, ასე მიაჩვია სიყრმიდან მისმა მწუხრისფერმა საწუთრომ, ასე შთააგონა სიყრმიდან ყველამ.

ერთმა დღემ მონუსხა დაუნდობლად და მამამისის თვალები გაახსენა, წვრილი, ერთ ადგილას მიშტერებული, სისხლისგან არეული თვალები, უგონო, რომ შესცქერიოდნენ შვილს და ვეღარა სცნობდნენ. ნისლიანი, ცივი, დამშეული ორი ღრმული, რომელიც ვერაფერს ვეღარ აღიქვამს. გამხდარი, საუკეთესო ბალურჯებული, გისოსებს შორის გახირული თავი დაინახა და მოელანდა ჩამოხრჩობილი კაცის ულონო აზრთხალი. იქნებ როგორმე დასწვდნო-

მიაა ალექსიძე
მოთხრობები

და მიწას, იქნებ როგორმე მოშვებოდა კისერზე ყულფი. ეს იყო ქანცგაწყვეტილი, სულთმობრძავის გაბრძოლება, რომელიც ვეღარც გრძნობს, როგორ ნელ-ნელა უშეშდება პაერში ძარღვებ-დამშთარი, გაფარჩხული, გამხდარი ფეხები... მწვანე ბარაყები წარმოუდგა... ცარიელ ოთახში ვიღაცის დახმარებით შემოყვანილი მამამისი, რომელიც შუა ოთახში უხმოდ იჯდა საათობით, პაპი-როსს პაპიროსზე ეწეოდა, გაყვითლებული თითები უთრთოდა და ნაშფავებით მორიალებულ იატაკს ჩასცქეროდა უღონოდ.

განუკითხავი იყო შიში და მამამისიც დაფავდა სულს დაერდომილთა თავშესაფარში და ბიჭს სიგიჟემდე მოუწუნდა ერთხელ კიდეც, თუნდაც სულ ცოტა ხნით შეეხედნა მისთვის სახეში, მაგრამ უცვე აღამდებოდა ქალაქს, უცნაური თავგამეტებით გადმოინთქა წყვილიდი-ციდან და აღარავინ მიუშვებდა მის სიახლოვეს.

თბილოდა ქუჩაში. მტვერი ეყრებოდა ტანსაცმელზე და აღარ ერიდებოდა არაფერს. მიაბიჯებდა ფიქრიანი, უენო, ბახუსისგან შეშუპებული.

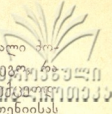
— ცხენს არასოდეს არ უნდა მიუახლოვდე, არ უნდა გაეკარო მოუვლელი, უსუფთაო და შიშიანი, — მამამისის ადრინდელი ნათქვამი მოაგონდა. ერთად საუზმობდნენ ქალაქის განაპირას და ჭიქა ღვინოზე მოგებული ფულით კმაყოფილი, ჩვეულებრივზე მეტს ესაუბრებოდა ბიჭს. გიომ ტანსაცმელზე დაიხედა და ხელახლა იგრძნო, რომ ისეთივე მოხდენილი იყო, როგორც წინათ, ოღონდ აღარ გააჩნდა ის უხმო სამსახური თუ სიყვარული, როგორიც თავისი ცხენის გადაღლილ, სველ თვალეში ამოუკითხავს ოდესღაც და არც შესაჩივლი ჰქონდა არავისთან. ეს იყო ყველაზე ჩუმი მადლიერება და იცოდა, ვერავინ მისცემდა უფრო მეტს, ვიდრე ის ცოცხალი ზურგი, ასე უთავილოდ, უსაყვედუროდ, დაუყვედრებლად რომ ატარა ბავშვობიდანვე მისი

სიმიძი და ტვინით. მართლაც, თითქმის მთელი ცხოვრების ტანჯვა აპკიდა გულ-აყვედვილ ზურგზე და ამჟამინდელი ზიდეს ერთად. გული დაუწყდა წყნარად და კი ოდესმე იმაზე გრცელი, განუკითხავი ჭეშმარიტება, ვიდრე მისივე ცხენის ფლოქებეჭვეშ ანაზად, ნაშქრით გაქედილი წარსული?

სულ უსააკო მიაგდეს უბატონოდ თავლის კართან და პირველად მის მოქნილ, წვრილ ფეხებს მოახვია ხელი და მერე მთელი სიცოცხლე, ერთად შეტრდინი, უყოყმანოდ ეწირებოდნენ ერთმანეთს. მთელი ოცნება მასში მოაქცია ბიჭმა და განუზომელი, არამიწერი სიამაყე ეუფლებოდა მის სიახლოვეს.

ეხლაც წამით მოეახლა ეს განცდა, რომელიც შეშლილის ბორგვას მიჰაგვდა, რომელიც სიცილსა და ტირილს შუა დათარეშობდა და ასე უმოწყალოდ აღონებდა. თავისდამეუტნობლად მოუჩქარა ნაბიჯს. აქა-იქ შეფოთლილ ხეებს გახედა. — გაზაფხულდა, — ჩაილაპარაკა თავისთვის, გაეღიმა, პირველი წაგებული დოღი გაახსენდა. მოაგონდა, როგორ დაუნდობლად სცემა თავის ცხენს და მერე მთელი ცხოვრება წუხილით ინანიებდა ამ შეცოდებას, რამდენჯერაც გაიმარჯვებდა, რამდენჯერაც საჭმელს მიუტანდა და დაბანდა, ყოველთვის ასხენდებოდა, რომ მან, თუნდაც უსააკომ, ოდესღაც ამხელა სიყვარული მოიძულა, მტარვალივით შეახო ხელი და მაშინ ფიქრობდა, აღარასოდეს შეაჯდებოდა მტკივან ზურგზე, აღარასოდეს მიუტანდა საჭმელს და, საერთოდ დაივიწყებდა იმ სუნს, რომელსაც ასე საამოდ გრძნობდა ბავშვობიდან, როცა აღგზნებული, ულაცის ოფლიან, აპრიანებულ, მოქნილ ტანს თუნდაც შორიდან შეაგლებდა მზერა.

თავლის მოღებულ კართან იჯდა იმ დღეს და დიდხანს ფიქრობდა, რომ არ არსებობს ალბათ იმედი სინანულის გარეშე. ოფლიან სახეზე ჭუჭყის მოშავო ზოლები დასდევდა, გაჩეხილი ხელიდან

სისხლი სდიოდა. აეცრემლებოდა უნებლიეთ თვალები და მღელვარებისგან დაფოთილ სახეზე გულუბრყვილო, ჯერ უმანკო კაცის მრისხანება დათარეშობდა. მღუშარედ ჩაუვლიდნენ უკვე ხანგადასული ცხენოსნები, რომლებსაც კარგა ხნის წინათ მთელი სიძიმით განეცადათ, თუ როგორ ნელ-ნელა, თანდათანობით აჩვევთ ცხოვრება რაღაცის დათმობას და წაგებას და ადამიანების თავისდაუნებურად ეგუებიან ამას, მხოლოდ დრო ყოფილა საამისოდ საჭირო, რადგანაც ასე დაუწყებია, ასე გადაუწყვეტია მათთვის ბედისწყლას. იმათ დაკნინით ელიმებოდათ ბიჭის გულუბრყვილობაზე და თითქოს შეგნებულად აკეთებდნენ ისე, რომ თავის წუხილთან სტოვებდნენ მარტო.

იმ საღამოს ზაშინლად დათვრა და არც არავის უთქვამს, — ნუ სვამო, იმ საღამოს ვიღაც მეძავთან გაათია ღამე და არ უგრძნია, რომ ქალი ზაშინლად მახინჯი იყო და უსუფთაო სხეული ჰქონდა.

დილით აღარაფერი ახსოვდა, დილით უკვე იცოდა, რა იყო მარცხი, რომ შესაძლო იყო, წაქცეულიყო, იცოდა, როგორია, როცა ძალიან, ძალიან მაგრად გცემენ, თუნდაც დამნაშავეს.

ქალს კი ეძინა, კედლისკენ მიბრუნებულს, ვნებადაშრეტილს და ერთი დამისთვის საოცრად ერთგულს. ის ადრეც იცნობდა ამ ქალს. ღღენიადავ იპოვრომთან წრიალებდა და მთვრალი ცხენოსნების აღგზნებულ სხეულებს და ჯიბეებს ვნებიანი ღიმილით და ერთი ღამით დაუფლებული სიჩუმით აცარიელებდა.

გიომ ხელი გადაუსვა მოშიშვლებულ ზურგზე და იგრძნო, რომ ეს ქალი არც ისეთი უგვანი იყო წუხელ, და ძალზედ ჰირღებოდა მის გაორებულ, გათანგულ სულს, მაგრამ ესლა ზაშინლად შეზარდა, რატომღაც მოერიდა სახეში შეეხედა მისთვის, — ადექი, პირი დაიბანეო, — ხმამალა უთხრა და ფეხშიშველი გავიდა თავისი პატარა ოთახის

ნახევრად შემინულ აივანზე. ქალი პირილიად წალასლასდა, ვერ გაეგო, რამ მოხდა, ან ყოველთვის რატომ ეცდებოდა ასე, რატომ ხდებოდა გამთენიისას ასეთი აუტანელი ყველასთვის. და თითქოს ამან უფრო შეაყვარა ასე ნატრულივით, ასე მიმნდობად ღამეები. მაგრამ გიოსგან ყველაზე საშიაოვნო ჩურჩული ესმა, ყველაზე სანუკველი სიტყვები ებოძა წუხელ და ქალს გული დაწყდა, რომ თავი ვერ შეიკავა და ჩაეძინა. დაენანა, რომ უსასრულოდ არ გაგრძელდა ეს ოამე. ჩუმად, უხალისოდ შეისხა სახეზე წაალი, ოთახში შებრუნდა. გიომ ისევ აივანზე იდგა და თავის თავს კიდევ ერთხელ წყველიდა. არაფერი არ სურდა, ოღონდაც ასეთი უმწეო არ მოჩვენებოდა საკუთარი თავი.

— ნუთუ ღირდა ერთი მარცხისათვის... — იმეორებდა თავისთვის და სახე საცოდავად უღიმოდა.

ქალი ძალიან ახლოს მივიდა მასთან, უნდოდა ხელით შეხებოდა მის განიერ ბეჭებს, ძალიან უნდოდა, მაგრამ მოერიდა, შეეშინდა და, მე წავალო, დაღონებულმა ძალზედ ჩუმად ჩაილაპარაკა. გიოს ხმა არ ამოუღია, ფანჯარა გამოაღო და აფუტყუსებულ ქუჩას გახედა... დაინახა, როგორ გადაიარა ქალმა ქუჩა, როგორ მოეფარა ამწვანებულ, დაბურულ ხეებს და სადღაც გაქრა, ხალხს შეერია და ხალხმაც ისევე მიიღო, როგორც ჩვეულებრივი მაწანწალა, რომელსაც არაფერი აღარ ღარჩენია, ღამეების მეტი. „ხალხი თითქმის ყოველთვის გრძნობს ამას, — გაიფიქრა გიომ. — გულიცვად მიხედავენ და ასეთ წუთებში თავისდაუნებურად ახსენდებათ ალბათ, თვითონაც რომ მომაკვდავნი არიან, ხორციელნი“.

მისთვის ისევ გრძელდებოდა წინა დღის მარცხი. ქალის სიტყვები შემოეხიზნენ, როდესაც იქვე უსუფთაო ღუნნიდან გამოვიდნენ მთვრალეები.

მიაა ალექსიძე
მოთხრობები

ლაშქრობების ქვეშ იდგნენ, კოცნიდა ქალს და, მითხარი, ხომ ძალიან გიყვარვარო, — განუწყვეტლად ემუდარებოდა და ქალიც ჰიცილით უამრავჯერ უმეორებდა ერთი და იგივეს. ეცინებოდა მხოლოდ იმიტომ, რომ აოცებდა, ვის რაში უნდა დასჭირებოდა მისი სიყვარული. გიოს გახელებულ ტანს ეკვროდა, მისი დაღლილი ხელის სიმძიმეს გრძნობდა მხრებზე და სულის მოშობამდე სიამოვნებდა ამ ახალგაზრდა, უხეში კაცის სიახლოვე, რომელიც საერთოდ ძალზედ ცოტას ლაპარაკობდა და ეხლა გამუდმებით სთხოვდა სიყვარულს, სთხოვდა იმას, რაც შეეძლო ძალიან უბრალოდ. ყველავერის უთქმელადაც მიეღო.

— ქალები და ცხენები ერთნაირად გრძნობენ კეთილ და ნაწამებ ხალხს. ერთნაირად ეჩვევიან და მუდამ ელიან მათგან მოფერებას და ძალას, — მიაშიტი ლიმილით ჩაილაპარაკა ქალმა და შეცბუნებული, დამფრთხალი თვალებით ახედა ბიჭს. „რამე ისეთი ზომ არ წამომცდაო“ — გაიფიქრა.

ჰრ, საოცრად კარგები არიან ცხენები, — გაუელვა გიოს — თუნდაც იმიტომ, რომ არასოდეს არაფერს არ ვახსენებენ.

დაიხარა და შუბლზე აკოცა ქალს. გრძელ, უშნოდ ჩამოწევილ თმაზე გადაუსვა ხელი, ისე ფაქიზად, როგორც პატარა, ჩვილ კვიცებს ფეხებზედა ხოლმე და მოეჩვენა, თითქოს ქალსაც გამოჰყოლოდა თავისი სითბო და სუნი.

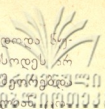
ეხლა, უკვე კარგა ხნის შემდეგ, რაც უფრო იძირებოდა თავის განცდებში, მით უფრო ხედებოდა, რომ მაშინ ძალიან შორს იყო სიმართლისგან და ზოგჯერ უბრალო, თუნდაც უსულო საგანმა, რომელიც გამოუთქმელად შეგაყვარა დრომ, შესაძლოა უფრო მეტი წამება მოგაყენოს, უფრო მეტი მოგავონოს, ვიდრე ყოველდღიურად შენს გვერდით მორიადე ხალხმა.

შორდებოდა დადუმებულ ქალაქს. გადაითარეშა ნიაქმა, შემოაცვით:

მღვრიე სამოსი წყვილიად და მხეხილივით გაუწვა, გაეკრო, გაუჭურდა, მიწას ბიჭმა გვერდი აუარა გამეჩხრედილ ზამთრისგან შემეუსრულ თხმელხარს. შორს, თავისი ალაყადთან წვრილ ზოლად მოიყლანებოდა სინათლე და ზეცა იყოს სახემწყაზარი, პირტიტველი ყმაწვილივით ჩამონაკეთული. მიდიოდა და მეორდებოდა მის გონებაში იმ ჩასუქებული კაცის ნათქვამი: არ მეგონა, ყველაფერს თუ ასე იოლად შევლეოდიო, და მართლაც, თითქოს ეპარებოდა რაღაცას, თუ უბნაურად შევიდა ჩამოხურესებულ, უკაცრიელ ეზოში ეხლაც არავის უკითხავს, ამ შუალამეს აქ რა გინდაო; უჩუმრად აიარა პატარა მალლობი და კრიალით შეხსნა კარი თავლას. თითქოს ძალას იკრებდა, თითქოს თვითონაც მოუნდა ხმაური. ინატრა, ჩამოხვეწილიყო მთვარე, ლიწინით ჩამომხობოდა თხმელხარს, დანარცხებოდა მიწას და შეექმნა ტოტებში მინავლულ, ნაფლეთად შერჩენილ მის ნამკრთალებს გმინვა. მოესალბუნა ჩვეული სუნი, ოღონდაც უფრო დახუთული ეჩვენა, თითქოს ცხენის სუნს კიდევ ერთვოდა ადრე უცნობი, დიდხნის მიხრწნილი ლეშის სუნი...

აიყალყნენ ცხენები მის დანახვაზე. მიეხეტენენ ერთმანეთს, ერთხანს მათი ჭიხინი, მათი თავზარდამცემი გნისი შეეღევა მთვარეს, მერე თითქოს იცნეს, ისევ დაუბრუნდნენ მიწას, ჩაცხრნენ თავისით.

გიოს ახსოვდა, კუთხეში ეკიდა ლამაზა, მაგრამ არაქათამოცილილს აღარ სურდა ზედმეტი ნათელი, კედელ-კედელ წაიღია კუთხისკენ, დაიხარა, თითქმის მოიქცია თივა და თავდაც ღამ-შეული ულაყივით დაყნოსა. ისევ მოაწყდა და ისევ ჩაიბრუნა გახურებულ, უეცრად სუნთქვაშეხუთულ მკერდში ცრემლები. შეწუხდა... მხოლოდ იმ ერთმა ვერ იცნო, იმ ერთმა ვერ გამოარჩია სხვათაგან. ის ერთი არ აჭიხინდა, არ აღიმართა და შეზარულივით არ აეფაფრა, არ გაუღრჩა ღამეს. ის ერთი,

საკუთარი და ნაგლოვი, წინა ფეხებზე ჩაკეცილიყო თავისი კუთხეში და ბრძა თვალებიდან წვეთ-წვეთად ჩამოსდიოდა მოჭუტყისფრო ბლანტი სითხე. „შენ არ ჰგავხარ იმას, ვინც გამთენიისას უნდა მოკლან, შენ არ ჰგავხარ ბრმა ჯავლავს, სიკვდილს შეგუებული... სიბრმავეს, რომელიც მონობას ჰგავს, სიჩუმეს, რომელიც კარგახანია ყველაფერს ეთანხმება და რომელმაც წინააღმდეგობის სურვილი დაკარგა“ — სიამაყისთვის თუ სიმზნევისთვის თავისთავს ეჩურჩულებოდა ბიჭი და უფრო ახლოს მიიწევდა მისკენ. მუხლი მოიყარა მას ფლოკებთან, ათრთოლებულ თბილ კისერზე მოეხვია, ფაფარში ჩაემხო შებლით და დაყნოსა ისეთი სიმძაფრით როგორც წამის წინ თივას, როგორც საყვარელი ქალის თმებს დაყნოსავდა. ხელი მოუხსვა ლაშებზე, თვლებიდან ჩამონადენი სითხე დაეღვარა ხელზე...

„შენც ტირი?“ — უნდოდა ეთქვა და მოაგონდა, რომ ეს ყოველივე ორი დღის წინ უნდა მომხდარიყო და ეაჯებოდა, ემუდარებოდა ცოტა ხანს ეცლიათ მისთვის, ცოტა ხანს კიდევ მოაღერებოდა, ხელი გადაესვა ცხენის თბილი, მოქნილი, პრიალა ტანისთვის. ეს იყო ერთადერთი, რისი გაცემებაც მოახერხა ბიჭმა და ესლა უბოძოდ შეაწუხა ულავის წამებამ. „იქნებ მართლაც უმჯობესია იყო, მაშინ აღესრულებინათ ყოველივე“, — იფიქრა თავისთვის. აღარც ფრუტუნებდა მისი ცხენი, იყო ჩუმად, თითქოს ეღუნებოდა: „მე ზომ არავის ვაწუხებ, ვიქნები ჩემთვის“, ბიჭმა თივა მიუტანა ლაშებთან, პირი არ დააკარა ულავმა, თავი იბრუნა მისკენ და მკერდზე შეეხო. ბიჭმა იცოდა, ზეალ გამთენიისას ყველაფერი მორჩებოდა. ალიონზე ტყის გადაღმა დასრულდებოდა მისი ცხენის წამება და სიბრმავე: ალიონზე უნდა მომკვდარიყო მისგან ნაფერები, და მას უმოწყალოდ შესთავაზებდნენ, ეცქირა ამისთვის.

ხანს, — თითქოს ფიქრით უნდოდა საუბარში ეცა მისთვის. — ეს არასოდეს არ გრძელდება დიდხანს, — იმერედი ისევე, — ამას ყოველთვის სიბრმავესა და დრო სჭირდება. სულ ერთი წუთი და, მე ალბათ ყველაზე დიდ დოღს წავაგებ ჩემს ცხოვრებაში“.

ზურგზე უსვამდა დაყოფრილ ხელს, მთელი ტანით აცახცახებულ ოფლიან ულავს და მართლაც ჰგავდა უკანასკნელ დამარცხებას ეს განმარტოება, ეს დაუსრულებელი ჩურჩული წყვიდადთან.

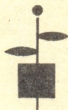
— რას იზამ, თითოეული ჩვენგანა ალბათ მუდამ მზად უნდა იყოს ამ წუთისთვის, სულ ერთი წუთი, რაღაც ნიკრედი გაელვება უნდა მოვითმინოთ, ერთხელ კიდევ უნდა დავიძაბოთ და ყველაფერი უცებ, თავისით გათავდება ისევე დაუბრუნდება, შეაშემდება ჩვენი ლანდი თავის სამყოფელს და შეუმჩნეველად ჩვენშივე ჩაქრება... — ნელო ფუსფუსებდნენ ბიჭის აჯანყალბული ტუჩები ცხენის ნაცრისფერ ყურებთან, თვალს აპარებდა დაბინდული სარკმლისკენ, ძრწოლით გასცქეროდა ზეცას, ნელო, უშფოთველად თენდებოდა. ერთიანად აჯანყალდა ბიჭი, ისევე სულ ახლოს ეჩვენა მამამისის მონისლული, ცივი, დამშეული თვალები. შენიშნა სიციხფრე ზეცის და უმაღლ მოსწყვეტა მზერა. ნაცრისფერ ჩამოწეწილ ფაფარს ჩააშტერდა, შევარდნილ ფერდებს ჩაეყოლა თვალი და იგრძნო, რაღაც უსაშველოდ ვრცელი სამუდამოდ დასრულდა, გაილია მის მარტოხელა არსებობაში. იგრძნო, უფრო იმატა შეტემა მის ზურგსკენ, უფრო ჩქარა ათენდებოდა ტყეს. ცა იყო მშვიდი, ნისლის ფერმკრთალი ნამჭერისგან გადათრთვილი, მაგრამ ბიჭს აღარ შეეძლო ემზირა მისთვის. ბიჭისთვის ერთადერთი სინამდვილეა არსებობდა ესლა. ჩუმად დაიხარა, უბოძოდ ჩაეკიდა ცხენის კისერს, ფაფარზე მოხვია ხელები და თე-

მიაა ალექსიძე
მოთხრობები

ლგამით ამოვსებულ სველ, ბრმა თვალებზე ემთხვია.

„ხომ შეიძლება ერთადერთხელ არ მსურდეს დაენახო, როგორ თენდება“, — ალბათ ეს ეწადა ეთქვა ბიჭს, მაგრამ ეჩვენებოდა, რომ ცარიელი იყო მის გარშემო სადგომი ცხენთა, რომ ვიღაცამ სათითაოდ გაიყვანა ყველა ცხენი და ეხლა მხოლოდ ლეშის სუნითა შე-რჩენოდა თავლის კედლებს, მის ხელ-ებსა და დამტვერილ ტანსაცმელსაც კი... თუმცა ტყის გადაღმა მაინც ყვე-ლასგან დაუკითხავად ინათა, მკრთალად შემოიხაზა სივრცე, წყნარად ირხეოდ-ნენ ხეთა წვეროები და ალბათ აშფოთ-დებოდა წამით დაღუმებული ქალაქი, როცა ისევ ურწმუნოდ მიტოვებული ვე-

დრებასავით დაეძებდა ბიჭის ანგარიშს დაეძებდა მრწამსი ამაოებასთან მოგ-დებულ ათასი ჯურის ნაფიქრებთან დაანაოჭებულ წუთისოდები... და სისუფეველს, როცა უსასოოდ აც-ეცებდა თვალებს და მის მზერაში, მის გალურჯებულ ღონეშიდღილ სხეულში უსასტიკესი წამებით გრძელდებოდა უეცრად ჩაგუდული, უფრო ბავშვის გა-ნწირული, სასოწარკვეთისგან მომკივანი ხმა, ბავშვის, რომელმაც სულ ცოტა ხანი იცხოვრა ამქვეყნად, რომელიც ერთ ღამეს იშვა და იმავე ღამეს უნდა მოაკვდინონ, რადგანაც ვიღაცას არ სურს, ვიღაცას თურმე აწუხებს, ვიღა-ცას ხელს უშლის მისი უცოდველი სი-ცოცხლე.

პირველი დაფნა

სამშობლოს ცაა, — პირველი დაფნა,
თუ რამედ გინდა თავზე გვირგვინი...
შორს აწეული ღრუბლების აფრა
და ორღობეში ურმის ხრიგინი...

მშობლიურია ხმა და გარემო,
საყვარელია და ახლობელი...
სულს, გზადაგზა ლექსით მარებო,—
თუა საწუთრო დამამხრბელი, —

ანდა მსწრობელი წამი წამწამის...
სამშობლოს ზეცა არის თავდები: —

არ დაგიდგება შენ ეგ წამები
და არასოდეს არ დამთავრდები...

კაცნი მოვლენ და წავლენ
თუმცაღა, —
დრონი იცვალენ თუმცა მრავალნი...
ბევრი პირძალღად, ბევრი
რჯულძალღად,
ბევრიც იქედნედ იყო მავალი...

მაინც მიცურავს ღრუბლების აფრა,
ამოყრილ ბალახს გააქვს ბიბინი...
სამშობლოს ცაა, — პირველი დაფნა,
თუ რამედ გინდა თავზე გვირგვინი...

დავით გურამიშვილის ნიგნჯა წარწერილი მოქრძალეზული ურამგინებაი

კლდეა პიტალო მგონი,
ვაი, რა ჭირთა მთმენი,
რა გოლგოთაზე მდგომი
და რა ლექსების მთქმელი...
უცნაურია ბედი,
მუხთალია და ფლიდი...
მარადისობის გვერდით, —
წუთისოფელიც მიდის...

ათასი წვიმით დასველებულს,
ბოლოს მირგოროდს დასვენებულს...
საქართველოდან გატაცებულს,
დარდით დამწვარს, დანაცრებულს...
ხაროში გდებით დამცირებულს,
მტირალს და ვერ გაცილებულს...
ათასი სევდით დამძიმებულს
და სხვის მიწაში დაძინებულს...

რა ცეცხლში მდგომო, რა ჭირთა
მთმენო,
რა სულმნათო და რა ლექსთა
მთქმელო!..
შეყუდებულს სვეტად სამყაროს,

თითქოს სიზმარო, თითქოს ზღაპარო,
ქართული ლექსის — დიდო პაპაო!..

საქართველოს ცა შენ რომ დახატე,
საქართველოს მზე შენ რომ შეაქე,
მამული ლექსით შენ რომ შეამკე,
შენ რომ ილოცე და ილაღადე, —
ვერვინ შეამკო, ვერვინ დახატა,
ვერვინ ილექსა და ილაღადა...

სამშობლოს გულზე გულით
დახლილო,
ჩვენო სევდაც და ჩვენო მახვილო.
გოლგოთის გზებზე თრევით
დადლილო,
სისხლო ძვირფასო, სხვაგან
დაღვრილო...
სოფლის სიმუხთლით გაკვირვებულს,
სხვათა მიწაში დამინებულს...
სხვა ქალთა ცრემლით

დატირებულს...
თითქოს სიზმარო, თითქოს ზღაპარო,
ქართული ლექსის დიდო პაპაო!..

ტოლხამ თქვა: ერთი გზა არის,
 ეგ გზა არ სახუმაროა,
 ყველა ვართ მაგ გზით მავალი,
 ეგ ერთადერთი გზა როა.

ამას არც წვეთი გაუვა,
 არც ბევრი უნდა ჟიჟინი, —
 საქმე ის არი ვით ივლი
 ბრძენისდარად თუ გიჟივით.

წინ რაა, ნუკი კითხულობ
 იკითხე უკან რა გრჩევი
 ვისაც ლომებად ფიქრობდი
 ხომ არ ქცეულან მაჩვენებად.

კაცურად უნდა იარო,
 ამ გზით, ეს ერთი გზა როა.
 არა და, — რისთვის მოხვედი,
 ეს გზა არ სახუმაროა.

სანამ ქართულად ვყიჟინებთ:
 ბეჟეოსა და ეჟესა, —
 ტოლხამ თქვა,
 შეთეკაურმა:
 მტერი ვერ მოგვჭამს ფეხებსა...

ცალხაზიანი რვეულის ლექსებიდან

რეზინას ცოხნის ობივატელი,
 რა გაბღენძილი და რა მდაბიო: —
 მან არაერთხელ სიონს ატენის
 და სვეტიცხოვლის ჰკადრა ამბიონს...

მან ყინწვისისას ჰკადრა ანგელოსს,
 ჰკადრა ბარაკონს, გრემს და
 ვარძიას —

და მიუმატა კოკი ანჯელას,
 გარის ანუში, ჰენრი ფაციას...

შეულანძლია ასე რამდენი,
 იგი რაც წმინდად შემოგვენახა...

რეზინას ღეჭდა ობივატელი
 და შობელძალდი შემომელახა...

კრწანისზე ლურჯად მოსკდა
 ბალახი, —
 არაგველების სისხლზე ნაზარდი...
 ჩანს მულანლო და ყარაბულახი...
 ერეკლეს ხმალი და მუზარადი...

ზეცას მოანთებს მზის ხანძარები, —
 მიწას აყრია ოქროს ზოდები...
 ქართლის მინდვრებზე მღერის
 ყანები,
 ქართლის ზეცაში შუქის ტოტები...

ღვივის ყაყაჩო ჩამავალ მზეზე, —
 როგორც თოქალთო — გდია
 კუმისი...

შეჯახებულან კრწანისის ველზე —
 ბებერი ლომი და საჭურცის...

შემოსჭიხვინებს არაგვის ჭალებს
 დამარცხებული მეფის ულაყი...
 შეეფარება მიმინო ჩალებს...
 ჩანს მულანლო და ყარაბულახი...

შენი ისედაც მცირე სულის ღაფვას შევესწარ,
 არ გიყურებდა კრუხი ზედაც
 და მხოლოდ შენთვის გასაგონი კრიახით სულ სხვა
 დედა — სიკვდილი დაგფოფინებდა.
 ინკუბატორში ნაძალადევად
 გაათბეს, შენი მშობელი კვერცხი,
 შენ გამოგჩეკა არა ზრუნვამ
 ქინქლიანი ფრთების და ბურტყლის,
 არამედ მხოლოდ შიშველმა სითბომ,
 რა სიშიშვლითაც წარუდექი მზეს და სიცივეს.
 ...მე შენ გიყიდე სულ ოცდაათ კაპიკად, დაგსვი
 სახლში, მაგრამ ვერ აიტანე გერობა ბედის...
 და მე ვხედავდი, ძალდაუტანებლად როგორ კვდებოდი,
 იმ ოცდაათი კაპიკისთვის ძალდატანებით გამოჩეკილი...

ღამის იდილია

ძილის გამჭვირვალობა სიზმარია...
 შუშას სინათლე ესიზმრება,
 კრისტალს — მრავალნახნაგა სხეულები...
 სარკეში შენი ანარეკლია, —
 ბედნიერ სარკეს შენ ესიზმრები...
 ყველაფერს, რასაც ძინავს საერთოდ,
 მარტო სიზმრებით თუ უდგას სული...

ჰა, შენი ძილის შინდისფერ სურათს
 აცხია ჩემის სუნთქვის ნაწილი,
 რომ დაგესიზმრო ისევ და ისევ,
 რომ ავირეკლო შენს ოცნებაში...

ნეტავ, იმ ძილის გარინდულ ტბაში
 ვინლა ჩააგდო სიზმრის რაფინადი?
 იხსნება შუქი...
 გაგიტკბებს ძილი.

ამოათრიეს ზღვიდან ამფორა,
 ამოათრიეს წარსულიდან და,
 რაც მაშინ გაჰყვა ფსკერისკენ დარდად,
 ისევ იგივე ცას ეამბოროა...

ამოათრიეს ზღვიდან ამფორა
და, მინა ნახა როს გადარჩენის, —
დაექცა წყალი, უსიტყვო ცრემლი...
სხვა ამ მინისთვის მას ეამბო რა?...

ვერ მივაგენით ჯერ ყველა ბუნაგს
და ღამით ისევ შლიგინებს მგელი,
ეს დედამინა კი ბრუნავს, ბრუნავს,
და დღენიადაგ ჩვენს სათქმელს ელის.

ის დღენიადაგ იშუშებს მრუდე
კვალს, შეფარებულს სიბნელის ნისლეებს,
და ცას შეჰხარის, ვით მერცხლის ბუდეს,
და როგორც ჭიკჭიკს, მზის წკრიალს ისმენს...

საკუთარ დარდში ვარ ჩავარდნილი.
ვინ ჩაიხედავს ჩემს სულში და
ვინ მეტყვის ნეტავ:
მოიცა, სანამ თოქს მოვიტანდე...

ვდგავარ სათანჯოს დაღლილ ციხესთან,
მარადიული დუმილი მისი
ბზარიდან ჟონავს, გზა-კვალს იგნებს და,
ჰა, მოდის ჩემკენ, არა აქვს შიში...
მომიახლოვდა...
შემომიერთდა...
და...
წინაპარმა იყივლა სისხლში!..

დიქტორი ქალი ესიზმრება
ჩემს ტელევიზორს,
ზმანების ეკრანს არ შორდება
თბილი ღიმილი,
აცოცებული სახურავზე
ანტენა, იგი
ისევ და ისევ იხედება
თბილისისაკენ...

გზაზე კი არ ჩანს არაფერი,
იმ სიზმრის მეტი....

ეროვნული
წიგლმწიფი

ავთანდილ გალდაშაძე

ბრწყინვეს მღვწეობა შეშინი

1

დღეი შებათის მწუხრი მიწურულიყო.

სონქალაქის „შუენიერ ნაგებ ეკლესიის“ ცაცხეებით შემორიგებულ შემოგარენში და გაღანის იქით, ტწოში, სწირი ბინდი და მირიადი ზაღნი ირეოდა.

ტივა არც ტაძრის შიგნით იყო.

უმიწეოდ სხვა რა მომხდარა ამ ქვეყანაზე, რომ ეს შეკრებილობა შემდგარიყო: ამაღამ ფრიად საშური ღონისძიება ტარდებოდა აქ — ქრისტე ღმერთი მკვდრეთით დგებოდა.

დგებოდა გეშმარიტად!

გეშმარიტად დგებოდა და მის სამწერლად მთელი მიღეთის აღამის შვილები მოწიღულიყო. ერთ-ერთი მათგანი, უმაწვილი კაცო, აწ ბენოდ წოდებული, საყდრის ზღურბლს მიადგა, პაპიროსი კვანჩხში მოიქცია, ქული მოიხადა და მრევლს შეერია.

გვერდულად იარა, მხარი წაიხმარა, წინ წაიწია, ჭკლითი გარდღია და სვეტს აეტუშა. ქეჩო მოიფხანა, კაპიტელს ახედა, ფრესკები მოათვალიერა, ფეხშიშველ, თავზე შარავანდოვრულ წმინდა გიორგის გაუღიმა... მერე ქვევით ჩამოიმწარა და მუხის პანელის ლავგარდანზე

წამოყუნტულ უთუ-უულაბებს დაადგა თვალი.

სპილენძისა და ვერცხლის განწანაქები, ეტუ-ობოდა, დიდი ზნის წინათ განერლიბინათ ამ საუუდელნიდან, — ლოცვად მდგომმა მომუდარე მრევლმა შემთხვევით ზურდა ხელს არ გააყოლოს და კიდევ ერთი ცოდვის ჩადენით ცოდვილი სული სულ არ წაიწყმიდოსო...

უულაბების ნაკეთობა, მასაღის ვარჯისობა და ხალხავის ღირსება ეცვიუტანლად ღაღადებდა იმაზე, რომ ეს გვადრუცი გაცილებით აზლობელი დროის ნაწილავი იყო და, მაშასადამე, ცუდი ხარისხისა და ისე არ ერწყმოდა ამ ღიღებულ ზურთომოდვრულ ძეგლს, როგორც ზესკნელი ქვესკნელს, როგორც ნათელი — ბნელს, როგორც ღმრთი — ღამეს...

თუმცა ეცვიუტანარი მდგომარეობა ბენოს ანაგებდად არ ადარდებდა.

ღარდი სხვა იყო: მოწრდილი უულაბა, ბუფუე რომ მოკლე და ვიწრო კრალი ამოედრუტნათ ზურდა-ნაშალი ფულის ჩასაჩხრიალებლად და კიც-კიცა ახიგნაციების ჩასაცურებლად, დალუქული გახლდათ.

ლუქი კიდევ ჯანდაბას, დიდ დაბრკოლებას არ წარმოადგენს: მიიხედ-მოიხედავს, სულს გაემენდს, ჯაყვას ამოიღებს, გაშლის, წვერსა ჰკრავს და წითელ ფისს უოფას უტირებს... მაგრამ აი, ბარაქიან ბოჭლოს გვადრუცის სა-

* იბეჭდება რომანის საყურნალო ვარიანტი.

ხურავი ენით რომ დაუბამს, აბა, ამას რაღა უყოს?

ეკლესიაში გუნდრუკისა და პატრუქის სიუ-რიოჟანა, გამჭვარვალე კვამლი იდგა.

ცალი, დიდი, დილა ზარი ჩამორეცეს.

შეკრიკებული მეღვთიენი, აბარბაცებულ ანდოლიას რომ გადაურდნობოდა, ჩაუძვრულ ხმას მაიმარად ფურცლავდა და ლოცვებს გა-ხეშულად ხუტუტებდა.

შეშფვარი გოგის ხორცი, ცხვრის მწვადები-თა და მაგარი სახუბით სტომაქი მტისმეტად გადატვითო, ხამუშ-ხამუშ აბოყინებდა და ბრკის სუნსა და არყის მზუთარ აფრქვევდა.

ქმარწილის პაპროსის ნაწიჭვა თითები დაუ-თოუთა, მალეულად დააგდო და ფეხი დააჭირა.

ნარინჯისფერი კრეტსაბეგელი ნელა გადაიწია და სანთლებით გაჩახახებულნი საკურთხეველი-დან მაღალი, წოწოლაჭუდიანი, წკრივით წვრი-ლი, წელამდე თეთრწვერდაცემული მღვდელი გაიწვიდა. უძელზე ოლარი ჩამოვარდა, ცხერზე ქვარი ჩამოეცა, ხელში საცეცხლური ეჭირა და ხან კანკელის ხატებს მიუბრუნდებოდა და მიუძვებდა და ხან მრევლისკენ შემოტრიალ-დებოდა, იგივეს გაიმეორებდა და იტყუა: „კურთხეულ არს ღმერთი ჩვენი უოვლადე აწ და მარადის და უკუნიით უკუნისამდე“.

მიმოდიოდა მოძვარი და მამა უფალს ავე-დრებდა თავის მრევლს, ადამისა და ევას მო-დგმის ცოდვის შეილება და თვალებს ისე ხა-თუთად ელუღავდა, ზელებს ისე სასოებით აღაპ-ურბოდა, ხმაში იმდენი მუდარა ჩადვროდა, რომ ამ ღმერთგაგწყრალ მოხუცს, მგონი, მართლა სწამდა ეს ლოცვა-ვედრება, ეს ლიტურგია და ეს ციკრის ცერემონია.

საკურთხევის მოპარდაპირე მხარეს, ქორო-ზე შეუთუთლ მფამოხლავა გუნდს ჩი, წვერ-ულვაშგაპარსული კაცი ლოტბარობდა: კოტი-ბა ხელს მაღლა აღმართავდა და დასი ომანიან ზანტს ააყოლებდა, ხელს დახლა დასწევდა და მგალობლები ზმას დაადაბლებდნენ და ქორა-ლივით დაამლოვებდნენ.

ლოტბარს, წარამარა ცრემლს რომ იმშრალე-ბდა — მაღლა აწიღული კვამლი უწვავდა თვა-ლებს თუ მტისმეტად მგრძნობიარე იყო და ერისა და ბერის ლოცვა-ვედრებაზე გული უჩ-რუდებოდა — მჭერა და სმენა საკურთხევის-კენ მიეპყრო და მღვდელმსახურის მინიშნებას მოელოდებოდა.

ხუცისი საცეცხლურს აკმევდა, დროიდან დროზე თვალს მაღლა აღაპურბოდა, შეჩერდე-ბოდა და მოკლე კვერქის წაუღლინებდა: „შეგაწაჟღერ ჩვენ, ღმერთო“.

მღვდელი კვერქის წაუღლინებდა და მგა-ლობლებიც ტრიაპარს მიუგალობებდნენ: „მო-გვმადლენ უფალო...“

და იყო ტუჩების ცმაცური, სამი თითის ტრიალი, ჩურჩული და თაუვანება.

ბენოსთან ერთი ახალგაზრდობა მოუთქვამდა წველი დიდგა.

ქალი დროადრო პირჯვარს ეწერდა და შა-ლიმალ ახედავდა მხლებელს.

ახოვან, მხარბევიან, ხორცმომარებელ უცეს კოკარიანი ქუდი ეჭირა ხელში, შემჩხერებ-ულ, ოდესღაც ზუჭზე თმას გრძელი, ნაწუნე-ბიანი თთებით ასწორებდა და ისე მონატრ-ბულად დასცქეროდა ქალს, გეგანებოდათ, ხა-დაცაა ცალუნებას ვერ დაიოკებს, დაიბრება, გულში ჩაიკრავს და მხურვალედ ჩაკოცნისო.

ქალი ქვეშეცნეულად გრძნობდა კაცის მოწ-ღვავებულ ვნებას, ძრუოლას ეტანა და ტანში სამაშო, შარბათივით ტბილი ძრუანტელი უძ-ლიდა.

— რა კარგია!.. — ჩილიაპარა და თავი ჩა-პკიდა ქალმა.

— რა, რა არის კარგი, ჩემო კარგო? — ჩივი-თბა კაცი, პასუხს აძარს დიდლოდა, გატვრენილ ქალს მელავნი ხელი ჩაავლო და მიიწიდა.

ქალს სისხლი აუჩქროლდა, გული აუჩქარდა, თვალი მიეზინდა, მუხლი მოუხუსტდა და კა-ცის ტრამალივით გაშლილ მკერდს მიეყრდნო...

კაცის მკერდს მიეყრდნო და გაჭრა უძველა მოწმენება და მოჩვენება: ეს ტუჩების ცმაცუ-რი, ეს სამი თითის ტრიალი, ეს ჩურჩული, ეს თაუვანება...

და ღარჩა ერთადერთი დაუოკებელი, მითამჟა-მილი მოკიდებული მარადიული ღტოლვა, ნდომა და შეუვალი სურვილი შერწყმება, რა-მეთუ... რამეთუ ქალი და კაცი ერთობრც, ერთ სისხლ და ერთხელ გარდა...

საუღარი გაინება, გაისუხა და დაცარიელდა... სიკარბიელ ქალს გულს მაგაფუგმა დააფრთ-ხო... ეკლესია აგზუნდა, გაქვილდ ზაღში ნე-მისი არ ჩავარდებოდა... შეება, ემცხეთა და კაცს მუისზე გაეცალა.

— ამას რას ჩავდივართ, ვნებები ნებაზე რა-გორ მივუშვითო! — კომბშეკვით ახედა კაცს, გვერდს ბერუნა და პირჯვარი გადაისახა.

კაცი შეიშუშნა, თვალი დახარა, მხრები აი-წვრა.

თვალი გაიმჭრიახეს, უური მოიმახვილეს, მჭე-რად და ცქერად იქცნენ: მრევლთაგან ზოგი მუხლს იყრდა, ზოგს ზეცისკენ აღმპყრო ბე-ლით და მამა უფალსა და მოციქულებს ემო-დარებოდა, ევედრებოდა, ენუკებოდა და ლო-ცვა-კურთხევის, შენდობასა და შეწყალების გა-მოსთხოვდა.

წამს გახანხალდა, წუთებიც წალალა, გაბუტ-ვას უაღიო გაუვიდა, კაცი ქალისაკენ დაიხარა და გაქრება:

— რაო, ჩემო, მოიფიქრე რამე?

ქალმა გაიღიმა, თვალთ ირგვლივ ოდნავ და-საღანდი ნაკიბი გამოეცვია. ორივე ხელით ჩამოეკონიადა მელაზე და უპასუხა:

— ჩემი სათქმელი აკი ვითხარს: ხასად წამ-

ოგუებში, ცოლად—არა!

— გონს მოდი, ადამიანო, მე ხელს გთხოვ და სხვა რაიმეს გაგონებაც არ მინდა! — უცხად ანთო კაცი.

— როგორც გენებოს, ჩემო კარგო, როგორც გენებოს, ქართულად გეუბნები: ხასად დაგაქდები, ცოლად — არა.

— გამაგებე პირდაპირ, შენ რომ ხასად დაგისვა, როგორ შევხედო შენს შოშოლებს, რა ვუთხრა შენს დებსა და ძმებს. ანდა თავად მე როგორ მომიბრუნდება ენა, ხასა გიწოდო შენ, ჩემი გულის მურაზსა და ჩემი სულს საწყაოს? — ამიძისა და სახე ჩამოეჩრდილა.

შავმა კატამ კვლავ გაიწავლა მათ შორის. ქალს წლები შეესტედიოდა, შავი თმა შეთრთვნილყოდა, მალალ, მოღერებულ ყელზე ნაოკი მახრჩობელა გველივით შემოჭედობოდა... მაგრამ, ნურას უკაცრავად, მისი სიღამაზე და სიტურფი ყველა ამას საბოლოოდ მაინც ვერ მოეშო: მსუბუქი მხრბა-მოხრა, სამის სიმეტრიული ნაკეთები, ჭაუვაში გამოყვანილი ლიტო ტანი, რელიეფურად გამოკვეთილი ძუძუ-მერდი და ცვრიან თვალთა ფოფინი ფეხმოთრეული სტუმარივით შემოჩრენოდა და ჭერ კიდევ თვალგასახარად მოხედნილი, მომხიზვლედი და მშინდივლი გახლდათ.

— მერამდენე წელია კულში დაგდევ, მერამდენე წელია შენი აჩრდილი ვარ... მაშინებდა შენი უკარება სიღამაზე და სიყვარულში ვერა და ვერ გიტყდებოდა... — მოსაკიის იატაკს ჩახერებოდა და ამბობდა კაცი.

— და ახლა იერიშზე გადმოხვედი და ჩამოფასებულე საქონელივით მე და ჩემ სიღამაზეს მუქთად მოხელთვა მოგვიწოდო, არა? ნუ აჩქარდები, უმაწვილო, საქმე არც ისე ნიორ-წყალგადასხმულია, შენ რომ ფიქრობ, ხომ გაგიგონია: «В сорок лет баба еще годка!»

— ირიბად ახედა და ღიმილით შეეპასუხა ქალი.

— გამიგონია, როგორ არ გამიგონია, ჩემო ნოა, და, სავალალოდ თუ სანეტაროდ, ვხედავ კიდევ, — ღიმილივით ჩამოეპასუხა კავადერი.

— ემ, ვბუზრობ, შე კაცო, კოკობზია ქალის როლი გავითამაშე, თორემ რა დროს ჩემი ეგებოდა...

— თავს ნუ ეკატუნებ და სიტყვას ბანზე ნუ მიგდებ, თუ ქალი ხარ, რიგინი პასუხი გამეცი!

— დიდი ხანია მინდოდა დაწვრილებით მეამბნა შენთვის... უშანგი არ იყო ურიგო უმაწვილი, მაგრამ ერთი უცნაური ზნე ჰქონდა: მეტისმეტად მეოცნებე გახლდათ, განიდაგებულად ფიქრებში დახორიალებოდა... იმთავითად ასე დაგაქვინდა, რომ არახდროს არ ვშორდებოდით ერთმანეთს, სულ ერთად, გვერდიგვერდ ვიყავით... და უშანგიც, ვისხედით და ხარბად მოჩერებოდა, ვიდიოდით და თვალს არ მაშორებოდა, — ტუფის კვინტები, საბრალოს, მუდამ

მოღრცილ-მოღრცილი მქონდა... უმაწვილის ზე ბმას არ გაიღებდა, სიტყვა არ დაცდებოდა, მჭერა მოეპარო და ვხედებოდი, მოგვიწოდებდა...

— კი, ბიჭო, კი... მაგრამ, რაზე გითხრა? — ობა, რასა მთხოვ, რა გინდა, რა წუხვა გაწუხებს, ხმა ამოიღე! — მინდოდა მეყვირა, ეუროს ბარახნები დამეტემა მისთვის, მაგრამ შევხედავდი და ენის წვერზე მომდგარ სიტყვებს უკანვე ვსული პავდი: ფერფერი ეკარგებოდა, შუბლი იცვარებოდა, ტუჩები უთრთოდა.

კარგად ვიცოდი, რომ ზინჯი არ მქონდა და გონჯი არ ვიყავი; ამას სახლში სარკე, ხოლო კარში გოგონების შურიანი შემოხედვა მიმანიშნებდა... ჰოდა, მინდოდა, სულ ღამაწო, ეძახე ჩემთვის, მინდოდა სულ სკოცნეულად ენა ჩემკენ, მინდოდა სულ მოსახვევად მქონოდა გაშლილი მკლავები... ის კი გაბმულად ღამაწოდა რაღაც სულელურ აღმაფრენაზე, რაღაც იდიოტურ ამაღლებულ გრძნობაზე, რაღაც კრეტინულ უფაქიზეს, რაფინირებულ სიყვარულზე...

უშანგის ხიზლი არ აკლდა და ღამათი, ჩანდონიერი იყო და ნიჭიერი, და, მისი შიშით თუ რილით ხმას ვერავინ მცემდა.

...ისე კი, ცოდვა გახსადებული სჯობია, რა ბედნიერი ვიქნებოდი, სხვა, გიჟბერი ვინმე გადამეროდა და კისრამდე ჩავძირულიყავ გიჟურ, დაუოცებელ, პირქაფიან სიყვარულში, ოი, ოი, როგორ მინდოდა...

... საშუალო დავაშთავრეთ, სტუდენტები გავხდით, მე დავუმაწვილაქალდი, იგი ბიბინა წვერულვაშმა დაამწვინა, მაგრამ, რა გინდა, წინანდებურად უქმ და უსუსურ მეოცნებედ დარჩა... მომდევნო, ვნებიანი გაწვავული ჩამოვლა, ტუჩ. ელში და მინდორი მწვანედ შეებრანდა. ჩემი ტოლი გოგონები პაემნიდან სულ ტურნიკა-უხლ-დაწვებდალურჯებულნი ბრუნდებოდნენ და ნეტარებისაგან სულს ძლივს ითქვამდნენ... მე კი უშანგის გაუთვებელი უვგონებების წყალობით, თავი გახეტყავე მქონდა და შენ მისვლისთანავე ახებს ვსულიავდი...

ნერვები დამაწყდა, დავიძაბე, მოთმინების ფილა ამევსო.

იმ საღამოს კარამდე მომვსა.

გამხედლობა მოვიკრიბე, მხნეობას მოვუხმე და ვუთხარი: ეს ჩვენი უკანასკნელი შეხვედრაა, დღეის ამას იქით ერთმანეთი დავივიწყებთ.

შევბრუნდი და კიბის საფეხურები ავირბინე. არ ვიცი, რა შთაბეჭდილება მოახდინა მასზე ჩემმა ნათქვამმა, — არც „პო“ დამადევნა და არც „არა“... არც ის ვიცი, უმალ განშორდა იპაურობას თუ დღეიანს იდგა გაოგნებული...

პეტანდელი გალდაპაშა
ძრწოდი მდებარება შიშით

ერთი ცხადია, ვითარების ასეთ შეტრიალებას ის არამც და არამც არ მოელოდა...

რამდენიმე საათის შემდეგ მისმა მეზობელმა და ჩემმა მეგობარმა, ქალიშვილმა, ნელიმ, მოიხიზნა, საწოლზე პირველდამხობილი წამომაყუნა, თვალებიდან ცრემლი ამომიშრია და გარცეხით მკითხა:

— უკვე იცი?

— რა?!

— უშანგი რომ მატარებელმა გაიტანა...

იმარჯვა, ხელი დროზე შემაშველა, შემაბრუნა და ისევ ისე საწოლზე გამშობა.

მერე წყალი მაპყრა,

მერე მაჭა დაშიკირა.

მერე კრუნხვა დამეწყო და ძლივს გამაყავა.

მერე... მერე ყველაფერი გაუხსურდა და თვლიდა გონება ბნელმა მოიცვა...

...ახლა კი ვიცი, უშანგი შემთხვევით გაიტანა მატარებელმა თუ შეგნებულად მოიკლა თავი.

ახლა თუ ისე, ერთი აზრად: მისი ტრაგიკულიად დაღუპვის მიზეზი მე ვიყავი, მხოლოდ მე...

...ტიროდა მართლმართლ დარჩენილი, კუბოზე ფარდავით გადაგებული დედა... ჰალარა თმას იგლეჯდა, დარცხულ სახეს იხოკავდა, დამკნარ ხელებს იჭადა... იგი მაინც გამაგებინდა, რა მიზეზით მომიძულე მე, ყვავ-ყორნის საქიჯნი, შევი მიწის ლუქა დედაშენი, ხელი როგორ აღმართე შენი ოცი წლის სიცოცხლეზეო... რა დაგიშავე, შვილო, ახე უშველებელი, რა ბოროტად მომექცი შენს მშობელს, რა იოლად მომიგდე შენი ჰედონი თავი, რა ჯოკიხეთური განაჩენი გამომიბანე, მიწაში როგორ ჩაგფლო ჩემი ზორცითა და სისხლით შეიკონიჭებული, ჩემს მკერდზე ფეხადგმული, ჩემი შოკბაღებული ვაჟაცო...

უშანგის მეგობრებმა მესაყრავები მოიყვანეს, საცუკვარო დააყრდნენ... გადარისა დედაც: ბიჭო, ჩემო ბიჭო, შენ ზომ ცეკვა გუყვარდა, რა გბორკავს ამ დასაწყავ ლესკუშაში, როგორ მკვდარვით წევხარ, წამოხტი, წელში გაიმართე, ხელები გაშალე, ფეხები გაახშმარტალე, გაინავარდე, გაფრინდი, გაფრინდი, ჩემო ანგელოზო...

ჩაიყეცა, კინალამ სამოსახლო გადაიხშო...

დრო ვიხსოვდი, სასახლეს მივყავდი, უშანგის ცივ ყურისძირში შევებე ტურებით და ჩაგჩურჩულე: სანამ პირში სული მიდგას, რაზან შე გავხდი შენი აღსრულების მიზეზი, არასდროს, არასდროს არ გავთხოვდები-მეთქი...

— ეს იყო და ეს... — დაასრულა ნონამ და ცრემლი დვარდვარით დაედინა.

კავალერმა ცხვირსახოცი თვალები ამოიშრიალა.

— რა არ ვიფიქრე — საუზის შემდეგ განაგრძო ქალმა, — რა პინაზე არ შევაგდე ჩემი და მისი ურთიერთობა და იმ დასკვნამდე მივიღი, რომ ჩვენ სხვადასხვანაირად აღვიკვამდით

სიყვარულს, ამ ზეგარდმო მონიჭებულ ნიჭს უშანგის ნელგეო, ნელთბილი ტრფალი სწამდა და წრფელი იყო თავის დაოკებულ ფიქრებზე... ის სიყვარულს წვრილი ჭეჭილ ტუტის სტერის სიღინჯით აგემოვნებდა, თითქოს ენისა და მერისმერის ცხელი არ ყოფილიყო და პირი არ დაეწვა... მე კი... მე მოწოდებულ, სიგიჟემდე მისულ, აწყვტილ სიყვარულს ვერტფოდი... და უბრალო სასმისით კი არა, ჭიხვით ვეწაფებოდი...

...ამ ამბის გამოიხიბით პირად ცხოვრებაზე გული ავიყარე და ჩემი ზრუნვა ჩემს ახლობელ და შორებელ ნათესავებზე გადავიტანე, — სათნოების დასავით სულ მათკენ მქონდა ხელი გაწვდილი, ჩემთვის უბრალო სუნაშო, ჩითის კაბა და ლუქა პურიც კი არ მემეტებოდა.

ვის თავი წამოსტკივდებოდა, ვის — ფრჩხილი, ვის კუბი აეშლებოდა, ვინ ცოლს გაეყრებოდა, ვინ — ქმარს, ვის საპატარძლო მუავდა ახარჩვე, ვის კიდეც საქმრო და იყო ჩემი გარბენა-გამორბენა ოჯახიდან ოჯახში, სოფლიდან სოფელში, ქალაქიდან ქალაქში.

ახლან ჩავხვდი: თურმე ამაოდ დავშვრი, ჩემი ნაშაგარით არავინ დარჩა კმაყოფილი, კიდეც მეტი, საშინელი სიბოროტე ჩამიდგინა — ჩემი არამკითხე მერუყეობით აღმაინებში ჩამიკლავს ინიციატივა, მომისპია საკუთარი თავისადმი რწმენა, წამირღმეგია გაჭირვებასთან შეგვიდებისა და წინააღმდეგობის გაძალაპოვების სიამოვნება და სიტკბოება...

...უშანგის დაღუპვიდან ბევრმა წყალმა ჩაიარა. ჩავლილმა დრომ დენიხიული კრილობები შეხარცა, მაგრამ მოკონება დარჩა, დარჩა როგორც გაღებული გრძნობის ნაშუსრეტი... ამ გრძელი წლების მანძილზე კაცის სურნელი წამლდაც არ მიგრძენია, თუმცა ბევრი კი გადაშეყარა... ზოგს დროის და ფინის მოსაკლავად ვუნდოდი, ზოგი ხალხად მთხოვდა ხელს, ზოგმა დასაცინადაც გამიმეტა, მაგრამ მონადირებით ვერავინ მომიინადირა... და აი ჩემი ცხოვრების ცალბილიკი შენმა შარამ შეინაცადა, შეირწყა და შთანთქა... უწოვდა მძღოლოდ ვარ შენი, შენ დამიხსენი ამ უღირსი მდღეობიდან, შენ გააღვიძე ჩემში ადამიანი, ინდივიდი და ქალი... შენ დამიბრუნე სიყვარული, სიცოცხლის ეს მძღე და მძღავრი ბერეტი, სიყვარული, რომელიც ნორმალური ადამიანის ცხოვრების ორ მესამედს მაინც იტევს... შემეყვარდი უკიდვანოდ, მშთანთქა შენმა სიყვარულმა, მშთანთქა და დამევიწყა ჩემი ახლობლები და შორელები, დამევიწყა ისინი, ვინც ჩემი სულისა და ზორცის შემადგენელი ნაწილები მეგონა და რომელთა გარეშე სიცოცხლე ვერა და ვერ წარმოემდგინა... ხანდაზან გიჟური, ვერაგული სურვილი აღმეძვრება ზოლები: შინდა ამ დედამიწაზე მართო მე და შენ ვიუ-

ოთ. მხოლოდ მე და შენ და სხვა არავინ ჰყავნებდეს „უთარცა ცახა წინა, ეგრესა ჰქუენახა ზედ“... არავინ, არც დედა მინდა, არც მამა, არც ძმები და არც დები... დმერთია მოწმე, აი ასეთი, თავდაფიქრებამდე მისული სიუყვარულით მიუყვარხარ... მაგრამ, რა ვუთხრა ჩემს აღთქმას, გულმა კი არა, თავმა რომ თქვა და გონების ავრეწი რომ გაატარა? ანდა შენ რად გინდა ისეთი სჭულიერი თანამეცხედრე, რომელიც აწონილ სიტუვას გადავა და პირობას ჩირად არ ჩაატვდებხ? არა, შენი კირიმი, ნუ მთხოვ ცოლობას, — ხასად დაგიდებო...

ქალის სამოსი არც ზარისხით გამოირჩეოდა და არც მოდური შევირალბოთ... სხვათა და სხვათა მიწეუბთან ერთად, ეგებ ესეც იყო: როცა აღმაინი ამაღლებულ გუნება-განწყობილებზე არაა, რა თქვი იზღის ღამაზე საბურავს. კოსტა ტალავარს, ოქრო-ვერცხლსა და თვალ-მარგალიტს?..

მალა-მალა, მსხვილნაკთებიან, წარბებზე-კრულ მამაკაცს ტანმოკრულსა, იცოცხლეთ, ძვირფასი და თანამედროვე მქონდა, მაგრამ ქალის მადლიანი ხელი აქლდა და ხიბლითა და პეწით ვერ დაიკვნიდა.

— კარგი, ნონა, რაც იყო, იყო, შეაქციე ზურგი ეშმაკს, ჭვარი დაიწეროთ, — თავისას არ იზლიდა კაცი.

— ხახებზე ჭვარს არ იწერენ...

ქალი თავიპინდრული იდგა, კაცი — გულხელდაკრფილი და დაღვრემილი „ორივე შტერია“... — გაიფიქრა ბენომ.

„რატომ?“ — შეეკითხა ვიღაცა ფიქრზე.

„კაცი იმითომ, რომ ქალს ცოლობას ეხვეწება და მის ხასობაზე უარს ამბობს, — ვითომ გულზე დაადგება ასეთი ღამაზე ქალი? ქალი კიდევ იმითომ, რომ მითაუამინდელ პირობას ვერ გადავალო და სისულელის გამო მასზე უწომოდ შეუვარებულ, უკირველ კაცს ცოლად არ მიუყვება“.

კაცმა ხელები ჩამოუშვა და ქალს დააკვირდა.

— კარგი, ახლა, სულ ნუ გადამწერე იმედის წყალი...

— მე ჩემი გითხარი, ჩემო ავკენტი...

— გაიგე, აღმაინო: ხარკა კი არადა, ერთსულად და ერთგული მეუღლე მინდა

— ხასად დაგიქდები, ცოლად — არა!

„ვაი თქვენს პატრონს!“ — იუვარა გუნებაში ბენომ და გადააპურჭა.

2.

ტალღამ წყილი გარცა და მისი ადგილი შავი ძაბით თავმოხურულმა დედამამა დაიკავა. მუხლი მოიყარა, ჩოჭზე დადგა, კაბის კალთით მოფხუწული ტუჩები მოიწმინდა. პირვეარი გადაიწერა, შიშველ ფეხზე აკოცა ღვთისმშობელს და მიმართა:

...ამომიწედა ოჯახი, ყველა შვილი დავმარბე.

ბოლოს, ერთი ნაბოლარა ძღობი შემოჭრა ჩემს ხასოდ და იმედად, ჩემი მარგოცე. ჩემი მარგოცე, შენი სახელი დავარქვი წმინდაო დედო, ეგებ რამე ესაშველოს-მეთქი. მაშინვე ეშველა ჩემს დამწუხვარს, იმას აი შენო, ჩემო ვეფხე! კი, ბეჩა, რავა არ ვიცო, სიცოცხლეზე ხანმოკლეა, რომ მისთვის მოსვლაც არა ღირს ამ ჰქუეაწიერ და უცდავ-უბერებელიც არა ვინა, მარა, ზო ეველიაფრის თავის დრო აქვს, რადგანაც გაჩნდა კაციშვილი, ცხოვრების ხე-მისი ზო უნდა გატეხოს?... დამიჩაქდა, დამისუსტდა, დამინეულდა, — აბა მარჩიელი, აბა ექიმბაში, აბა ხატი, მარა შენ არ მომიყვე, იმას არაფერი წაადგა: მომინწურდა მიქელ-გაბრიელი და უსუსურს სულად ამოსწავა... აღსრულდა ჩემი მარამი, გაუხარებელი ბაღანა, ხან შიმშილი უწავდა კუჭს, ხან წუწურვითი უწრობდა ხახს. ხან უნდა უწრობდა ხელ-ფეხს და ხან, დააღბლეს, ხვითი ასადებოდა... ასე ამოვვარდი და ამოვწყდი კეკალი ქალი, დავჩი ცრემლის, ვაებისა და ვარამის ამარა...

შეკრიბე მისი კაბაუბები, გამოვკნეე კონკანებში და ჩავახვინე კუბოში.

გადავწყურე იმედი და თავს მოვიკლავთქვა, გადავწყვიტე: მარა მტეტი არაა ჩემი მტერი: რო მომშვიდა, ქე შევკამე საშემლი, რომ მომწუწურდა, წყალი ქე დავლიე, რო შემცვიდა, ციცხლს ქე მიეფიცე, თვლემამ რომ წამოშობია, ქე წამოვწყვი, კადის ფინჩა რომ გამოშეღია, ხელი ქე გამოვფილე და, აბა, მტერი რაღა ებ მუღრეგი სიცოცხლე?!

ასე უკუღმართად წავიდა ჩემი საქმე...

ახლა არ იკითხვ, რაზე შეგაწუხე ამ ძუძუ-დამწვარმა ქალმა?

ვკრავ-ობერი აღმაინის კვალბაზე გავმის გაპატონებებს თითქმის არაფერი დავაკლდე, მარა ერთი ხინჯი მაინც ჩამჩხა გულში: ფეხსამოსი კიდო მო, აქა-იქ თვალჩადებულ წინდები მივაკერ-მოვაკერე და გარეგნულად არაფერი უშავდა, კაცის თვალს დაეხებოდა, მარა ფეხსაცმელზე კი თავი მომეჭრა: სხვა ვერაფერი ვისაშველი და ისეც ის ბის ქოშები ჩავაყოლდე...

წლები წავიდნენ... გულდათუთქული დავიარებოდი: რა ქანს გოგამ, სულ ქოშებით როგორ იაროსქვდა და დავტრიალდე, უხედურებას არ შევცაბე, ხელი გამოვიღე, გავისარჩე, დღიური ლუკმა მოვიკელი, ვეჭიკავე, ბურჩუები შევავროვე, ფასი არ დავინანე და უმეტესად კი ხანდლები ვუყოლე ჩემს ანგეშვით ძღაბს...

უიღვით ქე ვუყოლე, მარა, ახლა გაგაწვანა არ გინდა?

ვუცადე, ვუცადე და ე. მოკვდა ერთი ჩემი უკუღმართი მეზობელი, ონისიმი დაფხვავილი,

ავთანდილ გალდავამძე

ძრწოვდე მდებარეთა შიშვით

თვალხარბი და გულმურდი კაცო. და ამასთან, ომისთანა ცხრაქადა, ცხრაშუცელა და ცხრა ბაწარში გაშვარდი, რომ მისმა მზახალმა, აცხროს უფალმა, ნიკვდილის წინ ცოდვით დაიბარა: ჩემს პურ-ღვინოში ის გაუმძლარი ტოლიმზადად არ დააყენოთ; თვარა, იმდენს შევაშისა და შენთქავს და სხვესასუ ძალით ჩატენის მუცელში, რომე ოჯახს დამიქცევს და ჩემს დანატვარს, შეიღოს და ძირს, თითზე გადასახვევსაც არაფერს დაუტოვებოს.

საიქოში მამაღალი სხვა არავინ აღმოჩნდა — უკვდა ღმერთმა დაიფაროს — არც მეტი მოცდა შემძლო და იმ ქრისტეს ფეხისმკვეთელის ხელში ჩავვარდი.

ჰოდა, თავს წევით რა ძალა იყო, ავიღე სანდლები, მოვაქუჩე ცოტა ტბილი კვრი, ცოტა ჯანჭუხა, ცოტა ვაშლი, დაჯვრფე ენძელები და ია-იები და კუბოში ჩავუღაგე ონისიხე სასიკვდილს. ზევრიც ვებეწე და ვიშუდარე: ეს ჰაქმე კაცურად გამითავიანე და მეტი შე ვიცო და ჩემმა ქალბებმ, უპატივემოლოდ არ დაგტოვებ-მეთქი.

მარა მეტი არ აუღდა ონისიხე დაფეხვალს გვერდები...

აგერ ახლა, ვნების კვირას, სიწმარე ვნახე: გამოშვებდა ჩემი მარომა — რა ჯობდა მის შეხედვას: დაქალიშვილებულა, გავნებულა, გამშვენიერებულა — და სამდურავით ამავსო: ჩემო დია, სანდლები რატო არ გამოშვიწვანე, სანამდე ვიარო ასე ფეხშიშველმა, არ გიცოდებო?

დავიღუე ქალი, ნამდვილად არაფერი მიუტანა იმ სულწაწყმედელმა: ფეხსაცმელები აღბათ ბაწარში გააქცია, ღვინოდ აქცია — მე შენ გეტყვი, ფასს არ მისცემდნენ — მუცელში ჩაიქცია და ტბილმანებიც ზედ დააყოლა...

ა, ესაა ჩემი გახაჭირი, ამიტომაც გიპხელი: უნდა მისაშველო, ცოდვა-მადლის სასწორი დაიჭირო ხელში და სამართალი გვიყო შე და იმ ჩახუტდარა ონისიხეს.

მხოლოდ ერთხელ კიდევ ემთხვია ფრესკას, ერთხელ კიდევ დაუყოცნა ფეხები, ერთხელ კიდევ გადაისახა პირქვარი, ჩამოიღოცა, ჩიფ-ჩიფი ჩაათავა, კაბა ჩიბერტუა და ჩხაურტბის ფლასტაფლუსით წაფაშვალდა.

მრევლი ღოცვად იღმა.

მ.

დელაბერი წაფაშვალდა და სვეტთან ახლა ორი დაჯდა, დაბალი და დაგოდრებული კაცი ჩამოღდა.

ჩიბიდან შოკოლადის კანფეტებს აცოცხდნენ, ღვინოვით ფუქვნიდნენ, პირში იტენიდნენ, ღმურძლიდნენ და კალის სახვევებს იატაკზე უნატავდნენ.

— კი იცი შენ, — წამოიწყო ერთმა და უფრო ცქვტა მეორემ, — რამდენი წელია საწყობი მამარია, ქამაგირი რაცა მაქვს, იგიც არ დაგე-

მალდება. ჰოდა, რა ხანია ვმუშაობ იმდენი ხანის, არც მეტი არც ნაკლები, ტუაშვი ვძვრები, ვატებს, ვაქლებ და ვხალტურობ... ქერივით მოვარდნილი შემოსავლი მაქვს მაქვს, გაჭირვებაშიც ჩამო-ოთხი ქამაგირი-ოღენა ფუფი მოვიხდელთ... მარა ახლა რომ ხაწენნა გამოშვებოს და მოთხრას: ა, ბიჭო, ბუთჯერ გიდიდებ ხელფასს და შეაფურთხე ეშმაკს, შეეშვი მაგ ხალტურასო, მამის სულს გეფიცები თუ ქული არ დავიხურო და არ წავიდე... თუ რამეს ხელი არ შევავლე, თუ რამეში ხელი არ ვაფათურე, მამაწეციერია მოწმე, არა და არ შემოძლია... აჰ, კუტა, ქამაგირი კი არაა მთავარი, მთავარი ხალტურაა, ტინის ქუდებია და ჭკუის ლეგვა... ამასთან, ნახალტურებს ფულს, ნაპარაკი სიუყვარულისა არ იყოს, სხვა ფასი და სხვა გემო აქვს... ცუდად არავინ გამოგოს, არავის ეგონოს ქურდობის მხარდამგერი ვიყო, არა, აჰ, ღმერთმა დასწყევლოს ქურდი, ქურდობა და მათი მოგონი, სინდის-ნამუსიანი კაცი ნაქურდობის სახელში როგორ შეიტანს და ცოლ-შვილს როგორ გააკარებს... ხალტურა კი, ხალტურა სულ სხვაა, ხალტურა სხვა რამეა, ვინ ძალდი-მამაძალი, ვინ ვიგინდარა, თუ შეგიძლია, თუ ნიჭი გაქვს, თუ გასტანი გაქვს, იხალტურე; ჭირიმე, ჭამე ეს ღვინის რძესავით შესარგი ღლეკა და იცხოვრე და იხიერე...

— იცოვრე და იხიერე, — გაიმეორა მეორემ, ჩოფურა კაცმა.

ენა, კბილები და ტუჩები შავად გათხუნოდათ.

მეამბეს ცხვირის წვერი მარჯვნივ ჰქონდა მოქცეული და მკიდევ, თეთრი კანტერი უჩანდა, — ეგებ იმის მოწეოთ, რომ ვინ იყოს, ბავშვობაში ერთი ვინმე ცინდლიანი ბრძანდებოდა და წარამარა იწმენდა წინატლს, ანდა, არც ესაა გამორიცხული, წუწკი და წუშაკი იყო და ჭკუის სასწავლებლად ამ ფრიად საჩინო ორგანოს ნაყვასა და ჩიჩქვას არ აკლებდა შინაური და გარეული...

— აჰ რომ მოვდიოთ, არავის გაუკვირდეს... წამებით, რაც მართალია მართალია, არც ღმერთი გვწამს და არც ხატი... ღმერთი და ხატი ამ უქონელ-უყოლილ და უარარაო ხალხს უნდა, თვარა ჩვენთვის რის მაქნისა არიან... არც რამე გვიჭირს და არც რამე გვაწუხებს, არც გვაწვიმს და არც გვაქუბს — კის ვიცავთ, კის ვიხურავთ, კის ვჭამთ და კის ვსვამთ... ეს კაია, კი დაგვმართოს, მარა, ვთქვით და, დასტურქვა რამე იმ კვეყანაში, მაშინ მე შენ გეტყვი, ამ ჩიჩიებზე ნაკლებ შესაწირს შევწირავთ თუ უფრო ღანიწ ზვარაკს დავუქლავთ ღმერთსა და მის მოცქეულებს? — თქვა, ღრანვი შეჩერა, თითები გაიღოცა, ჩიბიდან ანგნაცები ამოაცოცა და უხუდაშვი ჩააცურა.

— მე შენ გეტყვი, ამ ჩიჩიებზე ნაკლებ

შესაწირს შეგწირავთ თუ უფროს ლახზე ზვარაკს დაუჟღავნებთ ღმერთსა და მის მოციქულებს? — გაიმეორა პირველის ნათქვამი ნაუვადილარმა და უსთხმო წესებად იმდენივე თანხა ჩაუშვა.

— ისეთი, ჩვენში რამე ღარჩხის, ეს ხაზის დაღ-
ბომა თუ არმადანია ალბათ ამგენიდან მოგვ-
დევს: უკრეა შესაწირი და ზვარაკი ხომ ქრთა-
მია ბოლოს და ბოლოს, — ეს ძღვენი მთიარეთი,
შენი მუხლის ტირიმი და, მაგი კურთხევა და
განტყევა მომხადლო... ეს კი არა, ერთი გა-
ვარდნილი ქურღბაცაო ვიცო, ცისა და ქვეყნის
დამქცევი, — ორ თვალს შუა ცხვირს მოგვა-
რავს, — ყოველ საღამოს აქეთ მოისწრაფის,
საუდარში შემოიჭრება, ლოცვა-ვედრებით აუ-
ხნებს აქაურობას, ხატებს ჩხირივით წვრილ სან-
თლებს აუნთებს, უსულაბაში ვროშებს ჩაახრია-
ლებს და ცოდვამიტევებული და სინდისდაწმენ-
დილი უპაწე გაუშვება... საქურდალზე საქურ-
დალა!

— საქურდალზე საქურდალა! — გაიმეორა
დღისტმა და თითქოს დასტურის დასცაო, ცხვირს
დააცემინა.

მთხრობელს კურდღლის ტუჩი და ფოცხვიით
ღრიკობიანი კბილები ჰქონდა, ხახუზი ნერწყვის
ვერ იკავებდა და წამდაუნუმ იზიფებოდა.
შეგაღწეგ შავი წინწყალი მის ამფოსნაც გაღა-
წვდებოდა, პირსაზე და გულ-მკერდზე ეს-
ხურებოდა, მაგრამ ის, ვითომდა წმინდა აიზ-
მის წყალი დააპურესო, ნეტარივით იღგა და
თითს არ ატოკებდა.

— აბა თქვენ და აბა ჩვენ, — ხალხურის
ტრფილმა შრივლს გადახედა და განაგრძო:
— თუ რამე შეუძლია ამ დალოცვილ ღმერთს,
ვნახოთ თქვენი შაურისა მეტს გამოიმეტებს
თუ ჩვენი თუმნიანებისა? თუ საერთოდ ფულ-
ზე მიდგა საქმე, იქონიც, იცოდეთ, თქვე ჩურ-
ჩუტებო, მსხვილ ფულს უზრიაან კედს. ამი-
ტომ ჭიბესკელი კაცი აქ ცხოვრებითაა მამლარი
და იქ, ხაიკიოში, ცხოვრებით: ფულს დაატრი-
ალებს, ცოდვებს გამოისყიდის, დაქდებდა და
წმინდანივით თავზე შარავანდს მოიდგამს...

— დაქდებდა და წმინდანივით თავზე შარა-
ვანდს მოიდგამს, — წითლთუთუშა ჩოფურამ.

— მაგას ინდულგენცია ჰქვია, — ჩაერია და
სწვაფა-განათლებით თავი მოეწონა ბენოს.

— რა იცი შენ, ბავო? — მიუბრუნებოდა
შეიკიბა მისკენ ზურგმეტყეული მეამბე.

— ვიცი მე.
— კაბახად არ ვარგებულხარ!
— რეიზა? — აიშრია.
— კი კაბახი ბრმა, ურუ და მუნჯი უნდა
იყოს.

— ბრმა?
— მო...
— ურუ?
— მო...

— მუნჯი?
— მო...
— კი, მარა, რატომ ვარ მე გლახა კარაბი?
— ცოტა გვიან, მაგრამ ძველიზურად შეიქუ-
ნჩა ბენო.

— იმ ურუ რომ არა ხარ, ლაუჩები რამ
დაგიფართობია და სხვის სიტყვებს რომ კრე-
ფავ... მაინც საიდან იცი, მაგას რომ ინდულ-
გენცია ჰქვია?

— ისტორიაში გვასწავლეს.
— ახლაც სწავლობ?

— ვსწავლობ არა, არიფი კი არა ვარ...
— კი მუტრუკი უოფილხარ, დაგმწვენიდა
ცხვირი... ახლა მორჩი ბაზარს, მაგას რაც
ქვია, ქვია, აბი, შე ურუშმსალო, მტკიცე ფატი-
ბში კი არა შეძლები, ტორგინშია ნაყიდი
და თუ გინდა აიღე, შეუღაპე და შეიჟალღე
აქედან! — უთხრა და მოკლადის კანფტით
ხელუჯრდმა გაუწოდა.

ხელუჯრდმა გაუწოდა და ბენოც, რა შეილი
იყო, არ გამოართმევდა!

გამოართვა, მეამბეს დააკვირდა, გული გაუ-
ქანდა და გაშრა: ეს კაცი ხომ გრისიფი იყო,
ბავშვობაში ბენო რომ ხალზე გამოვიჭრა და
კინაღამ უძლი გამოვქრა.

მუხლში მოუხავდა, რიბი მოეჩხარა, უპან-
უპან დაიხია, გამწარებული კანფტით გადმო-
პურჭყა, გაირიყა და გაიღურსა...

...ცეცხლქაიღებული მზე დეღამიწას ცხრა-
ვე თვალს უზრიალებდა.

სიცხე-პაანაქება სულთამუთავივით უძლიშ
სწვდებოდა ადამიანებს და დახრჩობას უქადდა.

მცენარეებს ფერი შეცვლიდათ, კანი შეოუ-
ტოვდათ, ფოთლები კვანჩივით შეიუშო-
დათ.

დოი და პატარა წყალში ეძებდა საშველს.

ბენომ დიდხანს იწებოდა მდინარეში, მოე-
ყირბა, ამოვიდა, მარჯვენა ფეხზე სტუნვით მარ-
ცხენა ურდიდან წყალი დაიწრია. მერე მარც-
ხენა ფეხზე შეუდგა კინკილს და ახლა მარჯ-
ვენა ურს მიხედა.

შარვლის ტოტში ფეხი სტუცა, მაისურა ჩა-
მოიცვა და მოხრეშილ გზას დაადგა.

გათაკარბულ ენჭებზე ტინტრაქა ფე-
ხისგულეობი წერუქებოდა.

ოფლი ნურგურით ჩამოსდიოდა.

ეს უკრეაფერი ხომ იყო და იყო, მაგრამ მთა-
ვარი მაინც სხვა გახლდათ: შოიდა, მგელივით
შოიდა.

ბანობამ შეიუოლია, სადილობას გადაახანა,
მუცლილ ვარაუდი ვერ გაუწია, ვერ მოწომა.

კუკი აეწვა, სული კბილით იჭირა, ფეხს
აუჩქარა, ძუნძულზე გადავიდა.

ავთანდილ ბალდაპაძე
ბრწყინვალე მღვდელმთავარი შიშვით

...შენ მიიჩნენს, ალბათ გადავივლი, სამ-
ჯადში შევარდნა, ნაჭაზე ჩამოვიდნულ კალა-
თას ჩამოვლდეს, მჭადს ჩაბღუჯავს, ხალაში
ეკვლის ნატუნს ჩააფრინდნენ, ჭიკოლეტი ჩამო-
ვდება და ყბებს მიუსხვს.

...ძუწულით გარბის, პირს — დაბჩინილი,
ყბები — ამოყრდილი.

წისკვითან აზრისული, გზის მარცხნივ აე-
დევნა და თვალა მარჯვნივ გაიქცა: რცხილის
წნევის ღობეზე სამხუა გორგალი შემოევლოთ,
მალა წვერწამახულ სარტებზე ქაცვის ჭარჭი
ჩამოეცვია და ეწო-ყურე გარემო თვალისაგან
ხაგულდაგულად დაეგმანათ.

თადღადგმულ რკინის კიშკარს გაუწერდა
და ლითონწულში გახტდა: ახლად წამოწეულ-
ი უზარმაზარი ხანლის აგურით ნაშენი ცოკო-
ლი, მალა, თლილი ქვის ბოძებზე შემდგა-
რი, კრამიტით დახურული სასიმიინდე, ქის
თავზე დადგმული თიხის წითელი გვიმი, ხა-
მოროდოდ მოყრილი სიმიინდი, გარე-გარე, ღო-
ბის მიყოლებით, ნარნაირი ხეხილი, მეტწი-
ლად ბალი და ალუბალი.

დახუნწული, დაკაპანებული, ტანყრილი
ბლები...

ბლები პირდაპირ ღობესთან მომდგარან და
ქუჩაში იშხარებიან.

იშხარებიან და ვარდისფრად ღუიან, ღუიან
როგორც გატყრცილებული გოგოს აღეწილი
ღაწები...

ნაბიჭები დამოკლდნენ, გაიშვითდნენ, გა-
ჩერდნენ.

ღობებს აქეთ ნერწყვგამშრალი ბენოა, ღო-
ბის იქით — ტუბილი წვენი ჩადვრილი, ჩათ-
აფლული ბალი.

იჩველივ თვალა მოატარა, ბედზე, კაცის ჭა-
კანება არ იყო...

მოდა, მოდი და, როცა კუჭი გეწვის, რო-
ცა ძებორციელი არსადაა, როცა ღუდღუდა
კუნწულები თავზე დადგომია, გაუძელ ცდუნ-
ებას, ფეხი გადაადგი და, თითქოს აქ არაფე-
რიაო, შენი გზით წადი...

ვერ გაუძლო ცდუნებას, ვერ გადადგა ნაბი-
ჭი, ვერ განაგრძო გზა, მიბრუნდა, კიშკარს
მიეტანა, შეახტა. გადაეკლო, ბლის შტამზე
აბოხდა, ტოტს წავლო ბელი, მოოპი.. და
ტანი მოიქნია.

ჭერ იყო და, კუნწულს მოიხელთებდა, ერ-
თიანად პირს გამოიტენიდა, კბილებს დაჰქერ-
და, ხანუკარ წვეს დაადენდა და თავის კურ-
კიანად ჩაუღაპავდა... მერე კუნწულს კი გა-
კრავდა უბას, მაგრამ კურკას, ნურას უკაცრავ-
და, არ უღაპავდა, უკან ურდიდა... მერე და
მერე სათითად მოსწყვეტდა კუმალს, და-
ხედავდა, სულს შეუბერავდა და წვესა და
რბილობს მიიტამევდა...

იხ-ის იყო ძლიშა მოეკიდა, მალა უნდა აე-
ხედა და მალად ღმერთისაუვის მადლობა ეთ-

ქვა, რომ მომიჩნე ეწოდან ალიაქოთი, უკი-
რილი და უკუანი ატუდა:

— ბალზე ქურდი, ბალზე ქურდი!
ბენოს თავზარი დაეცა, ბლერდმ რდვისი-
ბურად ჩამოეცვია, კიშკარს გადაეფლო და
რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, მოკურცხლა.

უკან მოინედა: ერთ დაჭედა, დაბალი, დაგო-
დრებული კაცს ბელში ხანჯალი ჩაებღუჯა და
თავქუდმოგლეტილი მოსდევდა.

ბენომ მდევარში გრიშაიე გამოიცნო, ხონ-
ქალაქში რომ შუშაობდა რომელიღაც საწყობის
გამგედ და ცხარაჭულა, გაქნილი და გაღლე-
ტილ კაცად რომ იცნობდა ამ ძველისძველი
დაბა-ქალაქის მონელი, ხელისანი, ოსტატი,
ვაჭარიც, დალალიცა და ჩარჩიც.

გზის ღრმულები ცხელ მტკერს ამოევსო და
ფაფასავით თათამებდა.

— ვაი დედა... — გარბოდა ბენო.

— დედებს გიტრებენ! — მისდევდა გრიშაიე.

მისდევდა გრიშაიე ღრმუებიანი, ტახის ეშ-
ვებივით გამოყრდილი კბილები მოუჩანდა და
ხან ქშუტუნით სუნთქავდა და ხან — ქასქასით.

გარბოდა ბენო და ორღერსული ხანჯალი კი
არა, ღოჭები ზარავდა რატომღაც ეგნოა, რომ
თუ მდევარი დაეწეოდა და დაითრევდა, სწო-
რედ ამ ეშვებით დაჭაჭნიდა ღუკმა-ღუკმად.

გზა ხან ვიწროვდებოდა, ხან ფართოვდებოდა,
ხან აქეთ მოუხვევდა, ხან იქით მოუხვევდა,
აღმართს აჰყვებოდა, დაღმართს დაჰყვებოდა,
ფონს გატოპავდა, მერღუდანს გადაეკლებოდა,
გარბოდა, გარბოდა, გარბოდა და ძუნწულით
მიიულოიებდა კრის „ვაი დედას“ და ბრინწი-
ან „დედას გიტრებენ...“ უკანასკნელს გაჩხილულ
ულვაშებზე ოფით წურწურით ჩამოსდიოდა,
ენა გადმოედლო, ღიბი გადმოვარდნოდა, გუბე-
ბი გადმოეკენაზე ჰქონდა..

— რამ შეგშალა, შე კაცო, ბალი შევკამე. ბე
ხომ არ მომიგლეტია, შეგდენ მარცვალს, შე
რომ დაგაკელი, ბელურაც კი დაეკეკავს... ან-
და, შე თუ არ გენანებ, ჩანდაბას, შენ რისო-
ვის იკლავ თავს, ხო ბედავ, როგორ ქოში-
ნობ, საცაა სუნთქვა შეგეკვრება, გული გაგის-
კდება და ოზრად დაგჩრება ეს ბალიც, ეს
ეწო-კარც და ის ძველი, ნაქურდალ-ნაარმიე-
ვი გაეძევილი სახლიც, — გარბოდა ბენო,
უკანაღელ ქულების იტყპუნებდა და ქაუაზე
მოუხმობდა გაბორცებულ ცხარაჭულას.

შაგრამ გრიშაიე რა გრიშაიე იქნებოდა,
რომ ბენოს შეგონება შეესმინა.

მოდა, გამაღვიძო გარბოდა „ვაი დედა...“

მოდა, ფეხდაფეხ მისდევდა „დედას გიტ-
რებ...“

წინ წესიერებით, ჩაფა-გარჩითა და ხიდი-
ჩით განთქმული კოწია გალდავადის კოწია
ხახლ-კარი გამოჩნდა.

განიადაგებულად, წელიწადის უველა დროში,
უჩნვა იყო თუ პაპანაქება, უკმ და სადაგ დღეს

კოწიას ოჯახი შრომის ფერხულში იყო ჩაბმული და აქ არც მადლი აღელდა, არც ხევი და არც ბარაქა. წილმაგარიც იყო, გულმაგარიც და გულუხვიც; არავის ახსოვდა ამ აგემარეზე მასთან კარზე მიმდგარი ვინმე გაეწილებინა, ან გლახა გაეშვა გაუკითხავი, მათხოვარი თუ უპოვარი.

წინ კოწიას კოწია სახლ-კარი გამოჩნდა და ბენოს გონება გაუნათლდა: აქ შევადარებ თავს, ღუნწი მდევარი ამ პატიოსან ოჯახში ფეხის ჩადგმას ვერ გაიღვავს... არა, დასტურ ვერ გახედვდა ფეხის ჩადგმას, მიუხედავად იმისა, რომ იცნობდა ეს ოჯახი ძალღს არ იყენებდა. და განა მარტო ეს ოჯახი, საერთოდ, ამ პატარა სოფელში — ერთ ბოლოში ცხვირს რომ დაეცემნებდი, ხეირიო, მოგაძახებდნენ მეორე ბოლოდან — იშვიათად შესვლებოდით მყევარს: ნადირ-ტუფური აქ არ ჰქაუნიებდა, ქურდობა, თუ ზავშვების ანცობას არ ჩავთვლით, გაუგონარი რამ იყო, რემა ამათ არ გააჩნდათ, ფარა და ჯოგი და, აბა, გლეხი ზა სულელი ნახეთ, რომ ოფლით მონაგარი სალაფეთი ძალღის წილ გოჭი ან ინდაური არ გამოეჩარდა...

კუტიკარს მივარდა, დეჩაჭურა, — შენც არ მომიკვდი...

გამობრუნდა, ფიცრის ღობეს ეცა, უკანასკნელი ძალი მოიკრიბა, გაქუთხულ ბოძს მოავლო ხელი, ქვედა ლატანზე მარცხენა ფეხის ცეკრი მოიკიდა, მარჯვენა აღმართა, ტანი აიწიდა და ზღუდრეს მიღმა, კონიდარზე, ზღარათნი მოიღო...

წამიც არ გახულა, გრიშაიეს მოქნეული ხანჭალი მზეზე ალაპალადა, გაიჭულია, წვერიით წვერუკ ბოძს და გვერდიდან გვერდზე დრეკა და ძაძვაგი იწყო...

თვად მდევარმა ხანჭლის მოქნევის დროს წინ წაგდებულ ტანი ვეღარ შეიმაგრა, გადაიდრეკა, წაბორძიდა, მიწას დაენარცხა, ცხვირპირი გადაიფუცლიდა და მტვრის კორიანტული დაჟუნა...

ბნო კოწიას გაშლილ, გიგმა-გიშით გაშენებულ ეზოში ჩახტა და ზღარათანი მოიღო თუ არა, ატუდა ალიაქოთი: ახისინდნენ ბატები, აკუტუბდნენ ქათმები, აკრუხუნდნენ კრუხები, აკუპკუბდნენ ჭუკები, აწივწივდნენ წიწილები, აპეტლდნენ კრავები, აკიკინდნენ თიკნები, აჰუვინდნენ გოჭები, აბლავდნენ ხბოები...

და უველა ამ აფორიაქებულმა და დაფითებულმა სულდგმულმა ეზო გადარბინა და უკან, ვენახისპირა, წნელის ღობეს მიაწუდა.

ამ დროს კოწიას მელდელს, ერთიანი ოჯახის გამარჯე, ხელმარჯვე დიასახლისს, ლიონას, ვენახსა და ბოსტანში თავის საქნარი მოესაქმა, სამჯადში შესულიყო და შუაცეცხლთან ტრიალებდა: ხელკალათში ცხელ-ცხელი მჭადები, ლეღვის ფოთოლში გახვეული ყველი, კიტრის პამიდორი, ხელადა შუა ღვინო და ხის

ჭამები ჩაელაგებინა, ახლა ხარჩოს ემავად და უანაში, კმარაშვილთან, სამხრის წახალბად ემწადებოდა.

ცალკე შუის პაპანქება უღონებდა გულმა და ცალკე კერძის მცხუნვარება ხეზუნითა და ხმაურზე კვიჩასა და ქვასანაყს თავი მიანება, საეცეს წამოავლო ხელი, წამოფრინდა და „მაუ, მაუ, ჭოროს“ ძანლით კარში გაიჭრა.

ეზოში გამოქოქოთიდა, ქორებულ მოატარა თვალი აქეთ-იქით, მაგრამ ჭორი არც ქვევით ჩანდა სადმე და არც ცაში იხედებოდა მისი ნავარდი და კამარას ცქრა... ჭორი არხად იყო, სამაგიეროდ მიწაზე გატრბული ბიჭი შერჩა ხელში. საეცე შორს მოიქნია, ჩაიმუხლნისთავა, წამოაყენა და მისი ცოცხალ-შეკდარი სახე რომ დაინახა, დაწვეტი დაიხსოვა შეიდი შეილის ღედამ და შეძვილა... მერე გონზე მოდგა, გულსკენ მიმბრუნდა, ტანმა რაღაც უამური უაზრა, წამოენთო, კუტიკარი გამოგლიჯა, კუჩაში გაქუსლა, ბოძზე ხანჭალი დალანდა, მივარდა, წაეტანა, შეანჯღრ-შემანჯღრია, ამოაძრო, მოიმარჯვა და წყველა-კრულვით მტვერში გაგორებულ გრიშაისაკენ გაშურდულდა.

გრიშაიამ თავი წამოყო, ხანჭალმომარჯვებული, გამოქრბილებული, მგელიგლიქია ქალი დაინახა, წამოლახლახდა და ბუნძულ-ბუნძულით უშველა თავს...

4.

საუდარში პაერი დამძიმებულყოფი.

სუნთქვა პირდა.

ფეხზე წამოწყდარ ხალხს ქანცი გაწვეტოდა.

გრიშაიე და მისი მხლებელი იდგნენ და კვლავ შოკოლადს ღმურმლიდნენ.

— ახლა გიტრებ უოფას, გრიშაიე დავაჭულო, შენს თუმნიანებს ეულაბიდან უკლებლივ ამოვკრეფ და უუურუბტ მერე, ხანამ მამაწიციერმა ბლომა ფულისათვის სასუფრველში არ ამოგაუფინოს მაგ ვირის თავი! — გუნებაში მუჟის ქნევით ეშუქებოდა მრეკლში მიუუუული და მიფარებული ბენო.

მვდელმა კვერქსი წაიღედუნა: „შეგვიწყალენ ჩვენ, ღმერთო!“, და დაიწყო განტყვება. და სამრეკლოში ატუდა უველა ზარების მონოტონური რეკვა.

ხალხი შეირბა და დასავლეთის კარს მიაშურა.

ჩვენი ნაცობი წყვილი ტატიო აპულოდა აძრულ მრევლს.

— კარგი ახლა, შენი პირიზე, ჭვარზე ნუ მაცვი, დამადგინ საშველი — უთხრა კაცმა ქალს და ხანთლის ნადევნით ამწვარი ხელი გაატოპა.

ავთანდილ ბალდაშაძე

ძრწოდმ მდებარეთა შიშით

— აჟი გითხარი, ჩემო ავქსენტი, ხასად და-
გიდგები, ცოლად — არა! — ჩურჩულთ მი-
უღო ქალმა და ხელზე დაცემული ღვეთი ბრო-
ლის ფრჩხილით ამოუფხიკა.

წინ ჭვარი, სახარება, გარდამოსნის ხატი,
ბაიარები წამძღვარეს და უკვლა, ხაშხაშა
მღვდელმსახურნი და ხაშალი მრევლი, ხელში
სამღეროვანი თანაარსისა და წვრილსანთლებ-
მომარჯვებულნი ლიტანიამ გაიკრფნენ.

საყდრის მესაქრონედ, მცველად და შეურვედ
მეღავითონ დარჩა.

მეფხალმუნემ კარი მიხურა, გამოტრიალდა და
სვეტთან ატუფულ უმაწვილს რომ მოჰქრა თვა-
ლი, ეშმაკს შეაფურთხა, პირჯვარი გადაისხა
და შეჰყვირა:

— ძეზორციელი ხარ თუ ჯადოსული?

— აღამიანი ვარ მე...

— რას მოქმედობ?

— შეგნით ვარ ავად, — უპასუხა, სახე და-
მანჭა და შეუცვლზე იტყა ხელი.

— ბიკენტის ტინგიცა ბიჭი არ ხარ შენ?

— არა, ბიკენტის ბიჭი არ ვარ მე, — იცრუა
ბენომა.

— ამა ვისი ეშმაკის გდიხარ?

— აჟური არ ვარ მე, ვარლამას ბიჭი ვარ...

— რა წელავი წაგვიდა?

— შეგნით ვარ ავად, — მიუღო, იატაკზე ფე-
ხი მოირთხა და დაიკრუნჩხა.

— ილოცე, ბიძო, ილოცე და დაგიუწოდება
მავი გასანთქი მუცელი, აბა, რა ჯანდაბას გი-
ჯამს? — მთქნარებით უპასუხა მეღავითონემ და
ბანცლით გაშორდა.

მწათე იქით წაბარბაცდა, აქით წამოზარბაც-
და, იქით მიაშქნარა, აქით მოამთქნარა, ღვი-
ნომ ხელი დარია, კანკელის წინ, ამაღლებულ
ადგილზე, არდაბაგზე, მიადგნა და მიაწვინა.

მერე მიაძინა და ისეთი ზვრივთა ამოაშვებო-
ნა, რომ ბენოს, ხატებსა და ფრესკებს უური
გაუძრუა.

უმაწვილი წამოდა, მიიხედ-მოიხედა, ჯიბი-
დან ჯაყვა ამოიღო, გახსნა, წმინდა გიორგი, შენ
მიშველიო, ჩაილაპარაკა და უუღაბას წამოე-
ყუდა. ზუფს იმ ადგილას, სადაც პაწაწინტელა
აწამებო უუთის ქვედა ნაწილთან აკავშირებდა,
დანა დაასო, ტარს მუჭი დააჭირა, ჩაარჭო და
ჩახეთქა. ამოისუნთქა, ისევ მიიხედ-მოიხედა,
ხელი ჩაუო უუღაბაში და უბეში ახიგნაციები
ჩაიჭურთა. ზოლო ჯიბეში ნაშალ ფულს უკრა
თავი.

გამუდმებით რეკდნენ ჯარები, ციმციმებდ-
ნენ მილეული სანთლები, გაბმულად ზვრივ-
და მეღავითონე, იმხვერეოდა უუღაბები, სქელ-
დებოდა ჯიბე და უბე...

...სამგზის შემოუარა ლიტანიამ ცელესიას
ტროპარის გალობით: „აღდგომასა შენსა, ქრის-
ტი მაცხოვარ“.

დასავლეთის კართან დადგნენ.

დასავლეთისკენ იცქირებოდნენ.

მღვდელმა ასწია ჭვარი, თანაარსი და საცეცხ-
ლური, მიუქმია ხატებს, ხალხს, აღმოსავლეთი-
სკენ შებრუნდა და სამჯერ დაძლულუნა: „ქრის-
ტი აღსდგა მკვდრეთით, ღმრთიერი და მართ-
ლისა და მთარგუნველი და ჭაფლავების მონათ-
ცხოვრების მიმწიებელი“.

— ქრისტი აღსდგა! — იატაკს მგალობლი-
ბმა.

მღვდელი და ერი კარს მიადგა.

— განხვენი ბენი თქვენნი! — გახმა გა-
რედან ხმა.

ბენო შეცბა, ხელები უბეზე და ჯიბეზე იტა-
ცა.

მეღავითონე გველნაბენივით წამოვარდა და
კართან მიიბრინა.

— ვინ არს მეუფე დიდებისა? — ხრინწი-
ნი ხმით გაეპასუხა.

— განხვენი ბენი თქვენნი! — კვლავ გაი-
ხმა ძახილი.

— ვინ არს მეუფე დიდებისა?
ერთხელ კიდევ განმეორდა ეს კითხვა-პასუ-
ხი, მერე კარი გაიღო და ხალხი საუდარში შე-
მონაცადა.

ხალხი საუდარში შემონაცადა და იყო მია-
მება, მილოცვა, ზვევნი-კოცნა. და სიხარული
ხიტუვა-პასუხში, სიხარული პირსახეზე, სიხარუ-
ლი მიხრა-მოხრაში.

— ქრისტი აღსდგა! — ლინებდა პირგაბად-
რული ზუცისი.

— ჭეშმარიტად აღსდგა! — პასუხობდნენ
ცოდვის შვილები.

— ჭეშმარიტად აღსდგა! — დაუყვრა ბე-
ნომ, კიბის საფეხურები აკრიფა, გარეთ გაძე-
რა და ბნელში ჩაინთქა.

5.

ალიონი წამომდგარიყო, ფეხზე წამოეყენა
მამლები, ძაღლები, სავათები და უცივლით, გნი-
ასითა და ურეკრეკით მისდევდა და შარა-შუ-
კებიდან, ორღობე-ორწოხებიდან და ეწო-გარე-
მოდან მიერეკებოდა გაცრეცილ, გაფთხებულ
და დამახუნებულ ბინდებულს.

კვირა დღე თინდებოდა, ღმერთითა და ადა-
თით უქმედ დადგენილი დღე.

მარამ, აბა, სოფელში რომელ ერთ გლეხს
ნახავთ, რომ უქმესა და სადაგს შუა ზღვარი
გაავლოს?

სოფლის მთავარ ქუჩას ცვარდაყრილი ეტლის
რაზარუნი, დარბაზული ცხენების თქარათქური,
ენადამრგვალებული ზანადაკებისა და ეშვინ-
ების უღარუნ-უღარუნი და მრეტლის „ნოო-ო-
ნოო“ შეძახილები აღვიძებდა.

გაბმულად გალობდა სიუვარულს გადაგებუ-
ლი ბულბული.

კაფი, თინეო, გაიძახოდა გულმრუდი გუგუ-
ლი.

„ბიჭო გოგია, ბიჭო გოგია!“ — გაჰკიოდა

შვილის კვალში ჩამდგარი, დარღ-ვალით გუ-
ლგაყვითლებული მოლაღური.

სივილით სრბოლავდა კულმაკარტელა მერც-
ხალთა გუნდი.

ბოლქებიდან მოსწოდა ხარ-ძროხის ზმუი-
ლი და ზოგების ბლავილი.

ისლითა და უვართი დახურულ, დაბლად და-
უუუული სამზადებიდან ზღაწვით ბოლქვ-ბოლ-
ქვა ამოდიოდა უმარალი კვამლი — სახელდახე-
ლოდ, საუცხადოდ მზადდებოდა სახნავ-სათეს-
ში მიმავალი მიწის მუშის ერთი თავი სამარხ-
ვო საგზადი.

და ჩორთით გარბოდნენ დარაბტული, კულ-
ფაფარაწუნული, გვაგადაგდღისილი ცხენები.

მეტელე, პეტერბურგიდან ოქტომბრის მერმე
მოზრუნებული ალექსანდრე ალექსანდროვიჩი სა-
ნაძე, მადალი, წარგებდფანსული, ბუზმეტებ-
მოვლელზე უახალახ-ჩოხა-ახალუხსა და რუს-
ულ, პრიალა წაღებში გამოწყობილი, კოფოზე
მარჯვედ მოგზავნილიყო. ნავალ-ნატარი, წუი-
ლით ჩამოხერტული წლიებისა და დასტა-დასტა
ამბეჭი მოგვლილი კაცის პირობაზე დიახაც
კარგად შემონახული გახლდათ. იგი თავის ზე-
ლობა-პროფესიას დიდის რიდიტ, კდემითა და
მოკრძალებით იხსენებდა, ხოლო ცენების
გარეკვას, კოფოზე ადგილის მონაცვლებას, სა-
დავის მოქაჩვას, მათობის მოქნევასა და „ნოო-
ნოოოს“ ძახილს მთელი გამოჩინებით, რიხითა
და შახით ასრულებდა და, გულაღაღად თუ ვიტ-
ყვით, ეხერხებოდა კიდევ, გამოსდიოდა კიდევ
და შეენოდა კიდევ... მას, ალგია სანოძეს, და-
სტორ დიდებულე, ფირად პატევსაცემი გვარს
შვილს, ოდენლაც იმპერიის სატახტოს მეფაი-
ტონეთა სასწავლებელი დაუმთავრებია, სამ
„პრედმეტში — ფრანგულ რაზგავორში, ბეზა-
სანსეწელიწადი დვითენიაში და ეტიპაში —
სახელმწიფო ეგზამენები პატი ატლიწინოზე და-
უტერია და ატლიწინს ჭუჩების კუჩრის პირვე-
ლი ხარისხის დიპლომი აუკრავს“. აქედან მო-
კიდებული ამ უკიდურესად ღირსეულ გვაშს
სანოძეობაზე ცხვირი დაუცემია და მარტოდმა-
რტოდ მისთვის, ერთისათვის, გასაგები ნაბიჯი
გადაუდგამს — ვითომ უფრო უურკეთილად
მედრად გვარად, სანაძედ, დაწერილა... ამბო-
ბენ, უკვლა ახლანდელი სანაძე ჩვეულებრივი,
უწყინარი, უპრეტენზიო სანოძეა, მხოლოდ და
მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ მათ საგვარეუ-
ლო შტოს, სანაძეობის წარმომავლობას სწო-
რედ ამ მეტელემ, ალექსანდრე ალექსანდროვიჩი
სანაძემ, ყოფილმა ალგია სანოძემ დაუღო სა-
ძირკველი...

ბატონ მეტელეს ერთი (და კიდევ ვინ მოთ-
ვლის, რამდენი) ზნე სჭირდა: სადაც მუშტრის
სურვილი და ფულის სიხარბე გააქვებდა,,
თვით ხონი იყო ეს, ჭუთიანი, სამტრედია, ვანი,
შორაპანი, მარტვილი, აბაშა, ბათუმი, ჩოხაბა-
ური თუ სხვა მიღმა-მოღმა მაზრები, უკვლა

შემხვედურს და დამხვედურს მოწყალედ გაუფი-
მებდა, თავს დიდაცურად დაუტრავდა, მოე-
ცილ მათარას აუწევდა... გასაკვირი და გასა-
ცარი აქ არაფერია: რა თქმა უნდა, ალგია
მიანს, მისი აღთხაბლიდან ნახეტრალიტი ცნაჭ-
რების მიუხედავად, პირადად ვერასდროს გაი-
ცნობდა, მაგრამ აქი ჰქონდა მეორე ალიბი: თა-
ვად ალექსანდრე ალექსანდროვიჩი სანაძე, რი-
გორც ასეთი, ხომ უნდა ცნობოდა მთელი მი-
ღიების ხალხს!

ალექსანდრე ალექსანდროვიჩი სანაძე, სინგუ-
რისფერ ფიჩიბიან შალითაგადაკრულ კოფო-
ზე მარჯვედ მოკალათებულიყო, წმინდა წულის
იმერულ, კუდაბეტეილ ცხენებს შებერტყილი
რუსულით უფუცხუნებდა, სადავებს უტულა-
შუნებდა, ჩორთით მიერტეობოდა და გვერდით
მჯდომ პირგახადრულ და ბედნიერ ბენოს მა-
ლიმალ მოავლებდა თვალს.

ბატონი ბენო ერთდამთავრ კლასში რამდენ-
ჯერმე დარჩა, მაგრამ არ იქნა და არა, მის
ინიტირების საუველი არ დაადგა და წიგნიერ-
ბისაკენ პირი არ იბრუნა.

სასწავლებლის თავაკებებს მოთმენების ფი-
ლა აევსოთ და მოღერებულ მუტრუკს სკოლის
კარი გამოუკეტეს. ჩვენი გვირი ამით დიდად
არ დადარდინებულა და არც მის შუბოლებს
უციათ თავში ქვა: სწავლა-განათლებით არც
ჩვენ მოგვიკლავს თავი, კალაღდის კითხვით
თვალი არ ამოგვიღამებია, მარა ღოში ზუთი
თითით არ ამოგვიგორებია ღოშიოში და არც
პირში მისიხანი ლუკმა ბიბილსთან არ მიგვი-
ტანიაო... ხოლო რაც შეეხება ეკლესიის გაქუ-
რდავს (მნათემ მღვდელს გეზი მისცა და კითხვა-
კითხვით მიაკვლიეს მკრეხელს), ამის თაობა-
ზედაც მტკიცე უჩიო ჰქონდა: ბაღანას რაცა
ზელი წაუტოვ, რა დიდი ამბავი მოხდა, ენას
როგორ იბრუნებენ პირშიო.

იფიქრეს, იმხატვრეს, აწონეს, დაწონეს და,
ხელობა შევასწავლოთო, გადაწყვიტეს.

თქმა და ქნა ერთი ქნეს, ბოლოა, თავსაყრე-
ლი საგზალი გამოუმზადეს, ალექსანდრე ალექ-
სანდროვიჩი სანაძის ეტლში დამტყდილი გოდ-
რები, კალათები, ფუთები, კოკით ფუცხუნა
ღვინო და თხიერი ორნახადი არაუი ჩაულავეს.
წაღა შეაბრუნეს, ხონქალაქის გზას გაუყვნენ
და მის მოგვარე შექულებთან გაგზავნეს. და
რახან წერა-კითხვასთან უბრად ბრძანდებოდ-
ნენ, სიტყვიერი უხტარი გაატანეს: აბა, ახლა
შენ იცი და შენმა გვარსვილობამ, მაღლი მო-
იხბო, შეგარდად დაიყენე. შენი ზღმაღლიანია
ხელობა, ნაშუის ეკრვა, შეასწავლე. ხალხში
გამოიყვანე და, ხომ იცი, სანთელ-სამკეტელი
გზას არ დაკარგავო...

მოდა, ალექსანდრე ალექსანდროვიჩი სანაძე

ამთხანდელ ბაღმავსძემ

ძრწოდემ მდემარტა შიშიტი

ჩოროთი მიერეკებოდა შავრა, კოჭმალდ, უურპიტა ფაშატებს და მალინაღ შეტკივებოდა თვალს გვერდით მჭდომ პირგაზდარულ და ბედნიერ ბენოს...

ოცნებას აუტაცია ნეტარი ბენო: შეგირდად დაუდგება მოგვარეს, ღაოსტატებმა, ზინგერის საკერავ მანქანას, ნემსს, მაკრატელს, ნახშირის უთოს, სათითურს, ძაფს, კრაველსა და მკედს აღლოს აუდებს და გიჟვარდეს, შეკერავს და შეკერავს: კოკარდიან ქუდს, უურებიან ქუდს, საჩიბიან ქუდს, თუშურ ქუდს, ხვანურ ქუდს, კესს, კარტუსს, ფაფანას, სკოფიას, ბოზოსს, არახინს, უბაღაბს, ჩაბაღაბს, ბერეტს, შლაპას და კიდევ, ვინ მოთვლის, რა ერთს... გაზდება ქუდების მეფე და როგორც მოგვარინება, ისეთ ქუდს დაახურავს ამას და იმას, მტერსა და მოუვარეს, ნაცრობსა და უცნობს...

ფენმარა შავრებმა თქრიალით იქროლეს, ხული არ მოუთქვამთ, მუხლიდან ქარი არ ამოუღიათ და ხონქალაქში ჩააღწიეს.

...სისხამმა დილაღ ღუქანში შეიჭყიტა, აღიონწე შექუჩიერული ხელოსნები შეანჭრიდა, შებურძღლა, კამკამა ზაერი ჩააყლაბა. დამხვდურები სტუმარს თვალის ფშენით, ღიმილითა და ზეანებით შეხვდნენ.

სამი გახლდათ დამხვდური: მექუდე, დალაქი და მექლანე.

ერთ პერქვეშ შეურაილებს თავ-თავიანთი კუთხე გაემართათ, თავ-თავიანთ ხელობას ადგნენ, თავ-თავიანთი ცხოვრებით ცხოვრობდნენ, შრომობდნენ, იღვწოდნენ და არსობის პურს იპოვებდნენ.

ხელოსნები ჭერ შიგ მიდგნენ-მოდგნენ, მერე გარეთ გამოვიდნენ, დარაბის საგდულები დააკეცეს, ნიშში ჩაქრიფეს, წინამოს წყალი მოახსურეს, ჩამოგავეს და თავ-თავისი ნახილავი გამოაფინეს: მექუდემ მრგვალ კალაპოტზე გადაიშლია ბუხრის ქუდი, მექლანემ — ღანჩებშეკეთებული, ახალნაღარატყმული წუდები, დალაქმა — გამოზრული, კიანავამი კბილებით ხავსე ბათმანი...

გამოაფინეს... ვინ მოთვლის, ამ კალაპოტზე გადაიშლია ბოზობი რამდენ ვაგაცს ღირსეულად ჰმურებია, რამდენ გზასაცდენილ ადამიანს ღაფში ამოუსვრია, რამდენ კაცუნას რქებით გაუწყვია... ამა წუდებს კიდევ სად არ უტარებია თავისი ამომცემლი: ვინ სათნოების გზაზე, ვინ სიძვის ორლოზე, ვინ ხელმრუდობის ცალიბოლოზე... ბოლო რაც შეიხება კბილებს, ვერა დამთვლელი ვერ იტყუა, რა რაოდენობის, რა ჭურისა და რა ფორმის კბილებს იტევდა ეს მუცელგამოზრეული ბათმანი და თავის დროზე, რა ღუქმას, ალაღს თუ არამს, აწვდიდნენ ისინი პატრონებს...

თმაწვერულვაშგაპენტილმა დალაქმა, თითქოს სანით გულდაგულ გააბუფუფესო, ახალუბის კალთა გადმოხურა, ღვანერწყვა და კა-

რის წირთხლე შექედილი ვირის ნალი გაქარილა.

საქმეს შეუდგნენ: მექუდე საკერავს მოუქდა, დალაქმა გაქათათებული ხალაქი მოეჭრა და უაიშე სამართებლის აღესვას, შეუდგა, მექლანემ ფრეშტმალის ზორით კისერზე ჩამოიკიდა და ქუხლმორეცელ წაღებს დაწვდა...

ამ დროს ალექსანდრ ალექსანდროვიჩი სანაძემ „ბერეგოს-ბერეგის“ ძაბილით ხონქალაქს წრე დაარტყა: საჩიბიან ღუქნების „რიადს“, სამედილოების რიგს, მაღაზიების მწყობრს ამოურბინა, აქორჩილა, მრგვალ ხალს ამოუჭროლა, ბაზრის ჩინი ოთხით გადარა და გამოკეტილი სამიკინოს წინ, ვირისნაღიან კართან ეტლი მოწყვეტით გააჩირა.

— მასტერებო! — მუხზე ხმით დახმება.

— ალექსანდრ ალექსანდროვიჩი სანაძე გვესტუმრა! — წამოშალნენ ხელოსნები.

— აბა, გამოგვხედეთ, ბოშო, გამოგვხედეთ, რომ იცოდეთ, რა ძღვენი მოგართვით, რა ძღვენი! — არ ცხრებოდა მეეტლე.

და მექუდემ საკერავ მანქანას თავი მიანება... და დალაქმა სამართებელი დაკეცა და სარკის წინ დადო...

და მექლანემ წაღები წყლიან გეგაში ჩააბრუნა...

ბენო ჩამოკვეთიდა, ღუქანში შევიდა, ხელეზი გაშალა და მექუდეს მიეჭრა:

— იასონ, სახლიკაცო, რას შვრები, როგორ წარ?

— ბენო... საიდან სად? რა კარმა გადმოგავდო? — გაშლილ ხელებს ცალი ხელი შეაგება დამხვდურმა.

სახე აღელანა იასონს, მეკვარის დანაბვანე ტაში არ შემოუტარავს, ცაში ქუდი არ აუსვრია, მაგრამ ჩვეულებრი მასპინძლობის ადამ-წესს ვერსად გაქცა და სკამი მიუჩოჩა.

ბენომ დაქლომაზე უარი განაცხადა, იასონი გვერდზე გაიხმო და ჩურჩული გაუბა.

მექუდემ მხრები აიჩჩა, ჩაფიქრდა.

— თუ ივარგებ და არ შემარცხვენ, კი ბატონო, შენი ხმალი და ჩემი კისერი, კარზე მომდგარ უმაწვილს როგორ გაგაწილებ, რაც შემეძლება ხელს გაგიმართავ... ჭერ შეგირდი იქნები, მერე — ქარგალი, მერე თუ საქმეს ერთგულად მოგიკიდებ და შრომას არ დაიშურებ, ოსტატიც დადგები... ა, ჩემი პირობა ესაა, ჩემო მშაო, — უთხრა და თვალეში ჩააცქერდა.

— არის! — მიუგო ბენომ და ხელი გაუჭრა.

იასონმა ღიმილი დაიოკა და ხელზე ხელი დაჰკრა.

— აბა, ნუ აგვიანებთ, ძღვენი ჩაიტანეთ, ძღვენი! — გარედან შემოძახა ალექსანდრ ალექსანდროვიჩი სანაძემ.

მასპინძელმა სტუმარს გადახედა.

— სახლიდან რაღაც-რაღაცები გამოშაბნის, ზოგი ჩასაფრები და ზოგი ჩასაცეცელი.

მეძულემ ქერი მოიფხანა, ხელი ჩაიქნა, ამხანაგებს შეაღო თვალი...

— სახმელ-საჭმელი მოუტანია, ხელს ნუ ვუკრავთ პურ-შარღლზე.

— შაბაშ, შაბაშ! — დაუცერა დალაქმა, ხალათი გახადა და საკიდარზე ჩამოშოდა.

— მე მაპატიო, პაჩინა შაქვს დასამთავრებელი, — მოიბოდიშა კოტიტა შექლანემ.

— კაი ახლა, გეყოფა თვკატიფი. თან უქმი დღეა, თან შუკლის ხარკი დაგეზგება, — უთხრა დალაქმა შექლანეს და იასონს თვალი ჩაუკრა.

შექლანე მორჩილად წამოდგა, ფეშტმალის ჩაიფრთხა, მოიხსნა და სამფხნა სკამზე მიაგდო.

ეტლი აღარ გადმოტვრთეს, შეაბრუნეს, ბენო შეახტა, დუქანი გამოკეტეს და იასონის სახლისაკენ გაუტრეს.

წინ-წინ პირქაფიანი, ოსშვიარავარდნილი ცხენები მიდიოდნენ, მერე იასონი მიაბოტებდა, მას დალაქი მიჰყვებოდა, ბოლოს, კუნკულით, შექლანე მისდევდა...

6.

მიაბოტებდა იასონი...

ბენოს სახლიკაცს, იასონს, ფხენები რომ გაეშინებოდა, ხელში მორალი აეღო, თეთრ ცხენზე ამხედრებულიყო და თავზე შარავანდი მოეყენა, პირდაპირ წმინდა გიორგი გეგონებოდათ: რა სახიერო, რა თვალადი, რა ტანადი... მერე კიდევ, როგორი ზრდილი, როგორი სიტუვასასუხიანი, როგორი თავაწიანი...

ორი კი არადა, ოთხი თვალიც რომ გჳონოდათ, მისი ცქერით გულის ვერ შეიჭრებდით...

რადა დასამაღია და, იასონის სახელისა და გავლენის გამოხსოვით მისი გვარის კაცებზე და ქალებზე პირდაპირ ცილობა იყო: არა მე და არა მეო, — გაჰკიოდნენ საპატარძლოები, არა მე და არა მეო, — გაიძახოდნენ სასიძოვები...

ვინ იცის, რამდენ სალუქ ქალს დაუყოდა გულის...

იასონის გული კი მხოლოდ ერთმა ქალმა მოინადირა: დღე მასზე ოცნებაში უღამდებოდა და დამე მასზე ოცნებაში უთენდებოდა... კუდრაჟა გოგო იყო და უუვარდა, სადღემ კვირტივა წამოეკოკრა და უუვარდა, დაუმაწვილქალდა და უუვარდა, დაქმარზელდა, მწყაზარი დედაკაცი დადგა და უუვარდა, მიცვალა, იმა ჰმეუანაში გადგეგო და უუვარდა.

და დარჩა ცალად, ქმარშვილიანი შეუვარებულო ქალის სამარის აშარად.

... იასონი და კატო ხონის საოსტატო სემინარიში სწავლობდნენ, ორი არსება შუაში გაკრილი ერთი სილამაზე იყო...

გოგონებში, ახა, სად ნახავდით კატოს სადარნახა და ლამაზს?

ბიჭებში, ახა, ვის შეხედებოდით იასონზე უფრო აღნაგს და ახოვანს?

... სასიუყარულოდ მოიყარნენ და მოიწიფნენ და ამურმაჲ არ დააყოვნა: უფაქსეფს გასწი, ბებით შეახისხლბორცა ერთმანეთს სინაზე და ხიჩაუქე...

მაგრამ ვაი რომ ამოდ დაშვრა ამური: კატოს ბოზოლა მშობლებმა იაზრეს ასულის ზრახვა, გალილია გლეხის ბიჭე, იასონზე, ცხვირი აიბზუეს, ქალიშვილი გაარიდეს და ბომბორა ბაზაზს გვერდის გასათბობად გაატანეს.

ცოლად შერთეს მამისცოლა კაცს...

ბაქნაჲ ბაზაზმა წარსტაცა უმაწვილს იმედი და სასო...

გაუფრთხა ძილი იასონს, გახელდა, გაშმაგდა და თოკით დასაბმელი გახდა, — ნაოცნებარი სიუყარულის ნახვის ნატრა არ ასვენებდა...

დღე და დამე შეიღლივით მოვიდული დადიოდა, სულ იმ ბაზაზის ეწოკარს უტრიალებდა და სადაც იყო ჩაუსტებოდა, შვადრდენით ჩაუფრინდებოდა და ცხრა მთას იქით გატაცებდა თავის ნარნარ არსებას.

მაგრამ ერთხელ, ამ სწრაფვაში, წუურვასა და წადილში რომ იყო, ქალადი გადმოუგდეს ღობის მიღმიდან: ასე და ასე, შენი კრიმე, არაფერი სისულელე ჩაიდიწო, ციცებლზე ჩაიდი არ დამახსო...

გული დედაჩა იასონს, გუმანმა დაითრია, ექვმა ხელი დარია... იქნება სიმდიდრემ დაახარბა? იქნება ბედს შეურჩადა? იქნება დავიწუა? იქნება სულაც არ უუვარდა?

ეე, სხვა რამე მითხარით, თორემ ექვს რა გამოუღლებს უურებაზე შეუვარებულ კაცს?

გულგატეხილმა და იმედგაცრუებულმა ხელი ჩაიქნა უვლაფერზე და სწავლასაც თავი მიაწება: თუ კატო არ მეყოლა ან წიგნი რად მინდა, ან გაცნობლება რად მივინდა, ან, საერთოდ, ასეთ სიცოცხლეს რა თვლი ვიბლიო... არადა, აფსუს, ბეჭითად სწავლობდა, ზუსტ მეცნიერებებს ეტანებოდა, ლექსის თხზვაც ემარტებოდა, ვინ იცის, მსოფლიო მასშტაბის სწავლული, სასიქადულო ერის კაცი არ, სულაც, დიდებული მგოსანი დამდეგარიყო...

და, მე თქვენ გეტვით, ასეთი აღმზიანი მოეკარებოდა მის დედასამშობლოს!

მაგრამ არა, არ მქნა, ზურგი შეაქცაა სწავლას, წიგნს, წიგნიერებას...

... სიუმაწვილი რომ წარსულს ჩააბარა და ონავარი ოცნებაც განწე გაუდგა, არსობის კურის საშოვნელად მამაკაცის ნამუხის კურკლის სამსახურზე შედგა: მეძულეობას მიჰყო ხელი...

ხელმარჯვე და ხელგამომხელი დადგა: მისი ნახელავი პატრონებზე უფრო მეტად კაცსაც რომ დეიწურა, უმაღ წაშუსს მოაქცევდა...

ავთანდილ პალდავაძე

ძრწოვად მდებარეთა შიშით

მაგიდიდან ახალშეკერილ ბოხოს მონიჭებით აიღებდა, სულს შეუბერავდა, ოქრომედიის ნაუფს აცლიდა და მუშტარს ხან ზუჭუჭ კრავდის შეუჭებდა, ხან ყანოზის ცახა და ხან ხავერდის უაღაშოს...

... ბაზას ხამზაზისა და ხელის ჭუჭყის ყრალი სუნი ასდიოდა.

კატომ, მარათლია, ორი ბავშვი შობა, მაგრამ შეგნითა და სიამით ორი დღეც არ უცხოვრია საქმარეულოში... მისმა ნატიფმა სულმა ვერ აიტანა ბამზაზისა და ხელის ჭუჭყის მქისე სუნი... ამასთან, ბაზაზი, როგორც უველა სიმდიდრით შეიპოვებოდა ადამიანი, ხაშინელი ძუნწი, წუწკი და წუწურაქი იყო, — ცოლ-შვილს ლუკმას უთვლიდა და ერთ ვაი-უშველებელს დაატრიალებდა ვინმეს რომ წედებოდა, თუნდაც მხოლოდ დასამთქნარებლადაც კი, დაებჩინა პირი...

აქეთ იასონი ჩაიფერფლა და იქით — კატო... დადარდინებულ, დასწელებულ ქალს წამალი აწამლის, საცხი აცხეს, იმედით აიშედეს, მაგრამ საშველი ვერა და ვერ დაადგეს — იასონის სიყვარული ჰქონდა გულში ალბივით ჩავარდნილი და, აბა, რა კურნება და საღებუნება წაადგებოდა?

დაჭლებდა, დაბინდა, დალია და სათნო სული დალია...

კატომ სათნო სული დალია და იასონი თავის ამქრებ-აფხოსნებით მის კუბოსთან დადგა... შველგა კარმაგს შავ ახალუზზე შავი ჩოხა ეტბასნებოდა, შავი ბუხრის ქუდი შეთრთვილულ თმას შავად მოსდგომოდა, შავი ფიქრები შემოსიოდა დაშარულ გულზე და შავ კურცხალს დჭრიდა კუნაბეტით შავი თვალებიდან. იასონისთვის შავად შეისუდრა მზიან-სინათლიანი არე-გარემო.

სასახლე სამარეში ჩასვენეს, კირისუფალი, მოზარე-მოჭვირვლილები და მოთვალსიერები სასაფლაოდან გაიკრიფნენ.

იასონმა სამარე მუხლი მოიყარა, გულზე ხედები გადაიჭვარდინა, თავი ჩაჰკიდა.

კაცი და სამარე დარჩნენ პირისპირ.

სხვა არა იყო რა ამ უკიდევანო ქვეყანაზე ამ კაცისა და ამ სამარის გარდა.

ამიერიდან ეს სამაროვანი, ეს სამარე და ეს ხის ქვარი გახდა იასონის სასო და იმედი...

ამიერიდან ბოშობრა ბაზას პირი არ უბრუნებია სასაფლაოსკენ, ან და, კაცმა რომ თქვას, რატომ გარჯილიყო: მკვდარი რა ხერხს მოიგებდა?!

და ამიერიდან ბინდუნდი მოდგებოდა თუ არა, იასონი თავის ავანჩავნებით სამაროვანის კარს შეაღებდა.

ბოხოს მოიხდიდნენ, შეთხილებულ-შევერცხლილ თმას შეიკოწიწებდნენ, სანთლებს აანთებდნენ... ჩოხა-ახალუზის კიდეებს აიკაფებდნენ, საძარბვო

პურ-მარხის გაშლიდნენ, ჭიქებს გააღებდნენ ცხედრებს და კატოს საცხოვრებელს იტყუდნენ.

ჭიქებს დასცილდნენ.

დადუშდებოდნენ.

სულს განაზავდნენ.

დაჩუმათდებოდნენ.

... და იდგა თავის ურგო კატოს დარდ-ვალა-ლში უღრმოდ გაქაღარავებული იასონი და ნიავის ნანავი გულში ამოჭრილი ქალის კაბის ფარტყარად ეჩვენებოდა.

... და სატრფოს ეტრფოდა, მისი ეშხითა და აბრით გაბრუნებულს ბროლის უძლეე სანიშნობო ჭვარს აბამდა და ღულა თითებს უკოცინდა...

მერე გონს მოეგებოდა, შუბლზე ხელს იტყეცდა, თვალებიდან ნაპერწკლებს წამოჰყრიდა, კორბა გადააბრუნეო, ხელით მიაწინებდა მერაღნეს და სიმღერის დარად ჩაიტრებდა:

იტირე გულო,

იტირე სულო,

იტირე ჩემო

შეყვარებულო...

... და ჭიკა ხან ღვინით ივსებოდა და ხან ცრემლით.

კარგა რომ მოღამდებოდა და მოსარკულ ცაზე ვარსკვლავები დაღდაღს დაიწყებდნენ, ბოლო სასმისით სულმნათ კატოს გამოესალმებოდნენ, ძილი ნებისას უსურვებდნენ, დაცლილ ხელკალათში დაჩუტულ ტიკორას ჩადებდნენ, ჭურჭელს ჩაალაგებდნენ, წამოდგებოდნენ, იჭაურობას მოასუფთავებდნენ და ნაღვლიანი ღვინით კუტიკარს გაიკეტავდნენ.

კუტიკარს გაიკეტავდნენ და მოისვენებდნენ რულფორეული, მოღლიდ-მოქანცული სატრფო, სატრფოს საფლავი, სასაფლაოს ცალბილიკი...

7.

მიდიოდა დალაქი...

ღირსსახსენებელ, ადამისა და ევას კბილა ზონქალაქში საპატარძლოს აჩენა ან მაქანკალზე სრულზე დანდობით უნდა მოკვარახნიებულყო, ანდა სანფოს თავად მმართველმა ქართლ-ბაზარში ხეტიალითა და სატირალ-გასვენებებზე უურუტით მიეკვლია მისი ბედით ბოძებული სახედოსათვის.

ამ გრძელი გზებით შავალი ხელის მთხოვნელი იიგულებოდა მტრ-ნაჟლებად შესადარ სადე-ლაკოს, ახედ-დახედავდა, აწონდაწონდა, გულში ჩაიგდებდა, სულში ამოიკრიდა, და, მერე, თუ უველაფერი კეთილად მოტრიალდებოდა, შემოდგომაზე, სთველის ჩათავებისთანავე, ალავს ამოიღლიავებდა და სახლეულის თანხლებით „ქალის სანაზავად“ და საქმის თავმო-სადგმელად შინ ეწევოდა.

ეს ასე იყო თითქმის ყველა ზონქალაქელი საბოშოსათვის.

შავრამ ასე არ იყო ხოჭალაქელი დღაქიხათვის.

ჩვენ დალაქი, მეტწილად ოლიგანტი-კორი-მდ, ხოლო, ხანდახან ქრისტეფორეს ბივადუ-რუმ სხენივადნენ, ცალფერხა აწნაურის მეტა-რეტ შეიღო იყო. წარმოდგინეთ თორმეტ ბე-არის გაწონაყვალდ უფროდ და უფორმო, დაკო-ნილ-დაკერალი საფენ-საგებო, ნიფხავ-პერანგი, სალათ-შარალი... ამას დაუშვებოდ დაკრალდ-არც მჭვილი ცნობა და არც ახალი, — იგი მის უფროს ძმებსა და დებსაც არ გააჩნდათ და, მას, მეტამეტე შეიღო, ყუდილ რუმ იყო .ამოსული, ვინ მამადადლი მიაშვებდა... ჰოდა, ოლიგანტი-კორი მამადადლიმ ყუდეტლავრ წოდება, სათ-რისა და მათის უნდოდ უფურცხა, მაქანალი კი, დიდუ, ჰორმაქანალი მაქანალი ვინ ოსერ-მედ-რეგო ეგდო, რამ მისი სიტყვც და რჩევა-დარი-გბა ეცუაში დაქდომოდა

ქართველთა ბიჭებს, ერთი ერთზე რომ ვთქვათ, ღარი ჭახუნენა-სახტირალში ყურყუტი და თვალის ყულღება უყვარდა მანქანამანც: ჭერის და, მჭეტელში ოთხი დღე — ხაშაბათი, ორშაბათი, შაბათი და კვირა — დუქანის უღლა მოცდენოდა, იხედავდა თათზე ჩაბოხანულდები მუშტარი უნდა დაფანტვოდა და უამისოდაც ქვაბი შემოსავალი ზღელში უნდა შემოდგომოდა... მერე კიდევ, გუნებთი დიდი დარღვარამანც არ გახლდათ და ზელოქუნი, ზრუნი და ზარი შვეი არივით ეჩნებოდა.

პირიგად, ოლიგარქ-ჭირიჭემ შავანკალი და
დავსვენება-ხატორალი უკან მოიტოვა და წინ
დასაღერით გზა ჰქონდა, გზა ატროკებულ
ბორცვს და დატყინებულ ხუდს სწორუპოვარ
ბონქალაქის უბედლო ბაზარს რომ მიეყვანა,
დაედავ მონადირეხული კაცი, — საცოლოს პოვ-
ნა რას მიეჭიან, — საცოლოს კი დიდი ბედნაა
— უკდავებებს წამალსაც კი თავსაღვრეთადა
კი განუღლებს დასაბანდაც მოიპოვებდა.

ქრისტეფორეს ბიჭი... საშუალოზე მეტი ახ-
მახი, საშუალოზე ნაკლები ჩხმახი, საშუალო-
ზე მეტი რიხიანი, საშუალოზე ნაკლები ბერხაი-
ანი, საშუალოზე მეტი გვარ-წოდებული, სა-
შუალოზე ნაკლები მეგობრივი და მოსახლარე-
მისხალ-მისხალ შუაზე გაუყოფელი ქორალი, ბო-
რულვაშები, ჩხა თვალები, წერწერა წელი,
დავრდის გალიფი, ხაის ბლუზა, შვა შევრის
დალები, ბრტყელი ხარტყელი, კონიორიანი
უდი, ამინდის კვადობაზე — ნახალი და ყაბა-
ლახი...

და ეს დალაქი ყოველ პარასკევს ძაღლის
ლორწინიდან ვიდრე მწუხრის წამოდგომამდე
ყავიდე-გამყიდელში გაერეოდა და დაბალი
შეცინ-შეცინითი — ეარებინა კბილები
ქინდან — აქაოდა, გულად არ გავიდნენ და
ულში ნადები ფაშინი — თანამეცხერის ძე-
ბის ცხრო — არ გაშიგონ, ბაჭრის „რადებ-
ი“ დაბორილბოდა...

ბაზარი, როგორც ჩვენი მიზნის დაშვებით
შუქურვარსკვლავებით, ქაღალდით იყო მოკიდე-
ლი: ახა რა ჭილაგის, ახა რა ჭურის, ახა რა
შის, რა გინდა სულღა და გულოღა, თვალთ
რო, ნატვრავ და ოცნება...

ქრისტეფორეს მიწი ყველა ქალს ირგვლივ
შეშოვლიდა, ახედადა, დახედავდა, მიზრა-მო-
მზრა მოუწომადა, ხიტყვა-პასუხს აუწონდა, ხი-
ცილს კბილს გაუნინჯავდა, ფეხებზე და თქო-
ვებზე თვალბრწყინებდა...

კი, ბატონო, კაი დაგმართათ, უკვეა ამას
წინ რა ედგა, მგვრამ პირსახე? კიბილ-ბაბე? ყურ-
ყურჩიანი? — ზომ საქვეყნოდ ცნობილია, რომ
ხონქალაქის ხაზარზე ქალები სახოცით პირმო-
ბურუღი ჭამდოდოდნენ...

და გუჩინდა თავსატეხი ოლიუმანტო-ჭირიმეს:
როგორ, რანაირად, რა გზით მიეკვლია კეშმა-
რბიებისათვის: ვისი სახვევი მალავდა ღვთაებ-
რს ხალაშაზს და ვისი სახვევი კიდევ ზელს
აფარებდა უფშურ, უამშურ და ბინჯიან საბი-
ჩარს?

იმ პარასკევ დღეს აწიწილი დალაქი ბაზარი
ხედაობიან, გამოხეუნიხელ კოსტიუმში გახეულ.
შლაპაპაზოფხატულ, შლაპუნა ტუფლებში კაპა-
ფებებზედგმულ უჩა უხედურანებვარს გადარე-
ხა.

სურია უბედურანაზებარი ძველი სონქალაქელი,
ძველი პურისმჭამელი, ძველი აფრელი, ძველი
დამარტყმელი, ძველი ყოშარბაზი, ძველი მსუფ-
სი, ძველი კატორღელი, ჰიზიდან გავარდნილი
და თოკიდან გაქცეული კაცი გაზლდათ.

უჩა უბედურნაბევაძი სულგრული და უკუდ-
მართი ჰყავდა მამაუფაღს...

ერთი დრო იყო — აუსუს! — მისი შიშით
ცაში ჩიტი ვერ გაეკუპანებდა და მიწაზე კიან-
ველა ცხვირს ვერ გამოჰყოფდა... ეს კი არაა,
მახლს გაუმინდელი დღენადაა. ახსოვს, რომ უი-
ნოდ ერი პრისტავს ვერ დანიშნავდა და ზერი
მდებელს ვერ აკურთხებდა...

ერთი დრო იყო, უნა უბედურნაბეჭადს ყვე-
ლაფერი ჩინად და ჩამჩინად უჩანდა...

პირველად მაშინ ჩაესვენა უჩა უბედურანბე-
ბარის მზე, როცა მისმა დაგეშილმა ბლარმა მძი-
ვარეს საათი ააცალა ზედიდან.

მას აქეთ უბედურად მიდის უჩა უბედურ-
ახვარის ხაქმე.

கோ கிடை, கருகல் மெதிரிடை கருகா..

ახლა რაღა დარჩა უჩა უბედურნაბეცარი, —
რც ხაზლი აქვს, არც კარი, არც ფუძე და არც
აფუძარი...

ახლა უჩა უბედურნახევარი ერთი გადამღრძ-
ალი, ხალოკი თითოვით გატლექილი ბრონცი
ყო...

ერთადერთი ქონება, რაც მას შემოიკრია, „ხა-

30-00000000000000000000000000000000

ჩვენს მდებარეობაში

ლაში" და „გამარჯობა“ იყო, და ამას, დვთისწინაშე, არც წაცნობს ამაღლიდა და არც უცნობს, არც ხანდაწმულობს და არც ხანდაუწმელს, დღეში ათჯერ რომ გადაურთა ერთ და იმავე კაცს, ათჯერვე მდებლად დაუყრავდა თავს.

წაუხულობით მზისუფალ იყო დაუუდებულის, საბიჭველის მოკაუტებულის ბოლოთი ზურგს იქეპავდა და მორღვეულ, ცრემლში აცურებულ თვალებს ამვლელ-ჩამვლელს ააყოლიაყოლებდა... წამთრობით ნოვისვეტზე დაიდებდა ბინას და წუვილი ძმების, ცალკერძ მამარასა და არქიფოს, ცალკერძ ალექსისა და ლევარასა სამკედლოებში შეიებუტებოდა და სახერველზე ბელს წამოუყრავდა ხოლმე გამურულ მკედლებს...

ბელს წამოუყრავდა-მეთქი... სიტყვამ მოიძინა, თორემ, რა ბელის წამოყრა უნდოდათ მკლავებდაღვარებნილ, რკინისმკვნიტელ, გორის-მღრეცელ ვაჟკაცებს?!

— გამარჯობა, ოლიფანტე-ჭირიმე! — მიესალმა უჩა უბედურანებეცარი დალაქს.

— კაი გამარჯობა, უჩა, შენი! — ხალამი დაუბრუნა და მიეხალა.

— კაი, ვტყვით, გამომარჯოს, მარა, რატომ არ მითხარი, უჩა უბედურანებეცარიო? დაგჭირდი თუ?

— რა ციცი, გამოცდილი, გამძვრალ-გამომძვრალი, ქალებზე აღესილი კაცია-მეთქი...

— მერე?

— მერე ისა, რომე, მინდოდა პეტერე რამეზე მომეთათობრა, პეტერე რამეზე მელაპარაკა შენთან...

— ხალაპარაკო აღვილი, შე უურუმხალო, არ იცი, სადაა?

ქრისტეფორეს ბიჭმა იტიცა.

აწრილდა, აფორიქდა, აბა, აბა, ხაბარდა, ხაბარდა, არიქა, არიქა, ჩქარა, ჩქარა! და — ა, ა, ბატონო უჩა, სირაქხანა.

სირაქხანა, როგორც სირაქხანა;

ცერად დაუუდებულ კასრები. მხუთრის ხელი.

თუთუნის ბოლი.

ნესტორ.

რეტუ-რეტუ და რია-რია...

გაუწიწილებული, მთვლეშარე სირაქი მჭდარი.

კლიენტო მდგარი.

ზოგი მოღუშული.

ზოგი წარბაშლილი.

ზოგი კიდევ აღერწილი და არეული.

მუზურწოში მიდგენს, კასრთან დადგენს, ნამუსრევი გადაფერტხებს, ხელები დაიფერტხებს.

კედელთან ოლიფანტე-ჭირიმე, აქეთ — უჩა უბედურანებეცარი, იქით, დახლთან — სირაქი.

— აბა, ერთი, ორ უბაზე, გემრეილი სადილი მოგვართვი! — გასძახა დალაქმა.

— ვითომ რეიზა არა? — წამოიუყუა სირაქი. დახლში მიბრუნდა-მობრუნდა, მიბაჩხაქდა-მობაჩხაქდა და კასრზე დაახვავა: ალაგ-ალაგ

გაფუცვნილი ბოლოკი, პილპილის მწიწილი, ნიორი, პრასი, ცივი მჭადი, შავი მარლილი პირთამდე ხავსე ჯამი, გაღიფული, გათლილი ქიჩები.

გატრიალდა, უჩა უბედურანებეცარის ზურგს-უკუღმა, დახლთან დაეყუდა, ხალაქი-უკუღმა ამოიღო და დალაქს დაანახა.

დალაქმა თავი დაუქანა.

— რეთი? — მხრები აიყრა.

ქრისტეფორეს ბიჭმა ასანთი ამოიღო და აათმაშა.

სირაქმა დაწა მარში მოქნია და წველას მიახლოებით იმდენი ჩამოაჭრა, რამდენიც აი იმ ბერბეტ მოკრიმანუელი ყვანაალას მჭონდა ნისკარტში გაჩრილი...

გუნჯალი მძიმე-მძიმედ და ქლოწინ-ქლოწინით მესუფრეებს მიართვა.

— ღვინო?

— ვითომ რეიზა არა?

გვერდიგვერდ დაგორებულ კასრებს მიაღვა.

— რეთი?

ოლიფანტე-ჭირიმემ ორი თითი აუწია.

სპილენძის საწდრე მოიმარჯვა, თავი ასწია, დალაქს გახედა და აწეული ცერი დაანახა.

დალაქი წელში გაიდრია, ხელები გაშალა და ხალაქს თითი მოაკვია.

სირაქს სახე დაემანება, ბუკივით ცხვირი აიხწუა, პირველ სამ კასრს გვერდი ამოუარა, მეოთხესთან შედგა, თავი უკან გადახწია და აშშორებულ მიღვრე სითხე ჩამოატრიაწინა.

ჭიქები გააპიპინეს.

შეახტ ღვინომ თითის სიხტე ბრკე მოყენა.

— დაილოცოს ამის ძირი! — თქვა ქრისტეფორეს ბიჭმა, გადახუხა და თვალები გაღმოკარდა.

— დაილოცოს, — კვერი დაუყრა უჩა უბედურანებეცარმა, დაცალა, გააფრთოლა და ზვეული ზველა აუტუდა.

ხაზა ამოეხაზათ.

გული ამოეგრუათ.

ხასიათი ამოუშხამათ.

წიწკა წააშველებს, ყველის თინჩხა და მჭადის ნაცეცი დააყოლებს.

— ზოზიანი სახმელია, არა? — ტუჩი მოიწმინდა, სული მოითქვა და ამოთქვა დალაქმა.

— კი, კი, დაგმწვენდა ცხვირი, კაქკებს დაახვლებს! — მიუგო პირგამოტენილმა უჩა უბედურანებეცარმა, ლუკმა გადაუღამა, ცხვირი დააცივინა და გადააუტყუა.

თვალთან ცერმლი ამოიწმინდეს.

უამურმა წუთებმა გაიარა, ჭიქას მიუბრუნდნენ და შეაყოლებს.

ერთს მეორე მოჰყუა, მეორეს — მესამე...

უჩა უბედურანებეცარმა თამაშობა შეიღიანა გამოსცინდა დალაქს და ჭიქით თმვად, თავის ჭიქაზე და უაიდაზე წარმართა.

ჭიქით თავად წარმართა და წავილა და წავიდა და რჩეული სადღეგრძელოები:

ღვინოების დახაზების, მამაღვინის, მარამ

ღვთისმშობლისა, გალაშქრო დაიწყო დედული ვაჟ-
ცუბისა, დაშმელეხისა, და-შმეხისა... ღვინო ჩა-
მოიწრტა, ჭიქებზე სანაწევროდ თხელდა ჩა-
ლქა.

— კიდევ ორ კვარტსი — ქველდებურად, რი-
ხიანად შეხება უჩა უბედურანებგვარმა.

— დასტურ ორი კვარტი, ოლიფანტ-გარს-
ზე — იკითხა სიჩაქმა.

— აბა, კითხვა უნდა მაგას? — მიუგო და-
ლაქმა.

— ვითომ რეჩა არა?

— გადის უკა და ის შხამ-პიშპილაც მოაუ-
ღო... ისეთ, ბევრი არ ჭნა, ხელი არ გადმოგიუ-
ვს... — კვლავ, თუმცა ახლა გაცილებით და-
მცხარა, დაუკეთა უჩა უბედურანებგვარმა.

— დასტურ მოვაულო ოლიფანტ-გარსზე?

— აბა, კითხვა უნდა მაგას?

— ვითომ რეჩა არა?

... და გაჭარბდა დიდებული სმურები...

— უჰ, მოვიბრუნე სული და ეგია... მძიმეა,
ღმერთმანი, ცარიელი სტომაქის თრევა... — თქვა
უჩა უბედურანებგვარმა და მუცელზე ხელი გა-
ისვა.

— დედის რძესავით შეგარგოს ღმერთმა, უჩა-
ბატონო.

— ახლა რეჩა დეიხარქი, აღარ იტყვი?

— ვიტყვი, რაღა არ ვიტყვი...

— ჰოდა, ამოდერდე.

— ხაქმე ისაა, რომ დაცულშვილებმა გადა-
ვწყვიტო.

— მერე მე რომელი პატარაძლი მნახე?

— რაღა გეადრება, ქალი მინდა ვითხოვო.

— მერე მე დაგვიადრე?

— ნუ ხეობ, შე კაცო, შენი დარიგება და-
მჭირდა.

— მოო, დაგვირდათ უჩა უბედურანებგვარის
თავი? ჭერ სადა ხარ, თქვე ზოთებო, ბევრ-
ჯერ მოხვალთ ჩემთან ჭკუის საკთხავად და სა-
სესხებლად, ჭერ სადა ხარ?... აბა, ამოაყრან-
ტაღი.

— ქალის ამორჩევა მინდა მერა, ამ ხალხრე
ბაზარზე უკეთეს კაზიან პირახვეულთა დაიარება,
სახე ვერა და ვერ დავუნახე...

— პა-პა-პა... დაახსი ერთი, დაახსი... გაშო-
ღის, რომ ამ შობეშადად ზონედებს ცოლი ვერ
უთხოვიათ...

— მანც როგორ შემოევლება ახლა ჩემს
საქმეს?

— მაგი რაია, ბიჭო, მაგისთანა საქმე მომი-
თვინებია?

უჩა უბედურანებგვარმა თვალი გააშტერა, თი-
თი პირში ჩაიდო და ორად ორი კბილი დააჭირა.

— მაინც?

— მაინც და... თუ ქალს გავა მოხდენილად
ადგია, თუ უკანალს კობტად იქნეც, თუ კურ-
ტუმო გულში გეხრიგა, ე, მერტარაფერი გინდა,
შენს ბედს ძალდი არ დაშეფხვ, დედაკაცს სას-
ტაულად ლამაზი სახე ექნება... იცოდე, წყალი

არ გაუვა ამას... გეუბნები მე შენ, უჩა უბედურ-
ანებგვარი გეუბნები!

— აგა შენა დმერთმა...

— ახეა მაგი, თუ გავა გულზე მოგვსდეს ან
რო ლილია არ უნდა; სამე ნაღდში ლამაზი ექ-
ნება...

— შენი ჭირიმე, უჩა ბატონო!
ერთმანეთს მივეუდენე, გადაეხვივნენ და
პროშტა გაახურეს.

გული იჭერეს, დაშორისშორდნენ.

— ე, წიველით ახლა ჩვენი — გადისძახა ხი-
რაჯს დალაქმა და ქული შეიბრუნა.

ქულის შემტრუნება ნისიას ნიშნავდა.

— აბა, ზეირი ნახეთ! — წილი წამოსწია ხი-
რაჯმა.

— ვალად რამდენი მედება? — იკითხა ქრის-
ტიფორეს ბიჭმა.

— ბევრი არაფერი, ბუჩუყი, უთუხბირს ზომ
არ გადაგხადევიან, შე კაცო, ერთი ოცი გა-
ლაშაზე და, მისი ჯანი.

— იმე, ოცი გალაშაზე რა ამბავია, მთელი
წელი უნდა მძიხასტორო?

უჩა უბედურანებგვარი იდგა, ღრანქი შეეკრა
და საქანელასავით ქანაობდა.

— კი, კი, თვრამერი იუოს, კოვნი გავარ-
დეს, ჯამში ჩავარდეს.

— ბევრია, ვერ მოვერევი, თორმეტ-ნახევარი
გალაშაზე კი უახია, მე და ჩემმა ანგელოზმა.

— კი, ჰო, ჩვენი ბიჭი ხარ, შენი ანგელოზის
ხათრი იუოს.

ნახევარი გალაშაზეა მხოლოდ წვერის გა-
პარსვას ნიშნავდა...

კასრის თავზე დარჩა მჭადის ნახორხალი,
დაჭილი კვარტები, გაუმწიარალი, გალიფული,
ცვარჩაუტოვებელი ჭიქები, ბოლოკის რიყი და
უუაზე მოუვანელი მურიფით შავი ნახშირი.

ქმულნი და სმულნი ბანცალ-ბანცალით, ჭვე-
ნა-ხვევებითა და ღოშნა-ლოშნით გამოვიდნენ
სირაქხანდან, მიჩარკალოდნენ, მიაბოიენებ-
დნენ, ძმრის, პრახის, ნივრის და ბოლოკის სუნს
აფრქვევდნენ და იქაურობას აქოთებდნენ.

„შენი დედა ვატარი, ქრისტეფორეს ბიჭო,
ამომიძვარე ზო გულ-მუცელი, ბარაზის სუფ-
რაზე გდამატარე, ზო? რაც შენ ჩემი შეგონე-
ბიდან ხეირი ნახო, მაგ კვატურა თავზე დიქად-
ნი... იყილე ახლა და ეძიე შენი გულგახახარი
კობტა უკანალი... თუუ, უკანალი უკანალი, შე
არჩილე და შე არქალო, შენა!“ — ფიქრობდა
უჩა უბედურანებგვარი და ტურებაში პროშტავ-
და ოლიფანტ-გარსზე.

„შენი სიმაღლის მიწა დაგაუარე, უჩა უბე-
დურანებგვარი, რამხელა ბარჯში ჩამაგდე, მარა
არც მე ვარ თლათ ისეთ არჩიფი, შენ რომ ფე-
რობ, — კიი საიდუმლო დაგცანცლე, მე და ჩემ-

ავთანდილ გალდავაძაძე

ძრწოლად მდებარეთა ვიზიტი

მა ანგელოზმა! — გულში ბოკოდა დალაქი და უჩა უბედურნახევის კაცის მოწიწებით უბრუნებდა.

მიჩარკალებდნენ.

უჩა უბედურნახევის თავისთვის ჩიუნივინებდა.

დალაქი კახოსანს დაინახავდა თუ არა, უმაღლესი მოციქულია და გავაზე უჭერტინებდა.

ქალები თითებით ცხვირის ნესტოებს ისწომებდნენ და ფაცხაფუცხით შეგლოდნენ თავს.

კაცები ილანდებოდნენ და გზას უგდებდნენ.

... ზოდა, იმ ღირსსახსოვარი დღიდან მოკიდებული მოჰყვა ოლიფანტ-პირამე იმავე ხონქალაქის, იმავე ზაზარში, იმავე ქალების ახლებურად ცქერას და მწერას.

ავლა-ჩაგლა, აწო-ლაწონა, რჩევა-არჩევა,

და ბოლოს, როგორც იქნა, ყველაზე კოხტა უკანალიან ქალზე შეადგო თვალბ... ცვარცვალით დაბაჟუნობდა, წუნდაუდებელ გავას იქნებდა, აწიზობდა, კოწწიზობდა, თავს იზადებდა...

ეს ხომ იყო და იყო, ახლა კიდევ კახის ქვეშედან გაქრტილი პერანგის მაქმანი მოუჩანდა განაღებულად...

ყოველ პარაკვეს ამორჩეული „რიადის“ ამორჩეული ადგილს იღგა და ვაჭრობდა, ყიდდა ღობიოს, ცერცეს, ტულას, ხახვს, ნიორს, პილპილს, ხმელ სუნელს...

დალაქი დღეში, სულ ცოტა, ასჯერ მინც შეშოუვლიდა, მწერას არ ამორებდა უკანაღს, შეუფრენებდა, შენატროდა და ტპებოდა მისი ეშხით.

— რას ჩამციბიხარ, რას მიტრიალებ, რას მიზერ ამ უხერხულ ადგილზე?! — შემოუტია ერთხელ მოთმინებადაკარგულმა, გაწიწხატებულმა ქალმა და ხელი უნებლიედ უკანაღზე მიიშვირა.

— იმე, შეიდევი ვარ და გიტრიალებ, მიშელი თუ?... ისეთი, ზო უქმარშვილო ხარ, შე ჩემი ცოდვით სავსეც?

— დაგვხვოს მაგ ბრუტანის თვალეები, რადროს ჩემი ქმარშვილია?! — გაიკვირა ქალმა, სახოცი ცხვირზე წამოიწია და ზურგი შეაქცია.

— გულში ჩამივარდი, წამოშუვები? — ყანჩის კისერი გადაჰაიდა და უფრში ჩაუფურჩულა.

— ამხელა საქალთოში რაღა მაინცდამაინც შეშეშეშინდი, შე შეჩვენებულო, სხვა ვერავინ ნახე? — პირუელმა უპასუხა პირახეულმა.

— სხვა სხვაა, შენ სხვა ხარ, თუ გგონია, არ ვიცე, რა ზეთო იმალება მაგ სახოცის ქვეშ...

ქალი ერთხანობა გატყრეწილი იდგა, მერე მიუბრუნდა, თვალები მიღწულა და მიწინდელი ხმით ჩაილაპარაკა:

— უფურე შენ, რა გუშანი ჰქონია ამ ჩიჩიას...

ჩაილაპარაკა, უფურადღებოდ დააგდო არშიყი და დახლთან მომდგარ მუშტარს მიეგება.

გავა, ხიმარტლე უნდა ითქვას, დახტურ შესანიშნავი ჰქონდა და ეტყობა, თავდაც კარგად იცოდა მისი უადრი, — სათუთად, ნატარის თვა-

ლივით, ქიშხირის შალში ჰქონდა გამოკარგული.

ზოდა, იმირიდან ზაზარშიც დღეაუთყვია ამ ქალის დახლის წინ დადგინდა დალაქი, ქედს მოუხრიდა, მკერდზე დაეკრძა, ხელები მოატარებდა, მიბრუნდებოდა, მომბრუნდებოდა, თავს შეახატებდა.

— თუ უკარგად არ ვყო, მითხარი, გენაცვალე, რა გამოიტანე დღეს გასაყიდა? — იტყვოდა და სახეზე აღმურჩი აუვარდებოდა.

— რას გამოვტანდი: ლობიე, ცერცე, ტყე-მალი, ტულაჰი, ხახვი, ნიორი, პანაჰილა, ხმელი სუნელი...

და ყიდულობდა და ყიდულობდა: ღობიოს, ცერცეს, ტყეშალს, ტულას, ხახვს, ნიორს, პილპილს, ხმელ სუნელს...

— რად გიხატოვებ, ბიჭო, ამდენი წავაჭრი? — შეეცოხა ერთხელ გაშეიდევი, აღმებული საფასური ცხვირსახოცში გამოწახკა და უბეწი ჩაიდო.

მართლაც, საკვირვლად გასაკვირველი იყო, სად მიჰქონდა მართებულა კაცს ამდენი, ხოსტანში და ბალში მოწეული კირნახული?

— მინდა, შენი ეჭოშიმე, მინდა, რომ არ მინდოდეს, უქიქნე ზვარ ვარ, წყალში გადასაყრელად ვუდიდლობდე? — გაიღიმა ოლიფანტ-პირამემ და ხელკალათადან ხელკალათში გადააღება ნაყიდი.

— პოვრად მუშაობ უმეტელში, — უთხრა ქალმა და სახოციდან ყრუ ქირქილი მოიხმა.

— არა, შემგეტელი, რაღა გეცადრება, პარიკ-მანერი ვარ, პარიკმანერი და ქარაქიმი, ექიმ-ზალი... ჩერ სნება არ გაჩენილა ქვეუანაზე, რომ სული არ გავაცხებიო, ანდა, თუ ცა და მიწა დიქიცა, უკან არ გავახუნწელო მაინც...

— იმეტი? — გააკვირა სახეაზეულმა ქალმა და ხელკალათის ამოღლითავე წაეშმარა.

ქრისტეფორეს ბები მისვდა, რომ ქალი მანეში გაბა, მის გულში იპოვა ბინა, გაშხედაომა მოიკრიბა, ხელკალათი დახლზე დადგა, დმერთი მოიხმეა შეშედად, კისერი წაიჭრელა და ჩურჩულით უთხრა:

— რა გვარის ქალი ხარ? რას ხელსაქმიანობ? რა გქვია? საღაური იქნები? მზითი რა მოგუყვება?

— აჰ, ბიჭო, დაუდდი, ყურები დაჰქვიტე და დაგეკალდე ახლავე...

— სულ ერთია, მაინც გამოვიცნობ, ვერ გიშველის მაგი სახოცი...

— ბერს დაუტრახანია...

— ენაბო! — სიტყვა დაუგდო და ხელკალათი წამოიკიდა.

... იმ საღამოს დაიბანა, დაივარცხნა, გამოკოხტავდა და, დაქდნებულთ, თეატრში წავიდა. გათობა-პანახობა, გამოტეხილად უნდა გითხრათ, მაინცდამაინც გულზე არ ესაღებუნებოდა, მაგრამ სიყვარულის ცდუნებამ და საყოლოს

გამოცნობის წადილმა აღარ დააყენა სახლში, გარეთ გაიტყუა და ამ მიღების სახლში, ჩაბრუნებულ ქუჩაზე რომ სიერნობდა, გარია... მაინც, დაღაბვროს ეშმაკმა, სად იყო ამდენი კალმით ნახატი კედელზე, დაღალ-კაგებით დაშვებულად ქაღალდი და ავთვალს არ დასანახავი, მარჯვად მოყვანილი, მხარ-ხევიანი ბიჭები... დაჭერბულად ეგონა, რომ ის გავამჟღავნებდა გოგოა, თეატრის წინ იქნებოდა და იგოგმანებდა... თვალგაცდებით დაჟანჯარებდა, აი ახლა გაღვევრები ჩემი გულის კვარხიანს და აი ახალა... ვის არ აეკიდა, ვის არ აეცვიატა, ვის არ გამოუდგა, იქნება აღდგომა გამითენდეს და მის მზიან სახეს შევავლო თვალი, თვარა, შეკაცო, სულ უკანაღს ჩემმა მტერმა და ბოროტმა უყურაო...

ერთი ტურფა ასული უკანალით ეცნაურა, უმჯველად ეს იქნება, ბედმა გადმომხედო, გიფიქრა, გაუღიმა და გზა გადაუღობა.

— ზომ გითხარო, სახოცი არ გიშველის, გამოგაცნობ-მეთქი...

— რას ამბობ, ბოშო?!

— რას ვამბობ და, რაღა დაგიმალო, თითები ჩავიკვნიტე შენს ნახელარ ღობიოში...

— ძიკი! — წამოიძახა აკანკლებულმა ასულმა.

— ვირიშე შენი... მარა, მე ძიკი კი არ მქვია, ოლიფანტი-პირიშე ვარ მე! — სიხარულით ცახა წვდა დაშქარული დაღაქი და ოცნებისაკენ ფეხი წაღდა.

იმეზად, იქვე, ოქროულის სავაქროდან ახლავანი, ჩოხა-ახალუხმორგებული, საგულდაგულად გამოწყობილი უმაწილი კაცი გამოდგოდა, პაპირისის კოლოფს ხსნიდა და ჩურჩულით დიღინებდა. უფრო ჩაწვდა ქალიშვილის ადგილებული ხმა, კოლოფი ტროტუარზე მოქნიდა და ორი თუ სამი ნახტომით მასთან გაჩნდა.

— რა მოხდა, გეთაყვა?!

— აი, ეს ტიპი ჩამაცივდა და ხაშველს არ მამღევს, — გაეპასუხა ქალი, მკლავში ჩაეჭიდა და დაღაქს ისე მიაცქერდა, გეგონებოდათ, მის წინარე ცოდვის შვილი, ქრისტიფორეს ბიჭი კი არა, უსერიო ტყიდან გამოვარდნილი კაცივამია მდგარიყოს.

— რა საქმე გაქვს ამ ქალიშვილთან? — ხელი გაითავისუფლა ტურფასაგან, მიეხალა და ამრეწით ახელ-დახელდა.

— შეეხება და უდიერად კი არაფერი მითქვამს, უე კაცო, ჩემი ნაცნობია და ერთმნეუტით გამოვლამარაკე, — ჩაგონდა, რომ საქმეს კარგი პირი არ უჩანდა და აბლუყუნდა დაღაქი.

— საიდან იცნობ? — წამოუტია.

— ბაზრიდან... — იმარტლა თავი.

— ა?! — შეშკივლა ქალიშვილმა, გული შეუღონდა, წახარბაცდა და ვიღაც-ვიღაცები რომ არ წამოშველებოდნენ, ბეჭითად მიწაზე გაიშოტებოდა.

— რაო?! — დაჟეჟირა უცხოზ, ნაბიჯი უკან

გადადგა, ელვისებურად ამოგო სატეკარი, ბრტყლად სწყვტია ოლიფანტი-პირიშე და ცარიელი ტომარასავით ჩაეცო.

ქალი აღვილობრივი ახაშაძის ასული იყო. გა, უცხო უმა — ზუგდიდელი დადიანი.

წინაღობით დაწინდულუყვნენ.

გამეფელ-გამოშველები ჩერდებოდნენ, ქუჩადებოდნენ, ქოთქოთებდნენ.

აქეთ საპატარძლოს მოვარდნილმა ახლობლებმა აიკლეს უვლაფერი და იქით — სახიძოს მზღლებმა მოშუტეს მუშტები.

შეიქმნა ერთი აუღმაჟალი, ერთი აურზაური, ერთი ჰაი და ერთი ჭუი.

მივარდნენ, წამოაყენეს ჩვენი მიჯნური და ისეთ-ისეთი პატროსანი წიხლები ჰკრეს, ისეთ-ისეთი პატროსანი ხილაქი ზუზეს, ისეთ-ისეთი პატროსანი პანდური ამოარტყეს, რომ თქვენი მოწონებულნი...

ამ ამბის გადაქიდე, ბატონი ოლიფანტი-პირიშე ორი მრგვალი კვარკალიტა კვირა ღობინში იყო გადღლაშული, კანკალს აეტანა და უკაცრავად პასუხა, უკანაღს იფხანდა.

ნახევარმა თვენ რომ ვირი მოგვამათ, ქრისტიფორეს ბიჭი გამოშუშდა, ადგა, ხელკალათა ამოიღლიტა და შემდგომ პარასკევს ისევ ისე ბაზარს მიაშურა.

ამონიშნულ „რიადს“ მიაღდა.

იღა ის ზანდაწვარი გულის მურაზი. უიღდა გასაუილს და მოხდენილი უკანალით ხალხს თვალს უყენებდა.

— დილა მშვიდობისა! — წახრით წარუდგა.

— სად იუჯი, ბეჩა, დღეის სწორს? — შემომგებმა, შეეცითა და ხედილი თემოებზე შეიფერტა.

— საქმე მქონდა...

— რა საქმე?

— პეტერი...

— რა პეტერი, ადამიანო?! — სასწორსა და მუშტარს თავი მიანება.

— არ მინდოდა მითქვა, გული არ დავწყვიტოთქვა...

— მე რიგა დამწყდება გული, ვითომ? — თავლია ტომსიკებს წამოუარა, წამოსწია და ჩახურა.

— რა ვიცი, რაცხა ეშმაკად მაქანკლები მომადგნენ, შემოშირდნენ, ზო ქე იცი, რა ხალხია, აღარ დამაყენეს და ქალი მანახეს.

— ქალი განახეს?! — უკან დაიხია და ტომარაზე ჩამოჭდა.

— აჰა, ქალი მანახეს...

— ვინაა?

— ახაშობის ძღაბია...

— რანარიია?

— ძღაზად ძღაბი არ დაიწუნება, სტავლაყ

აკოტანდილ ბალდაბაძე
ძრწოდო მდებარება შიშითი

ხელს უწყობს, მარა, რა გინდა, ცარიელი გა-
მოდგა.

— რაფრად ცარიელი?

— მაშაშის დროს ტარებაში ქონება დაუქეი-
ფებია და გასათხოვარი ქალიშვილის მზითი
შეწყობია...

— მერე?

— მერე საქმე ჩაიშალა...

— მზითის გულობიზა? — ხმა გაბზარა.

— მზითის გულობიზა და ერთი კიდე სხვა
ჩამის გულობიზა.

— რა სხვა ჩამის გულობიზა?

— ვინცა ზუგდიდელი ძიკი დადიანის ნაარ-
შეუდლი უოფილა.

— დიდუ, ღმერთო კი მოქალაქი, ნაარშეუდლი
ქალი სახლში რავა შეიშობა? — წამოიძახა,
წამოდგა და ტომისკები კვლავინდებურად გა-
დამდგა.

— ოლიფანტ-ჭირიმეს თვალები აეღვია.

ერთი ზუნა უბრად იდგნენ.

— ბეჩითად შენ დიწფუნე? — მუშტარი გა-
ისტუმრა და მიუბრუნდა.

— ტყვილს ვიტყვი და თვალეში შემოგხე-
დავ?

— დეფიცე!

— შენს თავს ვფიცავარ!

პირახვეულმა ლობიოს მარცვალი აიღო, ქრის-
ტიფორის ბიჭს დაუმიწნა და მოუქნია.

დალაქმა ჰაერში დაიჭირა მარცვალი, ხელში
ათამაშა, აკოცა და უღმის უყო.

— დიდუ, ეს რა ქენი, უმმა ლობიამ შეუცე-
ლი არ დაგისუსტოს, ბეჩა! — შესძახა და აბ-
ვეულ ლოყაზე იტკიცა ხელი.

— ლობიე რაა, ლობიე კი არა, შემოგვლენ,
მაშალი მგელიც რომ გადავუღაპო, კუჭი მაინც
არ ამეშლიდა... — გაიჭიჭმა ოლიფანტ-ჭირიმე
და ბოკო უღვაშებზე სამი თითი გადაისვა.

— დედის ამას იქით მათ შეხვედრას სხვა ლა-
ზათი და სხვა ეშხი ჰქონდა: ანორხლილი ოლი-
ფანტ-ჭირიმე აილანებოდა, ჩხია თვალეხს
აუფუფუნებდა, აცქმუტდებოდა, ტურებს ვაილო-
კავდა... მის სახელს სახვევიდან გამოყურებული
ცხვირის წვერი აუცმაკურდებოდა, ბეჭებზე
ღაწლს, უკანალზე კიშმირს შეისწორებდა და
თრთოლვითა და ნარნართ ეპახუებოდა მასზე
გამიჭნურებულ დალაქს, მყიდველს, მეკორებსა
და მეთვალყურეს...

ეს ეველაფერი ავი და აუფთ აუგი რომ არ
იყო, რომელი გაუგებარი ვერ გაიგებდა... მაგ-
რამ ეს მაინც არ იყო ის, რასაც ოლიფანტ-
ჭირიმე ელტვოდა და ესწრაფოდა.

— მეტი მოთმინების ამანი არა მაქვს... დღეს
უკან აგიდევნები, სანთწობო ჭვარსა და ბეჭედს
მოგიტან და, იცოდეთ, თავი არ მომჭრათ და
უარზე არ შედგეთ შენ და შენი პატრონი! —
გამოტეხილად უთხრა იმ წითელ პარასკეს.

ქალმა უშაღ იუარა, შორს დაიჭირა, ფეხი
აიბრია.

— არა, აბ, არ გაგწყრეს გამიწეა, ჩვენსა
არ ამოხვიდე, იცი რამდენი მტერ-მწყარე და
მეუურადე მყავს? მერე კიდო ჩემს გადარეულ,
მგელიგლეჩია ძმებს ხვარ გავრჩია, უარზე
მანვთ? თითოს თითო ლუქად არ უყუფო... არა,
ფერტი წაგადონ და შენს ცოდვაში არ ჩამა-
დონ...

— რას მერჩიან, სიძობას ვაპირებ, დაშოუ-
რება მინდა, სხვა უბიჯი და უამური ხო არა-
ფერტი მაქვს ამ გულში?

— ორი მშა მაინც ძალიან უამები და უდე-
რია, ვინ იცის, რამდენ სასიძოს ამოურჩქვეს
ცხვირ-პირი... გუშინ, მაგალითად, ერთი ჩაფი
დვინო დალიეს, საწა შეტორიკდნენ, შეიკნაფ-
დნენ, მათილი სოფელ-უურე ააყირავეს და ბარე
ათ კაცს მაინც გაუხეტქეს თავი.

— თუ ახე უხაშველოა, კანდაბას, მაქანალს
გამოვგვანენ, — ჩაფქრდა და ჩარბი ჩაიბნია
ოლიფანტ-ჭირიმეზე.

— მაქანალი თლათ არ გამაგონო, მაქან-
კალს კუდით ქვას ასროლინებენ!

— აბა, არ ყოფილა საშველი და შენი ძმების
გადაშვიდე აქეთ მე უნდა დავჩრე უცოდვე-
ლოდ და მაქეთ შენ — კკალ-კალად! — ხელი
ჩაიქნია და უურები ჩამოყარა ქრისტეფორეს
ბიჭმა.

მზრები აიწურა და თავი გადააქნია პირა-
ვეულმა.

— თუმცა უკანდახაზევი რა მაქ... კაცობაში
ზადსა და საძრახს ვერ მომინახვენ, ხელობა
ხო მაქ და მაქ, ვერც გვარისვილობით დამდე-
ბენ წუნს, ბაგრატიონები, კოცებში გატყობთ,
არც თქვენ არ იქნებიო... ისეთი, თუ საქმე საქ-
მეზე მიდგა, ოფოფები არც მე მაქლია, შე ქა-
ლო... — ქამარში ზალათი გაისწორა და გაი-
ქნია ოლიფანტ-ჭირიმე.

— არა, არა, თუ გიუვარდე, ნუ იზამ მაგას,
ფეხი არ დაადგა ჩვენსა, გული არ მეუბნება
კარგს...

— აბა, რა ქვანა, რა წყალს მივცე თავი, რა
ვიხაშველო?

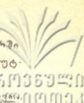
— რა ვიცი...

დალაქი იქაურობას გაიკალა, მოუწუნენ ბა-
ზარს შეერია, იარა, იარა, იარა... თითები იგრძია,
ულვაში იწიწქა, ქუთუთოები ახამამა... იარა,
იარა, გულმა ბაგაუფი მორთო, სახე გაუნათლ-
და, თვალეხი აუნაკერცხლდა... ირგვლივ მი-
მოიხედა, — დღის დასასრული დამდგარიყო...
დაქინმაჩებული დაზღს დაუბრუნდა და ხადედა-
კაცოს უურში ჩასტურჩილა:

— მაშინ ავდეგები და მოგიტაცებ; უირდამირ
ახლა, აქედან გაგაქროლებ... ერთი ჩემს ალაგის
გადავათხოვ ფეხი და, მერე, ჩემი ეწო-კარიდან,
ქალს კი არადა, თავის ცურცულსაც ვერავინ გა-
მომაცლის ხელიდან...

— არ ვიცი, არ ვიცი, ნუ შემშაღე აღამია-
ნი...

ა, აბა, მეტი რაღა ვითხრას საპატარძლო ქა-

ლმა ოლიფანტი-ბატონო? ახლა შენ იცი, შენმა ლაშათმა და მარცხათმა.

და დასტურ დატრიალდა დალაქი...

ძალს ქალი, ძალს — ის.

— რავა შეიძლება?

— შეიძლება!

— ხალხი რას იტყვის?

— რაც უნდა, ის თქვას!

— სირცხვილი...

— სირცხვილი ქურდობაა.

ბაზარი ჩამოიტოვა, ეტლი ჩამოაყენა, ხახურველი ჩასვა, ხელკალათები ჩაალაგა, ჩაუჭდა და, მიიდა!

— ერთი ორი გაპარსვა ჩემზე იუსი! — უთხრა მეტრეს დალაქმა და ქული შეიბრუნა.

მეიტრემ არც კარგი თქვა, არც ცუდი, კოფოზე შეტრიალდა, ცხენებს დაუცაცხანა და რახარხით შეაყოლა.

ოლიფანტი-ჭირიმემ ჭიჭარაში დატანებულ კუთიარას ფეხი ჰკრა, საიდანაც ეშმაკიდან გამოვარდნილ შავ კატას, გზა რომ გადაუბრინა, სამჭერ მიაფურთხა, ეწო გადაჭრა, სოხანეში შევიდა, ზურგს უკან კარი მიხურა, სატრფო აიტატა, სახვევინად ჩაიკიცა და ტახტისაკენ გაქანა.

— სახელად რა გქვია, ჩემო ხვითო? — კანკალთა და კბილების კაპუნიტ შეეკითხა.

— აწი რაღა დაგიმალო, მაინც შენი არჩივი ვუფილდარ, თეოლინე-გენაცვალეს მეძახინა.

— დედა, დებო, სახელიც რა მშვენიერი გრქმევია, ჩემო თეოლინე-გენაცვალე! — უთხრა, ტახტზე დასვა, სახვევი ახადა და პირს კატა ეცა: ქალს დანაოკებულ, ბრტყელი, კომშევიტ ყვითელი სახე ჰქონდა.

გადახანებული, დალაქზე გაცილებით უფროსი, კვახანება დედაკაცი იყო.

ჭრელგველდაგესლიდვით უკან დაიხია, თავში ხელი წაიწინა, შეტრიალდა და უჩა უხედურნახევარს — სულ ახლახან მოცვადებულ გვამს — ევლაფერი ამოუტრიალა: რა შავად და წყვარამად გამოთენე ეს წითელი პარასკევიო...

ის წურული შავი კატა...

ლანძვლა-გინებით გაიჭრა ჩაბნელებულ ქუჩაში, ძუნძულით იარა, სამარკონის მესერს გადაეცლო, ერთ-ერთს, ჯერ კიდევ ფხვიერი მიწით თაფრადგულ საფლავს წაადგა და... წაბლწა.

ანაღად ზარნაშომ დაჰყუჟა და დაზარა მკედარბა სავანე.

ოლიფანტი-ჭირიმეს დასცეცხლა, ცბროიანივით აცახცახდა, ზვანჯარი მაიმარად შეერკა და ფაცხუფუცხით მოკოცა.

მაი გიდი, რატომ საფლავში არ გადატრიალდები, რატომ არ წამოვარდები, რატომ აუღაყუღა დალაქს არ გამოედევნები, სამარეში რა გაჩერდეს, უჩა უხედურნახევარო?!

შენ მიბრუნდა, საპატარძლო ტახტზე გაშოტილი და ატირებული-აჭვითინებული დაუხვდა. თავზე წამოადგა, თითები იშტვრია, ხაუცირლად და საყაყანოდ ენა ვერ დაიმორჩილა.

ერთი პირობა, ხელს წავადლებ და ქარში გავუძებნო, დააპირა, მაგრამ უშალ ქალს მუტრუკი, მგელგვერთა ძმები გაახსენდა... **ერეკლე**

ნაწანდურევი უკანალიც აუტოკდა და... **საქართველოს მწერთა კავშირი**
საწოლის ლინგზე ჩამოქდა, შუბლი მოასრისა, ჩარბები მოიკინა, ხელი ჩაიწინა: ასეთი ხედი მხედების, ასეთი ილხალი მჭონია, ასეთი წერა მწერებიაო...

პატარაძლი ტახტზე მიჩოჩა და ტანფხეგაუხდელად მიუგო...

დოლაუთენია სოფლსახეოს დროული მდივანი იწვია, დავთარი მოატანინა და საუკუნო შეუდღეობას ერთმა მხარემ ოლიფანტი-ჭირიმეს სახით მოაწერა ხელი ბათიფერურად. ზოლო მეორე მხარემ თეოლინე-გენაცვალეს სახით ახახანა ჭვარი დაუსვა.

მდივანს ფეშქაშად ერთი მეტა ზურდა ჩაუჭია, ერთი ტულა არუი ახუდა და ერთი ხელკალათა ლობიო, ცერცვი, ხახვი და წიორი გაატანა...

... დალაქმა მომდევნო პარასკევს ცოლი ადრე წამოაყენა. პირ-სახე ახვევინა, მისგან წინ-წინ ნაყიდი და ნაქუჩ-ნაგროვი საშარგო სამოვადე ზურგზე აქიდა და ბაზარში გაუყენა, — გაუიდე, გასაქმე და ფულად აქციეო...

თვის სწორზე ჩოჩოლია ურნით მოყვრები მოჩანაღდნენ — სამი მწიკლიანი ცოლისძმა, ხელერთიანად ჭიამქედრები, ხელერთიანად მოცუცქნულები, ხელერთიანად ფხუცები...

იღგენი, ირწეოდნენ, ევლით ვაჭრებით იკრიბებოდნენ და ზან წირასლს იწმენდნენ და ზან — წყინდლს...

ძღვანად დე მხითვად სიძე-ბატონს ერთი თხიერი თხლიანი ღვინო მოართვეს, ერთი ბათმანი ბაზი ღობიო, ერთი გალა წიორი, ერთი აცმა ხახვი, ერთი ბარკალი შაშხი, ერთი შტოფი ტუე-მადო, ერთი კილა თაფლი, ერთი წყვილი ქვეშაგები, ერთი საცხენელი, ერთი ქვაბი, ერთი ქოთანე, ერთი დოქი, ერთი გობი, ერთი ხუთი, ერთი ჩოგანი, ერთი ქვეჭა, ერთი ქვასანაყი და ორი—ორი — ორი ჯამი.

ასე და ამრეგად დაოქანდნენ ოლიფანტი-ჭირიმე და თეოლინე-გენაცვალე.

და აინთო ექრა.

და ფეხი მოირთხო ფუძის ანგელოზმა.

და დატრიალდა ცხოვრების ჯარა.

... მათ ოჯახში სიყვარულზე სიტყვა არ დამრუდა, „გენაცვალე“ არ თქმულა, „ჭირიმე“ არ წამოძახებულა, მაგრამ, სიმართლე უნდა ითქვას, არც სიძულვილი ხსენებულა, არც მეწიზღებო, წამოსცდენია ვისმეს და არც შავმა პირმა შეგვაშა, მიუხედავად პირში ერთმანეთისათვის.

დუქანში ოლიფანტი-ჭირიმე ტრიალდა და ეწო-გარემოში თეოლინე-გენაცვალე.

ავთიანდელ ბაღდაშაძე
ძრწოდე მდევარტა შიშით

ოქახის ბურჯი, თეოლინე-გენაცავილი დიდებუ-
ლი მოსაქნარე, შოჭაფე, ხელფეცხი და ფეხმარ-
დე დედაკაცი გამოდგა.

თავს არავის აჭარბებდა, მაგრამ არც არავის—
ნურას უკაცრავად! — თავზე კაკალს არ ღებდა.

არც არავის ეგულდიდებოდა, მაგრამ არც
თისს მხოუკავებდა ვისმეს უაუგოდ.

ლუწმა არავის დაამადლიდა, მაგრამ არც პა-
ტივით ჩამოახებდა ჩოხისა და კაბის კალთას
მეტრ-მოყვარეს.

და ღასახლდნენ, დაქარდნენ, დაფუძნდნენ,
მთელ ზოქანაქში მათ ოქახს ქონება-ცხოვრე-
ბით ორი ქალაბი ვერ აჭობებდა.

ოლიფანტე-პირივე გამწოდებულ, წილში გა-
თანგულ, რადიკულიტით დაფადებულ ხალხსაც
მკურნალობდა; რადიც ისუნებულნი შავი საცხი
დაქონდა და ქალსა და კაცს წილსა და ოდოს
უწილდა... ზოგ-ზოგი ახლად დაუმწიფებელი
გოგრა და მოწიფუღი, ჩაკერცხებული დე-
დაკაცი ერთი პირობა უარობდა, ტანი როგორ
გავიწმენოთ უცხო თვალის წინაშე, საფასურს
გადაგინდით, მოგვეცი, ბატონო, შენი მალამო
და ჩვენს გაწილკაბებულ წილს ჩვენვე მივზე-
დავოო...

— რას ამბობთ, თქვე დალოცვილებო. ხელში
როგორ მოგვეცი მაზი, მისი საიდუმლო ჩემს
მამა-პაას სულცხონებული ზაზაიდან, კარაბა-
დონი რო შეადგინა, იქიდან მოგვეცეს, რომ
ამოიციონთ, ხო ამოვევარდი ეკალი კაცი, ჯერ
აქ რა ვუთხრა ჩემს ცოლ-შვილს — აგია ჩემი
ოქახის დამაურებელი — და მერტო, იქ, საიქიო-
ში, ჩემს წინაპარს რა პასუხი გავცი? — გან-
ცვიფრებთ უპასუხებდა დალაქი.

ერთი ახალგაზრდა ეკალი პერივი გაბრაზდა,
გაცეცხლდა, ცოლი ჰყარა და პირში მიახალა
დალაქს: არ მომცემ და ნუ მომცემ, შენს ბილწ
თვალს ჩემს ტიტულ ტანს არ დავანახებ, ეგ
შენი საიდუმლო უკლამ ვიცი, — თეფხის
ქონის, ზიპის, მალამოსა, სხვა ზომ არაფერია,
ბოლოს და ბოლოს, ავდგები, წავალ და აფთი-
აქში ვიყიდო.

— შენ ალბათ რაიმე ხინჯი გაქვს ტანზე და
იზის გეშინია; ოლიფანტე-პირიმეს უბაზო არ
ჩავვარდებ, ქვეყანა არ შემიყაროს და ხალხში
არ გამოშვებნოს ეს გახატოვარი ქვრივი ქა-
ლიო... საერთოდ, გთხოვ ჩემს საქმეში ნუ ეკე-
ტები... ისეთი, პირობას გაძლევ, ამ ღასახსნები
თვალბით დანახული არავის გავანდა და კრინ-
ტი არსად დავტარა... რაც შეეხება აფთიკას, წადი,
შე ადამიანო, იყიდე და, ღმერთმა ხელი მოგი-
მართოს, — უთხრა დალაქმა, „ღასახსნები“ თვა-
ლი ჩაუკრა, სკამი გადაფრთხა და თმაწერულ-
ვაშაბურმგინილი კლინტი დასვა.

წავიდა გაკაბებული ეკალი, იქითილიც იშო-
ვა, წაიკცო კიდევ, დაიწილა კიდევაც, მაგრამ

— ხეიშტი! — არაფერი გამოვიდა და ისევ
ისე გათანგული დალაქს მიადგა.

ქრისტეფორეს ბიჭმა შეუდგა, რა უნდა გა-
წმენდა, წაუცხო, წამოუცხა, დაუწმენდა და
ვაში გამოუყვანა.

მერე ამ ეკალს რამ გაახსენებდნენ, დალა-
ქი უღვაწეობი ჩაიღიმებდა და კრინტს არ
ძრავდა.

ისე კი, ღმერთწინაშე, თუ მთლად არა, მეტ-
წილად მაინც, იქითილი კი იყო ის ოხრად და-
სარჩენი საცხი...

ამის შემდეგ მუხივით გავარდა ოლიფანტე-
პირიმეს — უბაღლო ექიმბაშის სახელი, და
ქრისტეფორეს ბიჭისა და თეოლინე-გენაცა-
ვლის ოქახი თანდათან, როგორც წისკვილის ალა
ფქვილით, აიხსო დოვლათით.

მაგრამ ერთი სადარდი და საოხი მაინც ჰქონ-
და ამ ოქახს: ზამთარ-ზაფხულ, დარში და ავ-
დარში საქმეს შევიტებულმა, ფეხნაღდგმილად
და ხელმოუღებლად მოსაქნარე თეოლინე-გენა-
ცვალემ მუცელი ვერა და ვერ შეინარჩუნა.

მოიდგამოა მუცელი, მოიწიფებოდა მოსალო-
გინებლად, გამოტეხებოდა ტანტზე, მოყვებოდა
კენესა-გმინეს... და დაჟაღურდებოდა ოლიფან-
ტე-პირიმეს, გამოუმზადებდა შესაგვარს — ლო-
გინის მღვენს — მოვის ნიფხავ-პერანგს, კიშმი-
რის კაბა-კოყთას, ბრჭყვიალი სამაჟალსა და სა-
მშვენიეს...

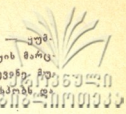
მოვიდოდა ივლითი ბებია — ქერა, ტანკერ-
ფილი, ხანდომიანი ქალი — დაიკაიწებდა მკლა-
ვებს, დიხანდა ხელედი, დაუჭადებოდა მელო-
გინეს ფერხითი, დაუწილდა მუცელს...

უნდოდა ქრისტეფორეს ბიჭს შვილი და ძირი,
როგორ არ უნდოდა: ამდენი მოძრავ-უძრავი ქო-
ნება, ასეთი სარტყანი ხელობა, ასეთი გვერ-
დმრუდი და წილთაგნული ხალხის გამაწერე-
ბელი წამლის საიდუმლოება... ვისთვის უნდა
დაიტოვა, ვისთვის უნდა ეანდერძა, ვისთვის
უნდა გადაეცა?

მაგრამ არ ისვენებდა ქაჩი და ეშმაკი — გაბ-
მული კენისი, კვილისა და წივლის შემდეგ
გამოვიდოდა ოლიფანტე-პირიმეს ივლითი ბე-
ბია, მალე შეუბღწე ოფლს მოიწმენდა და სმე-
ნად და სტერად ქცულა, შვილის მომლოდინე
მამას მჭეშვარიდ ეტყოდა: არც ახლა დაგინ-
დო გამჩენმა, იმ წყურღმა ღორთელმა — მუ-
ღუშ — დაგვასწრო და ნაყოფი ხელიდან გამო-
გატაცაო.

ოლიფანტე-პირიმე ნაღვლიანად გადაფრთ-
ხებდა, ხელს ჩაიქნევდა, შესაგვარს შეახებდა,
კარადაში შეჩურთავდა, დუქანში გადავიდოდა,
სამ-ოთხ ამსოსნს აიყოლიებდა, სირაქხანაში
შევიდოდა, ქულაბი ღვინითა და მჭადის კუთით
გაუმასპინდლებოდა, მთელ დამეს იღრევებდა,
ღილით სირაქხს ქულს შეუბრუნებდა და გალამა-
ზებზე მოუჩივებოდა.

მუღუ-ღორთელი დიდი ხანია გადაშენდა და
გადიგო, ვერ გაუძლო ჩვენს დროსთან კიდელოს,

მაგრამ მაშინ, ოლიფანტ-კირიმესა და თეოლი-
ნე-გენაცვალეს დროს, ჯერ კიდევ განჯელისკენი,
უშინი და ურიალადი იყო. არხინად დაპარაშენ-
და სოფელ-სოფელ, შუკა-შუკა, ოჯახ-ოჯახ,
აივუღებდა ოსნულ ქალს, შეუძვრებოდა ღო-
გინში, ჩაუძვრებოდა მუცელში, ჩაუტლაპავდა
ნაყოფს...

არხინად დაპარაშენდა და მუსრს ავლებდა
კრუ სოფელში ადამიანთა მოღვაწის.

ორი-სამი თვე გრძელდებოდა გლოვა, ვაება
და ვალადი.

ორი-სამი თვე არ გაიწიარებდა ცოლ-ქმარი
თავსანთოქალს.

მერე ისევ დათრგუნავდა გლოვას, ვაებასა და
ვალადს ტლანქი ცხოველური თინი თუ ხანუკ-
ვარი სურვილი შეიღობს გაჩნდის.

და ისევ ისე ოთხი თველი ათუთუნდებოდა
ერთ მუთაქაზე...

და კვლავ დაიდებდა მუცელს თეოლინე-გე-
ნაცვალე...

მრავალჯერ იმედგაცრუებულმა, ხელმოცა-
რულმა, მამობის მოსურნე ოლიფანტ-კირიმემ
ბოლოს ჰკუპას მოუხმო, — ეგებს ეს მთლად გო-
ნიერი, კინწუში გამოსაყრავი გადაწუვტილება
არ იყო, მაგრამ... — მუდუ არ შემოგეპაროს
ერო-გარემოში და ძაღლებიც დაიყენა, კატე-
ბიც მოამრავლა, კიტებიც მოიმარაგა...

გულდაგულ შეუფთავდა თვეში ფეხბაღმულ
თანამესარეცელს, წელს გაურავდა, პირს აუზ-
ვედა; საბანსაც ამოუკცდა, მაგრამ ის ხატ-
ვე გადასაცემი მუდუ მაინც მონახავდა ხვრელს
და უკვე მოჩიჩინებულ მელოგინე ქალს მუცელ-
ში ჩაუძვრებოდა.

და კვლავინდებურად მალალ მუბლზე ოფლს
მოიწმენდა ოდიდან გამოსული ივლითი ბეზია...

და კვლავინდებურად შეაბვედა შესაგვარს
შვილის ღოდინში ჩამომხმარი მამა.

და კვლავინდებურად სირაქხანს მიაშურებ-
და გულდათუთქული დალაქი...

და აუბიანდა ოლიფანტ-კირიმეს მოთმინე-
ბის ფილა...

ამოუჭდა გულში ღორთელის წამლის კოვინს
უწარმავარი სურვილი, — ცანა და ჰვეუანას
შევაყრებ, შეძვრავ და ვისმის რამე რევა არ
იცოდინებო.

გამოაწყო ჯორის საბაღი, აპკიდა სახეღარს,
დააკცა ნაბადი, მოაჭდა მარკვედ, მოწიდა სა-
დავი, ჰქრა დეზი და გაუღდა გზას.

იარა, იარა, იარა, ჰვემო იმერეთი მოიარა,
ზემო იმერეთი მოიარა, ვაკის იმერეთი მოიარა,
მთის იმერეთი მოიარა.

მართალია, ვერც ერთ იმერეთში ამერიკა ვერ
აღმოჩნდა, მაგრამ უანგარო, უზაკვებმა ზემო-
ურებმა, არცთუ მთლად ჩაღის ფასად მიჰყიდეს

ღორთელის მომსაობი უბნარი წამლის — უშ-
ხის — დამწადების საიდუმლოება; დიუის მარც-
ვალი და თაფლი გადაადუღე, დააღვინე, მუ-
ცელქმნელ ქალს და მუის მუდუხ მოსკობნად
მოაგდებინებო.

ამასთან — სიკეთეს ნუ დავეუარავთ ზემო
იმერლებს — სრულიად უსასუდლოდ ერთი
გაცეთილი ვირის ნაღიცი მიიარევეს — დუქნის
კარს მიაჭიდე და შენს ბედს ძაღლი არ და-
ჰვეფხო.

ფრენა-ფრინთა და ფშვინ-ფშვინით —
მოწყალე მკითხველს აღბათ ახსოვს ჩვენს და-
ლაქს რომ კარებიანი კბილები ჰქონდა — გა-
მოსწია შინისკენ, მეორე ნახევარს ახარა ამ-
ბავი, უშუხი დაუშვადა, დააღვინა და მუდუ
მოაგდებინა.

მეორე დღეს ოლიფანტ-კირიმე და თეოლი-
ნე-გენაცვალე მომსვლელ-მომკითხველებს პირ-
ლიად უუვებოდნენ ორი ნეის სიჭრტე და ერთი
მაქის სიხმხო, თქვენთან ტუფილით თავი რომ
არ შევიტყვინოთ, მაინც იქნებოდა და მაინც
ის მამაძაღლი მუდუო.

დროს გავუსწრებთ და გამოტეხილად გიძუ-
ვით, რომ თეოლინე-გენაცვალე მანამ, ხანამ სა-
მოსცადამეტი წლისა არ მოუპარა, სულ მუცელ-
დადებულთ დადიოდა, აი აგერ შობს ბიჭს და
აი აგერო... მტკიცება იმის, თუ რამხელა მუდუ
მოაგდო დალაქის დედაცაცმა, ძალზე ძნელია,
მაგრამ ბოლოს და ბოლოს რომ არც ასული
დასვა და არც ძე, ეს კი მორიდებით, ოუმცა
ბეჭითად უნდა ითქვას.

ასე მუცლიანი მოიცვალა მერვე ათწლეულში
ფეხბაღმარი თეოლინე-გენაცვალე...

და ხელუბნებელი დარჩა შესაგვარი, — ღო-
გინის ძღვენი...

და დაშთა უშვილობი ოლიფანტ კირიმე...

... თავის კვანახერა ცოლი მოარჩინაო, შეიუ-
რა ჰვეუანა და ფეხმარდად მოაწუდნენ დალაქს
უვლა კუთხის ფეხშივე და გუნებაჰკცევი ქა-
ლები.

დღე იყო და უშუხის ამწადებდა თეოლინე-
გენაცვალე, დამე იყო უშუხის დამფოფინებდა
ოლიფანტ-კირიმე.

ჩემი ზონქალაქელები ამბობდნენ — და
ტუჟილს რომ არ იკადრებდნენ ზეციერს ფი-
ცავდნენ — დალაქის შუკა ერთი არშინით რომა
ჩაბრამული, ეს სულ იმ მოცეხილი ფეხშივე
დედაკაცების ფეხის საქმეაო.

და შეუნდე უფალო, რამეთუ ნეტარ არიან
მორწმუნენი...

და დუღდა და გადმოდიოდა ოლიფანტ-კი-
რიმესა და თეოლინე-გენაცვალეს კონება-ცხოვ-
რება...

დანიელ ხახიაშვილი

თეთრი ხარი

ნუგზარ მეტრეველს

ვაი, სად ხარ, თეთრო ხარო,
მამაჩემის საფიცარო!
გლეხის კაცად მომნათველო,
მომხვნელო და მომფარცხველო.
ხარო, ხარო დაუღლელო,
ქედზე სახრე დაუკვრელო.
რაჭის მზევ და რაჭის ქარო,
ვაი სად ხარ,
თეთრო ხარო.
მოუხვნელი ჩემი ყანა,
გასალენი ჩემი კალო,
სხვამ შენს გარდა როგორ მოხნას,
ვინ გალენოს, ჩემო ხარო.
შენი ფეხის ნაგუბარში
ნუთუ დაშრა სოფლის წყარო,
ნუთუ მართლა ზღაპრად დარჩი,
სიზმრად იქეც, თეთრო ხარო.
იქნებ სევდის ღრუბელი ხარ,
ანდა მთების სუნთქვა ხარო,

ჩემი გულის იმედი ხარ,
ერთგულების ფიცი ხარო.
ალარ გიხმოვს საბალახოდ
საყვარელი რაჭის მთები,
შენს სანაცვლოდ, შენს სანაცვლოდ,
დარჩა შენი თეთრი რქები.
რქები როგორც კელაპტრები,
როგორც წმინდა სალოცავი,
მამაჩემის საფიცარი
ჩემი რწმენის ალოსთავი.
დიდ სუფრაზე მისართმევი,
თამაღების დასაკოცნი,
რქები შენი — თეთრი რქები
სადღეგრძელოდ გასატყორცნი.
ატყორცნილი სიმღერა ხარ,
სიმაღლე ხარ, რქანათელო,
ყანადა ქცეულ შენი რქებით
ვადღეგრძელებ საქართველოს.

დავით ნავროზაშვილი

სიბერას

გზას აცდენილი სულაც არა ვარ, —
უბრალოდ,
ბედს არ ვემორჩილები.
წამით შევჩერდი გზის გასაყართან
შემოვეფარე აქ შენს ჩრდილეთში.
არ ვიცი, რა მწყინს, რა მიხარია,
თუ შეგიძლია, მეცი ნუგეში,
მე გზას დავეძებ დიდი ხანია
დასაბრუნებელს სიჭაბუკეში.

მე შენი ტრფობა ავინთე სანთლად
და ჩაბნელებულ ტაძარში შეველ...

სიტყვა „მიყვარხარ“

ყველა იმედი უკვე დავკარგე
და უხმო დუმილს სხვა გზით
მიყვარხარ;
უთქმელი რჩება ჩემს მიმტკნარ ბაგეს
შენთვის სათქმელი სიტყვა
„მიყვარხარ“.

ის ბნელი ღამე ვერ დავამთავრე, —
ვერ ჩავეძიე სიზმრებს ბოლომდე:
ლურჯ ქაშანურზე ესვენა მთვარე
და ვარსკვლავები ბნელში
გლოვობდნენ...

მე მოვალ შენთან და ჩემი სულის
ფეხქვეშ გაგიფენ დალლილ ოცნებას
და სიყვარული ფერგადასული
ისევ აღსდგება და გაცოცხლდება.

დარეჯან კვანჭიანი

მიყვარს...

ანა კალანდაძეს

ხიდისთავი. თელები და თუთები
და წისქვილი... ჭრჭოლამ ამიტანა.
პანანინა რტო და ჭია მაია...
მიყვარს ანა.

ძთები, მთები, ლურჯფურცელა იები
და ბავშვობის ბედნიერი ხანა,
ცადასული გაფრენილი ძერა, —
მიყვარს ანა.

ხაიამის მთვრალი სულის აჩრდილი,
საზეიმოდ ათქვერილი ყანა,
სტრიქონ-სტრიქონ მოცეკვავე ბოშა-ქალი, —
მიყვარს ანა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

უფლისციხე, ზარზმა, ოშკი, ძველი ტაო,
დარიას რომ თერგის დრტვინვა ფარავს,
წნელის ღობე, ქუდმოხდილი ქვევრი, —
მიყვარს ანა.

ხმანკრიალა სალამური, ბულბულები
და ტაძრები... ურჯოლამ ამიტანა,
მშობლიური გურია და საქართველო, —
მიყვარს ანა.

ცოტაც დამაცათ, თავს ავიწყვიტავ ისევ,
ხვალ ავუყვები მთისკენ მიმავალ ბილიკს,
წამოვევლები ენგურის მშფოთვარ ზვირთებს,
მომასმენინებს მთა ხარ-ირმების ყვირილს.

თავს შემოვიხვევ ველურ ყვავილთა მანდილს,
საჯიხვევებში ამორძალივით ვივლი,
მწყურვალს სალი კლდე გამიგებს გულის წადილს,
და თავის ნაჟურს პეშვით მომანვდის დილით.

მთაში სიცოცხლე დაიწყებს გრძნულ სუნთქვას,
სამიზნეს კაცი უახლოვდება ხოხვით,
ყელს მოიღერებს ჯიხვი და როგორც უთქვამთ:
ძირს დაეშვება დამიზნებული თოფი.

მე იმ კაცურ კაცს ვაჩუქებ ალალ ღიმილს,
შემომადგეთებს კვირიკე თვალთა ლივლივს,
კვირიკეს ხატთან პოეტის სული წამძლევს,
და სამშობლოზე ვილოცებ მუხლმოყრილი.

მერე კოშკებთან ჩავიმუხლები მცირედს,
და დავუყვები ჩემი სოფლისკენ თავქვე,
სახლიკაცებთან ერთად ვიმღერებ „ლილეს“
და გულავსილი მზის სადღეგრძელოს ავწევ.

არა ხოლო პროზითა მართითა...

პოეტების მიგრაცია პროზაში — ჩვეულებრივი ამბავია, მაგრამ უკანასკნელ ხანს პირიქითაც ხდება. ყველაფერს რომ თავი დავანებოთ, მარტო მაინარე ბიოლის მაგალითი იქმარებდა — მრავალნადაშა პროზაიკოსმა თავისი პირველი ლექსები დასტამბა — შედგა მისი, ასე ვთქვათ, დაგვიანებული პოეტური დებიუტი.

და აი, ჩვენშიც, ზედიზედ რამდენიმე ქართველმა პროზაიკოსმა სცადა კალამი პოეზიაში. ერთი მათგანია დავით ჯავახიშვილი.

ჩვენ არ ვაპირებთ იმის განჩახს, რომელ უანრში უფრო ძლიერია ნიჭიერი ქართველი მწერალი. ვიტყვით მარტო იმას, რომ უანრული მრავალნადაშა მისასალმებელი ფაქტია: კარგია, როცა ბრძოლის ველზე გახული მგომარი ყოველ იარაღს ოსტატურად ფლობს.

მაშ ასე: თქვენს წინაა „დამწეები“ პოეტის დავით ჯავახიშვილის ლექსები.

გაფიქრება უფლისციხეში

გურამ რჩეულიშვილის ხსოვნას

შუბის წვერზე მდგარი ქართლის თაკარა მზე
ულმობლად მძვინვარებს, ვნებას ვერ იოკებს,
მცხუნვარე თვალებით დასცქერის შარაგზებს,
მტვრადცეულ ქალაქს და სისხლგამშრალ ხრიოკებს.
ჩამდგარა გარდასულ ჟამთა ცხელი ქარი,
სევდა მორევია კლდეს ხავსის ლაქებად,
თვალეზგამოთხრილი თვლემს ნაქალაქარი,
ბატონობს სიჩუმე და პაპანაქება.
ღრმა უფსკრულის პირას ჯოჯო გარინდულა,
დღეს მას დარჩენია გმირთა სამყოფელი.
...რამდენმა გასწირა თავი რაინდულად,
რათა მეც მენახა ეს წუთისოფელი!

მონადირის ლოცვა

ნადირობის ღმერთო, მომიმართე ხელი!
მომატარე შენი სამფლობელო ვრცელი.
ჭაუხები მთაში, ბარში ტყე და ველი.
ამიფრინე გზაზე კაკბის გუნდი ჭრელი.
შემაჩეხე დათვი, ფოცხვერი და მგელი,
გამიქციე ჯიხვი, შორს მანახვე შველი.
ერთსაცა გთხოვ კიდევ, შენს წყალობას ველი:
სიხარულით დამთვრალს განმარიდე გველი;
ნადირობის ღმერთო, მომიმართე ხელი!

დილის საარის ტკბილი სევდა,
ნალდი ღვინის სმა,
შენ შემაყვარე, ძმაო, შენ და
შენმა თბილისმა...
ქუჩებში ღამე ქანაობდა
კაი მთვრალივით,
მტკვრის წყალში მთვარე ბანაობდა
თეთრი ქალივით,
ემატებოდა ცისკარს შუქი,
გული კვენსოდა,
გამოვდიოდით ვიწრო შუკით
შენი ეზოდან
და ამ ცხოვრების ორომტრიალს
ჩვენც ვერეოდით,
ვცდილობდით კია, მაგრამ ტიალს
ვერ ვერეოდით
და ყველაფერი იწყებოდა
ისევ თავიდან,
ასე გავიდა სიყმაწვილე, ასე გავიდა...
დილის საარის ტკბილი სევდა,
ნალდი ღვინის სმა,
შენ შემაყვარე, ძმაო, შენ და
შენმა თბილისმა.

არავინ არ მინდა

სიზმრების მინდორზე,
ზღაპრების მხარეში,
დავიდგი ოცნების კარავი.
წვიმს. ვწევარ. გავცქერი ცარიელ
თბილისს და
არ მინდა არავინ, არავინ...
უეცრად ღრუბლიდან
მზემ გამოანათა,
გულმა გამიწია კარვიდან,
გამოჩნდა,
გამოჩნდა,
ვის გარდაც ამქვეყნად
არავინ,
არავინ
არ მინდა.

●

თუ გავასწარ და გადვურჩი
შენს სიყვარულის ზვავს,
სამშვიდობოზე გასული...
მშვიდად მოვიკლავ თავს.

●

წყაროს პირას, ქვათახევის ტყეში,
ქვაზე იჯდა ქმნიარული ფერია,
წამოვიდა სიყვარულის თქეში,
ამ საქმეში ღმერთის ხელი ერია.

ხევსური პოეტის ნატვრა

(ხუმრობა)

პოეტებს გვიყვარს სიკვდილი,
ბევრი წასულა იქ ნებით.
ნეტაი იმ დღეს მომასწრო,
როცა მეც აღარ ვიქნები.

●

შავ ფიქრებში გავათეთრე
კიდევ ერთი ღამე.
წლები მიდის, მე კი ვითვლი
წუთებსა და წამებს.
ნეტავ ჩემი სათვალავი
სულ რამდენი დარჩა?
ვაი თუ უკვე იქარგება
ჩემთვის შავი ფარჩა.
ცოტა კიდე დამაცადე,
ღმერთო, ცოტა კიდე,
მერე თუნდა თავდაყირა
ხეზე ჩამომკიდე.

მისივე ჯანაშიაძის

ცხოვრება

მოღვაწეობა

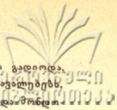
სველ მწერალს ინდივიდუალური, მისთვის დამახასიათებელი მუშაობის ხასიათი და სტილი აქვს, ეს აინტერესებს მკითხველს და მასში ცნობისმოყვარეობის გრძნობას აღძრავს. მკითხველი ცდილობს გაიგოს, თუ როგორია ესა თუ ის მწერალი პირად ცხოვრებაში, ოჯახურ გარემოში, მეგობრების წრეში.

ამ მხრივ მე ბედნიერი ვიყავი, რადგან საშუალება მქონდა ყოველდღიურად, ყოველ წუთს, თვალი შედეცნებინა მამასთვის, მისი მუშაობის, ჩვეულებისა და მოქმედებისათვის. ჩაწვდომოდა მისი ხასიათის ყოველ წვრილმანს, ღრმად ჩამეხედა მის სულსა და გულში, გაეცნობოდი მის სულიერ სამყაროს და მოთხოვნილებებს. გაშეგო, რა ახარდობებდა, რა ახარებდა ან აღონებდა, უფლებფერი მიწოდდა მცოდნოდა და ამიტომ პატარაობიდანვე ცდილობდი მისი ყოველი ნაბიჯი, ნააზრევი და ნაფიქრი, სიზარულისა თუ სევდის მიზეზი გამეცნო. ეს უბრალო ცნობისმოყვარეობა როდი იყო. სხვანაირად არ შეგეძლო. მე ვიზრდებოდი და სულიერ საზრდოს ვიძენდი იმ სამყაროდან, რომელშიც მამა ცხოვრობდა, იმავე პატივით ვსუნთქავდი. პატარაობიდანვე მასთან შეგრძელიდი და შესისხლხორციელებდი ვიყავი. ჩემი ცხოვრება უაღრესად მდიდარი და საინტერესო იყო. მამა კი, უველაზე ახლოხელ ადამიანად მიმჩნადა, მას განსაკუთრებული აღგზილი ექირა. მთელი ჩემი გულისყური პატარაობიდანვე მისი პიროვნებისადმი იყო მიპყრობილი. ძალზე მიძნელებდა ამ

ადამიანის მოგონება, რომელთანაც მთელი ჩემი სახიცოცხლო ძალებით ვიყავი დაკავშირებული. ჩემი ცხოვრების ნათელი წუთები მასთან გამიტარებია და ამიტომ ყოველი მოგონება მტკივნეულია და ჭრილობებს მიხსნის.

ოჯახში მამას ხმა თითქმის არ ისმოდა, მისი სახლში ყოფნა არც კი იგრძნობოდა. საათობით იჯდა თავის სამუშაო ოთახში, საწერ მაგიდასთან, თავისთვის მუდრად და მუშაობდა. ოჯახის წვრილმან ამბებში არ ერეოდა. ოჯახური საქმეებისაგან შორს იდგა. წვრილმანებზე დროს არ კარგავდა, ისედაც უამრავი საზრუნავი და საფიქრალი მქონდა. მამას ჭანჩანებოდა მაინც და მაინც ხელს არ უწყობდა. გარეგნულად გამხდარი, შინაგანად მტკიცე და ურყევი, მაგარი ნებისყოფისა და გამძლეობის ადამიანი იყო. ფიზიკური გამძლეობა, წლოვანებასთან ერთად, თანდათანობით აკლებოდა და ჩვენ შიში გვექონდა, მრავალ პირნახული და მძიმე ცხოვრების გადამტანი, დამაბული შრომის შედეგად არ დასნეულებულიყო. ამიტომ ყოველმხრივ ვუწყობდით ხელს, უსიამოვნებასა და წვრილმან ამბებს ვარიდებდით, დროს არ ვაკარგვინებდით და საშუალებას ვაძლევდით, მხოლოდ ლიტერატურული ცხოვრებით ეცხოვრა.

არასოდეს მამას მიმართ არ მიგრძნვია შიში, არც მისი ამაღლებული ხმა გამიგია. ხმაბლალი საუბარი არ უყვარდა. თავად საშუალო ფერადობის სასიამოვნო ხმა მქონდა, რომელიც საუბრის დროს მსმენელს ატყვევებდა. არც ის მა-

სოსხე, რომ მაშას უდიერად მიემართოს ვინმესთვის. ბუნებით თბილი და ადრესიანი იყო. უკველას მიმართ გულსისხიერი, უურადღებანი, ადამიანური, სათუთი და კეთილი გულისა. ამასთანავე, — თავდაპირველი და მორიდებული. ოჯახში ზედმეტად არავის შეაწუხებდა, არ დასაქმებდა. მთელი მისი არსება აღძრავად მოკრძალები, მორიდების და პატივისცემის გრძნობას.

ბავშვობიდანვე მისი დიდი ხატარი და მორიდება მქონდა, რაც თანდათანობით, წლოვანებასთან ერთად, თავიანთსემაში გადაიზარდა. ჩემთვის მამა მხოლოდ მშობელი როლი იყო. ის ამ გრძნობაზე მაღლა იდგა. მიუყარა, როგორც მშობელი და პატივს ვცემდი და ვფასებდი, როგორც დიდ მწერალსა და დიდი ბუნების მქონე პოეტს. ეს ორი გრძნობა ჩემს არსებაში ბავშვობიდანვე შერწყმული იყო. თუმცა, ამაზე მაშინ არც კი დავფიქრებულვარ. უბრალოდ, ეს იყო თავიანთსემა მშობლის, მწერლისა და დიდი ადამიანის წინაშე. მამა ჩემთვის ყველაფერს ნიშნავდა და ამიტომ ვასაგებია, თუ რაოდენ ვიყავი ყოველი მისი ნაბიჯით დაინტერესებული. ცდილობდი ყოველთვის მის გვერდით ვყოფილიყავი. ყველაფერს უზმოდ ვუგებდი. მემოდა მისი გულის ძვარი, სულიერი ტკივილები, რომელიც ჩემშიც ტკივლად იწყებდა და მისი სიხარულით მეც ვხარობდი. ჩემს გრძნობებს ბოლო დროს ერთიც დავმატე. ეს იყო სიბრალულის გრძნობა. შეიძლება, ეს გრძნობა იმდენად აღმეძრა, რომ მამა სუსტი ქანმრთელობისა იყო და ამასთანავე ჩუმი, უთქმელი. ყველაფერს გულში იტრიალებდა და დაჩივებდა იშვიათად იცოდა. ბოლო ხანებში მამა იმდენად მეზრადობდა, რომ ბევრს მუშაობდა და იღლებოდა, მრავალი უსიამოვნების გადატანა უხდებოდა და მისი შემწერე, გული მტკივნეულად მეკრუშებოდა. ამავე დროს ბევრ რამეს დაუშვასხურებლად და უსამართლოდ იტანდა იმ დროს კრტიკოსებისაგან და ეს გრძნობა ჩემში შიშს იწვევდა. ამიტომ ცდილობდი მასთან ახლოს ვყოფილიყავი და მცოდნოდა ყველაფერი, რაც მის ირგვლივ ხდებოდა. ამას მორიდებით ვაკეთებდი. ისიც ხელს არ მკრავდა, პირიქით, თანდათან მიახლოვებდა.

ბავშვობიდანვე მიტაცებდა ლიტერატურა და მხოლოდ შემთხვევითობის ბრალია, რომ ამ გზას აცდი. მამა ხედავდა ჩემს დამოკიდებულებას მისადმი, მისი მუშაობისადმი, ინტერესს ლიტერატურისადმი და ამიტომ წლების განმავლობაში ჩვენი ურთიერთობა თანდათანობით უფრო საქმიანი და გაულწრფელი ხდებოდა. წამოვიზარდე თუ არა, დამიხალვო, თავის საქმეში ჩამახდო და ლიტერატურულ მუშაობას მაზიარა. ამიერიდან საშუალება მეძლეოდა უფრო მეტ ხანს ვყოფილიყავი მის გვერდით.

ჩემი ოთახი მამას ოთახის გვერდით იყო და ესეც მიწყოხდა ხელს, მისი საქმიანობისთვის

თვალყური მედევნებინა. რაც დრო გადიოდა, მამა უფრო ხშირად მაძლევდა დაუჯერებელ, რომელსაც მე მთელი გულისყურით ვამოწმებდები, დიდი პასუხისმგებლობის გრძნობით ვასრულებდი და თავი ძალზე ბედნიერად მიმაჩნდა. მიუხედავად იმისა, რომ კარგად ვგრძნობდი მამის სიბოძება და უურადღებებს ჩემს მიმართ, გრძნობებში მაინც შებოჭილი ვიყავი, თავისუფლად ვერ მეტყირა თავი, ვერ ვუთმავმდებოდი. შეიძლება იმიტომ, რომ თვითონაც ზომიერად იცოდა თავისი გრძნობების გამომდევნება.

და მასხოვს, რომ რამეზე მაგრად დავტოვქე, მხოლოდ ერთხელ, ბავშვობაში, ვამჩივრდა იმის გამო, რომ მისი მაგიდის უკრიდან დაუკითხავად ამოვიღე ქაღალდები და ხატვა დავიწყე. იმ დროს საწერი ქაღალდი ძნელი საშოვარი იყო და მამას თვითონ დიდი რაოდენობით სჭირდებოდა. ამის გამო საუვედური ისეთი კილოთი მიიბრუნა, რომ დღემდე არ დამიწყებია. არც ხმა აუშაღლებია, არც მდგომარეობიდან გამოსულა. დინჯად და აუღელვებლად მიიბრუნა: „როდეს ვათავებდა ჩემი უკრიდან დაუკითხავად ქაღალდების აღება?“ დაახლოებით ასე მომხმართა მაშინ. მასხოვს, მისმა კილომ ისე იმოქმედა, რომ კარგა ხანს ჩემს ოთახში ჩაუკტილი ვიყავი და ვტროდი. მეწყინა, რომ უსიამოვნება მივაყენე. დრო რომ გავიდა, მამამ თვითონ შემოიხედა ჩემთან. ნაშტირადევი რომ დამინახა, შეწყუბდა. გაუყვარდა, რომ გულთან ასე ახლოს მივითანე მისი საუვედური. თავზე ხელი გადამიხვდა და დინჯად მიიბრუნა, ყოველ წერილმანს არ უნდა აჟეცე, უურადღება არ უნდა მიაქციო. არ ვარგა, ასეთი მგრძნობიარე რომ დარჩე ცხოვრებაში. ცხოვრება მეკარა და ადვილად მოგერიცე, გაგთეულავსო. დიდხანს მელაპარაკებოდა, მარბივდა, რომ საღად მეზაროვნა და არ ავყოლოდი ჩემს გრძნობებსა და წარბევებს. ეს საუბარი ისე ღრმად არ ჩამჩრა მეხსიერებაში. ჭერ კიდევ პატარა ვიყავი იმისათვის, რომ მის ყოველ სიტყვას ჩავყვირებოდი. უბრალოდ. ჩემთვის ეს მშობლის დარიგება იყო.

როცა მუშაობით არ იყო დატვირთული, უუყარა ჩვენი საუბარი. ვკვირდებოდა ბოლმე საინტერესო ამბებს, ვიწიარებდა თავის შეხედულებებს ამა თუ იმ საკითხის ირგვლივ. ზოგჯერ ვკამათობდით, უფრო ხშირად კი სულ განაბუდნი, მის ლაპარაკს ვუსმენდით. დრო მამას ყოველთვის განსაზღვრული მქონდა და ამიტომ ასეთი საუბრები არც თუ ისე ხშირად იმართებოდა. მეტად სასიამოვნო მსახურე და ცოდნის უზრეტი უყარო იყო. საუბარი იცოდა დინჯი და აუღელვებელი. რასაც ამბობდა, დამაქრებლად და მტკიცედ იტყოდა. საუბრის დროს ხშირად

კათმეან ჯაპახიშვილი

მინიელ ჯაპახიშვილის ცხოვრება და მოღვაწეობა

ჩაურთავდა ხოლმე: „შენ ხარ ბატონი ჩემი“. მოსაუბრეს კი ასე მიმართავდა: „გეთავყა“. ამ სიტყვების ზმარება ძალზე უყვარდა და ხშირად ზმარობდა კიდევ. კარგი მოსაუბრე იყო. ორატორი კი იმდენად არა. ხშირად უთქვამს: „არ მემარჯვება საჩარო ლაპარაკი. ჩემთვის წერა გაცილებით ადვილია, ვიდრე საჩაროდ გამოხსენება“. მაგრამ მისი საჩარო გამოხსენებებიც არ იყო ინტერესმოკლებული. სიტყვა-პასუხი იყო და მოკლე, მჭრელი და მოსწრებელი.

მშვიდ და აუღელვებელ ბუნებასთან ერთად, ცოცხალი და ხალისიანი იყო. უყვარდა საზოგადოება, ხალხი, ახალგაზრდობა და მოღვაწეც იცოდა. ცხოვრებაში ბევრი რამ იწიდავდა, ახალისებდა და აზარებდა. იშვიათად იცოდა მოშვება და მოღუნება. თითქმის ყოველთვის შემართული, ოპტიმისტურად განწყობილი და მოდინმარე იყო. მეტად ბასრი და მჭრელი ზუმრობა იცოდა. ზოგჯერ მზიარული რამ ამბავი საინტერესოდ და იუმორით გადმოჰყვია ჩვენთვის. რაზეც რომ გვიაშობოდა, თან დასძენდა: „მინდა გავგოგო, ეს ამბავი თქვენზე როგორ იმოქმედებს, როგორ შეაფასებთ მას“.

თავისი გრძნობების გამოხედვება ზომიერად, ალგუზულად იცოდა. თავშეკავებულიად იცოდა აღერისი და ტაბილი სიტყვის ზმარება. არ უყვარდა, როცა ვინმე ზომაზე მეტად გაუთამამებოდა. ზომიერება მამას ბუნების თანშერწყმული თვისება იყო. ზომიერება კულტად ჰქონდა გაღაქციული და არასოდეს არ ღალატობდა მას. გაღაქარება ააფეროზი არ უყვარდა. ცდილობდა ეს გრძნობა ჩემშიც გაედვივებინა და ამიტომ მეტყუდა ხოლმე: „ზომიერება ზომ სიზმრება, ისე უნდა ვიწყოთ ის, როგორც დმერით. ეცადე, ზომიერების გრძნობა გამოიშუშვო და არსად და არასდროს არ გადააქარხო, თორემ ინანებ“.

მამა დიდი კულტურისა და ტაქტის ადამიანი იყო და ეს თვისება ყოველთვის იგრძნობოდა მის ყოველდღიურ მოქმედებაში, სიტყვა-პასუხში, თხოვნასა და მიმართვაში, საუბარსა და უშინშენილო ამბებშიც კი. არასოდეს არ დაწერა ღმანდებოდა, უკადრისად არ მოიქცეოდა. გონიერება არასოდეს ღალატობდა. მეტად მოთიანი, ორგანიზებული, წესიერებისა და თადარიგის მოყვარული ადამიანი იყო. დაბეჭდილი გემოვნება ჰქონდა. ის იყო ევროპული სტილის ინტელიგენტი მთელი არსებით განმსჭვალული ეროვნული სულისკეთებით.

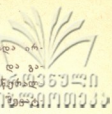
მის ხელში ყველაზე მძაფრი და მჭრელი იარაღი სიმაღლედ იყო, რომელსაც მთელი თავისი ცხოვრების მანძილზე არ ღალატობდა. მართალი, ალაღმართალი, ასეთი იყო ყოველთვის. ამასთან დაკავშირებით მას ჩაწერილი აქვს თავის უბის წიგნაკში: „სჯობია ხელოვნება შხამი დალიოს, ვიდრე სიყალბეს შეეჩვიოს“.

პირადი კეთილდღეობით არ კმაყოფილდებო-

და და არც მიისწრაფოდა მისკენ; მისთვის ეს მისამართისხვანი საკითხი იყო. ჩემთვისაც უთქვამს: „ამქვეყნად, პირველ რაგონში ჩვენი სიბრძნის და შენი ჭკუენისთვის უნდა შევქმნიდეთ იზრომო, შემდეგ კი საკუთარ ბედნიერებაზე იფიქრო. პირადად კეთილდღეობამ არ უნდა დაჩრდილოს საზოგადო გრძნობა, საქმე. „არგად დაიხსომე, რომ პირად ბედნიერება და კეთილდღეობა სასიამოვნოა, მაგრამ ხანმოკლეა და წარმავალი. საზოგადო საქმე კი სამუდამოა, ურყევია და შენს მიერ დატოვებული კვალი არასოდეს წაიშლება“.

ცხოვრების შესახებ მას უბის წიგნაკში ჩაუწერია: „ცხოვრება კომედიია იმისთვის, ვინც აზროვნებს და ტრაგედია იმისთვის, ვინც გრძნობს. ჩემთვის კი იგი ტრაგიკომედიაა, რადგან მე ზომიერი ადამიანი ვარ, რადგან მე გრძნობა და ვაზროვნებ კიდევ“.

მისი მოუხვენარი და დაუდგრომელი ბუნება უკარნახებდა, ჩვენი ცხოვრების შუაგულში ყოფილიყო თავის საუყარელ ხალხთან ერთად. ეზრუნა და ეფიქრა ქართველი ერის ინტერესებზე, მის კეთილდღეობაზე, თავისი ხალხის ტკივილები, მისი ტკივილებიც იყო და მათი სიზარულით ცხოვრობდა კიდევ. ის ვალად რატობდა თავს, რაც კი მის ირგვლივ ზდებოდა, ყველაფრისათვის უურადღება მიეცია. არაფერი გამოარჩენოდა მხედველობიდან. ამიტომ ყველგან უნდა შეებოდა. ყველაფერი გაეგო, და თუ საჭიროება მოითხოვდა, და მისი სიტყვა და საქმე რითიმე სარგებლობას მოუტანდა, არასოდეს უკან არ დაიხევდა, ჩრდილში არ შევიდოდა, საქმეს თავს არ აარიდებდა. აუცილებლად გამოეხმაურებოდა ამა თუ იმ ამბავს, ხმას აიმაღლებდა და ანგარიშს არ დაიწყებდა ზოგერთიბით, თუ რა შეიძლებოდა მოჰყოლოდა მის ჩარევას ან საქმეში. არ იფიქრებდა იმაზე, თუ რა სარგებლობას მოუტანდა პირადად მას ეს საქმე. გულახდილად და გულწრფელად იცოდა თავგამოღება. ცდილობდა გაეკეთებინა ისე, როგორც უკეთესი იყო საზოგადოებისათვის, მისი ერისათვის. სხვა საზრუნავი არა ჰქონდა. ამისთანადროს გულთან ახლოს მიიტანდა და მწვავედ გაციდებდა ისეთ წვრილმანსაც კი, რომელსაც სხვა ყურადღებას არც კი მიჰქცევდა. რა საქმესაც ხელს მოჰქცევდა, თავისი გულისა და სულის ნაწილს შიგ ჩაჰსოვდა ხოლმე. სხვათა შორის, ვალის მოხდის მიწით არაფერი გაუკეთებია. დუმობა და გაჩუმება არ ეხერხებოდა. „გაჩუმება ჩემთვის ზომ სიბრძნის სიკვდილია“, — ჩაუწერია წიგნაკში. ამის გამო, ყოველთვის რაღაც აწუხებდა, აფიქრებდა, მოსვენებას არ აძლევდა. რაღაც ძალა ამოჰქმედებდა და ააღელვებდა ხოლმე. ყოველთვის თანაბარი ინტერესით ადევნებდა თვალს, საქმე ეხებოდა ქართული ენის სწიწნის თუ ლიტერატურულ ამბებს, ისტორიული ძეგლების დაცვას თუ სხვა რამე-

ლიმე საზოგადო მნიშვნელობის საქმეს, ახალ-გაზრდობის აღზრდის საქმეს თუ ქართული ერის გამარჯვლების საკითხს და მალაჩის აბრეგზე გაკეთებულ წარწერებს. ყველგან თავის სიტყვას იტყოდა და რჩევასაც დაჰყოლებოდა. მას ხომ უფროდ უყვარდა თავისი ქვეყანა და თავისი ერი და მათი კეთილდღეობისათვის მზად იყო ყველაფერი ედონა.

ბავშვობიდანვე უშიშარი ბუნებისა იყო და გულმაგარი. თამამად იტყოდა ხოლმე, რაც კი გულში ჰქონდა. ყველას ენდობოდა და ყველასთან გულახდილი და გულწრფელი იყო. ყველას პირში ეუბნებოდა ავსაც და კარგსაც — ზურგს-უკან ჩურჩული არ ეხერხებოდა. ხალასი ბუნება ჰქონდა და არაფერს ენეროდა. მე კი ხშირად შიშის გრძნობა დამბადებოდა გულში ჩემდა-უნებურად ვითოვანჯ ვერ ვიტყვი რად. მხოლოდ ზოგჯერ, მისი ნათქვამი შემაწუნებდა და ამითანა დროს, თუკი ახლოს ვიყავი მასთან, ფრთხილად მკლავში ხელს მოკიდებდი ხოლმე და ვაგრძნობინებდი, რომ საუბარი გაეთავებინა. ის უმაღლეს მიხედვებოდა ჩემს განზრახვას და გაბიძგებდა. მარტონი რომ დავრჩებოდით, მეტყუდა: „ქარგად იცოდე, ცხოვრებაში არასოდეს არ უნდა იყო მზადი. რისა უნდა გეშინოდეს. თუკი გრძნობ, რომ მართალი ხარ, ნურაფრის ნუ გეშინიან, თამამად მოექცი. ამქვეყნად აღამაინა არც მშორი უნდა ძეოს და არც მზადი. ხომ გაგიგია: მოყვარეს პირში უძრახე, მტერს — პირს უკანაო! მეც ასეთი ხასიათი მაქვს, მაგრამ ისინი არ მიგებენ“, — ნაღვლიანად იტყოდა ხოლმე.

ხშირად მინახავს მამა დანაღვლიანებული, თვალმუდვიანი, ზოგჯერ გაქვავებული და გაბოროტებულიც. ბუნებით გულჩაბთრობილი, ყველაფერს გულში იხევდა, ინელიებდა, გადაბარშავდა ხოლმე. ბევრ რამეს ისე ერეოდა, რომ არავის აგებინებდა. უგუნებოდ რომ იყო ან რაიმე აწუხებდა, განმარტობით ყოფნა უყვარდა. ზოგჯერ სათნობით იჭდა საფარქელში ღრმად ჩაფიქრებული, გარინდებული და მღუმარე. ნაღვლიანი თვალებით სივრცეში იყურებოდა და თავის საფიქრალს ფიქრობდა. არავინ იცის, რაზე ფიქრობდა იმ დროს, რა ახსენდებოდა. უთუოდ ერთი წუთით თავისი ბავშვობაც დაუდგებოდა თვალწინ ან მშობლები მოაკონდებოდა. მაგრამ დარდს გულში იკლავდა. როცა ფიქრებში იყო წასული, თავს დაბლა არ დაბრიადა, არ მოიღუნებოდა. თავს იღწევ მალდა ასწევდა და ახე იყო კარგა ხანს გაუყრებელი, თითქოს ერთი სამყაროდან მეორეში გადასაბლბუ-ლაო. ზოგჯერ ისე ღრმად ჩაფიქრდებოდა, რომ ვერც კი იგებდა, რა ხდებოდა ირგვლივ, ზოგჯერ კი იტყოდა: „რომ იცოდეთ, რამდენი რამ მაწუხებს“.

ხშირად განგებ ფეხით მიდიოდა მწერალთა კავშირში ან გამომცემლობაში, რომ გზადაგზა

დაკვირვებოდა ხალხს. გაეგო, რა ხდებოდა ირგვლივ. ერთხელ, მახსოვს, ზამთარი იყო და გარეთ ციოდა. მამა ფეხით გაუყვა გზას მწერალთა კავშირამდე და შინ რომ დაბრუნდა, მამა ყე, დალილობასთან ერთად, უგუნებოდაც იყო. სადილის შემდეგ, უგუნებობის მიზეზი კითხვით და ასეთი რამ მითხრა: „დღეს მთელი გზა მწერალთა კავშირამდე, განგებ ფეხით გაივარე. ციოდა. რუსთაველის გამზირზე ახალგაზრდებს ვათავლიერებდი, რომლებიც სადღაც მიიჩქაროდნენ და იცი, რა გამოვარკვეი? ბევრ მათგანს ამ ცივ ზამთარში თბილი პალტო არ ეცვა. მოზუზულები, სიცვისსაგან გაცეცილები მიდიოდნენ. მე კი გული მეტკინა. უპალტოო ახალგაზრდა ბევრი დავთვალე, ეს იმას ნიშნავს, რომ მათ საშუალება არა აქვთ ტანისამოსი იყიდონ. ხელმოკლედ არიან. ხალხს ჭკრი კიდევ უკირს“. ყველაფერი ეს ისეთი გრძნობით გადამოცა, რომ მეც შევწუხდი...

თავის უბის წიგნაქში კი, ამის შესახებ ასე ჩაწერა: „ჩემი სახლიდან თებერვამდე 1924 წ. 15^ე თინებში 40-ზე მეტი დავთვალე უპალტოო“. ასეთი იყო მამა საკუთარ დარდთან ერთად, თავისი ხალხის დარდაც წიგნად, იმის დარდიც ზედ აწვა. მის ტკივილებს ერთთავად გულში ატარებდა. ამიტომ იყო გულჩაბთრობილი, დაფიქრებული, ღრმად ფიქრებში წასული. ხალხიც გრძნობდა ამ სიყვარულს და ასეთივე სიყვარულით პასუხობდა მწერალს.

მამა ახლომხედველი იყო და ამის გამო სათვალეს ატარებდა. ბავშვობისას არ უტარებდა, რომ წამოიზარდა და დავეცაკადა, ახლომხედველი გახდა და სათვალის ხმარება დაიწყო. ცხოვრების მანძილზე რამდენჯერმე შეიცვალა სათვალე. უწინ, ჩემს ბავშვობაში, პენსნეს ატარებდა, ხანმა რომ გაიარა, ისევ პენსნეს ხმარობდა, მხოლოდ ძვლის ჩარჩოში ჩასმულსა და უწინდელთან შედარებით ზომაზე ოდნავ მეტს. ბოლო წლებში კი ჩვეულებრივი ფორმის სათვალეს ხმარობდა. ხანგრძლივი და დაძაბული მუშაობის შემდეგ მოიხსნიდა ხოლმე სათვალეს, თითებით დიდხანს ისრესდა თვალებს, მცირე ხანს დაახვენიებდა, ჭიბიდან ცხვირასაზოცს ამოიღებდა, რომელსაც ყოველთვის დაკეცილს ატარებდა, შუშებს დააოთქლავდა, ღინჯად გაწმენდა, ერთხელ კიდევ ზეშზე გაწმენდავდა და გაიკეთებდა, ცხვირსაზოცს კი ისევ დაკეცავდა და ჭიბეში ჩაიდებდა.

ბუნებით წესიერებისა და თადარიგის მოყვარული იყო, ტანისამოსსაც ფაქიზად, კობხად და მოხდენილად ატარებდა. მუშაობაშიც წესრიგი უყვარდა. მისი მუშაობის სტილს სიფაქიზის დაღი ესვა. ყველა ნივთსა და საგანს თავი-

კათიშან ჯაბახიშვილი

მიხეილ ჯაბახიშვილის ცხოვრება და მოღვაწეობა

სი განკუთვნილი ალაფი ჰქონდა მიჩენილი. საწერის მაგიდის უკრები წესრიგზე მოყვანილი ჰქონდა. უკრებში ეყუო საქაღალდეები, რომელთაც მისივე ხელით წარწერები ჰქონდა გაკეთებული, იმისდა მიხედვით, თუ რა მასალა ინახებოდა საქაღალდეში. მაგალითად, „თარგმანი“, „სახსენო მასალები“, „ლიტერატურული საქმეები“, „დაუბეჭდავი და დაუმოწერებელი“, „დამზადებული ქართული ნიმუშები“, „ცალკე წიგნის მასალა“, „ლიტერატურა და ორნამენტი“ და სხვა მრავალი. პირად არქივის სათუთად უვლიდა. რომელიმე საქაღალდეს რომ ამოიღებდა, გადაათვალიერებდა, შემდეგ ისევ შეკრავდა და თავის ადგილას ჩადებდა. ვერც მის საწერ მაგიდას ნახავდით არეულ-დარეულს, ყველგან წესრიგი სუფევდა. ეს თვისება მას ბავშვობიდანვე ღაჟდა.

მამას მუშაობა მარტო საწერ მაგიდასთან ჯდომით არ იფარგლებოდა. მას რომ ხელში კალამი არ ეჭირა, შემოქმედებითი მუშაობა მაშინაც არ წუდებოდა. მთლიანად თითქმის არასოდეს ითმუროდა იმ სამუშაოდან, რომელშიც ღრმად იყო შეჭრილი. ფიქრებში რომ იყო წახული, გრძნობდით, რომ აზრით განაგრძობდა წერას. ჩვეულებად ჰქონდა პიკაის უბეში მარჯვენა ხელის ჩადება. ფოტოსურათზე აღბეჭდილია კიდევ ამ მდგომარეობაში. ხშირად იქდა ასე. ბევრჯერ მიღწევებია მისთვის თვალში ამისთანა დროს და შემინიშნავს, თუ როგორ მოძრაობდა შეუმჩნეველად და თავისდაუნებურად მისი მარჯვენა მკლავი. თანაბარი მოძრაობით ხედავს განაგრძობდა წერას. მისი აზრებზე და მარჯვენა ხელი ისე მჭიდროდ იყო ერთმანეთთან დაკავშირებული, წინ რომ ქაღალდი არ ედო, ხელი მაშინაც კი წერდა. ამ დროს გამოფიქრია, უთუოდ ახლა იწერება რომელიმე თავი მისი ნაწარმოებიდან-მეთქი.

მამა, მგონი, არც ღამით ისვენებდა, მოსვენებას არ აძლევდნენ მოზღვაებული ფიქრი და ნაწარმოებების გმირები, ძილში ზოგჯერ დაიკვნესებდა ზოლზე ან შოთვას იწყებდა. რომ გაიღვიძებდა, ღიმილით იტყუდა: „ნეტა რა უნდათ ჩემგან ჩემს გმირებს. მოსვენებას ღამითაც არ მაძლევენ. ყველგან თან დამდევენ. მაწუებენ, ძილს მიფრთხობენ, მეკამათებენ და მედავებენ. ისინი ხომ მე გაუცოცხლდნენ, მე ჩავუდგი სული და გული და ახლა, ყველანი ერთად რომ წამოიშლებიან და ალაპარაკდებიან, აღარ ვიცი, სად დავმალე მათ. საშინლად მძიმეა“.

ყველაფერ ამას დიდი ხიუჯარულითა და სითბოთი იტყუდა ზოლზე. ყველა თავისი გმირი უყვარდა და, მოუბედვად იმისა, რომ ნაწარმოები დამთავრებული იყო, წერის პროცესი მაინც კიდევ დიდხანს გრძელდებოდა. მწერალი იმავე სამუშაოში კარგა ხანს ტრიალებდა.

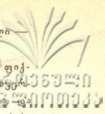
ამის თაობაზე, თვითონაც ზომ თქვა: „ამგვარ მასალას აქამდე მე დავდედი, ცხლა კი თვი-

თონ ის დამდეც და გამოცდილებით ვიცი, რომ კიდევ რამდენიმე წელიწადს უნდა მდროს და მაწავლოს. ასე დამდევენ დღემდე. ჩემს ხალხში“ და „თვითი საუდილი“. ამ წიგნის, რომელიც იმ ბერძნულ მითურ არსებებს ჰგავს, რომელიც ნაც გრიგალი გამოიწვია და ვეღარ დააწყნარა“.

ერთ დღეს რომ გაიღვიძა, ასეთი რამ გვამოხდა: „წუხელის უცნაური სიზმარი ვნახე და მთელი დღე ძილში დავიტანე. მესიზმრა, თითქოს მოთხრობას ვწერდი ასეთ საუფეტზე: ქალმა ვაჟს დაავალა თეთრყურა კურდღლის მოვლა. ვაჟმა ბევრი თეთრყურა კურდღელი დაბოცა. მაგრამ დახოცულებს უფრები მაშინვე უშვებოდათ. ვაჟი დიდ გასაქირში იყო. აღარ იცოდა რა ექნა და მასთან ერთად მეც ვწავლობდი. არ ვიცოდი, როგორ დამეწერა ეს მოთხრობა. კიდევ კარგი, გაუმეღვიძა და დამთვრდა ჩემი წამება, რა უცნაური რამეს ნახავს ზოგჯერ ადამიანი და რა ცუდი განწყობით გაიღვიძებს. სინამდვილეში ასე არ გამოიყვება მოთხრობის დაწერა, სიზმარში რომ გამოიყვება“. მამა ეძაოფიქრი იყო, რომ ყველაფერი ეს ეისიზმრა. ერთხელ კი გვიოთხა: „ასეთი აზრი მომივიდა, მინდა ერთი მოთხრობა დავწერო თემაზე: ჩემი რომანებისა და მოთხრობების გმირები ჩემს ოთახში შეგროვდნენ და სასამართლო გამოძიებებს. ავტორს ასანართლებზე მისი ნაწარმოებების გმირები, სინამდვილეში იქნება, არა? რა დღეს დამაყრად, ვინ იცის, რამდენ საუკუნეებს მერტყვან. მე მგონი, სინამდვილეში ჩანადფიქრია. როგორმე ამისათვის მოვიცილი“, — თქვა, თავის უბის წიგნაკში ჩაინიშნა ეს თემა და ასეთი სათაური მისცა: „ჩემი ხტუმრები“ — ჩემი გმირები მოდიან (ჩაყო, თეიმურაზი, კვაკი) და გასამართლებას მიჰპირდნენ“.

ასეთი აზრი მამას უთუოდ მას შემდეგ დაეხდა, როცა ნაწარმოებებს გამოქვეყნების შემდეგ დარწმუნდა, რომ მისი გმირების სიცოცხლე არ დამთავრებულიყო. ისინი გაუმდებოდათ თავს ახსენებდნენ, სიზმრადაც მოსვენებას არ აძლევდნენ, აწუხებდნენ, ედავებოდნენ და სტანკავდნენ. როგორც თვითონ აღნიშნა: „გმირთა სახელგანთნა ჩაგუვდა, გჭიჭნის, გწურავს, გაწამებს“. „არსენა მარადელის“ შესახებ კი თქვა: „დედანიც და თარგმანიც თოთხმეტ-თოთხმეტი თვის წინათ დავასრულე და მაინც ვერ ვისვენებ — შემოქმედება თავისთავად გრძელდება. იგი თანდათან ნელდება, მაგრამ ჩერ არ გათავებულია...“

მამა გულდასმით და მთელი გულისხმობით აკვირდებოდა, რაც კი მის ირგვლივ ხდებოდა. მას, როგორც მწერალს, ყველაფერი აინტერესებდა. ყოველი წვრილმანიც კი უფრადღებას იპყრობდა და მწუჭრავლივით ეწაფებოდა ახალ ამბავს, სანახაობას, გაგონილ სიტყვას ან რომელიმე გამოთქმას. თუ რამ მიიწიდავდა, ისე ადვილად ვეღარ მოცილებდებოდა, მშვიდად გვერდს ვერ აუვლიდა. მის მჭრელსა და მასვილ თვალს,

მის უურთასმენას, არაფერი გამოკარგებოდა. შთაბეჭდილებები და ფიქრები რომ არ დაჰკარგოდა, წესად ჰქონდა შემოდებული უბის წიგნაკის ტარება. წიგნაკი იმითომ სჭირდებოდა, სიარულის დროს რომ რაიმე აზრი მოუვიდოდა, მაშინვე ჩაენიშნა. დავიწყებისათვის არ მიეცა. სულ ერთი იყო, ეს აზრი თავისი იქნებოდა, თუ სხვის მიერ გამოთქმული, მაშინათვე წიგნაკში შეიტანდა. მიუხედავად იმისა, რომ შესანიშნავი მესხიერება ჰქონდა და ერთხელ ურთმორკრული ამბავი, წაკითხული ან გაგონილი, მის გონებაში უკვე საშუალოდ რჩებოდა. მაინც თავის მესხიერებას არ ენდობოდა და უმალ წიგნაკს დასწვდებოდა ხელში.

წესად ჰქონდა შემოდებული, ყოველდღიურად წიგნაკში ჩაენიშნა საჭირო სიტყვა, სახე გამოთქმა, სხვადასხვა წერტილში ამბები, ურთმორკრული და საკუთარი თვალთ ნანახი. ამას ყველაფერს გონებაში გადაამუშავებდა, გატხრილავდა და მოკლედ ჩაინიშნავდა. ან თუ ბავშვობის იმდროინდელი ამბები გაასვენებოდა, წარსულთან რაზე მოავგონებოდა, იმასაც ჩაინიშნავდა და მიაწერდა „მოგონება“. ამ აზრებს ძალზე უფრთხილდებოდა და არასოდეს დაჰკარგავდა, დავიწყებას არ გაატანდა. სადაც უნდა ყოფილიყო, ამ ჩვეულებას არ ღალატობდა. სიარულის დროს ერთი წამით შეჩერდებოდა, პიკაის შიდა ქოიდან წიგნაკს ამოიღებდა, ფაქარსაც მოიმაჩვენებდა, რაც საჭირო იყო ჩაინიშნავდა, და ისევ გზას გაუდგებოდა.

1924 წელს მამას თავის უბის წიგნაკში ჩაუწერია: „ღმერთს და სატანას ჩემი გულწრფელი ვით ბრძოლის ვეღად. ნეტა გაათავებენ ოდნემ თავიანთ საშინელ კიდილს!“ ნეტა ერთმა სძლიოს მეორეს. მე მოვიხვეწე. მაგრამ მგონი ეს ბღლარქონი და გაშმაგებული ჩხუბი მაშინაც არ გათავდება, როცა სული ამოშვდება. ჭერ-ჭერობით კი იბრძვიან დიდი საღამომდე და საღამომად დილაამდე. ძილშიც კი აღარ მასვენებენ“. ამ სიტყვებით გამოხატა მამამ თავისი სულიერი მდგომარეობა. ცხადად იგრძნობა, რომ ის, არც დღე და არც ღამე დამშვიდებული და მოსვენებული არ იყო. ათასი საფიქრალი, ათასი სასწრაფო ჰქონდა.

კიდევ ერთი ჩანაწერი გვინდა მოვიყვანოთ მისი უბის წიგნაკიდან, რომელიც ნათლად გამოხატავს, თუ რაოდენ აფიქრებდა მას ჩვენი ხალხის ბედ-ილაღი და მისი სატყუარო: „საქართველოში რომ სიტყვა მოდის, მე, ქალაქელი ქართველი, ქართველი გლეხის წარაღსა და უბედურების ვატორი — სწორედ ისე, როგორც სიტარის ქართველი გლეხი. ბოლო ქალაქელი უცხოელი — შეიძლება ხარბადეს კიდევაც ბუნების სიდიადით და რისხვით. ისინი მშვენიერების გარდა, ამ მოვლენაში ვერაფერს მხედვენ, მე კი მხოლოდ ქართველი გლეხის ცრემლს

ვხედავ, აღტაცება უცხოში და ჩემი ცრემლი — აი გარდუვალი უფსკრული“.

კიდევ ერთი მაგალითი იმისა, თუ რაზე ფიქრობდა, რა აღარდებდა მამას. 1926 წელს უნაწილ სიტეტში შესასვლელი გამოცდები ჩატარდა და მთხოვნელთა უმრავლესობა ვერ მოხვდა სასწავლებელში, მის ფარგლებს გარეთ დარჩა. მამამ ეს ამბავიც გულის სიღრმეში განიცადა. შეწუხდა რომ ბევრმა სწავლას მოწყურებულმა და ნიჭიერმა ახალგაზრდამ გამოცდების ჩაბარება ვერ მოახერხა, როცა თურნალმა „ტარტაროზმა“ თავის ფურცლებზე ამ ფაქტთან დაკავშირებით კარიკატურა გამოაქვეყნა, მამა აღშფოთებული დარჩა და თქვა, რომ თურნალის ფურცლებზე გათელეს ახალგაზრდების გრძნობები და მათი ცრემლი და წუთილი საქაროდ გამასხარავესო. უბის წიგნაკში კი ამის თაობაზე ჩაწერა: „წელითუ, 1926 წ. 3000 მთხოვნელიდან უნივერსიტეტში მიიღეს 400. დანარჩენი უსწავლელი დარჩა. ამის გამო თურ. „ტარტაროზში“ კარიკატურა დახატული: უნივერსიტეტისაკენ იმდელი მიდიან, უკან კი ტირილით ბრუნდებიან. მასხარად არის აგდებული 2500 ჭაბუკის ცრემლი. ასეთი ამბავი ზდება ჩვენ ქვეყანაში“.

ასე რომ ყოველთვის ნახვდით მამას წიგნაკითა და ფაქტით ხელში. ეს ამბავი ყველამ კარგად იცოდა. ჭურში გამოვლილებს ხშირად უდევნებოდა მისთვის ცრემლი, როცა ის წიგნაკში იწერდა რამეს. ჩვენც გავგიფიქრია ამ დროს: უთუოდ ვიღაც მოხვდა კალმის წვერზე, ალბათ ტიპად გამოიყენებს. და მართლაც, უბის წიგნაკებში ასეთ ჩანაწერებსაც შეხვდებით: „ტბები“, „სახეები“, „თემა“, „ჩაერთოს შადურს“, „საყულო“, „არხენა“, და სხვა. ორიოდ სიტყვით არის ჩაწერილი აგრეთვე პატარ-პატარა სიუჟეტები. ამრიგად, ყოველდღიური ამბები ერთად იყრიდა თავს და შემდეგ, საჭიროდღა გვარად, თავის ადგილს რომელიმე ნაწარმოებში პოულობდა. ყველაფერი მარგალიტებოვით იყრიებოდა და ინახებოდა. წიგნაკები ინოვრებოდა და ერთი მეორესა ცვლიდა. პირველ გვერდზე კი წელი და ავტოგრაფი იყო აღნიშნული.

წიგნაკების თაობაზე მამა წერდა: „წესად დავიდე და დღემდე ვასრულებ: თითქმის ყოველდღე რაღაც უნდა ჩაიწერო — სიტყვა, სახე, თქმა, ამბავი, — წერტილმანც და მსხვილმანც. ზოგი ურთმორკრული, ზოგი თვალმოკრული და ზოგიც მოგონილი. ეს მასალა — გავონილი და მოგონილი — შემოქმედების ლაბორატორიაში ინარჩუნება, მუშავდება და ბოლოს ისეთი რამე გამოდის, რასაც ზოგჯერ თვითონ ავტორიც ძლივს იცნობს ხოლმე“.

ქათმეზან ჯაბახიშვილი

მიხილეთ ჯაბახიშვილის ცნობრება და მოღვაწიობა

არსებობს კიდევ მამას საქმოდ ცნობილი ფოტოსურათი, სადაც ის თავდახრილი, თავის უბის წიგნაკში რაღაცას იწმინდავს,

თუ რაიმე შემთხვევის გამო უბის წიგნაკი შინ დარჩებოდა და ან ჭიბიდან წიგნაკის ამოღება დაუწარებოდა, მის მაგივრობას პაპიროსის კოლოფი უწევდა. სახურავის შიდა მხარე ჩანაწერებითა და შენიშვნებით იყო აჭრელებული. ნაჩქარევად არახოდეს არაფერს ჩაწერდა. დინჯად, ლამაზი ხელით იყო ყოველი სიტყვა დაწერილი. შინ რომ დაბრუნდებოდა, კოლოფზე ჩანაწერს უბის წიგნაკში გადაიტანდა. კოლოფს ხას ჯდაუსვამდა და იტყუოდა: გადაადგმეთ როგორ მიყვარდა ამ კოლოფების კიბევა! გადავიკითხავდი და, მიუტეიდავად იმისა, რომ მამასთვის საჭირო აღრ იყო, გადასაგდებად მაინც მენადნებოდა. მათი შეგრძნება კი იმ დროს აწრად არავის მოსვლიდა. ამიტომ, მისივე ნებართვით იყრებოდა ზოლმე.

სათუთად ვფურცლავთ უბის წიგნაკს და ვკითხულობთ: — „მწერალმა ერთი ხელი წარსულს გაწყოვდა, მეორე მეოხადს ჩასჭიდევ. არც ერთი არ გაუშვა, თორემ დაიღუპებოდა“. „საკვირველია! არავის არ უყვარს ჩემზე მეტად ფაქტი, მაგრამ მოთხრობაში ამ სიტყვას მაინც ვერ ვმარბო“. „სამყაროში არაფერია უღელმეოხები ჩვენი ქვეყნისა, ჩვენი ქვეყანაში — აღამიანისა და აღამიანში — სულისა“. „რომ მკითხონ სიკვდილით დასჯა თუ სამშობლოდან განდევნა — ისევ პირველი მიარჩევია...“ „წარსული, აწმყო და მომავალი — აი საქართველო“. „ზედით ყველას თვითონ მასვე მტკიცების: მტკიცების ბმალზე მკიდია, მწერალს კალმის წვერზე უზის. მუშას გრდემლზე უდევს, გლეხს მკლავზე მკიდია და მომღერალს ყელში უზის. თუ იგი ვერ იპოვე, სხვას ნუ აბრალე. ბედოვლიათ ზარ და ვერ გამოიყვანა“. „შენახვა განსაღი ტრადიციებისა“. „შეგრძნობა და შეგრძნება ახალი ეპოქის სულისა და მისი მხატვრული ასახვა: ახალი აღამიანი, ახალი სტილი, ხერხები, კომპოზიცია, რითში, მანგი, თემა, თვლი, ლექსიკონი“, „უკეთესია შენი ერისთვის იცხოვრო, ვიდრე საკუთარი ბედნიერებისთვის“. „კულტი აღამიანისა და აღამიანობისა“. „ყოველი შეგნებული მოქალაქე მოვლიდა თავის ენა კულტად გადააქციოს და მისი ცოდნა-შესწავლა უპირველეს ვალად გაიხადოს“. „და დღეს, ამ დარბაზში, მეღმადღებოდა, მერქვენებოდა, ვგრძნობდი, თითქმის მე და ჩემი ზალხი — ქართველი ზალხი და მთელი საქართველო — ერთმანეთს ვერუტობოდით და ვკოცნიდით, ვგვრძნობდი სიცილს, ვითომ ორივენი ერთმანეთში ჩავეხებით და გავცხხენით, შევდუღდით: მე — ჩემს ზალხში, ზოლო ქართველი — ჩემს გულში და სულში“.

დაკვირვებას ის დიდ როლს ანიჭებდა. როგორც კარგ თვისებას აღამიანში და მწერლისათვის კი აუცილებელს. ზშირად უთქვამს და და-

უწერია კიდევ, რომ მწერალს აუცილებლად უნდა ჰქონდეს დაკვირვების უნარი. უამისოდ შეუძლებელია წერა. მწერალი ღრმად უნდა ჩაუყვირდეს ცხოვრებას, გაეცნოს ყოველ წარმართს, დღენადაც მის შუაგულში ტრიალებდეს გული შეტკიოდეს მის ავ-არგზე და ცხოვრების შუაგულიდან უნდა ამოკრფოს თავისი ნაწარმოებებისათვის საჭირო ტიპები. მწერალი არ უნდა იყოს კარჩაკეტილი. თემა კი ყველგან უამრავია, თემებს ზომ თვითონ ცხოვრება გვაძლევს, მხოლოდ საჭიროა მჭერელი და გამოცდილი თვლი, ალღო და ოსტატის ხელი. ზშირად ვინმესთან საუბრის დროს მოსაუბრეს შეაჩერებდა და აღტაცებით იტყუოდა: „აი შესანიშნავი თემა მოთხრობისთვის. სიუჟეტი მზად არის, საქმე დაწერა!“ ამოიღებდა უბის წიგნაკს და საჭირო მასალას ჩაიწმინდავდა.

ქუჩაში სიარულის დროს ზშირად შეჩერდებოდა და მალაზიის აბრეშუმე მივიდითობდა: „ნახეთ, როგორ დაუმეზინებიათ წარწერა, რაღომ არავით არ აქცევს ყვრადღებას ამ ამბავს!“ უბის წიგნაკს ამოიღებდა, ჩაიწმინდავდა და ამის შესახებ საჯაროდ იტყუოდა ზოლმე. დემნა შენგელაია იკონებს: „ჩვენ მაშინ ყოველი მწერლის ხესტი მხარე ვიცოდით. მაგალითად, მიზეთელ ჯავახიშვილს ქართულ ენაზე სიტყვას გაწერას იმნარად ჩამოვუგდებდით, რომ მერე მოჩრია... მოიბართებოდა და ლაპარაკობდა, გატაცებით, გაუთავებლად“.

განსაკუთრებულ ყურადღებას მაინც ენას უთმობდა. ამ საკითხს მტკიცებულად განიცდიდა. ქართული ენის სიწმინდე მისთვის პირველხარისხოვანი და ძალზე მნიშვნელოვანი რამ იყო. იგი ყოველდღიურად თვალყურს ადევნებდა მის განვითარებას და ენის დამახინჯებას არავის აპატიებდა, არც შინაურსა და არც გარეშეს. სადაც კი დამახინჯებულ ქართულს უფრს მოჰყავდა, მის წინააღმდეგ გამაფრებით ილაშქრებდა. ყოველთვის თითის ქნევით მკიცხავდა და არაგებდა, თუკი ვინმეს ხელთ მოიგდებდა. ჩვენს ნაცნობებს შიში ჰქონდათ, მამას რომ ესაუბრებოდნენ, რამე არ შეცდენოდათ. თავს ძალას ატანდნენ, რომ წმინდა ქართულით ესაუბრათ. მისი საყვედური და შენიშვნა არ დაემსაუბრებინათ.

ერთხელ, შინ, საშინლად აღელვებული და გაქავებული მოვიდა და თქვა: „რა უზადრუკები არიან, არაფერი გაეცნებათ რა და ამით საქმეს აფუჭებენ. ნახე, რა გაუკეთებიათ, მამა დავითის ქუჩა, დავილოვის ქუჩად გადაუკეთებიათ. იმდენი არ ესმით, რომ ეს ენისა და ჩვენი კულტურის დამახინჯებაა. მე ამას ახე არ დავტოვებ“. თქვა და გააკეთა კიდევ. მეორე დღესვე ამის შესახებ საუბარი ჰქონდა იმ პირებთან, ვისაც ეს საქმე ეტებოდა.

რაც შეეძლება ქართულ ენაში უფრო სიტყვების სხატებას, ამის თაობაზე მამას რამდენიმე ჩანაწერი აქვს გაკეთებული: „ჩვენ ზალხისთვის

ვწერთ და მის სახელს უვლელ ნაბიჯზე ვფიცულობთ, მაგრამ ამ ფიცს ძალიან ზოგად ვღალატობთ და ნამდვილ ხალხურ სიტუაციას და ფორმის მაგივრად ნაძალადევ სიტუაციას ვიგონებთ ან უცხოეთიდან შემოგვავსებს". „მე არ მესმის, რად უნდა მოვცე უპირატესობა უცხოეს, ვინმე არსებულს. თუნდაც ოდნავ მოძველებულს.“ რუსები უცხო სიტუაციებს ხდებოდა, ჩვენც ამ გზას უნდა დავადგოთ“.

ყველას მოუწოდებდა სუფთა ქართული სიკეთედ და გამართული ენით ესაუბრა, როგორც თვითონ იტყოდა ხოლმე, არ წარეყვანო, არ დაეგვიანებინათ ის ენა, რომელიც წმინდათა-წმინდა რამ იყო. მეც, ბავშვობიდანვე ენისადმი სიყვარულსა და პატივისცემას მიენერგავდა. მოვალედ მხდოდა თვალსური შედეგებიან ჩემს საუბრისათვის, რომ შეცდომა არ დამეშვა. მთელი გულისყური სუფთა ქართული გამოთქმისათვის მიმიქცია. ოჯახშიც ყველას საუბარს ურადლებას აქცევდა და უკვეთთვის ჰკიცხავდა, ტუქსავდა, თუ ვინმე სწორად არ გამოთქვამდა აზრს ან წინადადებას დაამხიანებდა. განსაკუთრებით აღელვებდა ერთი ამბავი, როდესაც მოსაუბრე, წინადადებას ნაწილს ქართულად იტყოდა, რუსულად კი დაამთავრებდა. მის ყურს ეს აღრევა სასტიკად ეგოთირებოდა. ამითანა დროს იტყოდა ხოლმე მოსაუბრეს: „გეთაყვა, ან ერთ ენაზე ისაუბრე. ან მეორეზე. ენის ასეთი არევა უკვლად დაუშვებელია. საპარტყვიანა. ისე იგი, თქვენ არ გყოფნით ქართული სიტყვების მარაგი, რომ სხვა ენას მიმართოთ და თქვენთვის საჭირო სიტყვებს იქ იძებო, იქიდან სესხულობთ. მე სიამოვნებით მოგისმენთ თუ თქვენ რუსულად უფრო გებერხებათ საუბარს, მაგრამ რუსულ-ქართულს მე ვერ მოვისმენ“. ასე გამოცხადდა ხოლმე ენის ამრევ მოსაუბრეს და აღელვება სახეზეც შეიტუბოდა: გაფითრდებოდა და მაშინვე იქაურობას გამოადგებოდა.

მე კი მეტყოდა ხოლმე: „შენი აზრი უნდა გამოთქვა რაც შეიძლება მოკლედ, ყველასათვის გასაგებად და მარტივად. თავს ძალა დაატანე და საუბრის დროს იფიქრე, რა უნდა თქვა და როგორ უნდა თქვა. დალაგე შენი აზრი, ჩამოაყალიბე და ისე გამოთქმა, რომ ყურს არ ეჩოთოს, არ დაიფიქროს, აი, რა უმეტესი რამ ვარო. დაუფიქრებლად რაც პირზე მოგადგება, არასოდეს არ უნდა წამოისროლო, თორემ ინანებ, შენი სუფთა და დალაგებული ქართულით კი მოსაუბრეს დაატყობ და დაატყვებო კიდევ“.

ენის საკითხებთან დაკავშირებით მამა წერდა: „ჩემს უბის წიგნაკებში იმდენი ნიშნები დაგროვდა მახინჯი ქართულითა, რომ მოწადილი ტომი გამოვა. იგი თან მაიცინებს და თანაც მაღონებს. ზოგჯერ უიმედობა მომერევა და მგონია თითქოს დაკრუნხულ ქართულს ადარაფერი ეშველება. მაგრამ ვცდები, უეჭველად ვცდე“.

ბი. უკანასკნელ დროს ქართულ ენას მომტყა-
ნება დაეტყო და მწერლობა შოკო-
თითქმის უკველდღე ისმის საუბარი ენის შესახებ და
სიტუაცია სიტუაცია. ეს საუბარი უნდა
შეწყდეს, ძიება არ უნდა შენეილდეს, თორემ
ენა გაიყენება და მისი გაცოცხლება ძნელია
იქნება. ერთმანეთის დანდობას და ზედმეტ
თავაზუნას ვებრის მეტი არა მოაქვს. არც
მე ვინდობ და ნურც მე დამინდობენ“. და მარ-
თლაც, არავის არ ინდობდა, თუ უვიციობას ან
ენის აღრევას შენიშნავდა.

მამას ბრძოლა უბედობად ქართული ენის სი-
წმინდისათვის როგორც ვართ, ასევე შინ. სა-
ქმე ის არის, რომ სტუმრები, რომლებიც ჩვენ-
თან ოჯახში დადიოდნენ, თვალყურს არ აღევნე-
ბდნენ თავიანთ საუბარს და ერთ სიტყვას რომ
ქართულად იტყოდნენ, ორს რუსულს გაორჯედ-
ნენ ხოლმე. ეს ქალთა საზოგადოებას უფრო
ეხებოდა. ეს ამბავი აღელვებდა მამას, ამიტომ
გადაწყვიტა ბრძოლა გამოცხადებინა ოჯახში
მოსული სტუმრისათვის და აეძულებინა, გამარ-
თული ენით ესაუბრა.

ერთ დღეს, მამამ სქელი ქაღალდი და ლურ-
ჯი ფანქარი მომზოგა. ერთი ფურცელი სახატა-
კი ქაღალდი ავიღე, ლურჯი ფანქარით მოვხაზე
და გავუტანე. მიანტირებდა, რად დასჭირდა
ყველაფერი ეს. უთუოდ რაღაც ჰქონდა ჩაფიქ-
რებულში. მის ოთახში გავჩერდი და ვუუარებდი,
რას იზამდა. მან ქაღალდი გამოშარტა, ხელში
ფანქარი მოიბარჩვა და ღამეში ხელთ, მსხვი-
ლი ასოებით ქაღალდზე შემდეგი წარწერა გაა-
კეთა: „ქართული ვიციო“. შემდეგ, ჩვენ სახა-
დილო ოთახში გავედი. მამამ ეს ქაღალდი სა-
ხადილოში კედელზე გააკრა. ვინმე რომ შემო-
ვიდოდა, უმაღ თვალში ეცემოდა ეს წარწერა.
აქრავდა ქაღალდს და თან ეციებოდა. შემდეგ
მომიბრუნდა და მითხრა: „აბა, ეხლაც აუროს
ვინმემ ენა. ვეღარ გაზედავს. ეს წარწერა შეა-
რცხვენს და შეახსენებს, რომ ქართულად უნდა
ისაუბროს. ისიც თავს ძალას დაატანს და გამარ-
თული ენით ალაპარაკებდა. მეტი რა გზა ექნე-
ბა“. ეს საოცარი გამოგონება იყო მამისა. მე
მეცინებოდა, თან მოუთმენლად ველოდი, რა შე-
დეგს გამოიღებდა ეს ცდა. დედას მეგობრები
ისე სასტიკად ურევდნენ ერთმანეთში რუსულ-
ქართულს, რომ მამა იძულებული გახდა, ამ
ხერხისათვის მიემართა.

ამ წარწერამ დიდი შთაბეჭდილება მოახდი-
ნა ყველაზე და გარკვეულ შედეგაც მიაღწია.
მამას ამ ნაბიჯს ყველა დიდი სერიოზულობით
შეხვდა. ჩვენი ოჯახის სტუმრებმა ძალაუნებო-
რად თავი აიღავეს. ისინი თავს ძალას ატან-
დნენ, მამას საყვედური არ დაემსაუბრებინათ.

ქეთევან ჯაფარიშვილი

მიხილი ჯაფარიშვილის ცნობრება
და მოღვაწეობა

ვინც რომ უფურადღებოდ მოიქცეოდა და უფიქრებლად ატეოდა რამეს, მამა მაშინვე უბრძოლველად ასწევდა და თითოეულ განცხადებაზე მიუთითებდა. მოსაუბრე შეერთებულა და უმაღლესი შედეგისას ასწავრებდა. ასე რომ — თავისა გამოგონების შედეგით მამა კმაყოფილი დარჩა. მამას მეგობარი მწერლები ამ წარწერის ირგვლივ ბევრს ოსტენტაბუნდოვნად ხოლმე, მაგრამ კარგად იცოდნენ, რომ ეს საკითხი მისთვის მეტად მტკივნეული და სისხლბოროტული რამ იყო, ამიტომ უგებდნენ მას. ეს განცხადება, ჩვენს ოჯახში კარგა ხანს ეკიდა. დრო რომ გავიდა, მამამ თავისი ხელით ჩამოხსნა და გადაადგო. როგორც ჩანს, მან თავისი დანიშნულება გაამართლა.

ეს ებიწოდი განცხადებასთან დაკავშირებით, მამამ შემდეგ „პატარა დედაკაცში“ გამოიყენა. მოთხოვნაში გაქვრით აღნიშნა საკუთარ ოჯახში მომხდარი ფაქტი.

მამას არც ის ამბავი სიამოვნებდა, რომ მისი მეგობარი მწერალი შეიღვა სისლანი რუსულად წერდა და მისი ნაწარმოებები შემდეგ ქართულად ითარგმნებოდა. ის გულისტკივლით სწერდა ამის შესახებ. ავტორს: „მეითხებო, ღირს თუ არა მისი გადმოქართულება? (დაპირაქა მოთხოვნა „Конь и Кетевана“-ზე). რა თქმა უნდა! თუ ხელნაწერი გაქვთ (მანქანაზე დაბეჭდილი) გამომიგზავნეთ. ან „მნათობი“ დავაბეჭდვინებ, ან მიწიშვალს გამოვაცემინებ. თუ არა გაქვთ, მოვიტაცო. ოღონდ მწერია, რომ ქართველის ნაწერი და ქართული მიწა ქართულად უნდა გადმოითარგმნოს, მაგრამ ამაზე მრავალი მითქვამს თქვენთვის და აღარ გავიშორებ. მწერლობაშიც ხარკს ვიხდით და თქვენი თავი უგავაკად გავიშვებთ (მარტო თქვენი თავი?) — მორჩა და გათავდა“.

რაც უნდა დატვირთული ყოფილიყო თავისი საქმეებით, კითხვისათვის დროს მაინც მონახავდა ხოლმე. ბერს კითხულობდა. ჩვენ ლიტერატურას თვალუფრის ადევნებდა. უცხოურსაც წაუკითხავს არა ტოვებდა. შინ თუ არ მუშაობდა, მხატვრულ ლიტერატურას კითხულობდა. კითხვის დროს ჩვეულებად ჰქონდა, წიგნს ხელში დაიჭირდა და თვალდებთან ახლოს მიიტანდა. სავარძელში ჩამჭადრი, საწერ მაგიდასთან იჯდა, ზურგი სინათლისკენ მიმართული, რომ ლამაზის შუკი პირდაპირ წიგნს დასცემოდა და ხელთ თუ საინტერესო წიგნი ექირა, სააორობით ამ მდგომარეობაში მჭიდროდ, გატაცებით კითხულობდა. რომ დაიღლებოდა, სათვალეს მოიხსნიდა, მაგიდაზე დადებდა, წიგნს ოვალებთან უფრო ახლოს მიიტანდა და ოდნავ მოჭრებული ცალი თვალით კითხვას განაგრძობდა.

წიგნს, რომელსაც მამა კითხულობდა, არასოდეს ნახავდით სავარძელზე მიგდებულს ან მივიწყებულს. ფურცელსაც კი არ გადაკიცვავდა ხოლმე. ასეთი ჩვევა ბავშვობიდანვე დაჰყვა.

განურჩევლად ყველა წიგნს არ კითხულობდა. ყველაფრის კითხვა წესად არ ჰქონდა. თავდაპირველად წიგნს თვალს გადაავლებდა და, თუ უნდა, რაღაცას მიიპყრობდა, მაშინ შეუდგებოდა კითხვას. მას წინასწარ უნდა სცოდნოდა, ღირდა თუ არა ამა თუ იმ წიგნზე დროს დაკარგვა. მდარე გამოცნებით დაწერილი წიგნის კითხვა დროს დაკარგვად მიიჩნეოდა. რამდენადაც დაუყვარა წიგნი ისე რომ ბოლომდე არც კი ჩაუყარა თხავს და უსიამოვნო სახის გამომეტყულებით უთქვამს: „როგორ გამიფუტა ხანაით ამ წიგნმა. დროც დამაქარვინა ტუფილუბალოდ. ცუდი წიგნი გონებას მიჩლინებს! მირჩენია ხელმეორედ გადავკითხო რომელიმე საინტერესო ნაწარმოებზე, ის უფრო მეტ სარგებლობას მომიტანს, ვინც ამისთანა უინტერესო წიგნზე უამრავი დრო დავკარგო“. დრო კი მისთვის მეტად ძვირფასი რამ იყო. დრო ძვირად უღირდა და ამიტომ ყოველ წუთს სარგებლობის მოტანის მიზნით ავსებდა, უქმად არასოდეს ხარჯავდა. დროის ფასი კარგად იცოდა და ყველას მაგვითითებდა, რომ წუთები უქმად არ დაგვხარჯა. არ დაგვკარგა ის ძვირფასი რამ, რასაც უკან ვეღარ დავიბრუნებდით. ხშირად სინანულის გრძნობით იტყუადა ხოლმე: „ახლაგაზრობამ დროის ფასი არ იცის და თუ არ ისწავლა მისი დაფასება, ვერასდროს ვერაფერს ვერ შექმნის“.

კითხვის დროს ჩვეულებად ჰქონდა, წიგნის გვერდებზე თავისი შენიშვნების გაკეთება. ის წიგნი, რომელიც წაკითხული ჰქონდა, აკრედიტებული იყო ხან ფაქტით, ხან კი მეტონით. იქვე მიაწერდა ხოლმე თავის აზრს. ეთანხმებოდა თუ არა ავტორს ამა თუ იმ საკითხში, ზოგჯერ ედავებოდა კიდევ. მრავალი ქება და აღფრთოვანებული წარწერები გაუკეთებია წიგნებზე და უარყოფითი აზრის მრავალად მიუწერია. ზოგჯერ შეფასების ბალების მიხედვით აკეთებდა. მოთხოვნებსა და ლექსებს სხვადასხვა ბალს უსვამდა. ყოველთვის სამართლიანი იყო შეფასებაში. თითქმის ყველა წიგნი, რომელსაც მამას ხელში გაუვლია, მისი შენიშვნებით არის აკრედიტებული. რამდენადაც აღტაცებაში მოსულა საინტერესო თხრობის მხარით, ნიჭიერად დაწერილი ნაწარმოებით. ამისთანა დროს, გაბრწყინებული სახით უთქვამს ჩემთვის: „გარჩევ ეს წიგნი წაკითხო, უურადღების ღირსია, კარგი ნაწარმოებია“, მაგრამ ზოგჯერ ასეთ წარწერასაც ნახავდით: „უვარგისია, გადასაგდებია, მდარე ნაწერია“, და სხვ.

მამას ეს თვისება საყოველთაოდ იყო ცნობილი და ამიტომ ავტორებს აინტერესებდათ გაეცნოთ, თუ რა შენიშვნა გააკეთა მწერალმა მათ წიგნზე. ერთხელ, მასხოვს, ამის გამო უფერულად დგომარეობაში აღმოვაჩინე. ერთმა ახალგაზრდა მწერალმა, რომელიც ჩვენს ოჯახში იყო, მამას არ უფინისს მოთხოვა მიჩვენებინა მისთვის

„მნათობის“ ის ცალი, სადაც მისი წერილი იყო დაბეჭდილი. აინტერესებდა, წაიკითხა თუ არა მამამ წერილი და რა მიაწერა. მე ვუყუანობდი და არ მინდოდა მერჩვენებინა, რადგან იმედი არა მქონდა, რომ კარგი რამ იქნებოდა დაწერილი, თვითონ ეს წერილი წაკითხული არა მქონდა და არც ის ვიცოდი, მამამ წაიკითხა თუ არა. თურმე მას ეს ნაშრომი წაუკითხავს და თავისი აზრიც გამოუთქვამს. ნაშრომს კარგი შეთავაზებებიც არ დაუტოვებია მასზე. მე გავებუშვებ წერილის ავტორს და ვკითხვ, ცუდი რამ რომ იყოს დაწერილი, ხომ გეწყინება-მეთქი. ის კი დაჟინებით მთხოვდა მეჩვენებინა და მაირღებოდა, რაც უნდა მკაცრი იყოს შეფასება, ნაწყენი არ დაფრჩხილო, მე გადავშალე „მნათობი“ და ორივენი სახტად დავრჩით: მამას მთელ გვერდზე ხაზი ჩამოესვა და მხოლოდ ერთი სიტყვა მიეწერა: „Ду-рак“. წერილის ავტორი გაწითლდა და საწინააღმდეგოდა შეტყუა. ამას არ მოელოდა. მეც დავიბენი და უხერხულ მდგომარეობაში აღმოვჩნდი. ვუსაუვედურე, ხომ გითხარით, არ არის საჭირო ნახვა-მეთქი. პირველმა წუთებში რომ

გაიარა, ახალგაზრდა ავტორი მაინც კმაყოფილი დარჩა, რომ გაიგო მამას აზრი თავისი წერილის შესახებ.

მამა ალტაცებაში მოდიოდა და დიდ სიხარულს განიცდიდა მაშინ, როცა კარტულის წერილები კარგ ნაწარმოებს დაწერდნენ. ლექსი იქნებოდა ეს თუ მოთხრობა, სულ ერთი იყო, ოღონდ ნიჭიერად უფილიყო დაწერილი. მახსოვს, ერთხელ, მისი ყურადღება გაზეთში დაბეჭდილმა რომელიღაც რაიონიდან გამოგზავნილმა ერთმა ლექსმა მიიპყრო, თუ არ ვცდები, ეს ლექსი მეტყვარის დაწერილი უნდა ყოფილიყო. მამას ისე მოეწონა ლექსი, რომ გაზეთიდან ამოკრა და ჯიბით დაატარებდა. თავის მეგობარ პოეტებს უკითხავდა და სიამაყის გრძნობით ეუბნებოდა: „აბა, შეეჯიბრეთ და ამაზე უკეთესი ლექსი დაწერეთ“. უხაროდა ახალგაზრდა, ნიჭიერი მწერლის გამოჩენა. ასეთ დროს წააწერდა ხოლმე: „იმედი მაქვს“, „გამაძრთლებს უთუოდ ჩემს იმედს“, „ვხედავ მომავალ მწერალს“ და სხვა.

ბაბრძელები იმნება

იოჰან ვოლფგანგ გოეთე

პროლოგი ზაცაში

უფალი, ძალნი ციურნი, შემდეგ მეფისტოფელი. გამოღის
სამი მთავარანგელოზი.

რ ა ფ ა ე ლ ი:

მოძმე სფეროებს ეხმაურება, —
 ჟღერს ძველი ჟღერით მზე მადლიანი;
 ოდითგან დათქმულ გზის გასრულებას
 ქვეყანას ამცნობს გრგვინვა-გრიალით.
 მისი ხილვით ვართ მხნეც და მედგარიც,
 ვის ძალუძს, ჩასწვდეს მის არსს ჭეშმარიტს!
 მიუწვდომელი ზე ქმნილებანი
 გვხიბლავენ შექმნის პირველ დღესავით.

გ ა ბ რ ი ე ლ ი:

და დედამიწაც თავანყვეტილი
 ბრუნავს და მიჰქრის გრუხუნ-გუგუნით;
 ელავს სამოთხე-ჯოჯოხეთივით
 დღე — ნათელი და ღამე — უკუნი;
 ზღვა კლდეს ასკდება ელეთ-მელეთით,
 ხევებს ტალღები ლოკავს გნიასით;
 ერთად ჩართულა ზღვაც და ხმელეთიც
 სფეროთა მუდმივ რბოლა-ტრიალში.

მ ი ქ ე ლ ი:

და გრიგალები, და გრიგალები,
 ზღვით თუ ხმელეთით, რაც კი არსებობს, —
 ერთად ამტყდარან და მძვინვარებით
 ჯაჭვად შეკრულან ქვეყნის გარშემო.
 იელვა — ნიშნად წვის და დანგრევის,

დგას მეხთატება გაუგონარი;
ღმრთო, გვითნე და მოგვაგვი
დღეთა მაგ შენთა მშვიდი ქროლანი.

ს ა მ ი ე ე :

შენით ვივსებით ძალით ნეტარით,
ვის ძალუძს, ჩასწდეს შენს არსს ჭეშმარიტს;
ყოველი შენი ზე ქმნილებანი
გვხიბლავენ შექმნის პირველ დღესავით.

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი :

რადგან უფალო გაისარჯე და მოინებე
გამოგვეცხადო, განიკითხო ქვეყნის საქმენი —
მაინცდამაინც, ვიცი, თვალში არ გეჩხირები,
და მეც გავბედე, გეახლო და გითხრა სათქმელი.
მაღალფარდოვან სიტყვებისა არა ვიცი რა,
გინდაც დამძრახონ, ჩემებურად ვიტყვი უბრალოდ;
პათოსი ჩემი არ გეყოფა თანაც სიცილადა,
გადაჩვეული რომ არ იყო სიცილს უფალო!
არც სამყაროსი ვიცი რამე, არც მზის, რას იზამ...
მე მხოლოდ ვხედავ მარადიულ ტანჯვას კაცისას.
ეს დედამიწის უცნაური პატარა ღმერთი
რაც კი გაჩენის დღიდან იყო, ის არის დღემდის.
ცოტათი მაინც აცდენდი დარდთა და ტკივილთ,
რომ არ მიგეცა მისთვის ღველფი ციური სხივის.
ის გონს უწოდებს ამ ნაბოძვარს და ეს გონია, —
რომ მხეცობაში მასთან მხეცივ მონაგონია.
თუ არ განყრები, ვიტყვი, რალა დასამალია —
მე ის მაგონებს გრძელკანჭება მინდვრის კალიას, —
ბალახებში რომ სკუპი-სკუპით და ფრენა-ფრენით
სულ ერთთავად რომ გაბმულ ჰანგზე მღერის და მღერის.
ვინ მამაძალდი, ბალახში რომ იჯდეს თავისთვის
და ცხვირს არ ჰყოფდეს წუმპეებში ნაირ-ნაირში!

უ ფ ა ლ ი :

სხვას ზომ არაფერს მეტყოდი რასმე?
სულ რომ ვილაცას ლანძღავ და ასმენ,
არა არის რა მინაზე კარგი?

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი :

არა უფალო, გარდა ტანჯვის, წვისა და დაგვის!
კაცს სატანჯველი ისე ტანჯავს დაუსრულებლად,
რომ ზოგჯერ მეც არ შემოძლია ამის ყურება..

უ ფ ა ლ ი :

ფაუსტს თუ იცნობ?

მეფისტოფელი:

დოქტორს?

უფალი:

რაო?! მსახურს უფლისას!

მეფისტოფელი:

დიახაც! მაგრამ სამსახურს კი გინწევს უღირსად! —
მიწიერ საზრდოს არ სჯერდება, — ცას დაუმიზნა!
ბოროტისავენ მიისწრაფვის მთელი არსებით,
თუმც ამ სიბრყვეს სანახევროდ ხვდება კიდევაც,
ზეცისგან უნდა — ვარსკვლავები მოკაშკაშენი,
მიწისგან კიდეც — მიწიერი შვება-დიდება,
მაგრამ ვერც ერთით, ვერც მეორით — ამ თავაშვებით —
გული იმისი ვერ ძლება და ვერ შოშმინდება.

უფალი:

ერთგული ხოა! თუ იქცევა დღეს დაბნეულად,
გზასაც ვუჩვენებ, აქ საშიში არა არის რა...
ნერგი თუ ერთი გაიკვირტა, გამომზეურდა,—
იცის მებაღემ, რომ ხვალ თუ ზეგ კიდეც დაისხამს.

მეფისტოფელი:

მოდით ნიძლევი, რომ გიღალატებს!
ნება მომეცი, ავისრულო თლონდ წადილი,
ავიყოლიო და სულ კუდში მდიოს ლანდივით.

უფალი:

ვიდრე მიწაზე ცხოვრობს, მანამდე
უარს ვერ გეტყვი, რა გაეწყობა...
სწრაფვას კაცისას ახლავს შეცდომაც.

მეფისტოფელი:

გმაღლობთ უფალო! ურთიერთობას
ვერ ვეწყობოდი მკვდრებთან ვერაფრით;
მე სულ ღაჟღაჟა ლოყებს შევნატრი...
რა მესაქმება ან კი გვამებთან, —
კატა-თაგვივით ვართ ერთმანეთთან!

უ ფ ა ლ ი:

კეთილი! ჩემგან ნება გაქვს სრული —
მშობლიურ ძუძუს მოსწევიტო სული!
აიყოლიე, როგორც ხელს გაძლევს
და შენს ჭკუაზე ატარე მარჯვედ.
ოღონდ კი შეგრცხვეს, როცა მიხვდები,
რომ ლტოლვის წყვდიად ლაბირინთებით
სწორ გზას იპოვის მართალი კაცი.

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი:

კარგი და, ვნახოთ, ცოტას თუ მაცლი!
ჩემსას რომ ვიზამ — ნიძლევად არც ღირს —
მხოლოდ ერთსა გთხოვ — არ ვარ მკვებარა —
რომ ზარ-ზეიმით შევძრა ქვეყანა!
მტვერს, მტვერს დაუწყებს ლოკვას ლაშებით,
ვითარცა გველი — დეიდაჩემი!

უ ფ ა ლ ი:

როცა კი გინდა, მოდი, მარქვი ჭორი და სწორი,
არ უუყურებდი ცუდი თვალთ მე შენიანებს!
ყველა სულეში — მგმობელთა და მანყევართ შორის —
ყველაზე ნაკლებ მაღიზიანებ.
ადამიანი და ნაღვანი მისი გონების
თვლემით და ძილით დაიღია და დაჩიავდა,
ამიტომ — დიდი სიამოვნებით —
ეშმაკს მივუჩენ, რომ ფხიზელი იყოს ნიადაგ.

თქვენ კი. ღვთის შვილნო, აღაპყარით ლოცვად ხელები
და გახარებდეთ ხილვა დიად მშვენიერების!
დაე, გფარავდეთ სიყვარული ყოვლის მწყალობლის —
მუდამ მოქმედის, მარადიულ სამყაროს სულის;
დაე, განმტკიცდეს გონებაში თანდითანობით
თუ რამ ჭოჭმანობთ და რამეზე გერჩევათ გული!

მ ე ფ ი ს ტ ო ფ ე ლ ი:

(პატრო)

რამდენიც შეეხვდი მე ამ მოხუცს, სულ თავს ვატყობდი,—
ჭინჭყლიც არ მინდა ჩამოვაგდო მასთან პატარა.
ნუ გაგეხარდეს! — ქვეყნის დიდი ბატონ-პატრონი
კაციშვილურად ლაპარაკობს თვით ეშმაკთანაც.

მალალთაღებთან გოთურ ოთახში თავის სავარძელში მაგიდასთან, ზის
ფაუსტი მოუსვენრად)

ფ ა უ ს ტ ი:

ღრმად შევისწავლე ფილოსოფია,
თუ სამართალი, თუ მედიცინა;
და, სამწუხაროდ, თეოლოგიაც...
თუმცა ძალიან კი გამიჭირდა.
მაგრამ ის ბრიყვი კვლავ დავრჩი ბრიყვად,
დღესაც ისა ვარ, რაც ადრე ვიყავ, —
მქვია მაგისტრი, დოქტორი მქვია,
ათი წელია მაქვს რია-რია
და მოწაფეებს უაზროდ, უქმად
დავარბენინებ წინა და უკან...
რა გინდა! თურმე არაფერი არ ვიცი მანც,
ახლადა მივხვდი, რისგანა მჭირს უიც და ვაიც.
თუმც გაცილებით მეტი ვიცი და გამეგება,
ვიდრე ამ დოქტორ-მაგისტრებმა და სხვა რეგვნებმა —
ალარ ვუჩივი იჭვს ორჭოფულს — ზვავად მოხეთქილს,
ალარ მაშინებს თვით ეშმაკი და ჯოჯოხეთი,
სამაგიეროდ სიხარული გაქრა ლანდივით,
ჩამქარალა ჟინი ჭეშმარიტის ცნობის წადილის;
სხვას რომ ვასწავლო, იმის ძალაც არ გამაჩნია,
მორჩა დამოძღვრა-დარიგება, განაშანია!
შემომეფანტა წლები ზრუნვით ყოველდღიურით,
რისი დიდება, რის სახელი ამქვეყნიურ!
ვერ აიტანდა ამდენს ძაღლიც! და ამიტომაც
გულმა მაგია შოითხოვა და მოინდომა.

იქნებ გრძნეული ძალით მოვრჩე ტანჯვა-წვალებას.
და გავარკვიო ამ ცხოვრების იდუმალება,
ალარ დამჭირდეს ამას იქით მანც ეგება —
იმის მტკიცება, რაც თვითონ არ გამეგება.
ეგება ჩაწვდე ქვეყნიერების
მოძრავ ძალათა იდუმალ კავშირს,—
რომ უიმედოდ და გახელებით
სულ წიგნის ქექვის არ ვიყო ცდაში.

ო, ბადრო მთვარევ, ერთხელაც ბარემ
შემოიჭვრეტდე და კვლავ მნახავდე!

რამდენი ღამე მე ასე მწარედ
გამითევია თეთრად აქამდეც.
გამინათებდი შენ უფრო მეტად
ვიდრე ეს ჩემი წიგნებ-მიგნები...
ესი ემაგ მთებზე, შენს შუქზე, ნეტავ
მაბორილა თავდავიწყებით;
შემომაქროლა მდელი და კორდი
და გრძნულ სულთა კლდენი და ღრენი. —
რომ დავთმო ტანჯვა ყოველისცოდნის
და განვიბანო ცვარიტა შენით.

ისევ აქა ვარ, ამ ყრუ დილეგში
ისევ აქ ვზივარ თუ მომელანდა?
სადაც გათხუნულ, მტკრიან მინებში
თვით ზეციური შუქიც ვერ ატანს!
ისევ ეს სორო, კედლები, ჭერი,
ქაღალდის გროვა, წიგნების რიგი —
გატენილები მატლით და მტვერით
რომ ახორხლილან საზარლად ირგვლივ.
დაჩურთულები ათასგვარ რამით, —
კვლავ ეს სკივრები და ეს ქილები —
ნაქონი მამის თუ მამის მამის...
აი, ქვეყანა შენი, ინებე!

და ამის შემდეგ გიკვირდეს კიდეც
გული რას ოხრავს და რაზე კვნესის,
თუ რა იდუმალ ტკივილებს ითმენ,
თუ რამ დახუთა სიცოცხლე შენში.
ესე ცხოველი ბუნების წესი,
ღვთით ბოძებული ზრუნვა-ალერსი —
შენ, შენ გაცვალე ჩონჩხში და მტვერში,
ხარა-ხურაში და ძველმანებში.

მაშ, ადე, გასწი, მორჩა, გათავდა,
შორს, უცხო მხარეს გინევს გუმანი,
გზა გაგინათოს თვით ნოსტრადამმა
წიგნით ბრძნულითა და იდუმალით. *მეც გარბო*
მნათობთა სრბოლას მისწვდება თვალი, *დღენი*
თუ ბუნებამაც მოგცა რაიმე —
აღვსილ იქნები იდუმალ ძალით,
როს სული სულთან იმუსაიფებს.
ამაო არის ციურ ნიშნების

ახსნა-გაგება ცივი გონებით...
მოდით სულებო, წამოიშალეთ!
მარქვით, რა იცით, გამაგონევით!

(გადაშლის წიგნს და დაინახავს მიკროკოსმოსის ნიშნებს)

ახ, ეს რა ნახეს, რა იხილეს ჩემმა თვალებმა,
რომ უცებ შემძრა ნეტარებამ და სიხარულმა!
ვგრძნობ სიხალისეს და ღვთაებრივ აღფრთოვანებას,
ახალგაზრდულად სჩქეფს ძარღვებში სისხლი ძალუმად;
ნუთუ ღვთის ხელით აღბეჭდილა აქ ეს ნიშნები, —
ბობოქარ სულის ჩასაბრუნებლად,
ბეჩავი გულის სასალბუნებლად,
იდუმალებით მოცულ ბუნებას
ფარდას რომ ხდიან გარეშემო და აშიშვლებენ?...
თუ მე ვარ ღმერთი? და ყველაფერი
ნათელი გახდა ამ ნიშნების იდუმალ ენით!
მოძრავ ბუნებას ვხედავ აგერ — სულში განფენილს...
ახლა კი მივხვდი და გავიგე, რას ამბობს ბრძენი:

„ვერ ხედავ, თორემ აგერ ა, გვერდით—
სულეთი მუდამ ღიაა შენთვის.
აბა, შეგირდო, ახსენე ღმერთი
და ცისკრის ალით განბანე მკერდი“.
(ათვალიერება ნიშნებს)

როგორ ერთ მთელში მოძრაობს ყველა,
ერთში მეორე ფუსფუსებს ღაღად!
ააქვთ და ჩააქვთ ძალათა ზენართ
ოქროს საწყავი აღმა და დაღმა!
ნეტარი ფრენით დაჰქრიან ასე
ციდან მიწაზე, მიწიდან ცაზე
და ჰარმონიით არიან სავსე...

რა სურათია! და რა ფუჭი არის ცდუნება!
სად, როგორ მივწვდე, უსასრულო დედაბუნებავ,
შენს ცხოველ ძუძუს — ყოველივე სიცოცხლის წყაროს?
რითაც საზრდოობს ცა და მიწა, ტკბება და ხარობს
და რომლისკენაც მივისწრაფვი წვითა და გზნებით...
ის აგერ მოსჩქეფს, მე კი მისი სურვილით ვკვდები.

(უმაყოფილოდ გადაშლის წიგნს და დაინახავს მიწის
სულის ნიშანს)

ო, ეს ნიშანი სულ სხვაგვარად მაღელვებს, თანაც
საერთოს უფრო, მიწის სულო, მე ვხედავ შენში;
ვგრძნობ, მემატება ნელ-ნელა ძალა,
თითქოს შუშხუნა მაჭარი შევსვი, —
ისე ავენთე. მზად ვარ ქვეყნის ორომტრიალში

გადავერიო, ვზიდო მისი ჭირი და ლხინი,
ვერ შემაშინებს ქარიშხალთა სტვენა-გნიასი,
არ შემეცვლება არც დალუპვის შიშისგან ნირი.
ჩამოიქუფრა გარეშემო,
დაბნელდა მთვარე,
ჩაქრა სინათლე;
აღრჩოლდა კვამლი და ჩემს თავს ზემოთ
იელვა სხივმა მენამულმა, — იალ-კიალით
ეშვება დაბლა აჩრდილი!
აგერ! — მეხება კიდეც!

ნანატრო სულო! შენ ტრიალებ ეს ჩემს გარშემო!
მეჩვენე!
ოი, რაღაც ჩასწყდა გულს უსაშველოდ...
მთელი გონება, მთელი არსება
სულ სხვა გრძნობებით იმსჭვალება და ითასმება...
ვგრძნობ, რომ ეს გული შენ გეკუთვნის, შენია სულ
მთლად!

გამომეცხადე! დამენახე და მოგკვდე თუნდაც!

(იღებს წიგნს და იღუმალი ზმით წარმოთქვამს სულის
ნიშნის სახელს.

ავარდება წითელი ალი და ალში გამოჩნდება სული).

გერმანულიდან თარგმნა იორაჰ ქაგარტალიძე

წვიმანი დღე

დღე არის ცივი, მოქუფრული და დაღვრემილი;
წვიმს და ქარიც ქრის მოუღლეელი და აღრენილი;
ებლაუჭება ვაზი დაშლილ ძველ კედელს თრთოლვით, —
ქარის ქროლვაზე სველ ფოთლებით ივსება მოლი.
დღე არის ცივი და დაღვრემილი.

ჩემი ცხოვრებაც არის ცივი და დაღვრემილი;
წვიმს და ქარიც ქრის მოუღლეელი და აღრენილი;
კვლავ ეჭიდება ფიქრი ჩემი დაღუპულ წარსულს,
მაგრამ ბავშვობის იმედები მიჰყვება ქარს სულ,
ხოლო დღეები არის ბნელი და დაღვრემილი.

გულო იყუჩე, ჩააჩუმე კაეშნის ზარი, —
ღრუბლების მიღმა დღე ციალებს, გამოვა დარი,
შენი ბედიც ხომ კაცთა მოდგმის ხვედრის მსგავსია:
ყველა ჩვენგანის სიცოცხლის გზა წვიმით სავსეა,
ზოგჯერ დღეები არის ბნელი და დაღვრემილი.

ღესლი ვულვ ჰადლი

ვიმნი მსოფლიოს ხალხებს

არ დაივინყო, არასოდეს არ დაივინყო,
ვიდრე ცოცხლობ და ვიდრე
გიყვარს, ვიდრე სულდგმულობ,
უცქერ, დადიხარ, ფიქრობ, იბან, გრძნობ და კითხულობ,
როცა ეხები, ანდა იცინი;
ვიდრემდე იცი თუ რა არის თავისუფლება,
ვიდრემდე იცი დიდი ხნით ერთურთს გაცილებულ
შეყვარებულთა
თეთრად განათევ ღამეთა ფასი,
ვიდრემდის პირში სული გიდგას და ვიდრემდის მკერდში
გული სცემს კაცის,
ვიდრემდე ჰგეხარ შენ ადამის ძეს,
ყოველთვის, ყველა შემთხვევაში.
არ დაივინყო არასოდეს არ დაივინყო,
რადგანაც ბევრმა გადაივინყა
დიდიხანია,
მრავალს კი ეხლა ივინყებენ:

ცეცხლს და შიშს, ჟლეტვას, უსამართლობას,
 შიმშილს და სიკვდილს, გაზს და საფლავებს.
 მათ დაივიწყეს,
 ახლა კი სურთ თქვენც დაგავიწყონ.
 მაგრამ ნუ მიცემთ გადაშენებას
 ჩვენს ძვირფას მოდგმას.
 არ დაივიწყო, ვიდრემდე ცოცხლობ,
 გაუფრთხილდი თვალისჩინივით.
 გახსოვდეს მარად!
 მოდით, აშკარად აღვიბეჭდოთ პირისახეზე!
 გვახსოვდეს ყოველ ლუკმასთან ერთად!
 ყოველთვის: როცა ხელს ვინმეს ვართმევთ,
 მაშინაც, როცა ვლაპარაკობთ.
 ვიდრემდე ცოცხლობ, ნუ დაივიწყებ,
 რა ბედი ერგო
 იმ ექვს მილიონ საწყალ ებრაელს —
 ჩვენი მსგავსი სახეების ადამიანებს:
 ბავშვებს და მოზრდილთ,
 ქალებს, გოგონებს, კარგებს და ცუდებს, ამაყთ,
 მხიარულთ,
 ბოროტთ, ჭკვიანებს, ამპარტავნებს და ბედნიერებს,
 უბედურებსა და მარტოხელებს.
 ყველანი გაჰქრნენ, დაიმარხნენ, გადაიბუგენ.
 არ დაივიწყო, არასოდეს არ დაივიწყო,
 რადგან სამყაროს ძველი სახე აღარ ექნება.
 მიწის ყოველი მტკაველიც კივის
 იმ წამებულთა ხმების კივილით
 და მომაკვდავთა ხმებით საფსება
 ყველა კუნჭული ჩვენი ფილტვების,
 რამეთუ ღმერთი იქნა მოკლული ყოველ მათგანში.
 რათა ვიცხოვროთ მართლა კაცურად,
 არ დავივიწყოთ ჩვენ არასოდეს.
 და თუ ისინი დაგავიწყდებათ,
 ო, თუ ისინი დაგავიწყდებათ,
 მეც დავივიწყებ მაშინ აგრეთვე,
 გამანადგურებ მაშინ აგრეთვე!
 ნაცრად მიქციეთ ხსოვნა ყოველი,
 ფერფლად აქციეთ ჩემი წიგნები,
 და რაც მითქვია, დამინერია,
 რაც მიფიქრია,
 რაც შემეიქმნია,
 მეც დამინგრით, ნაცრად მიქციეთ!
 მაშინ აღარ მსურს, რომ ერთი ნერვიც
 შემორჩეს ჩემში საღი ცოცხალი,
 რადგან ამ ცოდვილ დედა¹ წაზე
 სიცოცხლეს ფასი აღარ ექნება,
 რადგანაც ყოფნა ადამიანად
 შეურაცხყოფდა ადამ ნებს.

მწუხრის ზარები

რეკენ მწუხრის ზარები! რეკენ მწუხრის ზარები!
რამდენ ზღაპარს მიყვება წარსულ დროთა ზმანების:
ჩემი ყრმობის დღეების, ტრფობის, ტკბილი წამების,
როცა უკანასკნელად დაჰკრეს მწუხრის ზარებმა...

ჩვენგან შორს, შორს გაფრინდა ის დრო ტკბილი, ქებული,
მასთან ერთად მრავალი გული ცეცხლად ნთებული.
დაიძარხა საფლავში, გაჰქრა, ქვეყნად მოისრა,
მწუხრის ზართა წკრიალი, მათთვის აღარ მოისმის.

როცა აღარ ვიქნები, მერეც ასე იქნება,
მათი უღერა ველ-მინდვრებს ისევ მოეფინება.
მოვლენ სხვა მომღერლები ამ ველსა და გარემოს
და ხოტბას შეგასხამენ, ტკბილო მწუხრის ზარებო!

ინგლისურიდან თარგმნა ჯემალ ჭელიძემ

გურამ შარაძე

არქეოგრაფიული ავითუბი

1. ანასტასია გიდევანიშვილის „მოგონება ილიაზე“

ანასტასია (ტასო) გიდევანიშვილი ცნობილი ქართველი მოღვაწე ქალი და დაახლოებული პირი იყო ილია ჭავჭავაძესთან. იგი დაიბადა 1864 წლის 20 მარტს უვარელში, სადაც მსახურობდა მამამისი, სამხედრო მოსამსახურე კონსტანტინე (კოტე) დავითის ძე გიდევანიშვილი. ჭერ კიდეც უვარელში უოფნის დროს დაუახლოვდა კ. გიდევანიშვილი ილია ჭავჭავაძეს (ილია მას შვილებს უნათლავედა). შემდეგში კი, ისინი მცხეთაში ცხოვრობდნენ, რადგან მცხეთელ გიდევანიშვილთაგან იყვნენ. 1881 წელს ანასტასიამ დაამთავრა წმ. ნინოს სასწავლებელი და დამატებით მე-8, ე. წ. პედაგოგიური კლასი I ქალთა გიმნაზიაში თბილისში. 1881 წლიდან 1895 წლამდე მასწავლებლობდა ჭერ საეპარქიო სასწავლებელში, რომლის უმცროს კლასებში ასწავლიდა უველა ხაგანს, მათ შორის, ქართულს, შემდეგ გადავიდა წმ. ნინოს სასწავლებელში, სადაც იყო უფროს კლასებში კლასის დამრიგებელად. 1895 წელს იგი ცოლად გაჰყვა ცნობილ ექიმსა და საზოგადო მოღვაწეს მიხეილ ალექსანდრეს ძე გიდევანიშვილს (1862—1922). 1895-97 წწ. თან ახლდა ქმარს საზღვარგარეთ, სადაც დაჰყევს ორი წელიწადი. უსმენდა ლექციებს სორბონის უნივერსიტეტში ლიტერატურისა და პედაგოგიის საკითხებზე. 1896 წელს დაესწრო პარიზში ქალთა საერთაშორისო კონგრესს და იღებდა მასში მონაწილეობას.

ილია ჭავჭავაძის თხოვნით, დაახლოებით 1897—98 წწ. ურანგულიდან თარგმნა რი-

გი ნაწარმოებებისა, რომლებიც „ივერიაში“ დაიბეჭდა, მათ შორის, პოლ ჰეიზის „უცხო-ნი“, უან რეიბრაშის „ილია“, შარლ ფოლკის „სატუსალოს პატარა ქალი“, „შობა მუშის ოჯახში“, „დედა“, იბსენის „ნორა“, „იელი-და“...

1905—1906 წწ. იყო თავმჯდომარედ „ქართ-ველ ქალთა თანასწორუფლებიანობის კავშირი-სა“, რომელიც არაღელვარულად მის ბინაზე იკრიბებოდა. ეს წრე იღებდა აქტიურ მონაწილეო-ბას როგორც ქალთა საერთაშორისო, ისე რუ-სეთის ურბილებში. ქართველ ქალთა წრის მოხსენება კონგრესის საერთაშორისო კონგ-რესზე დაბეჭდილია ამ კონგრესის კრებულში (მასალები ამის თაობაზე დაკუთლია მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის ფილიალის ფონდ-ში).

1907 წელს ანასტასია გიდევანიშვილმა და-აარსა პირველი ქართული საბავშვო ბავი თბი-ლისში, მაგრამ მეფის რუსეთის განათლების მინისტრმა შვარცმა იგი აკრძალა, რამაც დიდი გამოხმაურება გამოიწვია იმდროინდელ პროგ-რესულ ცენტრალურ და უკრაინულ პრესაში. ამიტომ ბავი მან არაღელვარულად მოაწყო თა-ვის ბინაში. ბავი ატარებდა აკაკის სახელს და დიდი პოეტი ზშირად დაიარებოდა აქ ბავშვებ-თან, ზოლო იაკობ გოგებაშვილმა ღარიბ მო-წაფეებს სტიპენდია დაუწესა. შემდეგში ეს ბავი ქართული გიმნაზიის შენობაში მოუშო-ბა, თუმცა ოფიციალური ნებართვა მაინც არ ჰქონდა, 1917 წელს კი უკვე ქართულად სწავ-ლების ნება დართეს. საერთოდ, ამ ბავში

სწავლება მიმდინარეობდა იმდროინდელ რუსეთისა და უცხოეთის პედაგოგიის მეცნიერების დონეზე, რადგან მის ხელმძღვანელს, როგორც ვთქვით, სათანადო მომზადება ჰქონდა მიღებული (ეს მასალები ინახება პედაგოგიის ინსტიტუტში). ან. გიდევანიშვილი აქტიურ მონაწილეობას იღებდა ურჩხალ „ნაკადულში“, როგორც მისი სარედაქციო კოლეგიის წევრი და ბეჭდვდა თარგმანებს ხელმოწერით „ტახო“ და „ან. გიდევა“. იგი დიდად უწყობდა ხელს მის მიუღლებ — მიხეილ გიდევანიშვილს ილია ჭავჭავაძის თხოვნით 1914 წლის ცნობილ გამოცემაში, ესმარბოდა დიდი პოეტის ავტოგრაფების, ფოტო და სხვა მასალების შეგროვებაში. საბოლოოდ, მთელი ეს მდიდარი არქივი, აგრეთვე, ბიბლიოთეკა და XIX-XX სს. პერიოდული გამოცემები 1981 წელს ან. გიდევანიშვილმა უსასყიდლოდ გადასცა საქართველოს მწერალთა მთაწმინდის მუზეუმს (დღევანდელ გ. ლიონიძის სახ. საქართველოს სახელმწიფო ლიტერატურულ მუზეუმს)*. მაგრამ გამოარკვა, რომ ერთი ნაწილი ამ მდიდარი არქივისა, მაინც დარჩენილა მის ოჯახში და დღეს მკუთვნის პროფ. დ. გიდევანიშვილს.

ამგერად, ჩვენი ინტერესის საგანია აქ დაცული ანახატისა გიდევანიშვილის გამოუქვეყნებელი „მოგონება ილიაზედ“, რომელიც მას 1944 წელს დაუწერია** (იგი გარდაიცვალა 1955 წელს). როგორც ვთქვით, ან. გიდევანიშვილი ჭერ მამის მხრით და შემდეგ თავის მიუღლებთან — მიხ. გიდევანიშვილთან ერთად ძლიერ იყო დაახლოებული ილია ჭავჭავაძესთან. ამიტომ მისი მოგონებები ბევრ ძვირფასს და რაც მთავარია, სანდო დოკუმენტურ ცნობას შეიცავს დიდი პოეტისა და ქართველთა ეროვნულ-გამათავისუფლებელი მოძრაობის ბელადის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ამათუიშ მხარეზე. (მოგვყავს ტექსტი. მართლწერა დაცულია):

„მოგონება ილიაზედ“

მამაჩემი ჭერ კიდევ ილიას იცნობდა უკარგლში, სადაც მამაჩემი იყო სამხედრო სამსახურში ქართულ პოლკში (ქართული მდილია), სადაც მთელი შემადგენლობა, დაწყებული ჯარისკაცებამდე უფროსი ხარისხის წოდებამდე იყვნენ სულ ქართველები. როდესაც

მამაჩემმა პოლკოვნიკის წოდება მიიღო, სამსახურს თავი დაანება და დაბინადა თავის მამულში, მცხეთაში, სადაც სახლი ჰქონდა. როდესაც ილიამ ცოლის შერთვის შემდეგ მისი მამულში სახლი აიშენა, საგურამოში, მამიჩემის ოჯახმა და მისმა ოჯახმა ისევ განაახლეს თავიანთი მეგობრობა. ილია ზნაირად დადიოდა ჩვენს ოჯახში. საგურამოდან თბილისში ან თბილისიდან საგურამოში რომ მიდიოდა, უთუოდ უნდა მცხეთაზე შეებვია, რომ ჩვენს ოჯახში ჩამოხმტარიყო. დედაჩემს ეტყუოდა ხოლმე: „განგებ მცხეთაზე გამოვარეო, რომ თქვენი მშვენიერი ქართული ენა გავიგონო და შევისწავლო“.

დედაჩემს, თუმცა არხად რუსულ სასწავლებელში განათლება არ მიუღია, მაგრამ ძალიან განვითარებული და ქართული ლიტერატურის და ისტორიის მცოდნე იყო და ილიას ძალიან უყვარდა მასთან ბახის.

შვიდი წლისა ვიყავი რომ სასწავლებელში მიმაბარეს (Заведение Св. Нины), სადაც პანსიონი იყო და სულ იქ უნდა მეცხოვრავა წლის განმავლობაში. ასე რომ, ოჯახს მოწყვეტილი ვიყავი და ილიას ვეღარ ვხვდებოდი. სწავლა რომ დავამთავრე, ზახუბლში დაუბრუნდი ჩემს ოჯახს და ჩემი პირველი შეხვედრა ილიასთან მოხდა მატარებელში მცხეთის სადგურზე. უცნაური და სახაცილო იყო ეს შეხვედრა.

მამაჩემს მცხეთიდან მივყვანიდი თბილისში (1881 წ.). მცხეთის სადგურზე რომ მივედი, პლატფორმაზე ვიდეც ნაცნობს შეხვდა, რომელიც გამოელაპარაკა. მამაჩემმა მიშველია ასვლა ვაგონში და მითხრა: „შენ იქ დაქვე და მეც ეხლავ ამოვალ“. ვაგონში შესვლისას სკამზედ რომ ჩამოვკეცი, სწორედ ჩემს პირდაპირ იჭდა ილია თავის თანამგზავრებში. ვერ წარმოიდგენთ ჩემს აღტაცებას, მინდოდა სულ იმისთვის მეცქირა და თანა მრცხვენოდა, მითომ ფანჯარაში ვიყურებოდი, მაგრამ ცალი თვალი სულ მისკენ მქონდა. ილია ძალიან მხიარულად იყო, ოხუნჯობდა და სულ იცინოდნენ. ერთბაშად ილიას ხმა მომესმა: „კაცო, ეს ჩვენი მეზობელი ფრანკუჟანკა უნდა იყოს, ნეტა, მცხეთაში რა უნდა, ან ვისთან უფილა?“ მე გამეღიმა, სიცილი შევიკავე. იმათ განაგრძეს საუბარი და მე ძალაუნებურად ვიღიმებოდი. მაშინ ილიამ მთქვა: „ვინ თუ ჩვენი ლაპარაკი ესმის, როგორღაც იღიმება“. ამ დროს მესამე ზარი გაისმა და მამაჩემი შემოვიდა ვაგონში, მაშინვე ილია მიუბრუნდა და ჰკითხა: „გეთაყვა, კოტე, შენ გეცოდინება, ვინ არის ის ფრანკუჟანკა, აქ მცხეთის სადგურზედ რომ ჩაქდა, ალბათ, აქ ვისთანვე გუვერნანტკათ არის?“ „აბა, რომელსა ქალი?“ — შეეკითხა მამაჩემი. „აი, ჩვენი მეზობელი“ — აიხსნა ჩემზედ ილიამ. „ეს ჩემი ქალია“ —

* ცნობები ანასტასია გიდევანიშვილზე მომართა მისმა ვაჟმა პეტრე. დ. გიდევანიშვილმა, რისთვისაც დიდ მადლობას მოვასხენებ. იხ. აგრეთვე, ლ. მესხი, ანასტასია გიდევანიშვილი, „საბჭოთა ქალი“, 1958, № 8, გვ. 11.

** ზოგიერთი მისი ადგილი დამოწმებულია გ. ხედელოძის მონოგრაფიაში „მიხეილ გიდევანიშვილი“, თბ., 1960.

უპასუხა მამაჩემმა. ოჰ, როგორ გადისხარხარა
 ილიამ, შემოშიზრუნდა და მითხრა: „აი, როგორ
 გაგვასულდნე. ისე ეშმაკურათ მოიკატუნე თა-
 ვი და ამ დარბაისელ კაცებს რამდენი ხისულე-
 ლე წამოგვაროხინე“. მე ვუპასუხე: „ილიას სი-
 სულელობიდანაც კეთა მოსჩანს“. მერე მითხრა:
 „ახლა მინდა ჩემი თანამგზავრები გაგაცნო: აი,
 დი მშვენიერი უმჯავდიო კაცი გაიცანიო“ და ვლა-
 დისტო მიქელაძეზე მიმიშვირა ხელი. მერე მიჩ-
 ვენა მის გვერდით მჭდომ გიგო უიფშიძეზე და
 მითხრა: „გაიცანი ეს მშვენიერათ მოყვანილი
 წარმოსადგე და ლამაზი სახის კაციო“ (გრიგო-
 ლი კი იყო ძალიან დაბალი და უსახური კაცი).
 ბევრი ვიცინეთ და მთელი გზა ილია სულ მე-
 ზუმრებოდა და სულ „უფანცუფანკას“ მეძახ-
 და. ამ შეხვედრის შედეგად ძალიან დაუახლოვ-
 დით ილიას ოჯახს და სუყველა ზაფხულს
 ერთ თავს მაინც ვატარებდი იმათ ოჯახში სა-
 გურამოში. მახსოვს, ერთხელ, ილიამოხსნა რომ
 დავესწავრით, მეორე დღეს როცა სტუმრები
 წავიდნენ, ჩვენ არ გავცოშვავ. მამაჩემს უთხრა:
 „თქვენც ცხენები გაისტუმრეთ, დარჩი ჩვენ-
 თან და მერმე აქედგან ჩვენი ეტლით გაგის-
 ტუმრებო“. დავრჩით რამდენიმე დღე. მასწავლა
 რომ დავამჩრეთ, გამოვდით ეზოში და ეტლის
 მაგივრად ორი შეკაშმული ცხენი დავვხვდა,
 ერთი იყო ქალის უნაგირით. მე ვკითხე, ეტლი
 სადღაა-მეთქი? „ეტლი გაუფრეხულა და აი,
 თქვენთვის ცხენია შეკაშმული“, — მივიღე
 პასუხი. „როგორ?“ — შევძახე მე. „ამ უცნობ
 ცხენზე როგორ უნდა შევქდნე, მე არ შემიძ-
 ლიან“. ილიამ გაიცინა და მითხრა: „ეს ძალი-
 ან ადვილია, ეხლა გაგაცნობ მეც ცხენს“. მიბ-
 რუნდა ცხენისკენ და სთქვა: „ბატონო ცხენო
 (ალარ მახსოვს მისი სახელი). გთხოვთ გაიც-
 ნოთ ქალბატონი ტასო! ეხლა ხომ გაიცანი?“
 და მიშვედა თითონ ცხენზედ შექდნამა, ბევრი
 ვიცინეთ. ერთხელ სადღილე რომ ვისხედით,
 ილია მივითხვებოდა ჩემ სამსახურზე (იმ დროს
 ეპარქიალურ სასწავლებელში მასწავლებლათ
 ვიყავი და იქ სასულიერო პირების შვილები
 იზრდებოდნენ). სხვათა შორის, მე ზუმრობით
 ვთქვა: „რომ იცოდეთ, ჩემი კომოდი სხვახა
 ინდოურებით, ქათმებით, ჩურჩხელებით და
 ხილულობით. სულ დედლები მიგზავნიან-მეთ-
 ქი“. ილიამ ბევრი იცინა და თან დააუყოლა
 „აი, შე ტაბალს ქაშია უფილიხარ. დედლები
 ხომ საწყალი გლეხებს უტოლყამენ, მიატანენ-
 ბენ მკვდრების საფლავზედ სანოვანებს, მითომ
 იმათ სულის მოსახსენებლათ და მერე კი
 თითონ იდებენ ჭიხში. იცი რამოდენა ჭიხე-
 ბი აქვთ ჩაქერებულ ანაფორებში, ზურჩინის
 ტოლბიბია. კიდევ თუ რამე მოგიტანეს, შენ
 უთხარი დედლებს: ეს თქვენს მოტანილი ჩემ-
 თან, ისევ დაუბრუნეთ იმ გლეხს, კინც
 მოგართვა-თქო“.

ერთ ზაფხულს, მე რომ საგურამოში ვიყავი,

ილიას ოჯახში ლეისტიც იყო იქ. ახალი ჩამო-
 სული იყო გერმანიიდან და საქართველოს
 წერ სრულებით არ იცნობდა და არც ქართუ-
 ლი იცნოდა. ილიას უნდოდა ერეხნებთან იმის-
 თვის შედარება. დავაპირეთ წასვლა კვირადღეს.
 რადგან ისე დღეებში ილია ლეისტთან ერთათ
 მთელ დღეებში თავის კაბინეტში მუშაობდა.
 ლეისტს ქართულს ასწავლიდა და თითონ
 მისგან გერმანულსა სწავლობდა. მარტო საღი-
 ლზედ გვეჩვენებოდა და გვართობდა თავის ოხ-
 უნჭობით და მზიარულობით. ლეისტი მის ნაწარ-
 მოებს სთარგმნიდა? და გერმანიაში გზავნიდა
 დასაბეჭდათ. კვირა დღეს შევიტყვის ურემი და
 დავაპირეთ წავალა საგურამოდან პარდაპირ
 შედარებისკენ. ვიყავით მარტო ჩვენ ოთხნი:
 ილია თავის ცოლით, ლეისტი და მე. ასვლა
 ძალიან ძნელი იყო იმისთანა მაღლობზედ.
 მიდიოდა ერთი ვიწრო ბილიკი, სადაც ურემი
 ძლივს ეტეოდა. ამ ურემში რომ ჩავსხედით
 და დავიწყეთ ზევით ასვლა, ჩვენ ლეისტს კი-
 ნაღამ გული შეუწყდა. საშინელი მშოშარა
 იყო და არ იყო ჩვეული ამისთანა გზებისა და ურ-
 მისა. ილია სულ იმზედდო ოხუნძობდა და უფრო
 და უფრო აშინებდა, რომ წინ უფრო სამოში
 გზები გვიდევსო. ჩვენ სიცილათ არა გვეყოფ-
 ნიდა და საწყალი გერმანელი კი შიშით კან-
 კალებდა. რის ვაივაგლახით ავდით ზევით. გზა
 და გზა ილია უამრავად ჩამოხტებოდა ხოლმე.
 ამბობდა, მე ვამჩნებ ურემსაო. თქვენ (მი-
 თომ მისი მეუღლე და მე) ლეისტთან ერთ-
 თათ ბუმბულის სიმძიმე ხართო. იქედგან რო-
 ვტრუნდებოდით, რადგან ახლა თავდაუირა იყო,
 ერთი უღელი კამბერისა მოხსნეს და უპან
 ურემს მოაბეს ვეებერთელა ხე თავის ფოთ-
 ლიანი ტოტებით, როგორც ტორმოში. ამ ხეზე
 დაქდა ილია და ისე მიწაზე მოათრევდა ურე-
 ში. ლეისტმა რომ ეს დაინახა, სულ გადირჩა:
 „არა შვრებით, კნაწო, ხომ სადმე გადაირჩე-
 ხებითი!“. ილია იცნოდა და ეუბნებოდა: „ეს მე
 თქვენთვის ვწირამ ჩემს სიცოცხლეს, მე რო-
 გორც ტორმოში ვიჭერ ამ ურემს, თორემ
 უჩრით აქედან ხრამში გადაიჩნებოდითო“.
 მაგრამ მაინც ლეისტს ძალიან დღევდა და
 არ დამშვიდა, ვიდრე ურემზე არ ამოიყვანა
 ილია. ახლა ურემზედ წამოწვა ილია. დაკირ-
 ვებით დასცქეროდა კამბერებს და სთქვა:
 „როგორ მიყვარს კამბერო, რომელიც თითქოს
 წანტად მიიწვანება, მაგრამ როგორი
 გამძლეა და რამდენ ტვირთსა წიდავს. ჩვენ
 ქართველ გლეხკაცს მაგონებს, რომელიც თით-
 ქოს წანტად მუშაობს, მაგრამ რამოდენასა
 შრომობს და რამოდენა მუქთაობრებს ატყეხს
 თავის ოფლის ნაშრომით“.

მახსოვს ევრედ წოდებული ბანკოვიადისმ

გუარამ შარაძე

არამიობრაფილი ეტიუდები

დრო. არ მახსოვს, რომ როდისმე ილიას თავის ოჯახში ვაწო მარბელი¹⁰ ელანდა, ან რამე წერაილმან კორებს აპულოდა იმის მიმართ. ერთხელ მე მითხრა: „თურმე ჩემი მტერი უფილხარ. ვანოს მეგობარს ხარ, დიარბობ იმის ოჯახში“. მე ვუპასუხე: „ვანოს ვიცნობ, როგორც შექსპირის მთარგმნელს და განვითარებულ ადამიანს და ვფასებ მისთვის და არა როგორც ბანკოვიადის მონაწილეს, ილიას კი თაყვანს ვცემ, როგორც საქართველოს სიამაყეს და გენიალურ მწერალს „კაკო უაჩილის“, „განდგილის“, „არქილის“, და სხვა მრავლის ერთი ერთმანეთზედ უკეთესს“. ილიამ გაიღიმა და მითხრა: „მართალი უფილხარ, განაგრძე შენი კავშირი, როგორც ჩემთან, ისე ვანოსთან“

გათხოვების შემდეგ ქმართან¹¹ ერთად 1895 წ. მომიხდა წასვლა საფრანგეთში. ასე რომ ორი წლით დავშორდი ილიას. იქიდან რომ დავბრუნდით, ისევ ახლო მეზობელი გავხდით. ჩვენი ბინა იყო იმის ბინის გვერდით ნიკოლოზის ქუჩაზედ, იმის დის სახლებში¹². ასე რომ, ჩვენი ორი ოჯახი ისევ დავმეგობრდით და ჩემი ქმარი ძალიან დაუახლოვდა ილიას და მერე ილიაზედ ჩაბა ჩემი ქმარი საზოგადო საქმეში, ამაზედ შემდეგ მოგითხრობდა. ესლა გაიმართა, ჩემი ჩამოსვლის შემდეგ პირველ შეხვედრაზედ რა მითხრა ილიამ. მანაა თუ არა, მაშინვე შეითხრა: „აბა, რა შეიძინე იქ, რომ რითიმე დაგვეხმარო ჩვენ ქართულ საქმეში? ფრანგულ ენას ზომ ისწავლიდი და, აი, კარგი იქნებოდა, რომ გადათარგმნო ხოლმე. ჩვენ გვჭირდება მთარგმნელები“. მე ვუპასუხე, რომ საფრანგეთში უფლის დროს გადავთარგმნე რამდენიმე პატარა მოთხრობები იქაურ გაზეთებთან. — „ეს კარგი საქმე გააკეთებია“ — გამომართო ნათარგმნები, მაშინდელ თავის „ივერიაში“ დააბეჭდინა. 1906 წ. რუსეთში დაარსდა სახელმწიფო საბჭო. საქართველოს მიეცა უფლება რომ თვითნებლად გაუბრუნებდნენ ერიხათ დელეგატები. თბილისის გუბერნიიდან უნდა ერიხათ ორი. ამ დელუტატებს კიდევ თავიანთ შუა უნდა ამოერჩიათ ერთი რუსეთის სახელმწიფო საბჭოში, რომელიც იქნებოდა მთელი საქართველოს წარმომადგენელი. ამ დელუტატების რიცხვში ილიამ ჩემი ქმარიც გააუყვანა, თუმცა შემარჯვენე თავდაჯანსაღობა არ იყო ჩემი ქმრის მხარეს, რადგან მას რეპოლუციონერად სთვლიდნენ, მაგრამ ილიამ თავისი გაიყვანა და მხარი დაუჭირა.

1906 წ. 31 მარტს ილია, ჩემი ქმარი, როგორც თბილისის გუბერნიის დელუტატები და მათთან იყო აგრეთვე ვლადიმერ მიქელაძე, ჩასხდნენ ერთ ვაგონში და თბილისიდან პეტერბურგში გაემგზავრნენ. ნიკოლაძე¹³ თურმე წინაითვე უფილხა წასული პეტერბურგში და იქ დახვდნენ მათ. ჩემ ქმარს უთხარი, რომ მიდიოდა,

ვინ იცის, იმ ვაგონ-რესტორანში რა სასაძილო იქნება. ისევ აქედან გაგატან შინაურ საბჭოებს. ჩემი ქმარი დიდ უარზედ იყო. მაგრამ მე ჩემი გავიტანე და თან დიდი საფასურად გავატანე, სხვადასხვანაირი საქმეები. ჭინდან მწერლად¹⁴, „შენ მართალი მჭუფილხარ. ექსპრესი ბუფეტი კარგი ვერ არი. ამიტომ მე ვიკებები იმითი, რაც შენ გამოგატანე. ჩემსავით აქ საქმლით მოწყობილი არავინ არ არი. გაუმასპინძლი სხვებსაც, შენ მითვნი რამე გამოგატანე, რომ ჩვენ უფილხა გვეუფნის. ილიას და მიქელაძეს მეტად მეტად მოეწონათ ხიზილა და ზურგელი. სულ ტუჩებს ილოკამდნენ და შენი დიასახლისობას უნარი და ნიჭი უყვრდა. მივდივართ არხიდან, ბოლოდ ვიგვიანებთ მან საათით და ვაი, თუ ვერ მივახწროთ მოსკოვში ჩქარ მატარებელს. თუ ეს მოხდა, პეტერბურგში ვიქნებით მხოლოდ შაბათს საღამოს...“, „...მოსკოვში დავიგვიანებთ, ბოლოს როგორც იყო მოვახერხებთ ცალკე მატარებლით წასვლა პეტერბურგში — ასე რომ შაბათს ზუთ საათზედ კიდევ მივიდით დანიშნულებისამებრ — ძვირად კი დაქდა. ხვალ ვაპირებთ სადარბაზოდ მისვლას გუდოვიჩთან (მარშალი)¹⁵ და ნოლდესთან“.

პეტერბურგში ჩემი ქმარი დასახლდა ჩვენ ნათესავებთან და ილია ცალკე ცხოვრობდა. იმასთან იკრიფებოდნენ ჩვენი დელეგატები და ჩემმა ქმარმა მიამბო: „ილია გვიამბობდა, რა უნდა, რაზედ ილაპარაკებს საბჭოში, ერთ ერთ ჩვენ სხდომაზედ ილიამ გამოგვიცხადა, რომ იმას სურს, რომ საბჭოში შეიტანოს მოთხოვნა, რომ საქართველოს მიეცეს სრული ავტონომია, მაგრამ ნიკოლოსმა ამის წინააღმდეგი იყო, ამბობდა რომ მე ბევრს საბჭოს წევრს ველაპარაკე და ვიცნობ კარგათ, რაც არიან და არავინ არ დაგიჭერს იქ მხარს, და მაგ გამოსვლით საქართველოს მართლზიანს მიაყენებო, ეს მერის მერტი გახედული მოთხოვნააო, როგორ უნდა გაუბედოთ რუს ხელმწიფესაო“. ასე რომ, ისევ თავისიანებმა შეუშალეს ილიას ხელი. ჩვენ დელუტატებს ჩვენ შორის უნდა ამოგვეჩიათ ერთი წარმომადგენელი რუსეთის სახელმწიფო საბჭოში მთელი საქართველოს მხრიდან. ჩვენ ილია ავირჩიეთ, დღეს 10 აპრილს ილია კიდევ გაემგზავრა თბილისისაკენ. დავრჩი მარტო. მთავრობას და ხალხს შორი ვერაფერი განწყობილბა — ასე რომ, არა დის აქ დიდახანს დარჩილა. მინდა დავრჩე 24 აპრილამდის, ვიდრე ჩემს საქმეებს გავაკეთებ. შენი წერილები სრულდებით არ მომდის. ალბათ შენამენ და რადგან ქართული ვერაფერი ვერ გაუგიათ და მეც არ მიგზავნიან; მაინც ზომ არაფერი ცნობა არ მომდის თქვენგან და ისა სჯობია სრულდებით. აღარ მოიწერო და ტელეგრაფებით შევატუობინოთ ხოლმე ჩვენი ამბავი. ბევრი ჩვენებური

გავიყანი აქ. პეტერბურგში ბევრი ამბებიც გავიგე. ამას გიამბობ როცა შინ დავბრუნდები. 17 აპრილს ვაპირებ წასვლას ფინლანდიაში, სადაც 20 ამ თვემდინ დავრჩები. 21-ში და-ნიშნულია კადეტების ყრილობა 17 საღამოს წავალ ფინლანდიაში, გელსიგფორში, ასე რომ, 1 მაისს (ახალი "სტილით") იქ გავატარებ, 1 მაისი მუშათა საერთო დღესასწაულია და ამ-ბოხენ ფინლანდიაში იქნება, ენახავ სხვათა შორის წითელ გვარდიასაც. ვიქნები აგრეთვე ვიბორგში, ვაპირებ წასვლას აგრეთვე შლისერ-ბურგში".

რადგან ჩემი ქმარი ისე მკვიდრათ იყო და-კავშირებული ილიასთან და რომლითაც აღ-ტაცებული იყო როგორც დიდათ გამოჩენილი ქართველი კაცობა, დიდათ იმოქმედა მასზე ილიას მოკლამ და გადაწყვიტა მისი ხსოვნა დაუტოვოს სამარადოდ ქართველ ხალხს და გადაწყვიტა მისი ნაწარმოების მხატვრული გა-

მოცემა, რაც იმ დრომდინ არ არსებობდა, 1912 წ. დაიწყო მასალების შეკრება და შეგროვოლი საინტერესო დიდძალი მასალა საფუძვლად დაედო ილიას ბიოგრაფიას. სურ-ვილი კიდევ განახორციელა 1914 წ. აგრეთვე მქონდა შეგროვოლი ბევრი მასალა შემდგომი გამოცემისათვის, რომლის ნაწილი ისევ თავის სიცოცხლეში დაუბრუნა წერა-კითხვის საზო-გადოებას და დანარჩენი მის სიკვდილის შემ-დეგ მე მქონდა შენახული და შევწირე საქარ-თველოს მწერალთა მუზეუმს ქ. თფილისში (1931 წ.) რამდენიმე ათეული ილიას სურათი სხვა და სხვა წილოვანებისა და აგრეთვე მისი ნათესაობისა, რამდენიმე ათეული წერილი ილიას მიერ დაწერილი საზოგადო მოღვაწეებ-თან და ნათესაებთან, ხელთნაწერები მისი ნაწარმოების (ავტოგრაფები) რამდენიმე ასე-ული გვერდი, აგრეთვე, მრავალი ბიოგრაფიუ-ლი მასალები დოკუმენტებისა და სხვა".

შენიშვნები:

1. კონსტანტინე დავითის ძე გედევანიშვი-ლი.

2. მარიამ (მამო) გიგიშყელი.

3. ვლადიმერ მიქელაძე (1856—1926) — ეურნალისტი, გაზეთ „ივერიის“ თანამშრომე-ლი.

4. გრიგოლ (გიგო) ყიფშიძე (1859—1921) — ცნობილი ქართველი ეურნალისტი, მთარგმ-ნელი, ილიას უახლოესი თანამშრომელი გაზეთ „ივერიამში“, ილიას პირველი ბიოგრაფი (იხ. მის. გედევანიშვილის გამოცემა, თბ., 1914 წ.).

5. არტურ ლისტი (1852—1927) — ცნობი-ლი გერმანელი მწერალი და მთარგმნელი, ილიას დიდი მეგობარი.

6. არტურ ლისტი პირველად საქართველო-ში 1884 წელს ჩამოვიდა, ხოლო მეორედ — 1885 წელს და ამის შემდეგ საბოლოოდ და-სახლდა საქართველოში.

7. არტურ ლისტმა ამ დროს გერმანულად თარგმნა ილია ჭავჭავაძის რამდენიმე ნაწარმო-ები — „გაზაფხული“, „არაგს“, „ქართლის დედას“, „ვიხილე სატრფო“, „გახსოვს ტურ-ფა“, „მძინარე ქალი“, „ოლაზან“ და „განდე-გილის“ მე-8 თავი, რომლებიც 1887 წელს დაიბეჭდა ლიფციგში. წიგნში: „Georgische Dichter“.

8. ოლა თადეოზის ასული გურამიშვილი (1842—1927).

9. ბანკოვიდა — გასული სუკუნის 90-იან წლებში ქართული სათავადაზნაურო ბანკის საქმეების გამო ატეხილი ცნობილი დავა ილია ჭავჭავაძესა და ივანე მხაბულს შორის.

10. ივანე მხაბული (1854—1898) — გამო-ჩენილი ქართველი მწერალი, მთარგმნელი და საზოგადო მოღვაწე.

11. მიხეილ ალექსანდრეს-ძე გედევანიშვი-ლი (1862—1922) — ცნობილი ქართველი ექიმი და საზოგადო მოღვაწე, ილიას მხატ-რულ თხზულებათა გამომცემელი (თბ., 1914).

12. ეს სახლი ყოფ. ნიკოლოზის ქუჩაზე (დღევანდელი კალინინის ქ. № 7) ილიამ თა-ვისი დის ელისაბედ (ლიზა) საკინაშვილის საფასით ააგო 1889 წელს და იქ ცხოვრობდა 1901 წლამდე, სანამ საკუთარ სახლს არ შე-იძენდა ყოფ. ანდრეევის ქუჩაზე (დღ. ორჯონი-კიძის ქ. № 22). იქვე იყო მამის მოთავსებული „ივერიის“ რედაქცია და სტამბა.

13. ნიკო ნიკოლაძე (1843—1928) — გა-მოჩენილი ქართველი პუბლიცისტი და საზო-გადო მოღვაწე.

14. მის. გედევანიშვილის ეს წერილები და-ეულია პროფ. დ. გედევანიშვილთან.

15. გრაფი ვასილ ვასილის ძე გუდოვიჩი.

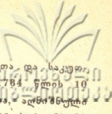
2. ანტონ I კათალიკოსის უცნობი წყალობის სიბილი 1764 წლისა

ანტონ I კათალიკოსის რუსეთში ექსპორიობი-დან დაბრუნებისა და საკათალიკოსო ტახტზე ხელახლა ასვლის შემდეგ 1764 წლის 10 დე-კემბერს („დეკანებერსი ი, წელსი ჩიდად“) წყა-ლობის სიგელი მიუცია შიოშ გაბრიელის ძე

გედევანიშვილისათვის, რომლის ძალითაც, პა-ატა გედევანიშვილის (შიოშს ბიძად — მამის

გურამ შარაძე

არქიმოვრაფიული ეტიჟდვაი

ძმად რომ ერგებოდა) გარდაცვალების შემდეგ, მოღარეთუხუცესობისა და ნაწირობის სახელო შემყვიდრეობით მას, მის ძმებსა და შვილებს ეძლეოდათ.

ანტონ I-ის ამ დღემდე უცნობი სიგელის შინაარსიდან ვიგებთ, რომ პაატა გედევანიშვილისთვის ეს სახელო ჭერ კიდევ დომენტი III კათალიკოსს (1704—1729) უბოძებია და მასთან პაატა ძლიერ დაახლოებულიც ყოფილა (იგი თან ხლებია კონსტანტინეპოლში გაძევებულ დომენტი კათალიკოსს), ზოლო ანტონ I-ის რუსეთში განდევნის წლებში (1756-88 წწ.) პაატა მასაც ხლებია და, ეტყობა, კარგი სამსახურიც გაუწევია (სხვათა შორის, ანტონს რუსეთში ახლდა პაატას უფროსი ძმის გაბრიელის შვილი — შემდეგში ცნობილი მოღვდომთავარი, მწერალი და მოგზაური ონა გედევანიშვილიც). ამ პაატა გედევანიშვილის შთამომავალია დიდი მეცნიერი და კომპოზიტორი ალექსანდრე ბოროდინი (გედეონოვი), ვინ იყვნენ პაატა და შიოშ გედევანიშვილები? ცნობილია, რომ მე-18 ს-ში გედევანიშვილები სამცხეთოს სარდლებად ითვლებოდნენ (სარდლობდნენ საკათალიკოსო ჭარბთს). პროფ. დ. გედევანიშვილის ცნობით* ზაზა, გაბრიელ და პაატა გედევანიშვილები ძმები ყოფილან. სარდალ ზაზასთვის ვახტანგ VI-ს სრულიად უდანაშაულოდ თავი მოუკვეთია და შემდეგში ამ ცოდვას აბრალეზდნენ ვახტანგის საქმის უკუღმად დატრიალებას. სარდალ გაბრიელს ჰყოლია ოთხი ვაჟი. შიოში (შოშია), გიორგი და დედოფალ ლევანთან ოში), იოსებ (ბეცა) და იონა (ცნობილი საეკლესიო პირი და მწერალი). ამ შიოშს ჰყოლია ვაჟები — ნიკოლოზ და დიმიტრი (ისინი ამ სიგელშიც მოიხსენიბან), დიმიტრის შვილია ალექსანდრე, ზოლო ალექსანდრის შვილი — მიხეილი (1862—1922, ცნობილი ექიმი და საზოგადო მოღვაწე).

გედევანიშვილების მეორე შტო იოსების (ბეცისა) მხრიდან ასეთია: დავითი—კონსტანტინე—ანასტასია, სანდრო, სოსო (იოსებ), დავითი, ნიკოლოზ, გიორგი, შიო; ანასტასია კონსტანტინეს-ახული გედევანიშვილი ცოლად გამკვამ მიხეილ ალექსანდრეს ძე გედევანიშვილს და მათი ვაჟია ცნობილი ქართველი საბჭოთა ფიზიოლოგი, პროფ. დიმიტრი გედევანიშვილი.

ანტონ I-ის ეს გამოუქვეყნებელი წყალობის სიგელიც სწორედ პროფ. დ. გედევანიშვილთანაა დაცული. დაწერილია ქაღალდზე 85×55 სმ., დეკანოზ მიხეილის მიერ, ზოლო დამტკი-

ცებულია საკათალიკოსო ბეჭდითა და საკუთარი ანტონ I-ის ხელრთვით 1784 წლის 10 დეკემბერს. გარდა ანტონ I-ისა, აღნიშნული წყალობის სიგელი 1765 წლის 22 სექტემბერს საკუთარი ბეჭდებით დაუმტკიცებიათ ერეკლე II-ს და მათსა ჭერ პატრიარქს გიორგი ერეკლეს ძეს — მომავალ მეფე გიორგი XII-ს, ზოლო 1808 წლის 8 ივლისს (ივლისს 8. ქკს უფა“) — ანტონ II კათალიკოსს.

აღნიშნული სიგელი საუბრადღებო დოკუმენტია როგორც გედევანიშვილთა გვარის ისტორიისათვის, ასევე დომენტი კათალიკოსისა ანტონ I კათალიკოსის ბიოგრაფიისათვის;

იქ. წყალობა ღმრთისა ჩვენ ყოვლისა საქართველოსა დიდმან მამათმავარმან მეფეთა შარავანდედმან კათალიკოზ პატარაქმან ძემან ქართველთა მეფისა იესესმან პატრონმან ანტონი! ესე წყალობა გიუავით თქვენ გვარობით გედეონის ძეთა სარდალის გაბრიელის² ძეს თავადს სარდალს შიოშს და ძმათა შენთა გიორგისა და იოსებს და შვილთა თქვენთა ნიკოლოზს და დიმიტრის³ შვილთა და მომავალთა სახლისა თქვენისათა ყოველთა ასე რომ ბოძა თქვენი მოღარეთუხუცესი პაატა ყოვლად სანატრელის საქართველოს კათალიკოზის პატრიარქის ბიძის ჩვენის დომენისაგან (!) გაუდილი იყო და ბოძა თქვენს მოღარეთუხუცეს პაატასაც მრავალგვარად ერთგულად ემსახურება ვითაცა შეეტყუებოდა სარწმუნოსა მონსა ყოველთა ადგილთა და უსჭულთაგან ექსორიობით ყოფასაცა შინა ოდესცა რაი კონსტანტინეპოლის ყოფასა შინა რაიცა რა შეემთხვია და ოდესცა ბოძა ჩვენი ყოვლად სანატრელი დომენი პატრიარქი გარდაიცვალა და შემდგომად მისსა ჩვენ გვიახელ და დიდისა ერთგულობით გვმსახურებდი საქართველოსა შინა და ოდესცა ჩვენ რუსეთს წარვედით, იქიც თან გვიახელ და მრავალს ერთგულობით გვმსახურებდი და შვიდსა წელსა რუსეთს ვიმყოფებოდით⁴ და შვიდისა წლისა შემდგომად უკეთილმსახურესს მისს სიმაღლეს ჩემს ძმას მეფეს ირაკლის⁵ დიდის გულს მოდგენებით კვლად ქართლადვე ვწყოდენით და ჩვენცა თავს ვიდევით რუსეთით ქართლადვე წარმოვკლა და რუსეთის ყოვლად მოწყალეს ხემწიფეს მისს დიდებულებას⁶ გამოვეთხოვენი და მისმა სიმაღლემაც წყალობა გვიყო და დიდის მოწყალებით და პატივისცემით ქართლადვე წარმოგვავლინა და ნებითა ღმრთისათა ქართლად მის სიმაღლეს ჩემს ძმას მეფეს ირაკლისთან მოვიწიეთ და ძმასა ჩემსა თანა ვცხოვრებდი და მე ტახტისა ჩემისად არა ვინებე დაქდომად გარნა არცა მეფოების მისისა სიმაღლემ და არცა საქართველოსა ეპისკოპოსთა, თავადთა, დარბაზის ერთა, არცა დიდთა და მცირეთა არა თავს იღვეს ჩემი ჩემსავე ხარისხსა ზედა აღუყვანელობაი და საქართველოს მწყემსად და

* იხ. აგრეთვე, ა. ჭაბაშვილი, ზოგიერთი ცნობა იონა გედევანიშვილის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შესახებ, „მაცნე“ (ენისა და ლიტერატურის სერია), 1979, № 3, გვ. 14-24.

პატრიარქად დამადგინეს და მეცა მორჩილ ვეჭმენ მისს სიმაღლეს ჩემს ძმას მეფეს ირაკლის და საქართველოსა ეპისკოპოსთა და დ [ა] რზასის ერთა და ოდეს ჩვენ ჩვენსავე ტახტსა ზედა ვეგნით¹⁰, მას ოდენ უამსა მოხვედით და ბიძის თქვენის სახელოს მოღარეთუხუცობას და ნაზირობას დაგვეჩენით. ვისმინეთ და მოკუნება თქვენი და გიბოძეთ მოღარეთუხუცობა და ნაზირობა უოვლისა კაცისაგან უცილობელად ვითაც უოვლად სანატრელს კათალიკოზ პატრიარქს ბიძა ჩვენს დომენტის წყალობა ექნა მოღარეთუხუცობისა და ნაზირობისა ბიძის თქვენის პაატასათვის და ჰქონდა და ჩვენც თქვენივე სახლო თქვენ წყალობა გიყავით ნაზირობა და მოღარეთუხუცობა ამ წესით, რომ ვიდრემდის ბიძა თქვენი მოღარეთუხუცესი პაატა ცოცხალი იყოს, ეს მოღარეთუხუცობა და ნაზირობა იმას ჰქონდეს და ოდეს ბიძამან თქვენმან გარდავლოს საწუთოთი, თქვენთვის წყალობა გვიქნია მოღარეთუხუცობა და ნაზირობა საბოლოოდ და სამკვეთდრად ჰქონდესთ და გიბედნიეროსთ ღმრთნ სვეტიცხოვლისა სამსახურსა და ჩვენსა ერთგულებასა შინა არაოდეს მოგეშალოს არა ჩვენგან და სხვათა მეპატრონეთგან, არცა მეფეთა და დედოფალთა და უფლისწულთაგან, არცა მთავართა და მძღავართაგან, არცა დიდთა და არცა მცირეთაგან. აწე თქვენცა შემდგომად ჩვენსა უოვლად სანატრელს

ლნო კ¹¹ პატრიარქნო თქვენცა ასევე დაუმტკიცეთ რათა თქვენიცა გაგებული და გარეგებული ღმრთნ მტკიცე და უნაკლო და დაუმტკიცებელნი ამისნი ღმრთნ აკურთხოს არიან ამის მოწამენი და ნების დამრთველნი ერთობილინ მცხეთელინი.

ალიწერა წყალობა და ნიშანი ესე წელსა მეორესა რუსეთით მოსულისა ჩვენისასა თვესა დეკენბერსა ი. კელითა დეკანოზის მოხაირობათა წელსა ჩლად.

კათალიკოზ პატრიარქი ანტონი ვამტკიცებ ნებითა ღ¹²“ (თავში უზის საკათალიკოსო ბეჭედი).

პირველ გვერდზე აშინაზე:

„ქ. ჩვენ სრულად საქართველოსა ქართლისა კახეთისა და ყაზახ ბორჩალოს ფლობით მკურთხევისა მეფისა ირაკლი მეორისაგან მტკიცე სეკდენბერს კ ბ ქს აქეთ ჩლად (უზის ურეკლეს ბეჭედი).

ქ. ჩვენ ქართლისა და კახეთის უფლისწული მეფის ძე გიორგი¹¹ ამ ბიძის ჩვენის ნაბოძებს სიგელს ვამტკიცებთ სეკდენბერს კ ბ ქს აქეთ ჩლად“ (უზის გიორგი ბატონიშვილის ბეჭედი).

„ქ. ჩვენ უოვლისა საქართველოს კ¹² პატრიარქი მეფის ირაკლის ძე ანტონი¹² ვამტკიცებთ წყალობის სიგელსა ამას ივლის 8 ქს უფა ანტონი“.

შენიშვნები:

1. ანტონ I კათალიკოსი (1720—1788).
2. გაბრიელ გედევანიშვილი, სარდალი, მე-18 ს.
3. შიოშ, გიორგი, იოსებ გედევანიშვილები, გაბრიელ სარდლის ძენი, მე-18 ს.
4. ნიკოლოზ და დიმიტრი გედევანიშვილები, შიოშის ძენი.
5. პაატა გედევანიშვილი, მოღარეთუხუცესი და ნაზირი, დომენტი III კათალიკოსის აღზრდილი, სარდალ გაბრიელ გედევანიშვილის ძმა, მე-18 ს.

6. დომენტი III კათალიკოსი (1704—1729 წწ.), ეახტან VI-ის ძმა.
7. ანტონ I რუსეთში იმყოფებოდა 1756-63 წწ.
8. ერეკლე II (1720—1798).
9. ივლისსმება იმპერატორი ეკატერინე II (1729—1796).
10. ანტონ I საკათალიკოსო ტახტზე ხელახლა ავიდა 1764 წელს.
11. გიორგი XII (1746—1800).
12. ანტონ II კათალიკოსი (1764—1827).

ქრისტიანობა რაჭველიშვილი

ქრისტიანობა რაჭველიშვილი იმ განათლებულ და ინტელიგენტურ ჯგუფს ეკუთვნოდა, რომელმაც ამ საუკუნის 10-იანი წლებიდან მოჰკიდა ხელი კალამს და დაიწყო რკვევა ქართველი ახალგაზრდობისათვის საზოგადოებრივ ცხოვრებაში განკუთვნილი ადგილისა. უნდა გვახსოვდეს, რომ ეს განათლებული ადამიანები, 1905-1907 წლების ამბების მომხსრენი, თუმცა არა მონაწილენი იყვნენ, მაგრამ მაინც გამცდელნი შავი რეაქციისა, საზოგადოებისა, გადასახლებებისა, ეგზეკუციებისა, დამსჯელი რაზმების სისხლიანი საქმიანობისა. ამასთან, ეს განათლებული ადამიანები ეშვადებოდნენ, მართალია, ჭერ გამოუცნობი, მაგრამ მომავალი ახალი მოვლენებისათვის. არაფერ იცოდა, როდის დადგებოდა დასაწყისი საძულველი პოლიტიკური სისტემის დასასრულისა, მაგრამ ცხადი კი იყო — პირველი მსოფლიო ომი რადიკალ მოიტანდა.

და მოიტანა. რუსეთში იმპერია დაინგრა და ხალხებმა თავისუფლება მოიპოვეს. გათავისუფლებულ ხალხს უნდა თავისი საკუთარი ინტელიგენცია ჰყოლოდა, როგორც აზრისა და ფიქრის მეთაური, ინტელიგენტი — მოვლენათა განმმარტებელი, ხალხის სავალი გზის მაჩვენებელი, ავ-კარგის გამომარტევი, ახალი ინტელიგენცია.

ქრისტიანობა რაჭველიშვილი ერთი იმთაგანი იყო, შრომმედი, მოაზროვნე, უზმალურად საქმის მკეთებელი და უფრო მეტიც, უზმალურად მოსიარულე თავის საყვარელ სამშობლოში, უზმალურადვე მოსიარულე თავისი სამშობლოს დედა-ქალაქში და, სამწუხაროდ, უზმალურადვე წასული ჩვენგანს.

უზმალურად ვაშბობ, რადგან, მისი დაღუპვის შემდეგ მისი მოგონება, მისი სახელის ხსენება დიდხანს აღარ შეიძლებოდა.

ქრისტიანობა რაჭველიშვილის დაბადების წელიწადი ცნობილია. იგი დაიბადა 1894 წელს (თუმცა ზოგიერთ სახელში 1892 წელია აღნიშნული). გარდაცვალების თარიღი კი არავის ალუნიშნავს. კაცმა არ იცის, ვინმემ გაატარა თუ არა რეგისტრაციაში იმ ადამიანის დაღუპვა, რომელ-

მაც ნაცნობთა და აშხანათა შეგნებაში დატოვა მეთად თბილი და ტბილი მოგონება.

ამ ინტელიგენტის საქმიანობა შემოქმედება იყო. იგი წერდა ქვეყნის ავტარგზე, წერდა ქართველ მწერლებზე, წერდა და მუშაობდა ქართულ ენაზე, იყო ისტორიკოსი და ფილოლოგი, სი, მიღებული ჰქონდა უმაღლესი საუნივერსიტეტო განათლება რევოლუციამდე უმაღლეს სასწავლებელში, მისი დაკვირვებისა და შესწავლის ობიექტი იყო საქართველო, ქართველი ხალხის ისტორია, ქართული კულტურა, ქართული საზოგადოებრივი ცხოვრების ისტორია, ქართული ლიტერატურა.

იმ მოღვაწეობით, რომელიც ქრისტიანობა რაჭველიშვილმა ამ საუკუნის 10-იანი წლებიდან დაიწყო, საგანგებო წერილებიდან დაწყებული, უველა ნაწერის ჩათვლით, იგი 1937 წელს მივიდა ილია ჭავჭავაძემდე. თითქმის, უველაფერი ის, რაც გამოვიდა მისი ხელიდან, მოსამზადებელი ეტაპი იყო უკანასკნელი ნაშრომის შესაქმნელად და ეს უკანასკნელი ნაშრომი იყო წიგნი ილია ჭავჭავაძეზე. ამ წიგნს ბიოგრაფიული ნარკვევი ჰქვია, მაგრამ ფაქტიურად იგი არის ამ უზარმაზარი მწერლისა და მოაზროვნის ცხოვრებისა და ფიქრის, შემოქმედებისა და წამების დიდი გზის აღწერა, მისი გამოკვლევა, მოაზროვნის ფიქრთა წიაღში შეღწევა და მკითხველისათვის განმარტება იმისა, თუ რა მოიმოქმედა, რა იაზროვნა და რის გაკეთება შეძლო ილია ჭავჭავაძე, როგორ აიგო ილია ჭავჭავაძე „ხელთუქმნელი ძეგლი შეგნებული საქართველოს გაულში თავისი მხატვრული ნაწარმოებებით და თავისი საქმიანობით“, — როგორც იტყუდა თვით ქრისტიანობა რაჭველიშვილი.

როცა თვალს გავაუხილეთ ქ. რაჭველიშვილის შემოქმედებას, მასში გარკვევით გამოჩნდება ის იდეა, რომელიც ჩვენი საზოგადოების შეგნებაში დაინერგა გახული საუკუნის 80-იანი წლებიდან, ილია ჭავჭავაძის მხატვრული და პუბლიცისტურ-კრიტიკული აზროვნების პირველი სტრიქონებიდან. ეროვნული გათავისუფლებისათვის ზრუნვა და გულწრფელი დემოკრატიზმი უოველ

ხერხსა და საშუალებას, მათ შორის მწერლობა-საც, მთავარი და ძირითადი იდეებისა და მიმარ-თულების განსამტკიცებლად იყენებდა. ილია ჭავჭავაძის შემოქმედებითა და მოღვაწეობით დამკვიდრდა ჩვენში ის, რასაც შემდეგი თაბანი თაის საშოქმედო პროგრამად მიიჩნევდნენ.

ილია ჭავჭავაძის მიმდევართა შორის იდგა ქ. რაჭველიშვილიც, რომლის ფიქრისა და გონების თითოეული გამოვლინება იყო რეალიზაცია ილია ჭავჭავაძისეული საზოგადოეო პროგრამისა, მისი საზოგადოებრივი და პრაქტიკული საქმიანობისა.

მართალია, ჩვენი ქვეყნისა და ხალხის გულშე-მატკივართაგან ილია ჭავჭავაძის შემდეგ იხილთ ტვითი იმ საქმეებში სხვამ ვეღარ ასწია, მაგრამ მთავარი იყო დაწყება მიმართულების, გამორჩე-ვა მიზნისა, ჩამოყალიბება სავალი გზისა.

ილია ჭავჭავაძის შეფასების აუხსავადი წერ-ტილი ქ. რაჭველიშვილისათვის იყო 1938 წლის 4 სექტემბრის გაზეთ „პრავდაში“ ფორმულირე-ბული აზრი. ქ. რაჭველიშვილისათვის ილია ჭავ-ჭავაძე იყო ეროვნულ-რევოლუციონური ბრძო-ლის დამწყები, ხოლო ილია ჭავჭავაძის მოღვა-წეობის შეფასების კრიტერიუმი თვით მწერლი-საგან გამოქმუილი აზრი: „საზოგადო სარბიელ-ზე გამოსულე კაცი უსაზოოდ ან აზრის კაცია, ან საქმისა, ან ორისავე ერთად, თუ ისე ბედნიერად მიმდებლულია ბუნებისაგან, რომ შემძლებელია ერთისაც და მეორისაც“.

სრულიად მართებულად ქ. რაჭველიშვილს ილია ჭავჭავაძე მიაჩნდა რთულ პიროვნებად, არა მხოლოდ იმიტომ, რომ ი. ჭავჭავაძე იყო პოეტი, პროზაიკოსი, პუბლიცისტი, ეკონომისტი, კრიტიკოსი და სხვ., არამედ იმიტომ, რომ ყო-ველ დარგში, რისთვისაც ქ. ი. ჭავჭავაძის ხელი მოეცა, იგი არ რჩებოდა მოვ-ლენათა და ფაქტთა ზედპირზე, იგი ღრმად ირკვეოდა და სწავლობდა ყველაფერს, ყველა-ფერში პოულობდა არსის ლოგოს და ყველა დებულებას იგი აძლედა სიმტკიცესა და სიღრ-მეს.

ქ. რაჭველიშვილიც აზრით, ყოველი პიროვნე-ბა, და ი. ჭავჭავაძეც, არის გამოშხატეილი იმ სოციალური და პოლიტიკური ვითარებისა, რო-მელშიც იგი იმყოფება და რამაც იგი წარმოშვა. ყოველი მოღვაწე თავისი დროის შვილია და დრო ახდენს მასზე გავლენას, დრო წარმართავს მის აზრს და გონებას, მის შეხედულებებსა და აზროვნებას. ი. ჭავჭავაძე იყო შვილი თავისი დროის საქართველოსი, მის აზროვნებაში აირეკ-ლა ყველაფერი ის, რაც ჩნდებოდა ქართული ხა-ლხის შეგნებაში და ცხოვრებაში. ილია ჭავჭავაძე ამ შეგნების გამოშხატეილი და უპირველესი მო-აზროვნე იყო.

ქ. რაჭველიშვილმა განიხილა ის ვითარება, რომელშიც მოექცა ი. ჭავჭავაძე. დაწყებული ყვარლიდან, იგი ახასიათებს იმ პოლიტიკურ და სოციალურ ძვრებს, რომელთაც იცნობდა, ხედა-

ვდა და ხატავდა მწერალი: საზოგადოებრივი ცხოვრების მამოძრავებელ ძალებს, ლიტერატუ-რულ გარემოს. წიგნში ვრცლად არის ნაჩვენები ილია ჭავჭავაძის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის გზა, მისი მრავალსახოვანი მუშაობა, სხვადასხვა ორგანიზაციათა და დაწესებულებათა მეთაურო-ბა, განხილულია ის პრობლემები, რომელთა შესწავლა-ანალიზი ახდენდა იგი, ჩამოთვლილია ის ხაკითხები, რომელთა ირგვლივაც კამათი ჰქონია ილია ჭავჭავაძის.

ილია ჭავჭავაძე უპირველესად ყოვლისა მწერა-ლი იყო. წიგნში მთავარი ყურადღება მიქცეული აქვს პოეტის ლირიკას, პროზას, პოემებს, მის მხატვრულ მემკვიდრეობას.

ყველა იმის გარდა, რაც ამ ნაშრომში თქვა ქ. რაჭველიშვილმა, ამ წიგნის მნიშვნელობა, უპი-რველესად ყოვლისა, იმაში მდგომარეობს, რომ იგი იყო რეპილიტაცია ილია ჭავჭავაძისა, რო-გორც მოაზროვნისა, როგორც შემოქმედისა. ყველასათვის ცნობილია თუ რა დევნას განიც-დიდა მწერალი თავისი ცხოვრების ტრაგიკული დასასრულის შემდეგ (თუმცა დევნა უკვე ხანში შესულად და დაავადყოფებულ მწერალს არც სიცოცხლის უკანასკნელ წლებში დაჰყვებოდა). გაუვლგარულებულმა და მახინჯმა დამოკიდებუ-ლებამ ლიტერატურული მემკვიდრეობის მიმართ. უმთავრესად ქ. ილია ჭავჭავაძის მიმართ, მთელი თავისი დამღუპველი მაქინაციები და ხერხები გამოიყენა. 1934 წელს სრულიად საკავშირო მწერალთა ყრილობაზე, პირველად დიდი ხნის შემდეგ, მთელი სისრულით აღიშართა ილია ჭავ-ჭავაძე. ისიც კარგადაა ცნობილი, თუ რა პირო-ბებში მოხდა ილია ჭავჭავაძის დაბრუნება ქარ-თული უკლდურის ისტორიაში არც თუ მწერალ-თა ყრილობის ქართული ლიტერატურის შესახებ მომხსენებელს მოსდიოდა ერთიანობა თვალში ილია ჭავჭავაძე. ამისი საბუთი ქ. რაჭველიშვი-ლისაც შემოუნახავს, როცა იგი ანგარიშს წერდა 1912 წლის 25 ივნისის ერთ-ერთ საქარო ლექ-ციის გამო, სადაც ილია ჭავჭავაძე გამოყვანილი იყო განათლებული ფეოდალიზმის იდეოლოგად, გლეხობის, როგორც ბურჟუაზიის დასაყრდენის ამღიარებლად, ბატონუშობის გამაიდგლებლად, რაც მკაფიოდ ჩანს „აჩრდილში“, „კაჟო უჩა-ლში“, „გლეხის ნამაზობაში“, „ოთარაანთ ქვრივ-ში“, „კაცია ადამიანში“. ილია ჭავჭავაძე გამოყ-ვანილი ყოფილა პესიმისტად, მხალდად, რომ მან ვერ შესძლო კაკო და ზაქრო კლასობრივი ბრძოლის პრინციპებამდე აეყვანა და სხვა ასე-თები.

1934 წლის შემდეგ ილია ჭავჭავაძეზე შეიძ-ლებოდა თავისუფალი მსჯელობა, აღიარება მისი დამსახურებისა, თქმა იმისა, რომ ილია ჭავჭავა-ძე იყო ეროვნულ-გამათვისუფლებელი ბრძო-

სოლომონ ხუციშვილი

პრინციპული რაჭველიშვილი

ლის ორგანიზატორი და მეთაური, რომ მას ჰქონდა სამშობლო და უყვარდა იგი, რომ ილია ჭავჭავაძე წარუწავდა თავისი ქვეყნის საკეთილდღეოდ, რომ იგი იყო დემოკრატი და სხვ., რომ ილია ჭავჭავაძე ქვეყნისა და ხალხის სასიკეთოდ რღვეოდა.

ქ. რაჭველიშვილის წიგნი პირველი იყო, რომელი ილია ჭავჭავაძის დაბადების 100 წლის თავისათვის დაიბეჭდა და რომელშიც დიდი მოაზროვნე და სახელოვანი მწერალი გამოჩნდა სისრულითა და სიყვარულით.

რუსთაველის სახელობის სამეცნიერო-საკვლევო ინსტიტუტმა 1938 წელს გამოსცა კოლექტორი წიგნი „ლიტერატურული მემკვიდრეობის“ სახელწოდებით. გამოვიდა მხოლოდ პირველი წიგნი, რომელიც აღსაყვამ იყო ძლიერ ბევრი და კარგი სხვადასხვაწარმო მასალით. წიგნი სრულიად ამართლებდა თავის სახელს. სარედაქციო კომიტეში შედიოდნენ ლევან აღნიაშვილი, გიორგი ლიონიძე, ვლადიმერ ახათიანი, აკაკი ჭყონია და ქრისტეფორე რაჭველიშვილი. ეს უკანასკნელი იყო, აგრეთვე, ლიტერატურული რედაქტორი და მთავარი კორექტორი (ხოლო არა მთავარი კორექტორებად კი — ელენე ციციშვილი-გარედიშვილისა, აბელ კიკიძე და სოლომონ ზუციშვილი). სრულიად ბუნებრივია, სარედაქციო კომიტეისათან და მთავარ კორექტორთან შეხვედრებში ხშირი იყო. ქ. რაჭველიშვილის ხელში, როგორც საკვლედი კოლექციის წევრისა და ლიტერატურული რედაქტორისა, გაიარა ამ მოწოდებით წიგნის ყველა მასალამ (პირველი ტომი „ლიტერატურული მემკვიდრეობისა“ 870 გვერდისა იყო). მასხოვე ერთ წერდეს, რომლის ავტორი იყო ვახტანგ მასხალია — ეგნატე ნინოშვილის მომხმარებელი და მისი ნაცნობი — რეჟოლუციის სახის წარწერა ჰქონდა: „ქრისტეფორეს, წასაყვამად, შესასწორებლად და შესამოკლებლად. გიორგი ლიონიძე“.

ქ. რაჭველიშვილმა „ლიტერატურული მემკვიდრეობის“ „დოკუმენტების“ განყოფილებაში რვაგვერდიანი წინასიტყვაობით გამოაქვეყნა სერგი მესხის ოცდარვა წერილი შენიშვნებით და კომენტარებით. მანამდე სერგი მესხის ნაწერები, გარდა სამსონ ფიცხელაძესეული გამოცემის ერთი ტომისა და სიმონ ზუნდაძისაგან 1932 წელს „მნათობში“ გამოქვეყნებულ ცხრა წერილისა, არა ყოფილა რა დაბეჭდილი. ქ. რაჭველიშვილმა სერგი მესხი წარმოადგინა ქართული ხალხის ცხოვრების იმ მომენტში, როცა ე. წ. დიდი რეფორმები დატარდა, მართალია იმპერიის ქვეყნებისათვის მტადი შეკვეთილი, მაგრამ მაინც ახალი ვითარების შედეგი და დამწყებია. სერგი მესხი „დროების“ რედაქტორი იყო 14 წლის განმავლობაში და, როგორც ქ. რაჭველიშვილი წერდა: „სერგი მესხი არის რედაქტორი პირველი ნამდვილი გაზეთისა. ეს იყო მისი უზედობად და ბედნიერება. უბედობაო იმიტომ, — აგრძელებ-

და იგი, — რომ რედაქტორს არ შეეძლო უწარუგვედურო თავისი ცხოვრება. ხშირად დარბოდა ნაცნობებში თითო მანეთისათვის, რომ გაზეთის ქალაქი ეყიდა, მაგრამ შედეგად იმითი იმიტომ, რომ ხელმძღვანელობდა ერთადერთ გაზეთს, რომელიც ქართული საზოგადოებრივი ცხოვრების მშპატანე იყო. ს. მესხი ეკუთვნოდა სამოციანი წლების იმ მოღვაწეებს, რომელთაც გიორგი წერეთელმა შემდგომ „მეორე დასი“ უწოდა და მაშინ „ახალი ახალგაზრდობა“ ეწოდებოდა“.

ქ. რაჭველიშვილმა გამოაქვეყნა სერგის მესხის წერილები, მიწერილი ეკატერინე გრიგოლის ასულ მელიქიშვილის მიმართ. ეკატერინე შემდეგ ს. მესხის მეუღლე და საზოგადო საქმეებში მისი ხელისშემწყობი გახდა. ამ წერილებს გამოემყვამელ-კომენტატორი „ცალმხრივს რომანს“ უწოდებს და 70-იანი წლების ქართული ინტელიგენციის ხულის გამოხატულებად მიაჩნია.

სერგი მესხი წერილებით მომავალ მეუღლეს არიგებს, ურჩევს, ცხოვრების გზას უხატავს, უწინასწარმეტყველებს, საზოგადოებრივ ინტერესს უღვიძებს, ამასთან ერთად, თავის სამოღვაწეო პროგრამასაც აცნობს, პოლიტიკურ და ეროვნულ შეხედულებებს უზიარებს, ქვეყნის, სამშობლოს დაცვისათვის მოქმედებას ახსენებს, საფრანგეთის დიდი რევოლუციის იდეებს უქადაგებს. საცოლისთან მიწერილი წერილები არ არის ინტიმური, საოჯახო მიწერ-მოწერა. სერგი მესხი თანამედროვე იყო დიუმა-შვილისა, ვიქტორ ჰიუგოსი, ფლობერისა და სხვათა, მათ თხზულებებს კითხულობდა მაშინ, როცა ისინი ქვეყნებში არ იყო. საფრანგეთი, რევოლუციის აჯანყი, იდეალი იყო სერგი მესხისა. ამით შესაბამე წერდა იგი ეკატერინე მელიქიშვილის ასულს.

წერილები დათული შენიშვნები და კომენტარები აღსაყვამ მრავალი საინტერესო ბიოგრაფიული-ბიბლიოგრაფიული ცნობებით იმით შესაბამე, ვინც წერილებშია დასახელებული. აქ ბევრი სახელია, ბევრი მოღვაწე, რომელთა ცოდნის გარეშე არ იქნება ქართული საზოგადოებრივი აზრისა და ლიტერატურის ისტორიის შესწავლა.

1934 წელს ქ. რაჭველიშვილმა დაბეჭდა „ქართული სტამბის წიგნი“ სტატისტიკურ-ისტორიული ნარკვევის თუ რაოდენ რთული იქნებოდა ამნარი წიგნის დაწერა, ჩანს იქედან, რომ ავტორს მასალათა მოსაძიებლად კარგა ხანს უშუშავია საქართველოს ცენტრალურ არქივში, საიდანაც მას ცნობები შეუკრებია კავკასიის საცენტრალურ კომიტეტის საქმეებში, ბევედით საქმის ტფილისის კომიტეტის წლიურ ანგარიშებში, მეფისინაცვლის კანცელარიის საერთო ნაწილის, სასწავლო ოლქის მწარუწელების მოხსენებათა, ანგარიშთა და სხვა საქმეებში.

ავტორმა ყურადღება გაამახვილა რომში დაბე-

ქდალ პირველ ქართულ გამოცემებზე, რომელთაც წინ უსწრებდა ქართველი ხალხის წიაღში გამოშუშავებული ტრადიცია წიგნის წერისა, ხელნაწერის დამუშავება-შეკაშვებისა, რისთვისაც ქ. რაჭველიშვილი უსარგებლოა ივანე ჯავახიშვილის დამწერლობათმცოდნეობით. წიგნში ჩამოთვლილია იტალიასა და რუსეთში გამოცემული ქართული წიგნები, მათი ხასიათი, დახასიათებულია პოლიგრაფიული მხარე, შემდეგ შესწავლილია თბილისის სტამბები, მათი გამოშუშავებული წიგნები.

საინტერესო სტატისტიკა ქართული წიგნისა 1629-1818 წლებისა. ამ ხნის განმავლობაში 115 წიგნი დაბეჭდილი, გასაოცარაშენებელია მათ ნაბეჭდ ფორმათა რაოდენობა, შეფასებულია გამოცემათა მნიშვნელობა, დაუფიქრია დარგებად. სხენებულ წლებში მხოლოდ ერთი ბელეტრისტიკული წიგნი გამოცემულია, ხუთი — სასწავლო და პედაგოგიური, რვა — სამეცნიერო, ხუთი — სახალხო საკითხავად გამოსული, ძლიერ ბევრია საექლესიო.

სხენებულ თარიღებს შორის უველაზე მეტი წიგნი 1815 წელს დაბეჭდილია, ხშირად კი თითო წელიწადს თითო წიგნი გამოცემულია. 1819-1866 წლები გასხვავდება წინა პერიოდისაგან, თუმცა საექლესიო მაინც უველას ჭარბობს. მხატვრული წიგნის რაოდენობა ოცდაათმეტამდეა მისული, პედაგოგიურა — ორმოცდაერთი, სამეცნიერო ოცდაექვსია და ა. შ. 1867-1890 წლები ავტორის ჩათვლით აქვს ბატონუშობის გადავარდნისა და მუშათა მოძრაობის დასაწყისის პერიოდად. ამ დროს თბილისში რამდენიმე სტამბა არსებობს (ნაჩვენებია მათი დარჩენის თარიღები). სტამბები, გარდა თბილისისა, არის ქუთაისში, ოსურაგეთში, აგრეთვე ვენეციაში, კონსტანტინოპოლში, მონთბანში. ცალკეა გამოყოფილი ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების მუშაობა, როგორც წიგნის გამომცემელი ორგანიზაციის. საინტერესო ცნობებია წარმოდგენილი წლების მიხედვით გამოცემული წიგნების ტირაჟებზე, საზოგადოების ისტორიკოსისათვის ეს ცნობები მნიშვნელოვანი მასალებია. 1889 წლიდან 1924 წლის ჩათვლით საზოგადოებას გამოუცია 1.867.815 ცალი წაგნი. იმ პირობებში და იმ სიღარიბეში, რომელშიც საზოგადოებას მოღვაწეობა უზღვევდა, რაკი ვიკით, თუ რას ემსახურებოდა საზოგადოება და კისთვის უწინავდა იგი, ამ ახითასობით გამოცემული წიგნის მნიშვნელობა სრულიად გასაგები გახდება.

ქ. რაჭველიშვილი ამრიგად განიხილავს ქართული წიგნის გამოცემის რამდენიმე ხანას რევოლუციური და მუშათა მოძრაობის ეტაპების მიხედვით. მას მოჰყავს ცნობები წიგნის საკონტროლო ორგანოებზე, სახელმძღვანელოებისა და საბავშვო ჟურნალების გამოცემაზე, პერიოდიკაზე, მათ ხელმძღვანელ-თანაშრომლებზე და სხვ.

საინტერესოა არალეგალური გამოცემების სია, რომელიც შეიცავს 47 დასახელებას. ასეთი წიგნების გამოცემის ადგილად მითითებულია პეტერბურგი, ენევა, პარიზი, უმეტესობა — თბილისი. ქ. რაჭველიშვილი გვაცნობებს, რომ თალია წიგნს აწერია გამოცემის ადგილად პეტერბურგი თუ პარიზი, მაგრამ ისინი თბილისშია გამოცემული. ერთ არალეგალურ წიგნს, გამოცემულს 1899 წელს პეტერბურგში, აწერია — „სტამბა ი. ვ. ვერიპოვნიკისა“, 1902 წელს გამოცემულს კი „უწმინდესი სინოდის სტამბაო“, ან კიდევ „ნებადართულია ფინანსთა მინისტრ ვიტესგან“ და ა. შ.

ასეთია ქ. რაჭველიშვილის „ქართული სტამბის წიგნი“, რომელიც თავისი შინაარსით განსხვავდება უველა იმ ნაშრომისაგან, ქართული წიგნის ისტორიას რომ წარმოგვიდგენს. ისიც აღსანიშნავია, რომ ქ. რაჭველიშვილის დროს არ უოფილა არც „ქართული წიგნის ბიბლიოგრაფია“, არც ანალიტიკური ბიბლიოგრაფიები. იყო მხოლოდ გრიგოლ უიფშიძის რუსული წიგნაკი „პერიოდული გამოცემები კავკასიაში“, დავით კარიჭაშვილის ნაშრომი, დაბეჭდილი ჟურნალებში „წიგნის მეგობარი“ და „ქართული მწერლობა“ და პაპაა გუგუშვილის „ქართული წიგნი“, გამოცემული 1929 წელს.

1827 წელს ქ. რაჭველიშვილმა გამოსცა წიგნი „საქართველოს ფეოდალიზმის ისტორია“ პირველი ნაწილი. მეორე ნაწილში იგი ეპირებოდა ფეოდალური საქართველოს შინაგანი წყობილებისა და იმ ეპოქის უფო-ცხოვრებისა და კულტურის დახასიათებას. პირველი წიგნი კი ითვალისწინებდა საკითხებს ფეოდალიზმის წარმოშობისა, ფეოდალური მონარქიის, მისი დარღვევისა და აღდგენისათვის ბრძოლას, ფეოდალიზმის ლიკვიდაციის მიმოხილვას. იგი იწყება საქართველოს ისტორიის უძველესი დროიდან და მოდიოდა ბატონუშობის გაუქმებამდე. მასწავლამე, მთელი ისტორია საქართველოსი ახალი და უახლესი ეპოქების გარდა.

ქართველი ხალხის ისტორიის ეს უწარმატარი მონაკეთი 152 გვერდშია ჩატეული და სრულიად ბუნებრივია წიგნის კონსპექტური ხასიათი. ქ. რაჭველიშვილის ეს ნაშრომი თავისი ბუნებითა და არსით პირველი იყო საქართველოს ისტორიოგრაფიაში. ამიტომ მიიპყრო მან ყურადღება, რაც გამოსატულია ისტორიკოსის მამია დუმბაძის მიერ: „ამ წიგნიმ წარმოუყენებელი გამოკვლევების და წყაროების მასშტაბიც არ იყო ფართო, მაგრამ ამით ქ. რაჭველიშვილის ნაშრომს გარკვეული ორიგინალობა არ დაუკარგავს. ქ. რაჭველიშვილი იცავდა ცნობილ შეხედულებას, რომ კაცობრიობის ისტორია განსაზღვრულ ფორმაციათა მიხედვით უნდა იქნეს შესწავლი-

სოლომონ ხუციშვილი

პრისტავი რაპვილიშვილი

ლი. მკვლევარი თავისებურ საუკუნედურს გამოთქვამდა იმით მიმართ, რომელიც ამ ფორმაციის მხოლოდ „სოციალურ მხარეს“, ანუ, მისი გაგებით, ბატონსა და უმას შორის ურთიერთობას სწავლობდნენ. მისი აზრით, ფეოდალიზმი თავის მთლიანობაში უნდა შეესწავლათ, გამოეკვლიათ მისი წარმოშობისა, განვითარების და აღსასრულის პროცესები“ და სხვ. მამია დუმბაძე აგრძელებს: „ინტერესს მოკლებული არაა მისი შენიშვნა ფეოდალური არისტოკრატიის წარმოშობის უცხოური ნაკადის შესახებ, რომელიც ადგილობრივი ელემენტით იზრდებოდა. ქართლში მას თავის დროზე ჩაუწერია — „ეს ქართველი კაცია, ეს აზნაურია“, რაც „აზნაურის“ უცხოური წარმოშობის დამადასტურებელია ცოცხალ მემკვიდრეობაში“.

ქ. რაჭველიშვილის ის მოსაზრება, რომელიც მას ცოცხალი მემკვიდრეობით დაუდასტურებია, თავისებურ პარალელს პოულობს ბერის იონა ხელაშვილის ერთ სიტყვაში, რომლითაც მას პეტერბურგელი ბავრატონიწმინდისთვის მიუმართავს. ამ სიტყვაში ხაზგასმულია ის, რომ ქართული არისტოკრატიის წარმომადგენლებს თავისი წარმოშობა უცხოეთთან პქონიათ დაკავშირებული. იონა ხელაშვილი წერს: „გიორგიაჲ ეგე რა თვით უწყია, არღა ხარ უკვლადი, ვინაითგან სახელისაგან უგუწურისა განხდა მეფობა ზეგარდმო, ვითარცა წერილ არს, ვინაითგან მკამელ იუაჲ კაწახისა უუმეტეს სამახისა წლისა, სამ სახედ განპოხისა, ამისთვის კიბილი შვილთანი მომალ აღიან, უფროს და მათნი, რომელნიც უგუწურებისა ამპარტანებითა არცხვინან თავთა თვისთა და არა იტყვიან ქართველობასა, არამედ აღმოაჩენენ დიდებულთა სქესოვნობითა ლექსით შეტყვევნი: ჩვენ შემოსრულ ვართ საბერძნეთით და ჩვენ საარსებით და ჩვენ ეთიოპიით აბაშეთით და ჩვენ ჩერქეზით, ჩვენ კავკასიის წერეთით და ჩვენ თურქისტანით და ჩვენ რუსეთით, ფანასკეთით და ჩვენ იტალიით და ჩვენ იაზონიით გვეწოდებენ აზნაურ და ჩვენ ჩოღალა ვუოფილვართ და ჩვენ შამ ხელმწიფის ძე შაპარავაშიძე და ჩვენ მხარგრძელი მიდია ხელმწიფისა ხელ-გრძელისა ძე და ჩვენ სამხათ მეფისა ძე და ბეგთაბეგი და ქობულეთის ძე და ჩვენ ქაზახურნი კიტაიისა სახელმწიფოთაგან მსახურებად მცხეთის მამახაზლისისა მცირისა სოფლის პატრონისა...“

ქ. რაჭველიშვილის დაკვირვების საილუსტრაციოდ იონა ხელაშვილის ტირადა საინტერესოა.

„საქართველოს ფეოდალიზმის ისტორია“ დაწერას წინ უსწრებს „საქართველოს მოკლე ისტორია“, გამოცემული თომა ჩიქვანიასაგან 1925 წელს. ქ. რაჭველიშვილის ეს წიგნი პირველი ნაშრომი იყო 1921 წლის შემდეგ საქართველოს ისტორიაზე. მანამდე კი, მიმდინარე საუკუნეში, ივანე ჯავახიშვილის „ქართველ ერის ისტორია“

იყო გამოცემული ორ წიგნად 1913 და 1914 წლებში. ქ. რაჭველიშვილმა „საქართველოს მოკლე ისტორიისათვის“ ისარგებლა ქართული და რუსული მასალებით, საქართველოს ისტორიის მიმოხილვა იწყება ქართველ ხალხთა შორეული წინაპრებიდან — იაფეტელთა ტომების, შემერთა სამეფოს, ქალდეელთა, მიტანთა, მესხთა, კოლხთა, ურარტელთა და სხვა მოდგმათა დროიდან. ქართველი ხალხის ისტორია ავტორს განხილული აქვს ძველი წელთაღრიცხვის მეხუთე საუკუნიდან მოკიდებული, მეოცე საუკუნის პირველი ორი ათეული წლის მიმოხილვით დამთავრებული. წიგნის უკანასკნელი ფურცა 224-ე გვერდზე: „1921 წლის თებერვალს მოხდა საქართველოს გასაბჭოება და ახლა იგი იწოდება „საბჭოთა სოციალისტურ რესპუბლიკად“.

წიგნი განუთვნილი იყო მკითხველთა და საქართველოს ისტორიით დაინტერესებულთათვის, დაწერილი პოპულარულად, მეცნიერული აპარატურის გარეშე, შესაქმნევი ობიექტურობით და ფაქტთა და ვითარებათა ანალიზით. წიგნი წინ არის წამოწყებული ქართველთა თავდაცვითი ომები, მათი მიზეზები და ხასიათი. ჩვენი ხალხისა და ქვეყნის მრავალბოფათიანი და ზნით რაგაიკული თავგადასავალი კომპაქტურად არის წარმოდგენილი (წადენი 226 გვერდიანია), ეს განსაკუთრებით ჩანს XIX საუკუნისა და ამ საუკუნის პირველი ორი ათეული წლის ისტორიით. წიგნს მეტიც არ მოეთხოვებოდა. იგი პირველი იყო ჩვენში, სადაც ასე გახმულად, თავიდან ბოლომდე იყო მოთხრობილი ხალხის ცხოვრებაზე, ცხადად იყო წარმოდგენილი ჩვენი ქვეყნის წარსულის ნათელი და მუქი მხარეები, მეზობლებთან ურთიერთობანი და მეგობრული თანამშრომლობანი და დიდ სახელმწიფოთა ზრახვანი საქართველოსა და ქართველი ხალხის მიმართ. ამ მხრივაც წიგნის ავტორი ობიექტურობისა და ამბავთა მართლად ჩვენების პრინციპებს იცავდა.

ქ. რაჭველიშვილი თავისი დროის ქართული საზოგადოებრივი ცხოვრებისა და ლიტერატურის ინტერესების აღმწერსკველ-შემფასებელი იყო 20-იანი წლების ქართული ლიტერატურა თავისი ახალი პრინციპების დღედგინების პროცესში იმყოფებოდა. ძლიერ ზშირად მხატვრული შემოქმედება თავისთავისათვის არსებობდა და, ბუნებრივია, მას აკლდა საზოგადოებრივი ძღერადობა, აკლდა ის ინტიმი, რაც ერთმანეთს აკავშირებს მწერალსა და მკითხველს. 20-იანი წლების ქართული ლიტერატურა გაჯავრდინდნე იდგა, თითქმის ჩვენს თვალწინ გაიარა იმ დიდმა ძვრებმა, რამაც ქართული ლიტერატურა დღევანდლამდე მოიტანა, რითაც იგი საზრდოობდა. იმ წლების ქართულ მხატვრულ სიტყვას, — ლექსსა თუ პროზას, როცა მწერალი სხვადასხვა ექსპერიმენტს მიმართავდა, როცა იგი ეძიებდა უფრო

მას, ხოლო ზოგჯერ უჭირდა შინაარსისათვის მასალის მოპოვება, ქ. რაჭველიშვილი მიიჩნევდა სიცოცხლე დაკლებულად, თრთოლისა და აღტაცებისაგან დაკლებულად. არისტოტელეს ენითო, ამბობს იგი, — მასში არაა აღტყინება, არაა ვნება, არაა პათოსი. მწერლის სიტყვას აკლიაო ცეცხლი და ნებისყოფის ფოლადი. მას არ შეეძლო გვერდზე აეხვია 20-იანი წლების ქართული ლიტერატურის იმ მხარისათვის, რასაც შემოქმედების გარეგნულობა წარმოადგენდა. იგი წერდა: „შინაგანი პათოსის ისეთი ბუმბერაზი, როგორიც იყო ილია ჭავჭავაძე, ახლანდელ პოეტებს ზოგჯერ მოწაფედაც კი გამოადგება“. — სრულიად გახატვია, რას გულისხმობდა ქ. რაჭველიშვილი. ილია ჭავჭავაძის ტრაგიკული სიკვდილიდან ათი წელიწადიც არ იყო გასული, რომ ქართული პოეზიის ენა მეტად რაფინირებული გახდა, მაგრამ, ის პათოსი, ის გულში გაღვივებული ცეცხლი, რაც ენთო ილია ჭავჭავაძის ლირიკასა და ეპოსში, ქ. რაჭველიშვილს ვეღარ დაეწია. არ არსებობდა ისეთი მხატვრული ნაწარმოები, რომელიც ჩვენი ცხოვრების სინთეტური სურათის შემცველი იქნებოდა. იგი ფიქრობდა, რომ 1917 წელი და მომდევნო აშშ-ის მხატვრული ასახვისათვის დიდი თემა იყო, მაგრამ, ამასთან, იმასაც ფიქრობდა, რომ საგანთა დროული განყენება იქნებოდა აუცილებელი მთლიანობისა და სისრულის ჩვენების თვალსაზრისით. მართლაც, დიდი მხატვრული ტილოს დასაქურდად შეიძლება საკუროც იყოს გარკვეული დისტანცია. ყოველ შემთხვევაში, ქ. გამსახურდიას „დიდოსტატის მარჯვენა“. მიხეილ ჭავჭავაძის „არსენა მარაბდელ“, დივ ტოლსტოის „ომი და მშვიდობა“ და მრავალი სხვა დიდი ფაქტი ამის დამადასტურებლად შეიძლება გამოადგეს.

ქართველ თანამედროვე მწერალთაგან ქ. რაჭველიშვილს გამოკალკევებული ჰყავდა ლეო ქიაჩელი, რომლის ორი რომანი თითქმის ერთდროულად დაიბეჭდა მშინ, — „ტარიელ გოლუა“ და „სისხლი“. ლეო ქიაჩელი მას თვალსაჩინოდ და სრულდებულ მწერლად ჰყავს დასაბუთო, საკუთარი შემოქმედებითი სტილის მქონედ, საკუთარი თვალთახედვითა და დაკვირვების საგნის თვისებურებით. მწერლის ნაწარმოებები მას სინაზით და ნათლით მოსილად წარმოადგინა, მისი მთელი შემოქმედება კი — მრავალფეროვანად.

„ტარიელ გოლუა“ ლირსული სურათითაა 1905 წლისა. ამ ნაწარმოებით ლეო ქიაჩელმა გაამართლა მაინც მაინც თქმა: „კარგი მწერალი ლომსა ჰგავს. იგი პირველადვე ლომის ლეკვსა შობს და არა კატის კნუტსო“. ლეო ქიაჩელის შემოქმედებითი სინაზი და რომანტიკულად ზეაწეული პერსონაჟი თითქმის შეუთავსებელია ნაწარმოების დაწერისა და გამოქვეყნების ეპოქასთან — წერს იგი. ტარიელ გოლუას სახე მას ოთარაანტ ქვრივის სახისათვის შეუდარებია. უნდა ითქვას, მოხდენილი შედარება — „ტარი-

ელ — ერთობის დროის ოთარაანტ ქვრივი, ილონდ მხატვრულად უფრო ნაღებიად გამოკვეთილი“. — ქართული ლატერატურის ეს თარიღი ქ. რაჭველიშვილს გაიდიდებულად შეიძინა, ისეთი მეტყველება და აზრები ტარიელ გოლუასი, რომ „ზოგჯერ ღალატ კი იცით, ინტელიგენტთან გაქვთ საქმე თუ მარტოოდენ სოფლის მოწინავე და ბუნებით კვიანი კაცთან“, თუ ოთარაანტ ქვრივის მეტყველებაში ვერ, სამაგიეროდ ტარიელ გოლუას ლაპარაკში ქ. რაჭველიშვილს შეუძნებია ისეთი სამეტყულო ფორმები, რაც, რასაკვირველია, არ შეიძლება სოფლელი კაცის, თუმცა გონიერისა და კვიანის დამახასიათებელი იყოს. მაგ., „მადლი ზნეობა, დიდი სული დაკ. კარგით, ძმებო, გლახა და უსარგებლო კი არ დაგვიარგავს“ და ა. შ. ეს სიტყვები ტარიელისაა ბაჩუას სიკვდილზე ნათქვამი.

კრიტიკოსი, ცხადია, მართებულ შენიშვნას აკეთებს მწერლის მიმართ.

ამასთან, ამ შენიშვნაში რომანის ყველა პერსონაჟი მას არ მიუჩნევია ერთგვარი მხატვრული დაკვირვების შედეგად და ნაყოფად, ეკრძოდ, ღევაანი და თინა ნაღები რელიეფურნი ჩანან, დავითი და გადამდენია, განსაკუთრებით უკანასკნელი, გაიშო გადამდენია, როგორც სახე, როგორც ადამიანურ თვისებების მატარებელი — რაინდული ნაქერწყლის მკვესავი, ზნეობრივად გაურჩეველი, შმაგი, ბოროტებადვე მისული სიყვარულის პატრონია. კრიტიკოსი მასიური სცენების ხატვის უნარს უჭებდა მწერალს. ქ. რაჭველიშვილი მწერალს შენიშვნას თქმის ტრაფარეტულობას, რადგან სწორედ თქმის ინდივიდუალობა მიუჩნევია მას პერსონაჟის დასახასიათებელ საშუალებად.

ქ. რაჭველიშვილი შედარებით ვრცლად ჩერდება „სისხლის“ თემასა და შინაარსზე, ამბობს გენიოთარებისა და პერსონაჟების გამოხატვის ხეობებზე. უმთავრესი კი არის ის, რომ მწერალს მონაწილე რევოლუციური მოძრაობისა, თვალთ მხილველი რეპრესიებისა, დაპატიმრებულებიდან ერთად ციხიდან ხაიდუმლოდ გაქცევის მონაწილე და სხვა, რომანში უნაკლოდ და ციცხოდ გადმოგვცემსო განცდილსა და ნანახს, რაც ყო საბაბი იმის, რომ მკითხველი ამ ნაწარმოებშია ლომოდ შეუსუსტებული ინტერესით კითხულობსო. ეს კი დიდი გამარჯვებაა მწერლისა.

1926 წელს ეურნალ „ქართულ მწერლობში“ ქ. რაჭველიშვილი აქვეყნებს მესხეთ-კავთაში მღვწაურობის შთაბეჭდილებებს — აბასთონიდან ვარძიამდე. იუმორანარევი აღწერა მღვწრობისა პავლე ინგოროყვანა, ნესტორ ცერცვქესა, თამარ და ელენე ჩაქავაძეებთან ერთად. სულ სხვა მდგომარეობა იყო იმ წლებში ეთნოგრაფიულად აღწერილობის მხრით მტკვრის ზემო ქ. რაჭველიშვილი

სოლომონ ხუციშვილი
პრისტავრო რაჭველიშვილი

რაკველიშვილი გულისტკივლით წერს ოდესაც ლონიერი და მშენიერი კუთხის ცხოვრებაზე და მცხოვრებლებზე, რომელიც, სამწუხაროდ, უცხოელთა მძლავრობამ და ომებმა მოაშთო და დაანგრია.

ქ. რაკველიშვილს რამდენიმე ბიბლიოგრაფიული ხასიათის წერილი აქვს გამოქვეყნებული, რომლებშიც ცხადდება მისი ინტერესი ქართული მწერლობის მიმართ. იგი სიამოვნებით უზიარებდა მკითხველს თავის შთაბეჭდილებებს ქართულ ორიგინალურ მხატვრულ თუ მეცნიერულ გამოცემებზე, ეროპელ კლასიკოსთა ქართულ თარგმანებზე. ფურნალ „ქართულ მწერლობაში“ მან დაბეჭდა მიმოხილვა დავით კარიჭაშვილისაგან გამოცემული წიგნისა „ქართული წიგნის ბეჭდვის ისტორია, XVII-XVIII საუკუნე“, გამოაქვეყნა ბიბლიოგრაფია ნიკო ლორთქიფანიძის „ნანგრევთა სურნელებზე“. მეტად მაკვირად არის დახატებული წერილი ნიკო ლორთქიფანიძის ლაოკურთა, მწერლის წერის მანერა. ბიბლიოგრაფიაში იგი წერდა: რეალისტია, ლირიკული, სტილი მოკეთილი და მძლავრი, ამასთან უჩინარი მელანქოლიით აღსავსე, საამო, მაგრამ არა ტკბილი, ოდნავ სევდიანი, მაგრამ ვეჟაკური. ნიკო ლორთქიფანიძის შემოქმედებით უღერს წარსული და აწმყო, ემარჯვება ნანგრევთა სურნელებსა და დანგრეული ბუდეების აღწერა, ზეგარმ სრულიადაც არა გაიდელერების მიზნით, იქივით, იგი არ მალავს წარსულის დუბიერ მხარეებს. ისტორიულ ფონს ბატავს, მაგრამ არ გაჰყავს ისტორიული პირები, გმირები რომანტიკულ ბურჟუზი მოქმედებენ, ამიტომ უფრო სინდრეტიბი არიან და არა გამოკვეთილი ადამიანები.

წიკო ლორთქიფანიძის პროზას ქ. რაკველიშვილ შეეხო 1985 წელსაც, „კომუნისტში“ დაბეჭდილი წერილით. იქ ლაპარაკობს მწერლის თავისეულ მანერაზე, როგორც თემის შერჩევის, ისე, რა მთავარია, მისი დამუშავების პრინციპებზე, მწერლის თვალსა და კალამზე, ხელოვნებით, სიფაქით და გემოვნებით შესრულებულ სამუშაოზე, მისი თითოეული ნაწარმოები ხელოვნურია, მიუედავად მათი ზომისა და მოცულობისა.

ქ. რაკველიშვილის ლიტერატურულ-საზოგადოებრივ ინტერესებში მოქცეული იყო ბევრი ფაქტ ქართული, რუსული, ევროპული ლიტერატურისა. იგი თვალგონიერად აცხადებოდა სხვადასხვა რანგის მოვლენებს, მის ყურადღებას არ ღმობარვია არც ტრისტანისა და იზოლდის მწვემი სიყვარულის ქართული თარგმანი, მშვენივრად შესრულებული გერონტი ქიქოძისაგან, არც იკაჩოს „დეკამერონი“, თედო სახოკაისეული წარგმანი იტალიურიდან, არც მხიელი ქავახიშვილის თხზულებათა გამოცემები, რომელთაც იმ ქართული თანამედროვე პროზის მნიშვნელოვან მოვლენად თვლიდა, არც გუბერნატორ ლევაშოვს ხელმწიფობა ქართულ ისტორიულ

სიძველეთა მიმართ, ან კიდევ, ეგნატე ნინოშვილის თხზულებათა ის გამოცემა, რომელიც განახორციელა სიმონ ხუნდაძემ და, გამოირჩეოდა, თანამედროვე მეცნიერული აპარატით სამუშაო. როდ სიმონ ხუნდაძეს არ დასცალდა გამოცემა ბოლომდე მეტყანა და სწორედ ამას აღნიშნავს ქ. რაკველიშვილი, რომ მესამე ტომი ამ მწერლის თხზულებათა გამოცემისა უყურადღებოდ და მრავალი შეცდომითაა დაბეჭდილი უკვე 1988 წელს. მას არც „ბიბლიური გარეგნობის და შესანიშნავი კალმის პატრონი“ ვასილ ბარნოვი დაუვიწყებია, რომლის გარდაცვალების ერთი წლის თავზე კარგად გააზრებული, თუმცა რღვეტორი-საგან შეკვეცილი წერილი დაუსტამავს „კომუნისტში“. აკაკი წერეთლის მსოფლმხედველობა, ქართული პერიოდული ორგანოების წარსული, ვაჟა-ფშაველას თხზულებების აბაშელისეული გამოცემა, ილია ჭავჭავაძის პუბლიცისტიკა, ავტენტური ცაგარლის კომედიების გამოცემა, ნიკოლოზ ბარათაშვილის ბიოგრაფიული ნიშნები და სხვანი. იგი ქართულ-რუსული ლიტერატურის ურთიერთობის თემაზეც აწუშავებდა, მას დაბეჭდილ აქვს წერილი „პუშკინი და ქართული მწერლობა“, „დევი ტელსტოი“ და სხვანი.

ქ. რაკველიშვილს ქართულ პრესაში მონაწილეობა დაუწყო 1909 წლიდან. იგი 15 წლისა იყო, როცა ქართველ მოწვეთა აღმანახში „პირველი ნაბიჯი“ იმ წლის ოქტომბრის ნომერში დაბეჭდა წერილი სათაურით „მწარე ფიქრები“. 15 წლის ყმაწვილი აუენებდა საკითხს მაშინდელი ახალგაზრდობის ინდიფერენტისმე, რაც ავტორს ჩათვლილი ჰქონდა ქართველი ხალხის აწწლოვანი მონობის შედეგად. იგი არკვევდა მონწიველ ახალგაზრდობის ტიპს და გამოჰქონდა დასკვნა, რომ ამ ახალგაზრდობას არ გააჩნდა ეროვნული ინტერესი, მან არ იცოდა რა ენაზე ელაპარაკა, რადგან თავისი დავიწყებული ჰქონდა და სხვისი ვერ შეძინა, არ იცნობდა თავისი ერის მოთხოვნილებებს. ავტორი აუენებდა საკითხს ერისათვის დახმარების აღმოჩენის საშუალებების გამონახვისა, მაგრამ სკოლა ვერ უზრუნველყოფდა შესაფერის მოქალაქეთა აღზრდას, ეროვნული გულისტკივლით მწუხრებულ მოქალაქეს; სკოლა აწმადებდა მხოლოდ მოხელეს, რომელიც ხალხს უნდა დასწლოდა ზურგზე, ახალგაზრდობა თავის აწმყოსა და მომავალს ვერ ხედავდა, — წერდა ჰაბუკი ავტორი, — რადგან დაზმარვებულთა, მაგრამ როდემდის? ავტორს ეშინოდა, რომ ეროვნული გამოფხიშლების დაგვიანებას არ მოჰყოლოდა მომავლინებელი შედეგი.

აღმანახის დეკემბრის ნომერში ქ. რაკველიშვილმა გამოაქვეყნა წერილი — „ნიკოლოზ ბარათაშვილი“, რომლითაც მოკლედ გააჩვია პოეტის შემოქმედების ხასიათი და იდეა. ნ. ბარათაშვილი მას დახასიათებული ჰყავს როგორც მოქალაქე, კრიტიკულად განწყობილი არსებუ-

ლის მიმართ, რაც პოეტში იწვევს პესიმიზმს, ტანჯვას და უიმედობას, თუმცა ნ. ბარათაშვილი ბედს არ ექვემდებარება და უმოქმედობას არ ეძლევა. პოეტის შემოქმედებასა და განწყობილებას გასაგებად ავტორს აუცილებელ პირობად მიაჩნია გათვალისწინება ისტორიული წინაპირობისა და შემოქმედის გარემოსი. სხვათა შორის იგი იხსენებს 1882 წლის შემთქმელობასაც. ნ. ბარათაშვილის ტანჯვა ეყრდნობა ეროვნულ ნიადაგს, მაგრამ მან იგი უნივერსალურ სიმაღლემდის აიტანა. პოეტის მარტოობის განცდა არის მიზეზი იმისა, რომ იგი ქმნის შესანიშნავ სურათებს ბუნებასთან დამოკიდებულებისა, იგი ბუნებათან დაახლოვებას ცდილობს, ეძიებს კავშირს მასთან. კავშირს მიზეზების ძიებისას იგი მიმართავს ბოროტ სულს, ანუ ევებს, რასაც მისთვის წაურთმევია სულიერი სიმშვიდე და უმაწყველის ჩრქვეს. ეს ევები, პოეტს რომ აღედგინოს და მასში ჰპაღებდეს კრიტიკას, კრიტიკა კი მას კემშარიტების დადგენაში ეხმარება პოეტი არ ემორჩილება ბედს. ნ. ბარათაშვილმა საბოლოოდ გაწმინდა ქართული პოეზია აღმოსავლურის გავლენისაგან. პოეტი არ არის კარჩაკეტილი და შეზღუდული, იგი საკაცობრიო საპირობოროტო ვითარებას ესებოდა, რითაც ქართულ ლიტერატურას დიდი ასპარეზი მოუპოვა და მის განვითარებასაც ღრმა კვალი დაამჩნია.

ეს მოხდენილი ანალიზი ბარათაშვილის შემოქმედებისა გააკეთა მოსწავლე ქ. რაველიშვილმა და გამოაქვეყნა პირველ ქართულ მოწაფეთა თურნალში — „პირველი ნაბიჯი“, რომლის მხოლოდ ორი ნომერი გამოვიდა 1908 წელს.

შემდეგ იგი წერილებს ბეჭდავდა „სახალხო გაზეთში“, როცა მისი რედაქტორი იყო ნარკანი — ნიკო კურდღელაშვილი. ახალგაზრდა თურნალისტის თვალსაწიერი თანდათან ვრცელდებოდა. მას ქართველი ხალხის სულიერი კულტურის, ქართველი ახალგაზრდობისა და მსოფლიო მოვლენათა ანალიზაც აინტერესებდა. ამასთან, იგი ანგარიშს უწევდა იმ საკითხებსაც, რომლებიც პირველი მსოფლიო ომის წინ ესოდენ აქტუალური იყვნენ მცირე ერთათვის, როცა ეროვნული ენის, საერთოდ ეროვნული კულტურის პერსპექტივებს სერიოზული დაცვა ესპეროებოდა.

აღსანიშნავია, რომ ქ. რაველიშვილისათვის უველა თემა და საკითხი, რასაც არ უნდა ეხებოდეს იგი, ადგილობრივ თუ მსოფლიო მოვლენებს, განხილული აქვს საქართველოსა და ქართული ცხოვრების ინტერესები. როცა იგი მოხეჯანაშვილისაგან წაკითხულ ლექციაზე „საქართველოს ისტორიისა და მისი წყაროების საზოგადო განხილვაზე“ მსჯელობდა, კითხულობდა — სად უარს ჩვენი ინტელიგენცია, რომ მან როგორმე ანგარიში გაუწიოს მასის სურვილს — საკუთარი თავის შეცნობის თაობაზე. საფრანგეთ-გერმანიის მორიგებაზე დაწერილ წერილში იგი დაინტერესებულია კოლონიური ქვეყნების

მდგომარეობით; როცა იგი მსჯელობს შიღერის „უჩაღების“ დადგმაზე, მას კარლ მორისის რომელი აინტერესებს, როგორც პროტესტანტისა, უნაშართლობის და ტირანის წინააღმდეგ მებრძოლისა, აინტერესებს მისი თავისუფლებისათვის მსწრაფი, კეთილშობილურად მომწოდებელი იდეები, მაღალი რომანტიზმი. წერილში „ჩვენი ახალგაზრდობა“ იგი ახასიათებს სკოლას, როგორც ისეთ დაწესებულებას, რომელსაც საარგებლობის მოტანა არ შეუძლია. როცა იგი მსჯელობს 1912 წლის 25 თებერვალს მოსმენილ ლექციაზე, რომელიც ლისოვსკის წაუკითხავს საბაზინო თეატრში, ხაზგასმით მოჰყავს ლექტორის აზრი ენის შესახებ: ენა მარტოდენ გარეგანად კი არ აკავშირებს ხალხს, არამედ იგი შეადგენს საუწიეს, რომელსაც ძლიერ უნდა უფრთხილდებოდეს, თავს ევლებოდეს უველა, როგორც შემოქმედების უმოღიერის იარაღს. გერცენის დაბადების ასი წლის თავზე დაწერილ წერილში ქ. რაველიშვილი ამ რუს მოღვაწეს ჩაგრულთა მოსარჩლეს უწოდებს იმ უოფის აღწერის შემდეგ, რამაც წარმართა გერცენის მსოფლმხედველობა. ამ დროსაც ქ. რაველიშვილი საქართველოზე ფიქრობს: „ჩვენი საზოგადოებრივი ცხოვრება სწორედ იმ საფუბურზე დგას, რომელზედაც ორმოციან წლებში რუსეთისა იყო... ინტელიგენცია რუსეთისაზე ნაკლები არა გუჯავს რიცხვით, პროპორციის მახედვით, ქართველობას რუსის ხალხზე კულტურით დაბლა ვერავინ დაუყენებს, მაგრამ მაინც ტაბით, კუს ნაბიჯით მიდის წინ ჩვენი საზოგადოებრივი ცხოვრება... იგი თითქმის სამოცი წლით ჩამორჩა რუსეთისას... უველას ეცოდინება ქართველობის ჩამორჩენის მიზეზი...“

ქ. რაველიშვილი მოხდენილ ანალიზს უძეოთებს ვაზბატ ორბელიანის პოეზიას პოეტის დაბადების ასი წლის თავზე წერილში „ძველი თაობის საფლავის ქვა“.

1918 წელს დაბეჭდილ კრებულში „იაკობ გოგებაშვილის სახსოვრად“ გამოქვეყნებულ წერილში ქ. რაველიშვილმა იაკობ გოგებაშვილს, ქართველ სამოციანელთა წევრს, ილია ჭავჭავაძისა და აკაკი წერეთლის თანამოსაგრეს, მონათესაურ და შეუდრეკელ დამცველს მშობლიური ენისა, იშვიათი მამულიშვილი უწოდა. ავტორმა ხაზი გაუსვა დიდი პედაგოგის შემოქმედებისა და მოღვაწეობის ძირითად თვისებას: ქართველთა ცხოვრება და მათი არსებობის პირობები, საქართველოს ტერიტორიის შენარჩუნების პრობლემა, სახალხო განათლების მდგომარეობა და სწავლების ეროვნული პრინციპები — აი ძირითადი საკითხები, რომელთა გაშუქებას შეეძლო დიდი სიცოცხლე ქართველი ერის შეუდრეკელმა დარჩამმა იაკობ გოგებაშვილმა.

სოლომონ ხუციშვილი
პრისტაშვილი რამაშვილი

სტუდენტმა ქ. რაჭველიშვილმა 1914 წელს სა-
მხატვრო და სამეცნიერო კრებულში „ცხოვრება
და მეცნიერება“ (№ 1), რომელიც რუსეთის უნი-
ვერსიტეტებში მოხწავლე ქართველ სტუდენტთა
ნაშრომების გამოცემას ემსახურებოდა, დაბეჭდა
წერილი „პატარა საუბარი“, ქვესათაურით —
ხელოვნება. იგი დაწერილია ოდესაში. ავტორი
მსჯელობს პოეტურ ხელოვნებაზე და გზადაგზა
ქართული პოეზიის ნიმუშებს იშველიებს,
დასადასტურებლად სხვადასხვა პოეტური
განწყობილებებისა. ავტორს მოჰყავს ვა-
ჟა-ფშაველას ლექსი „როს ვუყვრდები თავის
თავს“, როგორც ნიმუში პოეტური აღმაფრენი-
ისა, მისივე ლექსა „ვიდრე ტანჯვაში ვხედავ უბე-
დურს“ გამოყენებული აქვს პოეტის თანამოზი-
ერი გულის საჩვენებლად. თეიმურაზ პირველის,
არჩილის, ვახტანგის, დავით გურამიშვილისა და
ბენიკის პოეზია მას ქართველი ერის თანამდევად
მიუჩნევია, ხოლო ნ. ბარათაშვილის „ევოფე ტა-
ძარი“ არისო ნიმუში სულიერი ობლობისა, ხო-
ლო ი. ჭავჭავაძის, ა. წერეთლის, ა. შანშიაშვი-
ლის, ი. მჭედლიშვილის, ს. ფაშალიშვილის და
სხვათა ლექსები მას დაკარგული საქართველოს
ძიების გამოხატულებად აქვს ჩათვლილი. ვაჟა-
ფშაველას ლექსები ავტორს წარმოუდგენია არა
დაწერილ, არამედ გოგოთურ-ზეიდაურის და
სხვათა ურილობაზე ზეპირად წარმოთქმულად და
გამოხატულებად პოეტისა და მისი გმირთა შორის
სრულა თანხმობისა. ვაჟას პოეზიას სილამისა
და მთლიანი სურათიანობის საბუთად თვლიდა.

ხედა-ნაღველის პოეზიის ნიმუშად მას ი. მჭედ-
ლიშვილის ლირიკა მიუჩნევია, ხოლო ი. გრიშა-
შვილის პოეზია შეფასებულია „რთულად“
ფორმისა და შინაარსის ვირტუოზული ურთუ-
ერთობა — ერთიანობა.

უკრაინულ ზაფხუში სტუდენტი ქ. რაჭველი-
შვილი წერდა არჩილ ჯორჯაძის გარდაცვალება-
ზე, ხოლო ტარას შევჩენკოს უკრაინულ ენაზე
დაუწერა: „ი მენი, იაკო გრუზინოვი, ხოჩეტსია
შჩირო პოპაჟიტი, შჩოზ ტა მოლოძ ზნაიშლა ვ
სოზი სტილკი სილი, შჩოზ ნავერნუტი ნაროდ
ნა შლიას ტვორჩოი პრაცი, შჩოზ ი ვინ ბრავ
უჩასტ ვ ტაქიხ სვიატახ. ტოდი, ი. ტილკი ტოდი
ზაგრაე უსნიშკა ნა ობლიჩჩი ველიკოი ლუდინი“.
ეს იყო 1918 წლის აპრილში.

ქ. რაჭველიშვილი აქტიურად ეხიბუქებოდა
ყოველ საზოგადოებრივ და ლიტერატურულ მო-
ვლენას, იგი გარკვეულ დროში საზოგადოებრი-
ვი ცხოვრების ცენტრში იდგა, წერდა, აზროვნე-
ბდა, ბჭობდა, კამათობდა, გზას აჩვენებდა არა
მხოლოდ თავისათვის, არამედ ერისათვის, ირკე-
ვედა ცხოვრების მოვლენებს, პარტიულ მიმა-
რთულებებს, ეძიებდა... იგი, ნამდვილი ინტელი-
გენტი, სულით მდიდარი და შეხანიშნავი კალმის
მქონე, ისტორიკოსი და ფოლოლოგოსი, საზოგა-
დო და ლიტერატურის მოღვაწე, დაუცხრომელი
მშრომელი, სამშობლოს კეთილდღეობას შეუვა-
რებული გამოიყურება არც თუ იხე შორეული
წარსულიდან.

ასეთი იყო ქრისტეფორე რაჭველიშვილი.

ეროვნული
ხელმოწერა

ირაკლი კანკაშვილი

უქნრობი ყარამუილუბი

ბლზ, როცა „გამოზდა ხანი“ და 10-იანი და 20-იანი წლების ქართული კულტურისადმი დროის საკმაო პერსპექტივა გადაიწალა, უფრო ცხადად და თავისებურად მოჩანს ეპოქათა მიჯნაზე — „უდროობის“ უამს ერთგვაროვანი სულიერი წყობის თაობის მიერ დამკვიდრებული სილამაზის კულტი, რომელიც არა მხოლოდ სათუთად ჩამოქნილი და დაბეწვილი სტრუქტურებით, არამედ უოფის მძაფრი ესთეტიური რიტუალიზაციითაც აღინიშნა. ჩვენ, ახალი ეპოქის ისტორიული გაკეთილგებობით გამოზრდილნი და სალი ზრითი, ანალიზით „გაფუჭებულნი“, ვერ ვიწნებით იმდენად მკაცრნი, რომ „იდუღრობისა“ და „რეალიზმის“ ნაქლებობა ვუსაუვედუროთ ეპოქათა გზების გასაყარზე მდგომ თაობას, რომელმაც, ექვით შეპყრობილმა ქეშმარტების ძიებათა შესაძლებლობისადმი, მთელი ძალდონე სილამაზის, მშვენიერების მსახურებას შეაღია. ფართოდ გაგებული ქართული ცისფერყანწლოზა სინამდვილის, დღიური პროზის წინააღმდეგ მძაფრი შინაგანი წვის ბარჯზე განხორციელებული არტისტული ამოზნება იყო. „გმირულ ხანას“, მცირე ინტერმედიის შემდეგ, უოველთვის „არტისტული ხანა“ ენაცვლება. ცისფერყანწლოზა წარმოადგენდა ერთ დიდ სულიერ ქროლვას, ერთ დიდ პოეტს შრავალი თავით (აქ მე ვიშველიებ პოლ ვალერის სიტყვებს პარანახელ პოეტთა შესახებ). ნინო თარიშვილის ლექსებიც ამ სულიერი ქროლვის გამოზატულეზა.

ნინო თარიშვილი სიუმაწვილეშივე ეზიარა უოფის ესთეტიურად გარდაქმნილ სრფავის ტიპურებს. ხელოვნების სასახლის წინ (1922 წელი იყო) ლიტერატურულ თავყრილობაზე მიშავალ პოეტთა შორის ტიციან ტაბიძემ წამოიქაზა (უნდა წარმოვიდგინოთ, როგორი „არაჩეულტბრები“ იქნებოდა ეს ხმა): „წინადადება შემომაქვს, ედლის კოფოზე ჩვენი ახალგაზრდა ნიჭიერი პოეტი ნინო თარიშვილი დაგვხვავთ, როგორც წმინდანი. დე მან გაგვიხათოს გზა“. ნინო თარიშვილის ლირიკაც ამგვარი რიტუალიზებული არტისტიზმითაა აღტეტდილ.

20-იანი წლების შემდეგ ნინო ლიტერატურული ასპარეზის მიღმა დარჩა, აღარ აქვეყნებდა ლექსებს. მაგრამ, სახელწიფოდ, „ხელწაწერებს ცეცხლი არ ეკიდება“ (ბულგაკოვი). და აი, მხოლოდ ახლა — 80-იანი წლების დამდეგს გამოიცა პოეტი ქალის ლექსთა პირველი მომცრო კრებული სახელწოდებით „გვირილა“. ეს სახელწოდებაც ცისფერყანწლოზა პლეადის „უკვილომანისი“ — სინამდვილის შემოკბა-გამშვენიერების, იდეალურისაკენ აზიდვის დაუოკბელი წადილის გამოვლენაა.

ლოგიურია ის კითხვა, რომელიც აღძრულია ამ კრებულის წინასიტყვაობაში ნინო ჩიხლაძის მიერ: „რატომ დაანება ნ. თარიშვილმა თავი პოეზიას?“ ამ კითხვაზე ასეთი პასუხია გაცემული: „არა, ნ. თარიშვილს თავი არ დაუნებებია პოეზიისათვის, მაგრამ მეცნიერების სამსახურში მყოფი, ვერ ახერხებდა თავისი ლექსების გამოქვეყნებას“. მე მგონი, უკვალაფერი ნათლდაა თქმული, განსაკუთრებით საინტერესოა — „ვერ ახერხებდა“... მაგრამ მოვეშვათ ამ „გამოძიებას“, მით უმეტეს რომ ყოველგვარი „ნატურალიზმი“ ისე უტყობა ამ პოეტს ქალის ლექსებისათვის. უმჯობესია დავფიქტდეთ იმაზე, რომ ნ. თარიშვილის ხანგრძლივი „გაქროზა“ ლიტერატურული ასპარეზიდან, მისი დიდი ხნის დუმილი პოეტურად ამაღლებული და დამოუკიდებელი მხატვრული ნაწარმოების ტოლფასი ესთეტიური ექსტია — ერთხელ არჩეული გზას, ძვირფასი „ყარამუილების“, „გაიცინტების“ და „სფინქსის თვალეზისადმი“ ერთგულების გამოზნატვლი. ერთგულება ზოგჯერ მხვდრალის გადღებას მოითხოვს. ეს „მხვდრალი“ პოეტმა ქალმა დუმილის ფასად გაიღო. ვინ იცის, „რადღენი ცრემლი დაიდვარა“, ვით გოგჩის წყლი“, ალბათ „გულს გოზრები შემოერტყა მაროდ“... და აფერუმ თქვენს სულს, რომ „როგორც წმინდანმა“ ეგზომ უერთგულეთ თქვენს წილხვდომილ გზას!

ნინო თარიშვილს მშვენიერად მოეხსენება, რომ „შემოგვყურებს ჩვენ ეს ქვეყანა, როგორც აქვანი გადასარწვტი“. მაგრამ თბილისური ბოტე-

მის უძღებ შვილთა — ყარაჩოხელთა მსგავსად, რომელთაც გუდიაშვილის ტილოებზე განიერი თვალები დაბლა დაუბრიათ, რათა მჭერა აარიდონ ყოველივეს, რაც რიტუალიზებული ყოფის მიღმა მდებარეობს, ნინო თარიშვილს ღრმად სწამს, რომ პოეზია სილამაზის ძიებაა. ამ ეგზალტირებული რწმენის ნიშნადერთი იგი ტიციან ტაბიძისა და პაოლო იაშვილის პოეტური ორდენის მომდევრად გვევლინება. აი, მისი ზოგი ლექსის სათაურები: „პირბადით“, „ლორწებით“, „სილუეტები“, „ქაშელონი“. ამ სათაურებშიც ჩანს მისწრაფება სამყაროს გარდასაზღვრსა-კენ მშვენიერების იდეალის შესაბამისად. ამიტომ ამბობს პოეტი ქალი: „ჩემს თეთრ გრამახებს მჭარავს ვუალი“, „ცისფერ მკლავებზე პოეტების ფიჭვი ავსისი“.

საყურადღებოა, რომ სიმბოლიზმის ემბაზში განაწილი პოეტური თაობა მგზნებარე პათოსისა და ღენდოზმის პარალელურად გარბი რაფინირებულიობით, ერთგვარი „ქალღურობითა“, „ფერმინიზმითაც“ ხასიათდება. (ვგულისხმობ იმგვარ დახვეწილობას, რომლის გამო შედის, მიუხედავად ზოგი სხვა პოეტისა და კომპოზიტორის მხატვრულ ფორმათა „ქალღურობის“ შესახებ ლაპარაკობენ). შემთხვევითი არაა, რომ პაოლო იაშვილის საუკეთესო კმნილებათა რიცხვს „ეღენე დარიანის რვეული“ განეკუთვნება. ნინო თარიშვილის ლექსებში ქალური სამყარო მდიდარი ნიუანსებითაა განფენილი. „და მე ვიქნები სიკვდილივით გაუზარელი, რადგან მზითევში არ მომცემენ ვეფხისტყაოსანს“ — ასე თავდება მშვენიერი ლექსი „ჩემს ტოლებს“, რომელშიც ემოციათა ნაირფეროვნება ენიგმის ხასიათს იძენს.

ციხფერყანწელთა თაობის ლექსში ახალი უფლებებით აღსდგა ამაღლებული ეროტიკა, რომელიც ბეისიისა და ალ. ჭავჭავაძის შემდეგ რომანტიკულმა ტრადიციამ სულიერების, მოკცვლობისა და კრძალულების პრიმატით შეცვალა. „ეღენე დარიანის“ თაობამ ვნებას რელიგიურ საგალობელთა ექსტაზამდე ასული მიმნი უმდერა. ზოგჯერ ეს ეროტიკა მუხამაზებთაც იკვებება და მაშინ ტიციან ტაბიძეს აღმოხდება: „ახალი მთების გზედვ კუნძულებს, ორბელიან-

თა გაუთხოვარ ქალების ძუძუებს“. მაგრამ ამათანავე ვნება იდუმალების გარეშე მოქცეული, რაც მას ბიფიერებისაგან იცავს. ნინო თარიშვილის ლექსში სხეული იმიტომაც გამოდგენილია, რომ თავისი სილამაზე იზეიმოს „ყარაჩოხელები დაფარავს სხეულს, ბედნიერ კიცნას გავატანს მზითვს, შენ ჩამოიცილი ხსოვნას სხვისეულს და სიხარული ჩვენ აგვაზვიადებს“, ვნება სილამაზითა და ძლევამოსილებით იმკვიდრებს თავის უფლებას: „დავუნთე ალი ტურჩების ნაპარალს, მძიმდება ყოფნა, ვით დეკამერონ. მსურს ვუთხრა ყველას, მტევნებით დამთვრალს, რომ ვნება წელზე შემოიკერონ“. საყვარულის ზეიმად განცდა ათქმევინებს პოეტ ქალს, რომ ღმერთი ეროსია: „ჩვენ სიმწუხარე თავიდან აგვცდა, მოგველოდება ღმერთი ეროსი“.

ნინო თარიშვილის ლექსებში ძლიერად არას გამოვლენილი ციხფერყანწელთა პლედისათვის დამახასიათებელი და ადამიანის სულის სიმდიდრეზე მეტყველი ისეთი შესანიშნავი თვინება, როგორიცაა აღფრთოვანების ნიჭი. მხოლოდ ამ ნიჭით დაჯილდოვებულ ადამიანს შეუძლია იზეიმოს იმით, რომ „ქრისანთებში ავსებენ ლანგრებს“, რომ „სადიდგრძელოხთვის აივსება ღვინით ყანები“. „ვინ დაინახოს გულდამშვიდებით თუ ხეს ფოთლები როგორ დაცვიდა“. სიცოცხლის დამამკვიდრებელი პათოსი დღევანდელ ქართულ ლექსში სხვადასხვა ნაკადიდან მოედინება. ერთ-ერთს ამ ნაკადთაგანს იმ ხანებში დაედო სათავე; როცა ნინო თარიშვილის ეს ტეპები იწერებოდა: „შომეცით სიტყვა, მე დღეს მინდა გული ავხადო, გული ვით ქვევრი, ჩვენს მარაში პირაუზღელი“.

ჩემი მიზანი არ ყოფილა ამომწურავი რიცენზიის დაწერა. მე მინდოდა მხოლოდ გზა გამეკვლია კეთილმოსურნე მკითხველისათვის ნინო თარიშვილის ლექსებისაკენ, უფრო სწორად, ორიოდ ნიშანსვეტი აღმენიშნა ამ გზაზე. მაღლობის ღირსია ყველა, ვინც ყარაჩოხელების სინაზე იგრძნო, ვინაც ნინო თარიშვილის ლექსებს „დავიწყების მტვერი“ გადააცილა.

P. S. თუ ვინმემ არ იცის: ყარაჩოხელი იგივეა, რაც მიხაკი.

კოლაუ ნადირაძის პოეტური სილვა

კოლაუ ნადირაძის ლირიკა მრავალსაუკუნოვანი ქართული მწერლობის მშვენიერებაა, თავისთავადი, ღრმად ინდივიდუალური, ინტელექტუალური და ემოციური, გრძნობა-აზრით სავსე და თან მსუბუქი. ბევრი სხვა შექმნილი პოეტისაგან განსხვავებით, მისი ლექსი სითბოსაც გამოცემს და სინათლესაც.

ახლანდელი ვისილეთ კოლაუ ნადირაძის პოეზიის ერთგვარული, რომელიც გამოცემილობა „სახელოთა საქართველომ“ დასტავდა. მასში მგონის მთელი პოეტური სამყაროა გადაშლილი, მრავალფეროვანი და მრავალსაქტროვანი თემატიკად, გამოხატულობით და ელერადობით, პოეტის ხელწერის არსებითი ნიშანი კი — სიწირფელია, განცდისა და განწყობილების ბუნებრიობა. მასში არაა ე. წ. პოეტური თხრობა, არამედ სულის სიბრტყის რხევა და მელოდირი პოლიფონია.

კოლაუ ნადირაძის ლირიკა იმდენად ღრმაა და რთული, რომ შეუძლებელია ამ მოკლე წერილში მისი უცვლელმხრივი განხილვა. ამ ამოცანას არც ვისახავთ. ამისათვის საჭიროა მონოგრაფიული გამოკვლევა. ასეთი რამ კი, რანდენადაც ვიცით, ჯერ არა გვაქვს. კრიტიკოსები ვალში არიან ამ განუყოფლობის, დიდი პოეტისა და მოქალაქის წინაშე.

პოეტი თითქმის მკითხველს აწვადებს რაღაც ახალ, წმინდა სამყაროში შესასვლელად მამისადმი მიძღვნილი წინათქმით: „ძვირფასო მამა! შენ ვერ მოესწრა ამ წიგნს, იგი მხოლოდ გამოთქმაა იმისა, რასაც რკავდი ჩემში შენი სათუთი ხელით. ეს არის სიუკარული და შებრალები უცვლელი სულებგულისა, ეს არის ქართული ერისა და ქართული ენის მარადიული სიუკარული... ეს ერთი შეხედვით, უბრალო სიტყვები პოეზიის კეშმარტ დანიშნულებას გამოხატავს. მათში მოცემულია პოეტის შემოქმედებისა და ცხოვრების კრედი, რაც მეტად მნიშვნელოვანია მკითხველის მაღალი ზნეობრივი პრინციპით აღზრდის თვალსაზრისით.

კ. ნადირაძის კაბუტური პოეზია „ციხფერუანელების“ ტალღებიდანაა მოვარდნილი. უფრო სწორად ახალი სტიქიის ერთ-ერთი ტალღაა.

მის გვერდით იდგენ უნიკიერების და ცხოვრებითან უღრმოდ წასული სანდრო ცირკიძე, ტიციან ტაბიძე, პაოლ იაშვილი, დია ჩიანელი და ვალერიან გაფრინდაშვილი. ქართულ პოეზიაში მათ შემოიტანეს ლექსის ახალი ფორმები, რომელიც პოეტურ სახეებს აძლევს ვირტუოზულ ძალასა და მეტ სილამაზეს. საქართველოში „ციხფერუანელების“ ჯგუფი ჩამოყალიბდა რევოლუციის მომადების პერიოდში, როცა ფორტირებული ლიტონი რეალიზმი აღარ ამაყოფილებდა მკითხველის გაზრდილ გემოვნებას. საჭირო იყო ბოლოქარი ცხოვრების შესაბამისი ახალი მაფორული ელერადობის პოეზია. სწორედ ამ პერიოდში სამწერლო ასპარეზზე გამოდის ახალგაზრდა მწერლებისა და პოეტების ნიჭიერი კლდეა, რომელთა შორის თვალსაჩინო ადგილს იკავებს კაბუტი კოლაუ ნადირაძე. რა არის მისი პოეტური აზროვნების ფოკუსში? უპირველეს ყოვლისა აღმართი და სამშობლო. ქართული პოეზიისათვის ტრადიციული, ნაცნობი თემები, თითქმის ახალი არაფერია. მაგრამ პოეტის პარანაზე ასვლას, შემოქმედებით გამარჯვებას თემა ხომ არ განაპირობებს. თუნდაც თემა იყოს მთავარი, განა აღმართი და სამშობლო ერთმნიშვნელოვანი თემებია? სწორედ მრავალმნიშვნელს უძებნის კოლაუ ნადირაძე ამ სიტყვებს, მრავალ რაკურსში თავისებურად, ნადირაძისებურად აშუქებს კოლაუ ამ თემებს და ამაშია მისი ორიგინალობა, მისი ხელწერის ინდივიდუალობა. მის შემოქმედებაში ერთის მხრივ პატრიოტული და ისტორიული თემებია აუღერებული: „ოცნება საქართველოზე“, „ბევრი არ მითქვამს, მაშულო, შენთვის“, „სიმღერა სამშობლოს“, „ქუთაისის სადარბაზოებს“, „თბილისის დილა“, „განახლებულ ქუთაისის“, „კოლხეთის საღამოები“, „ქვიშეთის ცაცხვები“, „ცოტნე დადიანი და მუცი სტილი“, „ამიერკასპელია ყუბასარი“, „ქრწინის ტრაგედია“, „სამასი სპარტელი და სამასი არაგველი“, „ასპინძის ომი“, „თამარის კურთხევა“ და სხვები, ხოლო მეორე მხრივ — რევოლუციური და ფილოსოფიური თემები: „1905“, „ლენინი ოქტომბერში“, „წითელი მო-

ედანს, „კოლმეურნე ქალს“, „რუსთაველს“, „პუშკინს“, „ნიკოლოზ ბარათაშვილს“, ვალერიან გაფრინდაშვილს“, „ივანე ჯავახიშვილს“, „პაოლო იაშვილს“, „საადი-ჭაფიჯ“, „ჩიოკონდა“, „იეთიმ გურჯის სიმღერა“ და სხვები. აი როგორი მრავალფეროვნება თემატიკისა!

როგორია შემოქმედებისადმი კოლაუ ნადირაძის დამოკიდებულება? მგოსანი საგანგებოდ აღნიშნავს, რომ ლექსის წერის დროს მას რაიმე მიზანი არ ამოძრავებს, რომ განწახვით არ ჰქმნის ნაწარმოებს, კუხტარულად იგი ლექსებს „არ აკეთებს“, უფულოდ და შთაგონების გარეშე რითმებს არ ქრევს, არამედ მისი ლექსი მაშინ იბადება, როცა მგოსნის გულს ციხელი ეცილება — „არა მჩვევია უსულგულოდ ლექსის კეთება...“

მისი მართლდვარე და დამშუბტველი სტრიქონები ღრმა ზრითა და სულის მუსიკით აღსავსე, დიდი შინაგანი შემოქმედებითი წვის ნაყოფია. მის შემოქმედებაში ვერ ნახავ უაზრო და მდარე ადგილებს. მგოსანი მთელი თავისი უაღრესად თვითმყოფადი შემოქმედებით ისევ და ისევ თავის საუყარელ ხალხსა და სათაყვანებელ მშობლიურ მიწას ემსახურება „ო, ვიცო! ძალა შენვე შესწირე შენ მშობელ ხალხს და შენ მშობელ მიწას“.

კოლაუ ნადირაძე სიცოცხლის მგოსანია. მას ცოცხალი არსება ერპად გაუხდია. პოეტს უყვარს არა მხოლოდ ეს ბუნების საოცრება — ადამიანი, მისი შინაგანი სამყარო, არამედ ყოველი ცოცხალი არსება, ყოველი სულდგმული. „მე ვტირი, როცა სულდგმული გმინავს, და საწყალ პირუტყვს ხელს ვუვსავ თავზე“.

პოეტი თავიანთ სცემს მათ, ვინც იცავს ჩაგრულ ხალხს, ვინც იბრძვის მისი გათავისუფლებისათვის ასეთია დიდი ლენინი — დიდი ოქტომბრის რევოლუციის ბელადი. ლენინზე ბევრ პოეტს დაუწერია შთამაგონებელი სტრიქონები, შეუქმნია ამ დიდი ადამიანის პოეტური ჭორტები. ჭოლად ნადირაძე ორიგინალური ფერებით ხატავს: განთიადსა და პროლეტარიატის შტურმს, ერთი რიგის მოვლენებად ძერწავს:

და როცა ზეგნს გარიგრაჲი ფრფეს

ლაბერტყავს,

როს აღმასვლით აინთება კარავთან ველი, —
დიდი ოსტატი აქანყების ქაღალდს დახედავს
და რიცხვს ოცდახუთს შემოხზავს იმისი
ხელი.

კოლაუ ნადირაძე პოეზიის დანიშნულებას სინამდვილეზე მის შემოქმედებაში ხედავს. პოეტმა თავისი ვიწრო, სუბიექტური აზრები და განწყობილებები კი არ უნდა „მოახვიოს“ საზოგადოებას, არამედ ადამიანის, საზოგადოების სასულეკარი და საწყობარი უნდა გაიხადოს თავისი შთაგონების იმპულსად. ადამიანს უნდა უმღეროს თვით ადამიანში აღმოჩენილი, ნაპო-

ვნი სულიერი სიღამაზის გამოხატვით, ერთ-ერთი სიღამაზე შრომისადმი დამოკიდებულება. ეს პოეტს ადამიანურ ფასურთქმობა აძლევს: მისიან ღირსების პირველ სწრაფს — მიზანს, ამიტომაც დიდი მორიდებითა და მოკრძალებით მიმართავს კოლმეურნე ქალს:

გავივლი გვერდით მორიდებით და

მოკრძალებით,

ქალო ქართველო, მოამაგევ კეთილშობილო.

დიდი შრომისთვის დღეს უბრალოდ

გამოწყობილი,

სულში ჩამწვდომო, მაგ ღიმილით და მაგ

თვალებით!

რა ლაკონურია სიტყვები — დიდი შრომისათვის დღეს უბრალოდ გამოწყობილი მგოსანს სწამს, რომ ქართველი ქალის სიტუაცია, „ამა შენებს შრომა, ადიალებს, ფანდაზს უუცებს, რომ ახლაც უცემთ ვაჟკაცურად ჩვენს დედებს მაქა და სისპეტაკე, სიღამაზე მხოლოდ იქ სუფევს, სადაც არსებობს სამშობლოსათვის შრომა და გარჯა“. სამშობლოსათვის შრომა და გარჯა იყო დავით აღმაშენებლის სიდიადის მარჯვენადი, ყველა ჩვენი დიდი წინაპრის დიდების გვირგვინი. დღეს შრომასა და გარჯას სხვა შინაარსი მიეცა, მაგრამ ღირსების საზომი იგივე დარჩა. შრომა და გარჯა საწინდარია ერის უკვდავებისა, ადამიანის წინაპრული სიწმინდისა, სულიერად ამაღლებისა. პოეტი ქართველი ქალის შრომით გმირობას უმღერის, რადგან იგი იყო და არის ერის გამჩენიც და დამარჩენიც, იგი იყო დედაბოძი და გუთნის დედაც, ქართველი კოლმეურნე ქალი თავდადებული შრომით, თავისი სიტუაციით მარად დედურ, მარად კალურ ტრადიციებს აცოცხლებს და სოციალისტური სამშობლოს ძლიერებას ზრდის. ჩაის ბუჩქებთანაც ისევე შემართებით ირგება, როგორც ათასი წლის წინ მისი წინაპარი ირგებოდა გუთნის მართვის დროს.

როგორც ზევით აღვნიშნეთ, კოლაუ ნადირაძის ერთ-ერთი საუყარელი თემა სამშობლოა. მისი სულის რხევა, მისი გულის ძგერა და მისი ფიქრები სათაყვანებელი სამშობლოს ბედისაგან განუყოფელია, როგორც ყველა დიდი ადამიანისა, რომელიც განმსჭვალულია პასუხისმგებლობის გრძნობით კოლაუ ნადირაძე მომავალზე იღებს ორიენტაციას. მრავალ თაობებს ერთგვარი მოზიდულობით მიმართავს, რომ სხვა გამოჩენილ მამულიშვილთა მსგავსად, ხმლითა და მკლავით ვერ მოხიზდა ვალი თავისი ხალხის წინაშე. აი როგორი გულშეჩამწვდომი სიტყვებით ებოდიშება მომავალს:

ვერ ვემსახურე ჩემს ქვეყანას ხმლითა და

მკლავით —

სულ სხვა დროს გავჩნდი, მუხარადი არ მცნო

გმირის.

ვერ შევეწირე, მამულისათვის ვერ დავდე
თავი
და ვერ ვიგემა მისი მტრების მახვილის
პირი.

მგოსანი ნანობს, რომ ვერ მოესწრო ზამქო-
რის, ზასიანის, მარაბდის, ასპინძისა და კრწა-
ნისის დიდ ომებს, მაგრამ მიუხედავად ამისა
„ნათელი სახით მე სიკვდილის წინაშე წარდემქ,
რადგან სასწაულს მხოლოდ დიდი ტრფიალი ნა-
დებს!“ და თუ ჩემს ხალხს ჩემი ჩანგის უღერა
სჭირდება, — აჰა, ეს ჩანგიც: მან მიზოძა და
მისი არის!“

კოლაუ ნადირაძე სამშობლოსათვის თავდა-
დებული, მისადმი განუსაზღვრელი სიყვარულის
მგოსანია. მას ეს სიყვარული ზენიტში ამაყვს.
მგოსანი სწუხს, რომ

ბევრი არ მითქვამს, მამულო, შენთვის
სიტყვა კაზმული და საალერსო,
მაგრამ გულს შენი ტრფიალი ერთის
უნეტარესო!
იგი თავს იმშვიდებს:
ნეტავ სიყვარულს ვინ უხსნის ხშირად
საკუთარ დედას?

წარმავლობის შიშით შეპყრობილი მგოსანი,
ამოიოსრებს და მამულს მიმართავს:

სიზმრად ქცეული სიცოცხლე ქრება,
დაეკარგე ზღვარი დღის და ღამისა,
ტრფობა კი შენი არ მეკარება.

კოლაუ ნადირაძის შემოქმედებისა და საერ-
თოდ ქართული ლირიკის ერთ-ერთი შედეგია
„წიწამურიდან საგურამომდე“. სხვა რომ არა-
ფერი დაიწერა მგოსანს, მართო ეს მარგალიტი
დაუთოვებდა დიდი პოეტის სახელს. იგი მაღალ-
მხატვრული ფორმით გამოხატავს ქართველი
ერის ისტორიულ ბედს, პოეტის გულისტკივილს,
რაც უყვლა ქართველის სულის ხალმობაა. ამ
ბრწყინვალე ლირიკულ ლექსში დიდი ოსტა-
ტობითაა გამოყენებული ასოციაციები, სამასი
გმირი არაგველის დაღუპვა... დიდი ეროვნული
მგოსნის და საზოგადო მოღვაწის. ერის მამის
ილიას გაეკავადის მკვლელობა წიწამურის გზაზე
— კოლაუ ნადირაძე პირველსავე სტრიქონში
გვამცნობს, რომ წიწამურის გზა გოლგოთის
გზაა.

„წიწამურიდან საგურამომდე ეკლიანი და პა-
ტარა გზა“ და იქვე დამაფიქრებელ კითხვას
სვამს „წიწამურიდან საგურამომდე სიცოცხლის
გავლა ნეტავი რაა?“. ამ ეკლიან და პატარა გზა-

ზე, სადაც არაგვის დუდუნი ისმის, ერის ბუმბუ-
რაში მგოსანი და საზოგადო მოღვაწე ვერატი
ტყვიით განგმირული დაეცა... აქ დაასრულა მან
თავისი სიცოცხლის გზა.
დიდი ილიას მკვლელობა წიწამურის გზაზე
ქართველი ხალხის ტრადიციად იყო, რომელიც
საშვილიშვილოდ გადავა თაობიდან თაობამდე.
ამით დამწუხრებული კოლაუ ნადირაძე, სევდი-
ანი და გულმოკლული არაგვს მიმართავს:

პოი, არაგვო, არაგვიანო, გულში ეგ სევდა
რად ჩაგწოლია?!

მოკლულ პოეტზე ხომ არა დარდობ? —

გყავდა და თითქოს არა გყოლია!

აქვე დიდი პატრიოტული პათოსით გვიხატავს
მგოსანი სამასი არაგველის გმირობის ტრადი-
ციას. ამ საყოველთაო ეროვნული გლოვით და-
მწუხრებული მგოსანი არაგვს სევდის მიზეზს
ეკითხება:

პოი, არაგვო, არაგვიანო, გულში ეგ სევდა
რად ჩაგწოლია?!

შენს სამას შვილზე ხომ არა დარდობ? —

გყავდა და თითქოს არა გყოლია!

და როცა სამასი არაგველის სიცოცხლე სამ-
შობლოს თავისუფლებას შეეწირება, პოეტი სა-
სოწარკვეთით მოსთქვამს:

არავინ იყო ამბის მომტანი, არ გინათებდა

გულს ალიონი,

ალარ გესმოდა „ვისაც მოუტლავს“, არ

გუგუნებდა ზარი სიონის,

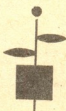
შენ დაგტიროდა მხოლოდ მოხუცი: —

ღამარცხებული ბაგრატიონი!“

ეს გულისმომკველი ტკივილები მგოსნის
მთრთოლვარე სულშია გახვეული. აქ მის ღრმა
ზარბთან პოეტური სახეები ისე დიდოსტა-
ტურად არის შერწყმული, რომ ეს მარგალიტი
არასოდეს გახუნდება და მარად შეინარჩუნებს
თავის საოცარ სიბლბლს.

ამ წიგნით კოლაუ ნადირაძე წარმოგვიდგება,
როგორც ფართო დიპლომატიისა და მაღალი ინ-
ტელექტის მგოსანი, სიტყვისა და ფორმის
გრძნობით უხვად მომადლებული, ქართული პო-
ეზიის ბერძენი. მის პოეზიას დრო ვერ გაახუ-
ნებს, რადგან სულიერო სიღამაზე ადამიანის
უპირველესი მოთხოვნილებაა, ადამიანობის გან-
მსაზღვრელი ფუნქცია.

ამ წიგნის გამოცემით, გამომცემლობა „საბ-
ჭოთა საქართველომ“ დიდი საშვილიშვილო სა-
ქმე გააქეთა.

ალექსანდრე ბენდიანიშვილი

სვანეთის ისტორიული წარსულის ზომიერობი საკითხის შესახებ

საბპარტვილო ს ერთ-ერთი მეტად თავისებური და კოლორიტული კუთხის სვანეთის ისტორიაზე უკვე რამდენიმე მეცნიერული გამოკვლევა გამოქვეყნდა, მაგრამ ზოგი საკითხი ჭერ მაინც არაა შესწავლილი სათანადო სიღრმე-სისრულით, ზოგი საკითხის გარშემო კი დღემდე გრძელდება აზრთა ბრძოლა. ასეთ პირობებში, ბუნებრივად, მკითხველი საზოგადოება ინტერესით შეხვდა სვანეთის ისტორიული წარსულის ამსახველ ახალ წიგნს, რომელიც ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორის გერონტის გასვიანის გონებისა და კალმის ნაყოფია.*

ეს ნაშრომი პირველწყაროების კრიტიკული ანალიზის საფუძველზე დამუშავებული ორიგინალური გამოკვლევაა. მასში თითქმის ამოწურული სიღრმე-სისრულითაა გაშუქებული შუა საუკუნეებისა და ახალი პერიოდის სვანეთის ისტორიის რამდენიმე ფრიალ მნიშვნელოვანი პრობლემა.

XI-XV საუკუნეებში სვანეთი საქართველოს სამეფოს განუყოფელი, ორგანიზებული ნაწილად იყო, მაგრამ ან კუთხეს ახასიათებდა ადგილობრივი თავისებურებანიც. ისტორიკოსთა შორის დღემდე არსებობს აზრთა სხვადასხვაობა სვანეთის ეკონომიკური განვითარების, მოსახლეობის სოციალური სტრუქტურის, ფეოდალურ-ბატონყმური ინსტიტუტების განვითარების დონის, აგრარული რეფორმის ხასიათის და სხვა საკითხებზე. განსაკუთრებით დიდი დავა სწარმოებს ე. წ. თავისუფალი სვანეთის სოციალურ-ეკონომიკური და პოლიტიკური წყაროების შესახებ.

ჭერ კიდევ 120 წლის წინ დიმიტრი ბაქრაძემ გამოთქვა მოსაზრება, რომ თავისუფალი სვანეთის აზნაურები — ყიფიანები, ჩარკიანები, ჭაფარიანები, დეფარიანები, იოსელიანები, ჭურდიანები, ჟორჯლიანები და სხვ.

* გერონტი გასვიანი, დასავლეთ საქართველოს ისტორიის საკითხები, თბ. 1979 წ.

იმავე უფლებით ფლობდნენ უმა-მამულს, როგორც იმერელი აზნაურები. ჩვენი ისტორიის ეს გამოჩენილი მკვლევარი ვარაუდობდა, რომ საქართველოს დაშლის შემდეგ, როცა მაღალმთიანი სვანეთის პრივილეგიური წოდება სამეფო ხელისუფლების მხრიდან მოაკლდა თანადგომა-დახმარებას, მან მარცხი განიცადა გლეხობასთან კლასობრივ ბრძოლაში და ძალაუფლება დაკარგა.

ანალოგიური შეხედულება გამოთქვეს ამ საკითხზე ლიხანოვ-როსტოცკიმ და სობოლმა. მათი აზრითაც ბაღს ზემო სვანეთში დიდხანს ბატონობდნენ თავდაზნაურები და თანაც ფეოდალურ-სამამულო უფლებით, მაგრამ გარკვეულ დროს გლეხობა აჯანყდა, დაამხო თავდაზნაურთა ბატონობა, მოიპოვა თავისუფლება, შექმნა სახალხო მმართველობა.

ზემოაღნიშნულ ავტორთა ეს არსებითად სწორი თვალსაზრისი შემაგრებული არ იყო კონკრეტულ მასალით, აქლდა არგუმენტაცია-დასაბუთება, ამიტომ ზეგვიერთმა საბჭოთა მკვლევარმა უარყო იგი და წამოაყენა ახალი კონცეპცია, რომლის მიხედვით გვიანფეოდალური ხანის ბაღს ზემო სვანეთში, მართალია, მიმდინარეობდა მოსახლეობის ქონებრივი და სოციალური დიფერენციაციის პროცესი, ზედა ფენა გააზნაურებას ცდილობდა, მაგრამ ამ კუთხეში არსებითად XIX ს.-ის 70-იან წლებამდე დარჩა გვაროვნულ-თემური წყობილება და სამხედრო დემოკრატიის მნიშვნელოვანი გადმონაშთები. აქ ბატონყმური წყობილება ვერ ჩამოყალიბდა.

გ. გასვიანი სწორი მეთოდოლოგიური პოზიციიდან, პირველწყაროების მეცნიერული ანალიზის გზით მართებულად აკრიტიკებს სვანეთის „ჩამორჩენილობის“ თეორიას, აღადგენს წარსულის რეალურ სურათს, დამაჭერებლად ახაბუთებს დ. ბაქრაძის მიერ წამოყენებული თვალსაზრისის კეშმარტებას.

ავტორი სწორად აღნიშნავს, რომ სხვადასხვა

საზოგადოებრივ წყობილებას ერთმანეთისაგან წარმოების წესი და წარმოებითი ურთიერთობის ხასიათი განასხვავებს, რომ ფეოდალური ურთიერთობის განვითარების დონე უპირველეს ყოვლისა მიწის საკუთრების ფორმების ანალიზის საფუძველზე ირკვევა. ნაშრომში მოტანილია ფაქტები, ციტირებულია საბუთები, რაც ცხადყოფს შუა საუკუნეების სვანეთში, კერძოდ ბაღს ზემო სვანეთში მიწის ფეოდალური საკუთრების არსებობას. ჩანს რომ კერძო საკუთრებაში მყოფი მიწა შეესაბამებოდა ბრუნვაში, იყიდებოდა არა მარტო სახანავი მიწა, არამედ სათიბი და ტყეც. აზნაურებთან ერთად მიწას საკუთრების უფლებით ფლობდა აგრეთვე ქრისტიანული ეკლესია. იყვნენ მესაკუთრე გლეხებიც, მაგრამ უშუალო მწარმოებელი მასის აბსოლუტური უმეტესობა მიწის მფლობელ-მოსარგებლე იყო და საადგილმამულო გადასახადით იხეგრებოდა. მართალია, სვანეთში ბოლომდე შემორჩა საძოვრების თემური მფლობელობის ფორმა, მაგრამ ეს კუთხე ამ მხრივ გამონაკლისი არ ყოფილა. სათემო საძოვრები საქართველოს ბარშიც არსებობდა.

კერძო საკუთრების წარმოშობა-განმტყიცება უკნოა ქვეყანაში კლასთა ჩამოყალიბების, ექსპლოატაციის გაჩენის საფუძველი იყო. ნაშრომში მოტანილი მასალა ცხადყოფს, რომ შუა საუკუნეების სვანეთის საზოგადოება ორ ნაწილად — ვარგებად და გლეხებად იყოფოდა. ერთ-ერთ საბუთში მოხსენიებულია სეტის მკვიდრი ჭაფარიძე, რომელსაც ვარგობასთან ერთად ძალაუფლებაც ეკუთვნოდა. ხელის ფლობა კი საზოგადოების სათავეში მოქცევის ადგილებდა. სოციალური დაფერენციკაცია, კლასობრივი დაყოფა განსახლებასაც აიხსნა. მესტიაში იყო ცალკე ვარგებისა და ცალკე გლეხთა უბნები — „ლეურგე“ და „ლეგლები“.

გ. გასვინი დამაჩერებლად საბუთებს, რომ სვანური წყაროების „ვარგი“ პრივილეგიური ფენა იყო, ბარის აზნაურს შეეცდუვისებოდა. სვანეთის აზნაურთა ხელში იყო მიწის დიდი ნაწილი, მათ მეტნაკლები რაოდენობით უმა გლეხებიც ყავდათ. საბუთებიდან ჩანს, რომ უმა გლეხები ხშირდნენ პროდუქტად რენტას და მებატონის სახარგებლოდ ეწეოდნენ მუშაობასაც. ამასთან ერთად გ. გასვინი მართებულად მიუთითებს სვანეთის ადგილობრივ პირობებსა და სპეციფიკაზე, რაც განსაზღვრავდა ფეოდალური მისის თავისებურებას ამ კუთხეში „მთაში — წერს ავტორი — ზედმეტი პროდუქციის წარმოება და მისი მითვისება შედარებით მცირე მასშტაბით ხასიათდებოდა. მთური მეურნეობის სპეციფიკა აბრკოლებდა სვანეთში ფეოდალური ურთიერთობის განვითარებას და დამოკიდებული

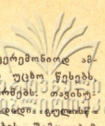
წოდების მართვით და მსუბუქ ვადრებულებას განსაზღვრავდა“ (გვ. 211). გეოგრაფიული გარემო, მართალია ამცირებდა ფეოდალური ტონეზიური ექსპლოატაციის ასშუბებს მაგრამ ვერ ცვლიდა განვითარების მაგისტრალურ ხაზს. XI-XV სს. სვანი თავადნაურები თავიანთი უფლებრივ-ეკონომიური მდგომარეობით ხალხის მასისაგან მკვეთრად განირჩეოდნენ, უმა გლეხების ექსპლოატაციას ეწეოდნენ და მხოლოდ XV-XVIII სს. საქარელოს დაშლისა და ცენტრალური ხელიუფლების დასუსტების დროს ბაღს ზემო სვანეთის აზნაურებმა მარცხი განიცადეს გლეხობთან კლასობრივ ბრძოლაში და ფეოდალურამამულო უფლებები მნიშვნელოვანწილად დაკარგეს.

წიგნში გარკვეული ადგილი უკავია სვანეთის რუსეთთან შეერთების საკითხს. აღწნულია, რომ ქვემო სვანეთი რუსეთის შემადგენლობაში სამეგრელოსთან ერთად შევიდა. ზო სვანეთის რუსეთთან შეერთება კი თითქმის ნახევარი საუკუნე გაკინურდა.

ნაშრომში მოტანილი მასალა ცხადყოფს, რომ სვანეთის პატარა სამთავროს შინა ფეოდალური შუღლი აუძლურებდა. დადეშქელიანთ-საგვარეულოს ორი შტო ერთმანეთს პირველბას ეცილებოდა XIX ს.-ის 30-იან წლებში დადეშქელიანთა საგვარეულოს წევრებმა შეიჭეს, რომ რუსეთთან შეერთების უამო მოახლოვა. ამის შემდეგ მათი მოქმედება ერთი მხრივ რეალური ვითარების შეგნებით იყო ნაკარხევი, ბოლო მეორე მხრივ, მთელ სამთავროში გაბატონების წადილით“ (გვ. 41). უკედთანხმა იყო რუსეთის ქვეშევრდომობის მიღებაზე იმ პირობით, თუ მას ერთადერთ მთავრად აღიარებდნენ. მაგრამ რუსეთის მთავრობამ მიწაწმენილია არ ჩათვალა ერთის მომადლიერება და მეორის განაწენება. 1838 წ. ჩუბიხევისა და ეცერ-ცხუმარის მფლობელები ციოყი და თათარყანი თანაბარი უფლებით გაზდნენ რუსთ ხელმწიფის ქვეშევრდომები.

რუსეთის მეფის ქვეშევრდომობაში შესლის სურვილს თავისუფალი სვანეთის აზნაურებიც აცხადებდნენ, მაგრამ შამილის წარმტებით შეშინებული რუსი მოხელეები მაღალ მთიან სვანეთში ფრთხილად მოქმედებდნენ ცდილობდნენ საქმე მშვიდობიანი საშუალებებით მოეგვარებინათ. წიგნში მოტანილი მასალიდან ჩანს, რომ თავისუფალი სვანეთის დამორჩილების საქმეში ერთგვარ წარმატებას მიაღწია მეფისნაცვალ ფორენცოვის ემისრმა ლოხანოვ-როსტოცსკიმ. 1847 წელს კი ბაღს ზემო სვანეთში გაიგზავნა ქუთაისის ვიცე გუ-

ალექსანდრე ბენდინიშვილი სვანეთის ისტორიული წარსულის ზოგიერთი საკითხის შესახებ

ბერნატორი კლუბიანი სამხედრო რაზმით, რომელმაც სპანებს მშვიდობა, თავისუფლება, გადასახადების დაუწესებლობა, ადგილობრივი ადამ-წესების პატივისცემა და თვითმმართველობის შენარჩუნება აღუთქვა. უხვმა დაპირებებმა ჯრკვეული ნაყოფი გამოიღო, თავისუფალი სვეთვის თემთა დღეიდან ნაწილი რუსეთის ქვეშევრდობაში შესვლას დათანხმდა. მაგრამ მაღელვარებით მთიელებმა ბოქაულმა და მისი მოხელეები სვანეთიდან განდევნეს. შემდეგ ავტორი აღნიშნავს, რომ მდგომარეობა სადავშეკოანო სვანეთშიც გართულდა, სამთავრო გვრის წევრები ერთმანეთს დაერინენ, ჭრი თათქანმა გარდაცვლილი ციოყის ოჯახი ააწიო, შემდეგ კი ციოყის შვილებმა კონსტანტინემ, თენგიზმა და ისლამმა თათქანის ფი უანსული მოკლეს, მის ადგილმამულს დაუფლენ. ნაშრომში მოტანილი მასალა ავტორისეული კომენტარი ცხადყოფს, რომ ეს შინაფეოდალური ბრძოლა კარგად გვიყვებს მეფის მთავრობის მოხელეებმა მათ კონსტანტინე და მისი ძმები გამოაცხადეს პოლიტიკურ დამნაშავეებად, რომლებიც თითქმის ჯალაბა და თურქეთის მხარეზე გადასვლას აპირებდნენ. კონსტანტინე შორჩილებით ეახს ქუთაისის გუბერნატორ გაგარინს, რომელმაც სვანეთის მთავარს თავისი სამფლობელო დატოვება და ერევანს გადასახლება უბრძანა. განჩინებულმა კონსტანტინე დადშექელმა ნაწილით მოკლა გაგარინი და მისი ორი მგელი. მკვლელები შეიპყრეს და დახვრტეს, სანეთის სამთავრო გააუქმეს.

ამ სისხლიანი ტრაგედიის შემდეგ რუსი მოხელეები უფრო აქტიურად ამოქმედდნენ თავისუფალ სვანეთშიც. 1859 წელს მთელი ზემო სვანეთის მმართველობისათვის შეიქმნა ერთი საბოქაულო, რომლის ადგილსამყოფელად სოფელი ბერო გამოცხადდა. ბიუროკრატიულ რეჟიმს თავიდანვე დაჰყვა მანკიერი მხარეები, მაგრამ როგორც ავტორი აღნიშნავს, ძველ მითარებასთან შედარებით ახალ მმართველობას პროგრესული მნიშვნელობა ჰქონდა, აიკრალა ძალადობა, სისხლის აღება, შეიწლუდა ავადმჯიშეურობა უფლებები, განმტკიცდა თემთა კავშირი, სვანეთი უფრო მჭიდროდ დაუკავშირდა საქართველოს ბასს. (გვ. 58).

ნაშრომის ძირითად ნაწილში გაუქმებულია სვანეთის გლეხთა 1875—1876 წ. აქანების მიზეზები, მსვლელობა და შედეგი.

ავტორი მართებულად აღნიშნავს, რომ რუსეთთან შეერთების ობიექტურად პროგრესული მნიშვნელობა უფრო მოგვიანებით გამოვლანდა. ამ აქტის უარყოფითი მომენტები კი სწრაფად გამოჩნდა ცხოვრების ზედაპირზე. ხალხმა დაინახა რომ მეფის მთავრობის მოხელეებმა არ შეასრულეს დაპირება, ისინი არავითარ ანგარიშს არ უწევრდნენ სვანთა

ადამ-წესებს, ტრადიციებს, უცერემონიოდ ამკვიდრებდნენ მართვა-გამგეობის უცხო წესებს, სამართალწარმოების ახალ ფორმებს. თავისთავად სვანთა განსაკუთრებით ადგილობრივად გამოიწვია გადასახადების შემოღებამ და მისი თანდათან გადიდების განწარმავამ. მდელვარება ლაბალის თემში დაიწყო, აფეთქება მესტიასა და მუღლანში მოხდა. მთავრობის განწარმავას წინ აღუდგნენ როგორც გლეხები ისე აზნაურები. სასოფლო საზოგადოებათა გაერთიანებულმა ყრილობამ დაადგინა ეთოვით მთავრობისათვის უარი ეთქვა ახალი გადასახადების შემოღებაზე და, თუ მთავრობა არ დააქმნა უფლები ბაზისის თხოვნას, დაეწყოთ საყოველთაო აჯანყება, ქუდზე კაცი გამოეყვანათ სამართლიანობისა და თავისუფლებისათვის საბრძოლველად. აღშოთებულმა ხალხმა წმინდა კვირიკეს ეკლესიაში დასდო ფირი, რომ ერთმანეთს არ უღალატონ, ერთად იბრძოლონ, და თუ საჭირო გახდა თავი შესწირონ სამართლიან საქმეს.

ავტორის მიერ უხვად მოტანილი კონკრეტული მასალა ცხადყოფს, რომ სვანთა მდელვარებამ ძალიან შეაშფოთა სვანეთის ბოქაული და რუსთა რაზმის უფროსი. მათ განგავი ასტეხეს, შექმნილი სიტუაციის შესახებ ლეჩხუმის მაზრის უფროსსა და ქუთაისის გუბერნატორს გაუგზავნეს პატაკი. ქუთაისის გუბერნატორმა მალაფეევმა სვანთა დასწავნარებად ათას კაციანი რაზმი გამოყო. საჭიროების შემთხვევაში ივარაუდეს ქარის ნაწილის გაგზავნა ჩრდილო კავკასიიდანაც.

ვიდრე რეპრესიებზე გადავიდეთ, მალაფეევმა სიტუაციის ძალა მსოიწვა. მან ცაგერში დაიბარა, აჯანყებულთა თავკაცები, ბრალად დასდო მათ ფიცის გატება, ხელმწიფის დაღობა. შემდგომში სიტუაციის შებრუნება გახდა, იქით დაანაშაულა მთავრობა. დასახლეთა, რომ სვანებს უკმაყოფილებისა და ქანყის მიზეზი ჰქონდათ. ვიცე გუბერნატორმა არახელსაყრელი დავა შეწყვიტა, ქარით სვანეთისაკენ გაემართა.

ნაშრომში მოტანილი მასალებიდან ჩანს, რომ მალაფეევმა დაარწმუნა სვანები, რომ ახალი გადასახადების შემოღებაზე დარბეული ხმები უაღბოა, რომ იგი ქარით მივიდა არა ბაზისის დასასჯელად, არამედ წესრიგის დასამყარებლად. აქანებულები უბრძოლველად დაიშალნენ, მაგრამ ვიცე გუბერნატორმა მაინც დაიწყო გამოძიება და სამართალში მისცა 18 კაცი. აქანების მეთაურები და წამქეულები მ კაცი ჯიქანებას არ დაემორჩილა, მთებში შეაფარა თავი, დანარჩენები დააპატიმრეს და ქუთაისის ციხეში ჩასვეს.

ავტორი მართებულად დაასკვნის, რომ სვანეთის მოხალეობის მდელვარებას ღრმა ეკონომიური და პოლიტიკური მიზეზები ჰქონდა.

ამიტომ მთავრობის საწინააღმდეგო გამოსვლების ლიკვიდაცია ადმინისტრაციული ღონისძიებებით და რეპრესიებით ვერ მოხერხდა. მაღაფევი მიხვდა, რომ თავისუფლებას მიჩვეული სვანები შინაგან თვითმმართველობას მოითხოვდნენ, მაგრამ მეფის მთავრობამ ასეთ დამომაზნე წასვლა არ იცნო და ადგილობრივი რუსულ ხელისუფლებას მ გაქცეული კაცის შეპყრობა დაავალა.

მთავრობის მიერ ახალი გადასახადების დაწესებაზე ხელისაღებაშ გლეხობის საბრძოლო სულისკეთება შეინდო, მაგრამ რეპრესიებმა, სვანთა თავაყების დაპატიმრებამ და ზოგიერთი მთავანის გარდაცვალებამ სვანეთის გლეხობა ალაშოვითა და მთავრობის საწინააღმდეგო ახალი გამოსვლა განაპირობა. თვით მთავრობის ადმინისტრაციაც შეურიგებელ პოზიციაზე იდგა, იმის გამო რომ მოსახლეობამ არ შეიპყრო და მთავრობას არა გადასცა მ დამნაშავე სვანი, გადაწყვიტა ურჩთა სამაგალითო დასჯა.

ნაშრომში სხვადასხვა მასალის კრიტიკული ანალიზის საფუძველზე საინტერესოდ არას აღწერილი მეფის მთავრობის ადმინისტრაციისა და ხალხელთა კონფლიქტი, დამსჯელი რაზმის გამომწვევი მოქმედება, ხალხელთა თავგანწირვა, მათ მიერ მეფის მთავრობის მოხელეთა დახოცვა და დამსჯელი რაზმის უკუგდება.

ავტორი მართებულად აღნიშნავს რომ ხალხელლები საპართიან ბრძოლას ეწეოდნენ, თავის უდანაშაულო მეზობლებს, საკუთარ სოფელს იცავდნენ აღვირახსნილი მოძალადეებისაგან, მაგრამ ადმინისტრაციისათვის წინააღმდეგობის გაწევა მთავრობამ სვანებს უმძიმეს პოლიტიკურ დანაშაულად ჩაუთვალა და გადაწყვიტა სოფლის მიწასთან გასწორება. მთავრობის მრავალრიცხოვან ქარსა და ერთ მუჭა ხალხელებს შორის ბრძოლა რამდენიმე დღეს გაგრძელდა. ქარმა არტილერიის ცეცხლით დაანგრიო, დინამიტით ააფეთქა კოშკები და აქანეებულთა ერთი ნაწილი დაატყვევა, სხვებმა ალყა გაარღვიეს და მთებს შეაფარეს თავი.

მთავრობის მიერ მიღებული მკაცრი ზომების გამო ხალხს აქანეება დოკალური აღმოჩნდა, ადგილობრივი სვანური მასშტაბი კი ვერ მიიღო, მაგრამ მიუხედავად ამისა, როგორც მართებულად აღნიშნავს ავტორი, სვანეთის გლეხთა აქანეება იზოლირებული არ იყო. მას გარკვეული, მიწნობრივი კავშირი ჰქონდა საქართველოს გლეხთა სხვა აქანებებთან და უველას ერთად ხალხისწორ ორგანიზაციებთან. გლეხთა მოძრაობაზე ხალხისათა იდეურ ზეგავლენას მეფის მთავრობის მოხელეებიც ამჩნევდნენ და უკველგვარ საშუალებას ღებულობდნენ მოწინავე ინტელიგენციისა და გლეხობის ამ არა სასურველი კავშირის აღსაქვეთად.

საინტერესოდ იკითხება ნაშრომის ბოლო ნაწილი, სადაც აქანეებულთა საჭარო გასამართლების მასალა გაანალიზებულია და დაკავშირებულია დამატებითი ნაწილი, სადაც სხვადასხვა სახეობის სასამართლო სასტიკად დასაჯა. მთებში გაქცეული და მოგვიანებით დაპატიმრებული 22 დამნაშავის საქმე კი, პროგრესული საზოგადოებრივი ძალების მოთხოვნით, ღია სასამართლო პროცესზე გაიჩრა. ხალხელ აქანეებულთა დასაცავად ხმა აიმაღლა ნ. ნიკოლაძემ. სასამართლო პროცესზე დამცველის როლში გამოვიდა სახელოვანი პოეტი აკაკი წერეთელი, — აგრეთვე გამოჩენილი იურისტი ადვოკატები — ლუარსაბ ლოლუა, დავით ლორთქიფანიძე და დროსიშვი. დაცვამ დამაჩერებლად დაასაბუთა რომ ხალხელები დამნაშავენი არ იყვნენ, რომ ისინი თავის ადამიანურ უფლებას, ზენიჩეულებს, ადამ-წიგებს იცავდნენ. ისინი იძულებული იყვნენ თავდამხმელები დაეხოცათ, მაგრამ საერთოდ ხალხს ტრაგედიასი დანაშაული მიუძღოდა არა ხალხს, არამედ მეფის მთავრობის აღვირახსნილ მოხელეებს, რომლებიც მოქმედებდნენ სვანეთის მოსახლეობისათვის გაუგებარი კანონის გაყინული ნორმის საფუძველზე და რომელთათვის უცხო იყო სამართლიანობა — ჰუმანურობის გრძნობა. მიუხედავად ამისა, მეფის მოხელეებმა სამართლიანობისათვის მებრძოლ სვან გლეხებს ციმბირის სამუდამო გადასახლება მიუსაჯა.

გ. გასვანის წიგნის მიმართი ვაჟკეს შენიშვნა:

ნაშრომში მოტანილია მამაცაშვილის ცნობა, თუ შეხედულება იმის შესახებ, რომ XIX ს.-ის შუა წლებამდე თავისუფალ სვანეთში არსებობდა მებრძოლ თავისებური, ფედერაციული რესპუბლიკის მსგავსი, თავისუფალ თემთა პოლიტიკური გაერთიანება, რომლის უმაღლესი ორგანო იყო ფედერაციული საბჭო. ეს საბჭო, თუ ყრილობა წელიწადში ორჯერ იკრიბებოდა და უკველი თემი თავის 24 წარმომადგენელს ჯზავნდა. ამ სამოკავშირეო ყრილობის ფუნქციაში შედიოდა მეზობლებისათვის ომის გამოცხადება და ზავის დადება, მოლაშქრეთა გაწვევა, ქარის მეთაურის დანიშვნა. თემთა ყრილობას უფლება ჰქონდა მცხოვრებნი დაეხებრა გადასახადებით, როცა თანხა საჭირო იყო ომის საწარმოებლად და სხვა ხარჯების დასაფარავად. სამოკავშირეო ყრილობა სხვარეო საქმეებს განაგებდა და მისი დადგენილება-გადაწყვეტილებანი სავალდებულო იყო, ბაღის ზემო სვანეთის ყველა მცხოვრებისათვის, მაგრამ საბჭოს არ შეეძლო განესაჯა სვანთა შინაგანი მართვა-გამგეობის საკითხები, რადგან

ალექსანდრე ბენდინიშვილი

სვანეთის ისტორიული წარსულის

ზოგიერთი საკითხის შესახებ

ყოველი თემი თვით განაგებდა თავის საქმეებს. ზოგ საბჭოთა მკვლევარს ამ ცნობის საფუძველზე გამოჰყავს დასკვნა, რომ თავისუფალ სვანეთში XIX ს-ის შუა ხანებამდე პირველყოფილი გვაროვნული წყობილება არსებობდა, სახეზე იყო მართვა-გამგეობის გვაროვნული ინსტიტუტები. გ. გახვიანი მართებულად აკრიტიკებს ასეთ მკვლევარებს, მაგრამ ამასთან ერთად უარყოფს ი. მამაცაშვილის ზემოდ მოტანილ მეთად საყურადღებო თვალსაზრისსაც, მასში კეშმარიტების მცირე ელემენტსაც, კი ვერ ხედავს. ავტორი საქმეს ისე წარმოგვიდგენს თითქოს ბალის ზემო სვანეთში მართვა-გამგეობის მუდმივი ორგანო არ არსებობდა. ყრილობა კი შემთხვევიდან შემთხვევაში, მხოლოდ საღაო საკითხების გადასაჭრელად იკრიბებოდა. იგი არსებითად არ გამოთქვამს თავის მოსაზრებას, შეხედულებას თავისუფალი სვანეთის მართვა-გამგეობის ფორმის შესახებ.

ჩემი აზრით, მას შემდეგ, რაც ბალს ზემო სვანეთის მოსახლეობამ დაამხო თავდაუნაურთა ბატონობა და თავისუფლება მოიპოვა, უდავოა შექმნა თავისუფალი სვანეთის მართვა-გამგეობისათვის მუდმივი მოქმედი ორგანო. იგი რა თქმა უნდა, არ შეიძლება ყოფილიყო გვაროვნულ-ტომობრივი ხასიათისა, რადგან გვაროვნული თემების ადგილი დიდხნის წინ დაიკავეს სამეზობლო თემებმა მებატონეთა უფლისაგან განთავისუფლებულმა ამ თემებმა, ყოველმა მათგანმა ცალ-ცალკე შინაგან საქმეთა გამგებლობისათვის ჩამოაყალიბეს სასოფლო მმართველობა, ხოლო მთელი თავისუფალი სვანეთის საერთო საქმეთა მართვა და მეზობლებთან ურთიერთობის წარმოება დააისრეს თავისუფალ თემთა მიერ არჩეულ სამოკავშირეო საბჭოს.

მე მიმაჩნია, რომ ი. მამაცაშვილის მოსაზრება ანგარიშგასაწივი და გასათვალისწინებელია. შეიძლება არ დავეთანხმოთ მის შედარებებს, ხელოვნურ კონსტრუქციებს, ფანტაზიის ნაყოფად მივიჩნიოთ მსჯელობა ფედერაციული რესპუბლიკის შესახებ, მაგრამ მისი ცნობა ჩემი აზრით, კეშმარიტების ელემენტებს შეიცავს,

მნიშვნელოვანწილად რეალურ ვითარებას ასახავს.

ოფიციალური მასალებიდანაც ვარგად ჩანს, რომ ბალს ზემო სვანეთის მოსახლეობა მართალია, დემოკრატიული ცარიზმის უხეშ ძალხვს, მაგრამ პატივს არ სცემდა და თითქმის არც მიმართავდა მთავრობის მიერ ამ კუთხეში შექმნილ მმართველობის ორგანოებს, ამჟამინებდა თემებს შორის ატეხილი დავა, სამოქალაქო და სისხლის სამართლის საქმეებიც ტრადიციული აღათ-წესების საფუძველზე გაერჩია. სვანები რომ თავიანთ ძველ მართვა-გამგეობის წესებს მისტიროდნენ, ამას ცხადყოფს მაღაფეების პატაკიც. ეს დიდი მოხელე პირდაპირ წერდა, რომ სვანები ანგარიშს არ უწევენ და არ ემოქმედებენ მთავრობის მიერ ჩამოყალიბებულ მმართველობის ორგანოებს, არ ცნობენ ახალი ხელისუფლების საჭიროებას და მისი შტატის შესანახად გადასახადებსაც არ იხდიანო. სვანები მხოლოდ იმ შემთხვევაში დათანხმდებიან ხარკების გაღებას, თუ თვითმმართველობას შევუწარმოებთ, რისი დაპირებაც რუსეთის ქვეშევრდომობაში შემოსვლის დროს მივეცითო.

ამგვარად, თავისუფალ სვანეთის თემებს ჰქონდათ სასოფლო მმართველობა და მთლიანად ბალს ზემო სვანეთი თვითმმართველი პოლიტიკური ერთეული იყო. სვანებს მოსწონდათ მართვა-გამგეობის ძველი ტრადიციული წესი და რუსეთის მთავრობისაგან მისი თვითმმართველობის უფლების ცნობა-აღიარებას მოითხოვდნენ.

ამ ერთი ნაკლის, ერთი ხარვეზის მიუხედავად, მთლიანად გ. გახვიანის ნაშრომი მაღალ მეცნიერულ და თეორიულ დონეზეა შესრულებული. წიგნი მეცნიერულად ასახავს რეალურ ვითარებას, ნათელ წარმოდგენას გვაძლევს სვანეთის ეკონომიკური მდგომარეობის, მოსახლეობის სოციალური სტრუქტურის, ცარიზმის რეაქციული პოლიტიკის, გლეხთა აჯანყების მიზეზის, მსვლელობისა და ხასიათის შესახებ. გ. გახვიანის გამოკვლევა ქართული საბჭოთა ისტორიული მეცნიერების კარგი შენაძენია.

დანიშნა ზუმბაძე

ფილოსოფიის ისტორიის საკითხებიდან

ირაკლეს ათიკური გააზრებისათვის პლატონის ფილოსოფიის შუაშე

არგმარც ცნობილია, არსებულის, როგორც რეალურისა და არარსებულის, როგორც არარეალურის საკითხი, პლატონთან მარადისობის პრინციპით არის გადაწყვეტილი. ამიტომ უოველივე, რაც მარადიულად კი არ განიცდება ჩვენს მიერ, არამედ ცვალებადობაში მყოფად, პლატონისთვის არსებობასმოკლებული სამყაროა. არსებულია, შეგრძნებისულის მიღმა არსებული, მარადიული, უცვლელბელი, გონითი სამყარო, გონითი რეალობა.

თუმცა ეს არარსებული, ჩვენს გარშემო არსებული ცვალებადწარმავალი სამყაროც შეიძლება აღმოვაჩინოთ როგორც არსებული, რამდენადაც მასში მონაწილეობს მარადიული გონითი. სხვარგად: არარსებულიც არსებობს მასში არსებულის მონაწილეობის გზით. ზოლო თუ ეს არარსებულები შეიძლება არსებულის ზიარი იყოს, ამ ორგვარ არსებულთაგან კეშმარბი და ნამდვილი იქნება პირველი: მარადიული, გონიოი არსებულები: ბუნებრივია, რომ ეს კეშმარბიად არსებული სინამდვილე პლატონისა „წინ უსწრებს“ და პირველადია იმისა, რაც წარმავალია და ცვლადი.

კითხვაზე: რა არის კეშმარბი მარადიული გონითი არსებობა? პლატონი უპასუხებს: ეს არის მარადიული ძალა სიკეთისა.

ეს უსასრულოდ დიდი და უოვლისმოცველი ძალა მოიარება როგორც სამყაროს ისეთი იდეალური ობიექტური რეალობა, რომელსაც თავისი სუბიექტური, პიროვნული სახეც გააჩნია. ეს პიროვნება არის დემიურგი, სამყაროს შემოქმედი, ანუ მამა ღმერთი პლატონისა. რამდენადაც იგი ობიექტია, სიკეთეა, რამდენადაც სუბიექტია —

კეთილი. ეს კეთილი ღმერთი პლატონისა თავსივე სიკეთის გამო, (თავისთავისავე მიზეზით) არის სამყაროს და უოველივეს შემოქმედი თავისთავისაგან. აღსანიშნავია, რომ როგორც ერთი, როგორც ერთიანი იდეალური რეალობა, იგი სამბუნებოვანი არსებობისაა, სამარსოვანი ერთარსება: მარად თავისთავის იგივეობრიობის, იგივეობრივ-განსხვავებულისა და განსხვავებულის ბუნების, რაც, ჩვენის აზრით, ნათესაობას აღძრავს ქრისტიანული სამების ფილოსოფიურ საფუძველთან.

სამყაროს შემოქმედისა და მამოძრავებელი ძალის პლატონისეული ეთიკური გააზრება ლოგიკური გაგრძელება იყო ემპედოკლესა და პარმენიდეს ეთიკური ონტოლოგიებისა.

როგორც ვიცით, სამყაროს პირველმამოძრავებელი ძალა ემპედოკლემ განსაზღვრა როგორც ძალა მეგობრობისა (ფილია), ზოლო პარმენიდემ: როგორც სიყვარული (ეროსი).

მაგრამ პლატონისეული იდეალური სამყაროს სტრუქტურა იქ როდი სრულდება, სადაც პარმენიდეს ან ემპედოკლეს იდეალური ჰორიზონტებია მოცემული.

თუ პარმენიდესთვის იდეალური არსებობა არის მიზეზი და ამხსნელი სამყაროს ხილვადი უოფიერებისა და ამ იდეალურ ერთში თავდება მეტაფიზიკური სიღრმე საერთოდ იდეალური უოფიერებისა, პლატონისთვის არსებობს იდეალური ერთის მიღმიერი რაღაც სხვა სახეობა იდეალური უოფიერებისა, რომელიც აღარ არის არსებობა. და პლატონი იტყვის რომ: იდეალური არსებობის მიღმა არსებული არარსებობა არსებობს მასში უოფის არყოფნისთანა ზიარებით, ისევე როგორც იდეალური უოფა არსებობდა მასში (იდეალურ უოფანაში) არყოფნის უოფანსთან ზიარებით. (პარმენიდემ). ამრიგად, თუ ნამდვილმყოფური არსებობა დაუშვა პლატონმა როგორც მიზეზი და საწყისი წარმავალი, არანამდ-

* მოხსენებად წაკითხულია 1973 წლის 21 სექტემბერს, ქ. ვარნაში (ბულგარეთი), ფილოსოფოსთა მე-15 საერთაშორისო კონგრესზე.

ვილი უოფიერებისა, როგორც იდეალური კემ-
მარტი არსებობა აღმოაჩინა ვით ამხსნელი არ-
არსებული მატერიალური რეალობისა, ისევე ამ
იდეალური კემმარტი არსებობის მიღმიდან
ამოიწიდა კიდევ უფრო კემმარტი და საბო-
ლოოდ აბსოლუტური რეალობა არარსებულ-
სა — საბოლოოდ პირველი მიწეზისა და მე-
თედი იდეალური უოფიერების ამხსნელის. პლატო-
ნის მიერ შემეცნებული და აღიარებული პლა-
ტონური არსებულის მიღმა მდებარე ეს არა-
რსებული რეალობა, ეს არაარაბრევი ყოფნა, მი-
რითად პრობლემად იქცა მთელი ნეოპლატონი-
კოსებისათვის და ბუნებრივია, რომ მათ ფი-
ლოსოფიას მისტიური იერი და შინაარსი მიეცა
საბოლოოდ. ამიტომ არის, რომ თუ პლატონის
ღმერთი — დემიურგი ეს არის კემმარტი არ-
სებობა, ნეოპლატონიკოსების ქვეყნით ეს არის
კემმარტი არარსებობა. კემმარტი არაა,
უკვე ღვთაებრივისა და ღვთაებრივად ამოკითხუ-
ლი რეალობის მიღმა არსებული სხვა ღვთაე-
ბრივი, „ახალი“ ღვთაებრივი რეალობა. ამი-
ტომ თუ პლატონის ღმერთი სიკეთეა, ნეოპლა-
ტონიზმის ღმერთი რაღაც სიკეთეზე უფრო მაღ-
ლა მყოფია და ამიტომ „ზეშთა სიკეთედ“ იწო-
დება. ფაქტობრივად არააა ზემოთსაყეთე.

როგორც ვხედავთ, ნეოპლატონიკოსებმა პლა-
ტონის იდეალური უოფიერების უკვლავზე შორე-
ული შორიზონტი კი აითვისეს, მაგრამ მისი აბ-
ლი ეთიკური განსაზღვრება კი არ მოგვცეს, ახა-
ლი ეთიკური ცნება კი არ შემოიტანეს მის გან-
საზღვრავად, არამედ სიკეთეზე აიყვანეს ახალ
ხარისხში. მაგრამ სიკეთის ზესიკეთედ შეცვლით,
სიკეთის, როგორც საბოლოო ეთიკური კატეგო-
რიის, აუცილებლობა მაინც მოხსნეს. ფაქტო-
რად სიკეთე მოხსნეს, როგორც უმაღლესი
ღვთაებრივი უოფიერების მიპოსტასი.

ისმის კითხვა: თუ სამყაროს წესრიგისა და
სიცოცხლის, ადამიანური და საზოგადოებრივი
სიცოცხლისა და წესრიგის განმსაზღვრელი უმა-
ღლესი იდეალური არსებობა გვქონდა პლატო-
ნის გზით სიკეთედ ამოკითხული, რომელ ეთი-
კურ პლანში შეიძლება მოექცეს, ანუ რა ეთი-
კური კატეგორიით შეიძლება განსაზღვრულ იქ-
ნას ის ძალა, რომელიც სიკეთის წინააღ, თან
უქადურესად მეტაფიზიკურ იერარქიად გვეუ-
ლინება. შეიძლება თუ არა ასევე ეთიკურად
ამოვიკითხოთ პლატონთან არარსებულობა: არ-
სებობის განმსაზღვრელი და არსებობის აბსო-
ლუტური არსად ამოცნობილი. ამ კითხვის დას-
მა, ცხადია, სხვა რიგადაც შეიძლება: არის თუ
არა პლატონთან იდეალური ეთიკური რაობის,
ეთიკური სინამდვილის საბოლოოდ აბსოლუტუ-
რი არის აგრეთვე ეთიკური. (ჩვენ აქ არ ვხე-
ბით იდეალური არსებობის, პლატონის უმაღ-
ლესი იდეის, ერთი სხვა ასპექტებს). ერთი
სიტყვით: ეთიკური ისევ ეთიკურით არის გან-
საზღვრული ზემოდან თუ რაიმე სხვა რიგით?

დიონისე არეოპაგელისათვის (V სსსს). რაიმე
ლიც ეწევა ნეოპლატონიზმის ქრისტიანობადაა.
ერთი სხვა არსებული არაფრითაა არსებული
ბოლის მიღმა არსებული არაფრითაა არაფრით.
როგორც ზეარსებობა, აგრეთვე არის ქრისტი-
ხოლო თუ არსებობა — ერთი ქრისტიანული
თეოლოგიის უმაღლესი ღმერთია და არეოპაგი-
ტიკას ამ უმაღლესის მიღმა მიაქვს თავისი უმა-
ღლესი ღმერთის სამყოფელი, ცხადია, იგი ერთ-
გვარად წინააღმდეგობაში მოდის ქრისტიანულ
ნსოფლმწიფელობასთან.

ფაქტია, ფილოსოფიის მიერ ნაწვდომია იდე-
ალური არსებობის, ანუ კემმარტი რეალობის
არის, როგორც ირეალური არარსებობის არსე-
ბობა, უმაღლესი გონითი სინამდვილის მიღმიე-
რი ზეგონითი.

რა ეთიკური ამოსავალი შეიძლება მოეძებნოს
პლატონისავე ფილოსოფიის შუქზე ამ ღვთა-
ებრივის მიღმიერ ღვთაებრივ რეალობას, რო-
მელიც ამჟღავნებს ღვთაებრივი რეალობისადმი
მიმართებაში მოგვევლინება, როგორც ირეა-
ლური რეალობა.

კითხვაზე პასუხის გასაცემად პლატონიეული
საწყის-სასრულის იგივეობის გვინდა მივმარ-
თოთ და სამყაროს სასრულის რაობას, რადგან
საწყისი უკვე საბოლოოდ არის განსაზღვრული
როგორც სიკეთე.

პლატონის უმაღლესი ღმერთი — გონება თა-
ვისი სამყაროული წრებრუნვის დამთავრების,
გარკვეული ღვთაებრივი პერიოდის დასრულე-
ბისა და გამოვლენის შემდეგ უზრუნველბა ისეთ
საწყისიერ უოფიერებას, როდესაც სამყაროს
წართავს არა ღვთაებრივი გონება, არამედ ბე-
დისწერა. ეს ნიშნავს, რომ პლატონის მიხედვით
სამყარო თავისი გონითი მდგომარეობიდან, გო-
ნითი უოფიერებიდან გადადის თავის წინააღმდე-
გისწრულ უოფიერებაში. როგორც ვხედავთ, პლა-
ტონისათვის, ისევე როგორც ტრადიციული ბე-
რძნული აზროვნებისათვის, ყველაფერზე მძლავ-
რია და ყველაფერზე მაღლა დგას ბედისწერა.
ამასთან ეს ბედისწერაული ყოფიერება აღარ
არის ისეთი რეალობა, რომელიც მოიპყრება
პიროვნულ ღვთაებრივ სამყაროულ ძალად, რო-
მელიც შედგამს, ქრისტიანულ ნეოპლატონი-
ზმი პიროვნული ადამიანური ღმერთის სახით
უნდა მოვევლინოს კაცობრიობას. პლატონის ბე-
დისწერაში გადასული ღმერთი „გონდაკარგუ-
ლია“, შეიძლება ითქვას „მე“ — დაკარგული,
პიროვნულობა დაკარგული და პიროვნულობა —
დავიწყებული და თავდავიწყებული ღმერთია.
იგი აღარც არის ღმერთი. ფაქტობრივად იგი წმინ-
და თავდავიწყებაა და შეიძლება ითქვას, რომ
თავდავიწყებაა ღმერთი.

სამყაროს ეს ბედისწერაული ყოფიერება, შეი-
ძლებაოა გვეთქვას, ფაქტობრივად სამყაროს აბ-
სოლუტური თავდავიწყებითი ყოფიერებაა. ამ
თავდავიწყებიდან უნდა დაიწყოს და ამ თავ-

დავიწყებოდან გატყდადღეს სამუარო, ამისათვის თავდავიწყება უნდა ჰქონ სამუაროს გონებად იქცეს: რამდენადაც ღვთაებრივი გონი ბედისწერლიდან დაბრუნება, ბედისწერიდან „გონს მოხვლა“, იგი (გონი) თავდავიწყებიდან დაბრუნება არის. და თავდავიწყებიდან „გონს მოხვლა“, მაგრამ თავდავიწყება, ისევე როგორც ბედისწერი, იდუმალი ჩასაფრებული ნადირივით არის სამუაროს გონებაში. ის არის განმანათლებელი თვით იდეალური გონითი არსებობის.

პლატონის ღვთაებრივი გონი, ეს არის ღვთაებრივ წესრიგად შეცნობილი და განცდილი ბედისწერა. ბედისწერა ჯერ კიდევ არ არის პლატონის ღმერთი — დემიურგი, იგი ღმერთად იქცევა სამუაროს გონებად ქცევის შემდეგ. სამუაროული წრის დასრულებისათვის ისეთივე აუცილებელია ღვთაებრივი გონის გადასვლა თავდავიწყებაში, როგორც სამუაროს ხელახალი წრის დასაწყისისათვის არის გარდაუვალი თავდავიწყების გარდასახვა სამუაროს გონებაში.

ამრიგად, ხილვადი სამუარო, როგორც უშორესი ტრანსცენდენტური ყოფიერების შედეგი, შესაძლოა ამოვიკითხოთ, როგორც ღვთაებრივი თავდავიწყების გამოხატვა, ხილვადი მთელი სამუაროული სივრცე, საწყისისა და სასრულის გაიგივებამდე, როგორც გზა ღვთაებრივი თავდავიწყებიდან ღვთაებრივ თავდავიწყებამდე.

ქრისტიანული ნეოპლატონიზმის მიხედვით, რომლითაც არსებობს სამუაროს საწყისისა და სასრულის იგივეობა სამუაროს საშუალოდან, პლატონიზმიდან ამოიწოდება ღვთაებრივი საწყის-სასრულისა და ადამიანური თავდავიწყების იგივეობა. პლატონის ნაწინასწარმეტყველები ღმერთკაცი, უკვე მოვლენილი დიონისე არ-

ეოპატელისათვის, იქნება ღვთაებრივი თავდავიწყების ადამიანური გასაღება.

რატომ გადადის ღვთაებრივი გონი თავდავიწყებაში, პლატონისთვის ისეთივე რწმენით, ანუ იქნება, როგორც: რატომ არის ღმერთი თელი?

უაქტია: თავდავიწყება არის ღვთაებრივი სიკეთის უმაღლესი და უიდუმალესი გარდასახვა, მისი უმაღლესი ფორმა. ღვთაებრივი თავდავიწყებიდან იხადება ღვთაებრივი სიკეთე და ღვთაებრივის სწორი ადამიანურა. ბედისწერის შემეცნება პლატონთან ასეთივე იდუმალი, უღრმეს ადამიანურ ზეგონებით უნართან არის დაკავშირებული. ეს უნარი არის შინაგანი ხმა სინდისის. თავისთავად ეს შემეცნებითი კავშირი უკვე ამკეთებებს პლატონის ამ ირრეალური ყოფიერების ეთიკურად გააზრების აუცილებლობას და სამუაროს უმაღლეს იდუმალებად საბავს ყოფიერებას, რომელიც ღვთაებრივ მხოვნულუბაზეც კი, ღვთაებრივ მეოხაზეც პარალელურად. ამ გზით სიკეთის უმაღლეს საზიდ ადამიანურ ეთიკაშიც წარმოგვიდგება უმაღლესი მსხვერპლის გაღების შემძლეობა. მხოლოდ მაშინ, როცა ქრესტიანული მეოხის მფლობელი სინდისის ხმით მსხვერპლად ნიიტვის ყველაფერს, რაც გააჩნია, თვით უმაღლეს და უტყფარავს ადამიანურ საყუთრებას, საყუთარ „მე“-ს, და იქცევა პარად, ამ პარადობაში იხადება ქრესტიანულ ღვთაებრივი „მე“. ამ შემთხვევაში საქმე გვაქვს თავდავიწყების ღვთაებრივ უნართან, ნივთთან, რომელსაც ადამიანში გამოვლენის საყუთარი ფორმები გააჩნია. ამ საკითხს აქ აღარ შევცნებთ.

ახე გვესახება ირრეალური ყოფიერების ეთიკური გააზრების გზა პლატონის ფილოსოფიის შუქზე.

გელათის აკადემია და ბერძნული ფილოსოფიის დასასრული*

(ერთი საკითხი პროკლეს ფილოსოფიის იოანე პეტრიწისმული განმარტებისა)

წინამდებარე წერილი ერთგვარი გაგრძელებაა ჩვენს მიერ 1978 წელს ფილოსოფიისთა საერთაშორისო კონგრესზე, ქ. ვარნაში წაკითხული მოხსენებისა: „ირრეალურის ეთიკური გააზრებისათვის პლატონის ფილოსოფიის შუქზე“, რომლის ძირითადი მაზანი იყო: სამუაროს ნეოპლატონურ მისტიურ-მეტაფიზიკურ მოდელში ზეირეალურის, ანუ ყოვლადობის ყრვლად მიღმიერი ზეირეალური (სამუაროული) ძალის ეთიკური გააზრების ცდა როგორც „თავდავიწყებისა“, სიკეთის ამოკითხვა თავის უმაღლეს ზეირ-

რეალურ ყოფიერებაში თავდავიწყების სახეობად, უფრო ზუსტად თავად თავდავიწყებად.

ეს წერილიც მოხსენებად განლაგო წაკითხული 1979 წლის 29 მაისს თბილისის უნივერსიტეტში, ბიზანტიანოლოგთა საერთაშორისო სიმპოზიუმზე, ჩვენ ყურადღება მივაქცეთ სამუაროს პროკლესული წარმოსახვის ამ უმიღმიერეს შრისა და მისი, XI საუკუნის ქართველი ფილოსოფოსის, იოანე პეტრიწისეული განმარტების ერთ საკითხს, ერთ მხარეს: კერძოდ, თავდავიწყების თეოლოგიურ სიმბოლიკას ადამიანის სახეში და ამრიგად, სამუაროს ზეირეალ-

* მოხსენებად წაკითხულ იქნა 1979 წლის 29 მაისს თბილისის უნივერსიტეტში, ბიზანტიანოლოგთა საერთაშორისო სიმპოზიუმზე.

დენიზა ზუმბაძე

ფილოსოფიის ისტორიის საკითხებიდან

ნული ყოფიერების გახიზნაოღოურებულ გამო-
ხატვას ასე თუ ისე პიროვნებისეულ განსახი-
რებაში.

იოანე პეტრიწი თავისი ფილოსოფიური
შემოქმედებისა და მოღვაწეობის მონუმენტურ
სახეში ჩვენ წარმოგვიდგება როგორც ფუძემდე-
ბელი XI საუკუნის ქართული ფილოსოფიური
აქადემიისა, რომელიც საქართველოს უდიდესი
მეფის დავით აღმაშენებლის უშუალო მფარვე-
ლობით შეიქმნა და აშენდა საყრდენად ქართვე-
ლი ერის ქრისტიანულ-რელიგიური და სახელ-
მწიფოებრივი მუშაობისა. ამიტომ იყო, რომ
ქართული აღორძინების პოეტებისა და მემკვიდ-
რების აღმაფრენამ სწორედ გელათი დასაბა-
„სხვად ათინად“ და „სხვად იერუსალიმად“. ეს
იმას ნიშნავდა, რომ გელათი უნდა გაბრწყინე-
ბულიყო ტაძრად ქართული ზნეობისა და ქა-
რთული სარწმუნოებისა ათენისა და იერუსალი-
მის სიმაღლეზე. ეს გელათს მშვენიერი აღზევე-
ბა ქართული ეროვნული სულისა — პლატონის
ათინად და ქრისტეს იერუსალიმად უოფნისა —
იმიტომ დამთავრდა, რომ ქართველებმა საკუთარი
მესიანისტური იდეები შექმნეს, საკუთარი მეფე,
თამარი, ნეტარად ჩაირიცხული ქართული ეკლე-
სიისაგან, მესიად დასახეს და უოვლად ულოგი-
კო ლოგიკით სახატბო ტიტულიც მოიგონეს მი-
ის სამების წევრობისა.

ბოლო ფილოსოფოსი გელათის აქადემიისა,
იოანე პეტრიწი, თანამემამულეებმა, როგორც
ჩანს, საკმაოდ დევნეს და აწამეს, და სინანული-
თა და ტკივილით ათქმევინეს:

„თანსიყვარული რომ მქონოდა თანამემამუ-
ლეთა, ენამცა ენისადა გაშეწყო და ხედვამცა
ფილოსოფოსთა განცდისაჲ მერასიტოტელუ-
რა“-ო.

მოვლენათა აღწერის საღებავები რომ ძალი-
ან გავაუჭოთ, შეიძლება ვთქვათ, რომ გელა-
თის ათენურ-იერუსალიმური მისია დამთავრდა
იმიტომ, რომ ქართველებმა ჭვარს აცვეს თავისი
ფილოსოფოსი და გააღმერთეს თავის პატრონად
დასახული მეფე.

თუმცა ისიც უნდა შევინშნოთ, რომ ის ულო-
გიკო ლოგიკა თამარის სამების წევრობისა თა-
ვისებური გამოხატულება იყო არა მხოლოდ
ქართული პოეტური სულის აღმაფრენისა, არა-
ნედ ქართული რელიგიური ტემპერამენტისაც,
რომელიც ღვთისმშობლის წილობედილობით
იყო შთაგონებული: თამარის სახეში ქართვე-
ლებმა როგორღაც ღვთისმშობელი ამაღლეს
სამების წევრად.

ამრიგად, გელათის ფილოსოფიურმა აქადემი-
ამ თავისი მისია „მეორე ათენობისა“, „მეორე
იერუსალიმად“ უოფნისთან ერთად, ნაწილობრივ

1 ძველთაძველი ტრადიციით ითვლება, რომ
საქართველოს ზეციური მფარველობა წილად
აქვს ღვთისმშობელს.

შეასრულა. ამ მხრივ სიმბოლურია ის ფაქტიც,
რომ გელათში შეიქმნა არა მხოლოდ „თქმე-
ნისა“ და განმარტებისა პარკლეს „თეოლოგიისა“
ფუძვლებისა“, არამედ თარგმანება ქრისტიანუ-
ლი ეკლესიის იურიდიული საფუძვლებისაც,
თარგმანები საეკლესიო კანონსამართლისა არაჲნ
იყალთოელის მიერ, რომელსაც ეწოდა: „დიდი
სჭულის კანონი“.

და კიდევ ერთი სიმბოლური ფაქტი გვინდა
გავიხსენოთ გელათთან დაკავშირებით:

ზახულის ცნობილი ღვთისმშობელი, ზატი
ტრიტების ფორმით, იყო მონუმენტური ძეგლი
დავით აღმაშენებლის მთელი ეპოქის ქრისტიან-
ული აღმსარებლობისა, ქართული საეკლესიო
ხელოვნების შედეგური, რომელსაც ლამის მთე-
ლი საქართველოს თვალმარტალატი შეეწერა,
რომ ღირსეულად მოქედილიყო ღვთისმშობელი;
როგორც ცნობილია, იგი ზახულიდან, როგორც
მშვენიება და დიდება ქართული ეკლესიისა, უვე-
ლაზე ღირსეულად და შესაფერისად ადგილზე იქნა
დაბრძანებული — გელათს, გელათის ღვთის-
მშობლის ტაძარში, იოანე პეტრიწის ფილოსო-
ფიური აქადემიის გვერდით აშენებულ საშლო-
ცველოში...

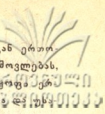
გელათის აქადემიის ტიპიკონში იკითება,
რომ აქადემიის მოძღვართ-მოძღვარი, როგორც
თანამედებობის პირი, მხოლოდ ეპისკოპოსი შეი-
ძლება იყოს. ე. ი. ქრისტიანული ღვთისმსახუ-
რების მღვდელთმთავარი, ქრისტიანული ეკლე-
სიის ხელმძღვანელი.

და ა, მთელ ამ ქრისტიანულ გაღაფანში
მოქცეული გელათის ფილოსოფიური აქადემია,
შავი მთისა, ბიზანტიისა და პეტრიწონის მოღ-
ვაწეობიდან მოპატივებული იოანე პეტრიწი,
თავის ორიგინალურ ფილოსოფიურ სისტემას
პროკლესეულ თეოლოგიურ საფუძვლებზე აგებს
როგორც თავად წერს, ამასთან, „შეწევინათ უფ-
ლისა ჩვენისა იესო ქრისტესითა“, პროკლეს,
ქრისტიანობის დაუძინებელი მტრის, თეოლო-
გიურ პირიციპლებზე.

გელათის აქადემიის ფუძემდებელი, იოანე
პეტრიწი მას აცხადებს საკუთარ ორფერსად, მის
ზნეობებსა იგი უწოდებს „გალობს“ და მიი-
ჩნევს ისეთივე მშობლიურ ზნეობებად, როგო-
რადაც საეკლესიო უფლებამოსილია ილაღა-
ლოს პავლე მოციქული. („ჩემი პავლე“, „ჩემი
ორფეოსი“, წერს სხვადასხვა ადგილას იოანე
პეტრიწი).

ასეა თუ ისე, იოანე პეტრიწი თავისი ფილო-
სოფიური მოღვაწეობის გზით სამუაროს პრო-
კლესეულ მოღვლეს აუენებს ქრისტიანობის სა-
მსახურში.

შეუძლებლის შეძლების ეს შემძლეობა, იოა-
ნე პეტრიწისეული გზა ზნეობებისა და სარ-
წმუნოებისა ფილოსოფოსს წარმოგვიდგენს
დიდ მოწამედ კემშიარტების გზაზე, მოწამედ,
რომელმაც უნდა დაიმორჩილოს საკუთარი აზ-

როვნება. ამ მხრივ მას გააჩნია დიდი წინამორბედი, დიონისე არეოპაგელის სახით, რომელსაც ის ერთხელაც არ ახსენებს. არც მაშინ, როდესაც ზეციური ძალების ბუნებასა და განრიგებაზე მსჯელობს. ეს გასაგებია ერთი მხრივ: მისი ფილოსოფიური ტემპერამენტი უფრო „წინარე-არეოპაგეტულია“, უფრო წმინდა ნეოპლატონური და დიონისე არეოპაგელის გავლენით გზა მან უნდა თვითონ აღმოაჩინოს „თეოლოგიის საფუძვლებში“, აღმოაჩინოს და გაიაროს საკუთარი ძალით. თითქმის მისთვის დიონისე არეოპაგელი არც არსებობს. თუმცა შესაძლოა აქ კიდევ სხვა იდეუმალებასთან გვევლინდეს საქმე, რომელზეც სხვა დროს შევჩერდებით.

რას წარმოადგენს სამყაროს პროკლესეული მოდელი და რა მიმართებაშია კლასიკურ, ანუ დოგმატურ ქრისტიანულ წარმოდგენასთან? სამყაროს პროკლესეული მოდელი ნეოპლატონურია, არსებითად ეს იმას ნიშნავს, რომ უმაღლეს პიპოსტასად ამ მოდელისა აღიარებულია „ერთი“. კიდევ სხვაგვარად რომ ვთქვათ: სამყაროს უმიღმიერეს საფუძვლად, პირველმწყენად, მიჩნეულია ყოფნაზე უფრო მისტიური, ზიარებადური ყოფიერება, რომელიც ადარ არის ყოფნა, არამედ რაღაც უფრო მეტია და უფრო წმინდა, ვინეც ყოფნა და ამდენად არის არყოფნა.

პროკლეს ფორმულით:

...τὸν ὄντος ἐπέκεινα ἐμπύς τὸ [μ]ὲν ὧν κρείττον τὸν ὄντος καὶ ἔν.

„...ყოფიერების მიღმა უშუალოდ არყოფნა (ყოფიერების „ერთი“), ვითარცა აღმატებული ყოფნაზე და ერთი“. („თეოლოგიის საფუძვლები“).

როგორც ამ ფორმულირებაში ვხედავთ, არყოფნა აღმატებულია ყოფნაზე. ეს ის ყოფნაა, რომელსაც პლატონის ფილოსოფიაში ჰქვია „ნაღვლი ყოფნა, ანუ ჰესმარტი ყოფნა“. ნეოპლატონიზმმა დაარღვია ნაშვილყოფის ჰესმარტი ერთობა — ერთის სასარგებლოდ. ნაშვილ მყოფს გააჩნია თავისი არსი, ბუნება და ა. შ. ამიტომ არ არის ის ერთი. ის, რაც არის ჰესმარტი ერთი, ნაშვილყოფზე მაღლა დგას როგორც ერთი ჰესმარტიად ერთი აღემატება ჰესმარტიად მყოფს. მაგრამ ჰესმარტიად მყოფი ყველაზე ახლო ამ არყოფნასთან, და ყველაზე მეტად არის მსგავსება მისი. რამდენადაც ის არყოფნა ერთია, ამიტომ ჰესმარტიად მყოფი ყველაზე მეტად არის ამავე დროს მსგავსი ერთისა.

პროკლეს დახასიათებით „ჰესმარტიად მყოფი უსაზღვრო თავისი ჩაუქრობელი სიცოცხლით, ყოფნის დაუშვრტი ძალითა და ენერგიით. იგი უსაზღვრო თავისი პოტენციით, რამდენადაც იგი უსაზღვრო თავისი პოტენციით, იგი ყველაზე მეტად არის თავის თავში შემცველი უსაზღვროებისა, რამდენადაც ყველაზე მეტად არის მსგავსი ერთისა, ყველაზე მეტად არის

მომნიჭებული საზღვრულობისა, რადგან ერთობის მინიჭება ნიშნავს საზღვრის შემოვლებას, (დასაზღვრას). ამგვარად, ჰესმარტი ჰესმარტი თდროულად არის შემცველი საზღვრულობისა, ზოლო რამდენადაც იგი ყოველ ჰესმარტი მყოფზე მაღლა დგას და არის პირველი ნაშვილი მყოფი, თავისთავში ჰესმარტის უმაღლეს ზარისს პირველ საზღვრულობისა და პირველუსაზღვროებისა. პირველსაზღვრულობა და პირველუსაზღვროება ფაქტურად ჰესმარტი ნაშვილყოფს. „ამათგან პირველი იგი არს შედგომული“ — ამბობს პროკლე. ნაშვილყოფი შესდგება მათგან.

პეტრიწის განმარტებით ამ პირველსაზღვრულობისა და პირველუსაზღვროების გზით „ყოველთა მამისაგან“ ე. ი. ერთისაგან ნაშვილყოფში „შემოქმედებითი“ და „დაშადადებლობითი“ ძალაა გადაცემული. ამიტომ იგი მამებრივსა და დედებრივ საწყისიერებას წარმოადგენს: „მამებრივი, რომელსაც ვიტყვი პირველად საზღვრად და კუალად დედებრივი, რომელ არს პირველი უსაზღვრობა“2 — წერს ი პეტრიწი.

როგორც ვხედავთ, ერთი მაღლა დგას ჰესმარტიდებით, ანუ დემიურგიულ საწყისზეც, როგორც უფრო სრული და უფრო ღირებული მისეზე. იგი აობას ანიჭებს თვით ამ ჰესმარტიდებით და დაშადადებლობით ძალეზიკა აობა ჰესმარტიდებზეც მაღლა დგას, როგორც აობა.

რადგან იმისათვის, რომ არსებობდეს ჰესმარტიდებითობა თავისთავად, უწინარეს ის უნდა არსებობდეს. როგორც ვხედავთ, აქ ამ ჰედემიურგიული პრინციპით პროკლე ძალიან მკვეთრად ემიჭნება ქრისტიანობის უმაღლეს დეტაებრივობას, ანუ სამყაროს ჰესმარტიდებისა და მაშადერთის აღიარებას უმაღლესად.

შენიშნულია, რომ პროკლესეული ერთის უფრო მაღლა დაყენება ჰესმარტიდებით პრინციპთან მიმართებაში ქალდეურ ორაკულბებთან უნდა იყოს დაკავშირებული. (პროკლე. დღისი, ის. მისი შენიშვნები პროკლეს „თეოლოგიის საფუძვლებისათვის“).

პეტრიწის მეოთხე განმარტებების მანძილზე პროკლეს „ერთი“ პლატონიდან არის მომდინარე. (ახევე მსჯელობს ანი ბუზანტი პლატონისა და ნეოპლატონიზმის ერთზე თავის წიგნში: „ძველი სიბრძნე“).

ნეოპლატონიკოს წინამორბედთა გარდა პროკლეს ეს ზემამური, ზედემიურგიული პრინციპი

1 იოანე პეტრიწი, შრომები, I, გვ. 63.
2 ი. პ. II გ. 176, თ. 151-ის განმარტება.
3 თავი 157.
4 ი. პ. II. 62, 644. აგრეთვე გვ. 179, თ. 157.

დენიშა ზუმბაძე
ფილოსოფიის ისტორიის საკითხები

პი ძალიან ახლო დგას ვალენტინის მოძღვრებასთან. როგორც ვხედავთ, ძველი მისტიკალიზაციონალური სისტემები ცხადად მიუთითებენ ამ ზე-შემოქმედებითი პრინციპის არსებობაზე.

პროკლეს ნამდვილმყოფური ჰიპოთეზის პეტრიწისეული განმარტება, მისი გაშლა-გაშიფრვა პირველ საზღვრისა და პირველ-უხაზდ-როების დედურ-მამურ საწყისებად, რომელშიც „შემოქმედებითი“ და „დამბადებლობითი“ — ძალია ჩადებული ყოველთა მამის, ანუ ერთის მიერ, ლოგიკურად აღძრავს ინტერესს სხვა თეოლოგიურ სისტემაში მოცემული მისი შესაბამისი ჰიპოთეზის, ეგრძელ ბიბლიურს, როგორც ქრისტიანულ მამადმერთული ჰიპოთეზის მეთაფიკური რაობის გაშიფვრისას, მით უმეტეს რომ მეცნიერებაში მიღებულია ეს მიმართება და პროკლეს „ერთი“ თავისი უპირატესობითა და მიღმიერებით დაპირისპირებულაა სწორედ ქრისტიანულ მამა-ღმერთთან. მაგრამ ეს მიმართება ჩვენ გვანტერესებს უკვე პეტრიწისეულ ტერმინოლოგიაში.

ბიბლიური შემოქმედი, ანუ მამა-ღმერთი, როგორც ვიცით, არის შემოქმედი მთელი სამყაროსა და ადამიანისა. ადამიანს ჰქმნის იგი ხატად თვისად. რამდენადაც ბიბლიური მამა-ღმერთი პირველ ადამიანს ჰქმნის საყუთარო თავის მგავსებად, ლოგიკურაა რომ არა მხოლოდ ადამიანში ვარკვიოთ ღვთაებრივის ასახვის სიზუსტე, არამედ მამაღმერთშიც, როგორც ადამიანის პირველ დედანშიც ვეძიოთ რამდენად ზუსტად გვეხმის დედანი ხატთან მიმართებაში: ნამდვილი, ნამდვილმყოფი, დედნისეული ხაზი ბატისა, ანუ ადამის.

ყურადღებას იპყრობს ერთი გარემოება ბიბლიის ტექსტისა, რომელიც უკვეა თარგმანშია დაკლები: „და შექმნა იგი (ადამიანი) ღმერთმა ხატად თვისად, „დედაკაცად და მამაკაცად შექმნა იგინი“¹. პირველი ადამიანური არსება — ადამი, მოიხსენიება მრავლობით რიცხვშიც და მხოლობითშიც. ის არის „იგი“ და ამავე დროს არის „იგინი“. თავისი დაფარული სახეობით, „ევათი“, ევასთან ერთად, ის არის „იგინი“. იგი აღმოჩენილია. „შესაქმნის“ მითში სიუჟეტურად ევას არსებობა ცხადი და ბიბლიური ხდება მამის, როდესაც ადამი დამბადებს მას თავისი ნეწიდან. ამის შემდეგ ადამი ხდება ნამდვილი „იგი“. იგი არასოდეს აღარ შეიძლება მოხსენიებულ იქნას როგორც „იგინი“. თუ ჩავუვიკრებთ ბიბლიური ადამი ისეთი ადამ-ევური არსება, რომელიც როგორც ხატი დედნისა, წინააღმდეგობაშია თავის დედანთან. იგი არ ასახავს დედანს. უფრო ზუსტად: დედანი არ ასახავს ხატს. დედანი არის მამა-ღმერთი, ხატი არის არა მხოლოდ ადამური, არამედ ადამ-ევური, ასახვის

კანონზომიერება მოითხოვს რომ მამა-ღმერთის „ნეწნია“² ვიგულისხმოთ შეფარული ევასეული, ანუ დედური საწყისი, რომელიც ანოლოგიურ სიმბოლურ მეტაფორებაშია გამოხატული აღარ არის³.

გავიხსენოთ: ბიბლიური განმარტება ღმერთისა ღმერთისავე მიერ. როგორც ბიბლიურ ტექსტში, „עַד עַד“⁴ ბერძნული ტექსტის გვარდენებს, რომ ღმერთი მამობითი არსებაა. აქ გრამატიკაშიც არის დაცული ცალმხრივობა და შესაბამისობა თეოლოგიურ სიმბოლიკისა მასთან. მაგრამ ბერძნულ ფილოსოფიაში, ბიბლიურ ტექსტში, ანუ უკვე ბერძნულ ფილოსოფიაში, უკვე უზრუნველყოფილია დედურ-მამური საწყისის შინაარსისათვის: თეოლოგიური სიმბოლიკა კი ცალმხრივი რჩება.

იოანე პეტრიწის ტერმინები რომ შევტანოთ ბიბლიურ შემოქმედებაში, უნდა ვადიაროთ, რომ ის დედურ-მამური საწყისისა მამა-ღმერთად ცნობილი მთელი წინაგრ ქრისტიანული და ქრისტიანული ცივილიზაციის მანძილზე. იგი გამოეთქმედა და იდუმალ ატარებს თავის წილში დამარხულ და თავისთან გაერთიბულ დედა-ღმერთსაც, რომელიც თეოლოგიურ სიმბოლურ სახეობრივობაში აღარ მონაწილეობს და რომლის დაფარული თანმიმდევრული ლოგიკით ფილოსოფიისა თუ თეოსოფიის, აღარ შეიძლება.

აღსანიშნავია, რომ როგორც ზოგიერთი აპოკრიფით, ასევე ზოგიერთი ფოლკლორული ევანგილით, ადამისა და ევას მითოსურ ეპიზოდში ევასი არ იბადება ადამის ნეწიდან, არამედ ადამი იბადება ევას ნეწიდან, რაც ადამიანის ბუნების წესრიგში უფრო დამაჯერებელია, მაგრამ ჩვენთვის აქ მთავარი ეს არ არის. მთავარი ის არის, რომ ადამიანის აზროვნების ზოგად ცდაში მოცემულია ტოლობა პირველობაში, (ერთგან ევას პირველშობილი, მეორეგან ადამი). ტოლობა, რომელიც წინასწარობისა და მარშინოული იდეალისაგან სწრაფავს გვარდენებს. ქალურისა და ვაჟური საწყისის ეს წინასწარობა ადამ-ევური მითის ფონზე თავის იდეალურ სახეში სწორედ დედა-უფლისა და მამა-უფლის ასეთივე წინასწარულ ერთიანობას გულისხმობს, ზეციური დედანი ადამისა და ევასი, როდესაც ისინი წარმოადგენენ ერთ სრულყოფილ ადამიანურ არსებას, დედა-ღმერთულ

2 აღსანიშნავია, რომ დიონისე არეოპაგელი არაერთგანს მიუთითებს თეოლოგიური სიმბოლოების პირობითობაზე, როდესაც ის ღვთაებრივის სიმბოლური გამოსახუების კანონებს ადგენს.

3 მაგ. სვანური ვერსიით.

¹ იხ. „დაბადება“, წიგნი შესაქმნეთა I, 27.

მამა-ღმერთული დედანია. ეს ერთფუნა არის ბიბლიური მისტერია ადამიანისა და ღმერთის ბრძოლის.

როდესაც იოანე პეტრიწი თავის სისტემას პროკლეთი აგებდა და ქრისტიანობის შესაფერის მეთაფიოკურ ტიტულატურას ჰქმნიდა, ბუნებრივია, ფიქრობდა იმ წინააღმდეგობაზე, რომელიც პროკლეს ნეოპლატონური და ქრისტიანული უმადლესი პიპოსტისების მიმართებაში წაღებოდა. ნების თუ უნებლიეთ პეტრიწი საჩინოს ხდის სიმბოლურ შეუსაბამებებს არა მხოლოდ ქრისტიანულ თეოლოგიაში, არამედ ნეოპლატონურშიც. იგი იძლევა გასაღებს თვით ქრისტიანული მამა-ღმერთი თავისი დამოუკიდებელი სახეობით გადმოცემით როგორც საზნობა დედურ-მამური ღმერთისა. თუ ამ გასაღებით აშკარაა, რომ ბიბლიური წოდება მამაღმერთისა პირობითია, რაღა ითქვას პროკლეს „ყოველთა მამაზე“, რომლის წოდებაც პეტრიწის სიტყვებით რომ ვთქვათ „პატრიცისციუმის წადილზეა“ დამყარებული. ე. ი. ფსიქოლოგიური ტერმინია და არა ფილოსოფიური. სხვა არავითარი აუცილებელი და გარდაუვალი ლოგიკა ამისა არ არსებობს, მით უმეტეს იმ „ერითისათვის“, რომელიც თავის სისტემაში თავად ამ „ონტოს-ონურ“ ანუ დედურ-მამურ ღვთაებრივობაზეც მაღლა დგას; პროკლეს საბუთი, რომ ის (ერთი) მამურია, იმიტომ რომ სიკეთე და ცხადობა მისია, რომ სიკეთე მამობის იგივეობრივია, აგრეთვე ფსიქოლოგიური საბუთია. პროკლეს საწინააღმდეგოდ ასეთივე წარმადებებით შეიძლება ითქვას, რომ დედობა იგივეობრივი სიკეთისა, და კეთილია ის, რაც დედურია. ამ სიცხადეზეა დამყარებული მამობაც მთელი მისი ღმერთების იერარქიული მოადგმის, რაზედაც სიტყვას აღარ გვაგვრძელებთ. აღვნიშნავთ მხოლოდ, რომ მისი ღმერთები ზეარსული იერარქებია. ე. ი. უფრო მეთაფიოკური, ვიდრე ქრისტიანული ანგელოზები, რომელთა ანბანური კანონიკური განმარტებანი ნებას არ გვაძლევენ მათში ქალური ან ვაჟური საწყისები მოვიკითხოთ (იხ. მათე, 22, 30 და სხვ.). მაშინ როდესაც პროკლესთან იერარქიები წარმოადგენენ მამაკაცურ მოადგმებს (იხ. „თეოლოგიური საფუძვლები“, თ. 151), ამასთან შეგვიმნოური ბუნების წყობებს. (იქვე, თ. 151);

როგორც ვხედავთ, ადამიანის აზროვნებას, როდენ მისტიურსა და როდენ მეთაფიოკურსაც არ უნდა ეტეხოვდეს იგი, ყოველთვის ადევს თავისი ამქვეყნიური ბეჭედი. მაგრამ თუ ეს ბეჭედი იქცევა დღეამდ, იგი სახიფათო ხდება თვითონ ადამიანის მალალი ბუნებისათვის, მისი მარმონიული ყოფნისათვის; ამიტომ ითქვა ბრძენთა მერ: რომ „არ არსებობს დღეამ, რომელსაც უფლება ჰქონდეს წინ აღუდგეს ქრემა-რიტებს“.

10) პროკლეს თითქოს შემთხვევით უწოდა „ორფიკოსი“ პეტრიწმა. არის რაღაც სახედისწე-

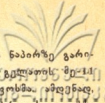
რო ამ შემთხვევითობაში. პროკლე ძველი მისტიკური იდეოლოგიის ხელოვანსმყოფელია, რომელიც თეურგი. მისი იდეოლოგია მართლაც იმეტირება ორფიკოსისა და პითაგორას გზებით. დაკონსულია მისი „ორფიკული თეოლოგია“ და მისი „პარმონია ორფიკოსისა, პითაგორასი და პლატონისა“. იგი ორფიკოსია...

ჩვენ გვიჭირს და ვერ მიგვიგნია საკუთარ ქვეყანაში, რომ აგრ სულ ახლახან, IV საუკუნეში, ქრისტეს აქეთ, ფაზისში ყოფილია ფილოსოფიურ რატორიკული აკადემია, და არ ვიცით, რა მსოფლმხედველობაზე იყო დამყარებული იგი. ეს აკადემია ვიცით ბერძნებისგან. ჩვენთან წაშლილია მისი ყოველი ლიტერატურული კვალი. რაოდენ ძნელია ძველთაძველი, მისტიკური სიბრძნისა და შემეცნების პრინციპებს მივაკვლიოთ შედარებით ახალ, მათთან ნაზიარებ, მაგრამ სრულიად სხვა ცივილიზაციის ბეჭედდამსულ სისტემებში. და ეს მაინც შესაძლებელია. ჩვენი ფიქრით ასეთი ერთი მომენტია სწორედ პროკლეს მეორე იერარქიული მიზეზის, მეორე საწყისის დედურ-მამური ნამდვილ ყოფნა, როგორც შევნიშნეთ, ამ დედურ-მამურ საწყისზე, როგორც შემოქმედებით საწყისზე აღმტატება პროკლეს ნეოპლატონური ერთისა, ანუ ნამდვილყოფიერზე უფრო მაღალი საწყისის, ქალედურ ორაკულებთან უნდა იყოს დაკავშირებული. და ამ გზით უნდა ცხადყოფდეს კავშირის საერთოდ ძველ მისტიკურ მეთაფიოკურ სისტემებთან.

მისტიკური სიბრძნე სამყაროს შემოქმედი დედურ-მამური ღმერთისა (რომელიც პროკლეს ფილოსოფიამ მხოლოდ მეთაფიოკურად დაიცვა და შემოინახა), მისი შესაბამისი ორფიკო-ადამიანური საწყისის გაგებაშიც უფრო მარმონიული უნდა ყოფილიყო, ვიდრე ეს ბიბლიურ მითშია მოცემული. და უფრო „ორფიკული“. ჩვენ იმის თქმა გვინდა, რომ ორფიკოს მითოსური იდეა მოცემული ეფრიდიკისა და ორფიკოსის სიყვარულში, ასე თუ ისე, ისევე უნდა ასახავდეს იმ პრე-ბიბლიურ ქალურ-ვაჟურის მარმონიას, როგორც ქრისტე ასახავს პირველ ადამს. იგი ასახავს განუყოფელ ადამს, თორემ გაყოფილი ადამი, ანუ ადამი და ევა. ნათი თანყოფნა დამყარებულია მოშივე, ცოდვისა და დანაშაულის შეგრძნებაზე და ევას სამარადისოდ წყნულ ბედზე. ეს უკვე მისი ასახვის საგანი აღარ არის. ადამი და ევა უბედურნი არიან და დამნაშავენი. ევა მიზეზია უბედურებისა, ამიტომ დასტოვი ევა ისევე დაკარგულია ამქვეყნიდან, როგორც მისი ზეციური დედანია დაკარგული მამა-ღმერთში მთელი მამა-ღმერთული ცივილიზაციის მანძილზე. მარადიული სიუყვარუ-

დენიზა ზუმბაძე

ფილოსოფიის ისტორიის საკონფერენცია

ლი ორფეოსისა და ევრიდიკასი მათთვის (ბიბლიური ადამისა და ევასათვის) უცხოა, გამჭრალი, გამჭრალა სიყვარულის ის სახეობა, რომელიც ჰერმეარითად მყოფობის ტოლია და იგივეობრივი, და რომელზეც ერთმა დიდებულმა ფილოსოფოსმა თქვა: სიყვარული არის ის, რაც არსებობაა, და არსებობა არის ის, რაც სიყვარულია. დიდურ-მამური შემოქმედის გამხელა როგორც გამხელა ევასეული დამარბული, ზეციური დედნისა თავის იდეაში, ამ დაკარგული სიყვარულის აღდგენასაც ნიშნავს ადამსა და ევას შორის.

მხოლოდ აზროვნების წმინდა ლოგიკამ გადაარჩინა ნაშთად ეს ორფიკული სიბრძნე პროკლეს პატრიარქალურ ფილოსოფიაში და დამსხვრეუ-

ლი ხომალდის გადარჩენილი და ნაპირზე გარიყული აფრებით გამოშვინა გელაფონს შენაუკუნის ქართველმა ფილოსოფოსმა ამდენად, ბერძნული ფილოსოფიის დასასრულს, დაისს, როგორც ამბობენ, კოლხეთში, გელათის აკადემიაში, იოანე პეტრიწის აზროვნებაში აღმოჩნდება ის საკვირველი გახადები, რომელიც ქრისტიანობისა და ნეოპლატონიზმის ტიდილში კაცობრიობას განუმზადებს და გამოუვლენს იმ ღვთაებრც დაფარულსა და დაკარგულს, რომელსაც ჰქვია დედობის ზეციური ბუნება, ანუ ზეციური დედობა.

სამყაროს იდუმალი კანონებით შესაძლოა შემთხვევითი არ იყოს, რომ ეს გახადები ჩნდება ღვთისმშობლის წილხვედრილ ქვეყანაში.

ამირან ასანიძე, ივანე ოლენკო

მიკატიშება სამოგზაშროდ

აი, უკვე რამდენიმე წელიწადია უკრაინის გამოცემლობა „ვესელა“ („ცისარტყელა“) სერიით — „ერთიან ოჯახში“ მოძმე საბჭოთა რესპუბლიკებზე ნარკვევების წიგნებსა სცემს. ამ სერიით გამოიცა რაულ ჩილაჩავას წიგნიც საქართველოზე — „არწივთა ხეობა“, თავისთავად მისასალმებელია ის ფაქტი, რომ ავტორმა უკრაინელი ბავშვებისათვის განკუთვნილი ეს წიგნი მათ მშობლიურ ენაზე დაწერა.

წიგნს საქართველოზე, რაღა თქმა უნდა, მთელ ამ სერიასთან ერთად, დიდი შემეცნებითი და აღმზრდელითი მნიშვნელობა აქვს — საშუალო სკოლებში ხომ ძალზე ზოგადად იცნობიან მოძმე რესპუბლიკების გეოგრაფიას, ისტორიასა და კულტურას. სერია „ერთიან ოჯახში“ ერთგვარად ავსებს ამ ხარვეზს — შიდა და მასალას აწვდის ახალგაზრდა, ცნობისმოყვარე მკითხველს, აწვდის მას ეროვნული კულტურების საგანძურს, უმტიკიებს მოძმე ხალხებისადმი მეგობრობის გრძნობას.

ცნობილია: ქეშმარიტად რომ გაყვარდეს რაიმე, ჭირ უნდა შეიმეცნოს, შეისწავლოს იგი. რ. ჩილაჩავას წიგნი ბევრს აძლევს უკრაინელ მკითხველს, იგი საშუალო ასაკის მოსწავლეთათვის არის განკუთვნილი, მაგრამ მოზრდილიც დიდი ინტერესითა და გულმისურობით წაიკითხავს, თავის დროზე ხელთ რომ არ ჰქონია ასეთი წიგნი.

შესავალი — „საიდან იწყება სამშობლო“ — რ. ჩილაჩავა წერს: „...ლიახ, სამშობლო მშობლიური მხრიდან იწყება, იმ პაწიდან, რომელზედაც იშვი და გაიზარდა. შეიძლება სხვადასხვა მხარეში იცხოვროს კაცმა, პატივი სცეს მათ, ვინც ძმასავით მიგიღო, მაგრამ ნაღველი სამშობლოზე მაინც არ მოგავეცნება, მარად თავ-

ლწინ გადგება მშობელი მიწა, გამუდმებით აგაფორიაქებს მასზე ფიქრები, ნიადაგ მიგიბმობს თავისკენ. ქართველები ამას „მიწის უვილს“ ეძახიან“.

ეს სიტყვები თითქმის პრელუდიაა მთელი წიგნისა, რომლის ავტორიც კეთილ და მცოდნე მეგზურად მიუძღვება მკითხველს მშობლიური საქართველოს მთა-ველებსა და ბალ-ვენახებში, ბილიკებზე და ფართო ჭურბვში, ამასთანავე ეს მოგზაურობა წარსულში მოგზაურობაც გახლავთ, საუკუნეებს მიღმა — საქართველოს ისტორიის სათავეებისაკენ.

შედარებით პატარა წიგნში (იგი 8 თაბახზე ცოტა მეტია) რ. ჩილაჩავამ შესწლო ლაკონური და აზრიანი თხრობით ბევრზე ეაზნა: წიგნში ისტორია დღევანდელობასთანაა გადაჭაპვული, ასახულია რესპუბლიკის ინდუსტრიული დონე და სიმძლავრენი, ნაჩვენებია მიხი სოფლის მეურნეობის თავისებურებანი, მიღწევები ჯანმრთელობის დაცვისა და კულტურის დარგში, დახასიათებულია ცალკეული ქალაქები და რაიონები.

მასალის შერჩევისას დაცულია პროპორციულობა, ავტორი წიგნს არ ამძიმებს მშრალი ციფრობრივი მონაცემებითა და სტატისტიკის მხოლოდ სახალხო მეურნეობის მიღწევების გადმოცემებით. აქ არის თავები კულტურის ისტორიიდან, რომელთაგან ცალკეულნი დავით გურამიშვილს, „დედა-ენას“, ლესია უკრაინკას და ვლადიმერ შაიკოვსკის ეძღვნება.

ავტორი თითქმის აცოცხლებს თავისი სამშობლოს გამირულ წარსულს. უკრაინული მკითხველის მეხსიერებაში სამუდამოდ აღიბეჭდება ცოტნე დალიანისა და თუ სამასი არაგველის უკვდავი გმირობები, გამირობები, რომლებზეც

განსაკუთრებული სიმძლავრით გაიღვდა ქართველი ხალხის სულიერმა სილამაზემ.

„სისხლით განმტკიცებული მეგობრობა“ ასე მკვეთრ თავს, რომელშიც მოთხრობილია დიდი სამაშულო ომის დროს უკრაინის განსათავისუფლებად ქართველი მხედრების თავდადებაზე. მოუვანილია ასეთი საინტერესო ფაქტი: კავკასიის დაცვისათვის 45 უკრაინელ მეთაურს მინეჭა საბჭოთა კავშირის გმირის წოდება, ხოლო უკრაინის განთავისუფლებისათვის 45 ქართველი მეთაური გახდა ამ მაღალი წოდების ღირსი. ეს წმინდა შემთხვევითობააო, წერს ავტორი, მაგრამ რაოდენ ნათელი ფაქტი!

საყოთარი ისტორიის გრძნობა, გრძნობა კულტურის ისტორიისა, პიროვნების ჩამოყალიბების მორგანიზებული საწყისია. განსაკუთრებით ფასეული კი ისაა, რომ სწორედ ამანვე გამაზვიდებული აქცენტი წიგნში, რომელიც სწორედ ჩამოსაყალიბებელ მოზარდებისათვისაა განკუთვნილი. თანაც ეს გრძნობა ისე შთამბეჭდავად არის გადმოცემული, რომ ნამდვილად შეგიძლიათ იფიქროთ — ისტორიის გაცოდებელი ფურცლები უთუოდ წაადგება მკითხველს სულიერი მოწოდებებისა და მოქალაქეობრივი გრძნობების გამყარებისათვის.

ქართველმა ხალხმა შორეულ წარსულში სულიერი კულტურის ისეთი ძეგლები შექმნა, რომელთა მნიშვნელობაც განუსაზღვრელია დროითა და სივრცითი, — წერს გრიგოლ აბაშიძე. „არწვთა ხეობაში“ ამანველიც სიუჟარულით და სიამაყითაა მოთხრობილი და ვიმედოვნებთ ეს გრძნობები მკითხველსაც გადაეცემა. უკრაინელი მოზარდები აუღელვებლად ვერ წაიკითხავენ რევოლუციურ წარსულზე, 1905 წლის ამბებზე, რესპუბლიკაში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებაზე, დიდი ხნის ნანატრ 1921 წლის გაზაფხულზე.

მიწიღებული და საინტერესოა ის ადგილებიც, სადაც ავტორი თანამემამულეთა ეროვნულ ხასიათზე, მათ ფსიქოლოგიაზე, ადამიანუფლებებზე, უოფა-ცხოვრებასა და ცალკეულ ეთნიკური ჯგუფები თავისებურებებზე გვესაუბრება.

მოუვანილია ილია კავკასიის სიმბოლური სიტყვები გუთანსა და ხმალზე, მკერძეუკველურად რომ გვიჩვენებს მშვიდობისმოყვარე ხასიათს ქართველი ხალხისას, რომელიც მრავალრიცხოვან მომხდურთა გამო იძულებული იყო დროებით გუთანი დაეთმო და ხმალი აღეპარა ხელთ.

წიგნში დროულად და ზომიერად არის სტრიქონები მოხმობილი შ. რუსთაველის, ნ. ბარათაშვილის, ი. კავკასიის, ი. აბაშიძის, ხ. ჩიქოვანის ტ. შევჩენკოს, პ. ტიჩინას, მ. ბაჟანის

ლექსებიდან. ჩართულია ნაწევრები ლექსებიდან და თქმულებებიდან. ისინი აღმავლებენ თხრობას, განსაკუთრებულ ეფექტსაქმენენ მას. ხოლო ციტატები პ. ტიჩინას, დიმიტრი ბაჟანის ნაწარმოებებიდან, რომელიც თ. აბაკელიას და ნ. ფარსულმანს ეხება და რომლებსაც სკოლაში არ ასწავლიან, ავსებს მოსწავლეთა ცოდნას ამ პოეტების შემოქმედებაზე. რომლებმაც თავიანთი თავდადებული შრომით დიდი ღვაწლი დასდეს ხალხს ერთიანი ოკაზის გრძნობის განმტკიცებას.

წიგნში მრავალ აჩინ წარმოდგენილი ერის საამაუო შვილები, ნაჩვენებია თაობათა მეშვედრეობითობა მიწნებსა და მისწრაფებებში, ბრძოლასა და შრომაში.

პოეტი ხ. ჩიქოვანაცა და მხატვარი ლ. გუდიაშვილიც ასტრონომი ე. ხარაძეცა და მეფოლადე ვ. მერტიველიც, მექანიზატორი ლ. წყაროზიცა და სპორტსმენი მ. ხერგინიც — უველა ისინი ერის მძლავრსა და მდიდარ ტალანტს, მისი ენერგიის უშრეტელობას, მაღალ მორალურ სრულყოფას, შრომისმოყვარეობასა და თავმდაბლობას ასახიერებენ.

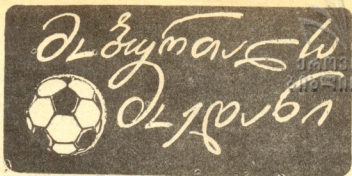
ძალიან კარგადაა შერჩეული წიგნის ილუსტრაციები: სააკაძის ძეგლი კასპში, იუკლიოს აკადემიის ნანგრევები, ქუთაისურის ავტომაქანების დამზადება, ბავშვთა ანსამბლები და სხვ. უველა ეს ილუსტრაცია ავსებს და სრულქმნის თხრობას.

წიგნი დაწერილია საქმის ცოდნითა და გატაცებით. პოეტურად, რ. ჩილაჩავა პოეტია და სასიზარდლოც სწორედ ისაა, რომ ამ ძველთაძველსა და მარად გაბუნ მიწაზე სწორედ პოეტმა მოუთხრო ახალგაზრდა მკითხველს. მხოლოდ მშრალი სტრიქონებით მართლაც ვერ აღწერდა საქართველოს მრავალსაუკუნოვან ისტორიას, მის მომაქადლებელ ბუნებას, ქართველი ხალხის ქეშმარიტად პოეტურ სულს.

რ. ჩიჩილავას ნაშრომს კიდევ ერთი ღირსება აქვს: იგი ინტერესსა და სიუჟარულს აღვიძებს საქართველოსადმი; მისი წაიკითხვის შემდეგ გებადებთ სურვილი კიდევ მეტი იცოდეთ ამ ქვეყნის შესახებ; შეძლებისდაგვარად მოიაროთ იგი; წაიკითხოთ ქართველ კლასიკოსთა ნაწარმოებები.

ეს კი იმას მოახწავებს, რომ ავტორს მიუწევია დასაბუთი მიზრისათვის. მისი წიგნი — მიპატიებება საქართველოში, რომ უფრო კარგად შეიცნო მისი ხალხის კულტურა და მიღწევები, ხალხისა, რომელიც მოძმე ერებთან ერთად განამტკიცებს აწმყოს, უფროხილდება წარსულს და ესწრაფის ნათელ მომავალს.

გრიგოლ რუსაია, ვაჟა ჩორდელი

ექო ღიადი ბავალიისა ნ ე უ რამდენიმე ინგაჰვიუ ფახბურთის საჰითხაზა

„ფეხბურთი მარტო თამაში
და მარტო ბურთი როლია...“

ზაურ ბოლქვაძე

I

ბაბა უამი და დიდუბეში, ჩვენი რესპუბლიკის ცენტრალურ საფეხბურთო სტადიონზე, რომელიც „დინამოსა“ და დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის ბელადის ვ. ი. ლენინის სახელს ატარებს, დაიდგმება სახელოვან სპორტსმენთა ქვაში გამოკვეთილი ევროპის ქვეყნების თასების მფლობელთა თასის ორეული — თბილისის დინამოელებმა რომ მოიპოვეს დიუსელდორფის „რაინშტადიონზე“ 1941 წლის 18 მაისს.

II

დიუსელდორფში გამგზავრებამდე ხუთიოდე დღე რჩებოდა. „კარლ ცაიხის“ მწვრთნელები მაიერი და შტანი ცდილობდნენ ოპტიმალური შემადგენლობის დადგენას, დღეში ორჯერ ამოწმებდნენ ფეხბურთელთა ჯანმრთელობას, თვალბეჭდვით შესცქეროდნენ ექიმებსა და მასაჟისტებს. ბოლოსდაბოლოს გამოცხადდა შემადგენლობა...

— თქვენ იცით თბილისელთა კოწიჩისა და სისუსტეების შესახებ, გინახავთ მათი თამაში ტელევიზორზე. დღევანდელი მატჩი „კარლ-მარქს-შტაის“ გუნდთან თქვენი გენერალური რეპეტიციაა, აბა, თქვენ იცით, — მიმართა ფეხბურთელებს ჰელმუტ შტაინმა და გასახდელიდან გავიდა.

ეს იყო პარასკევს, 8 მაისს, იენის „ერნსტ-აბზე-სპორტ-ფელდის“ სტადიონზე. მასპინძლებ-

მა გაიმარჯვეს ანგარიშით 5:0. სტადიონზე მოსულ მაყურებელს მსგავსი თამაში თავიანთი გუნდისა დიდი ხანია არ ენახათ. ფეხბურთელებმა აჩვენეს ყველაფერი ის, რაზედაც ასე მხურვალედ აღნიშნავდნენ იტალიის, ესპანეთის, პორტუგალიის და სხვა ქვეყნების ფეხბურთის ექსპერტები. პირველ ტაიმში შნუპაჰეს მთელი გატანილ გოლს მეორე ტაიმში ოთხი დაუმატეს რააბმა, ლინდემანმა და ბრაუნმა (ორჯერ). გუნდი ბრწყინვალე ფორმაში იყო, მხურვალედ უკრავდნენ ტაშს თავიანთ კერპებს მაყურებლები, მწვრთნელები კმაყოფილებით უღიმოდნენ ერთმანეთს.

18 მაისს „დოიჩენ შპორტმა“ თამაშისადმი მიძღვნილ სტატიაში, რომლის სათაური იყო „კრაუნუ ყიფიანის წინააღმდეგ“ (იქვე ორივე სპორტსმენის ფოტოებიც მოათავსეს) აღნიშნა: „ვისაც სურს ქართველების თამაშის რიტმი შეაფერხოს, ყიფიანი უნდა გამოითხოვს თამაშს. მათამაზე, რომელსაც ეს დავალება დაუკისრა, 24 წლის ნახევარმცველი ანდრეას კრაუნუა. ეს ის კრაუნუა, რომელმაც გუნება გაუფუჭა ჯერ ვალენსიელ კემპესს, მერე კი მოუხელთებულ ალფრეს „ბენფიკიდან“.

აქვე მოტანილი იყო ბ. მაიერის სიტყვები, როცა მან თბილისელთა და დნერპოპეტროვსკელთა თამაში ნახა: — „თბილისელთა გუნდი საუცხოოდ მომზადებული და მარმონიული კოლექტივია და თუ მათ „ვალენსიას“ ან „ბენფიკას“ შევადარებთ, ჩემი აზრი ასეთია: დინამოელები მათ

ტექნიკაში თუმცა ჩამორჩებიან, სამაგიეროდ მუ-
ლი მატრის მანძილზე მაღალ ტემპს ინარჩუნე-
ბენ... „რომასთან“, „ვალენსიასთან“ და „ზენფი-
კასთან“ გამარჯვებებმა ჩვენ საკუთარი ძალების
რწმენა განგვიმტკიცა. რწმენა და ფიქიური
მოშაღება არის ის, რაც ჩვენ „დინამოსთან“ გა-
მარჯვება გვაფიქრებინებს, ისინი ჩვენ ვერა-
ფერს დაგვადლებენ“.

ჭელმუტ შტიანსაც მზად ჰქონდა ფინალის-
თვის ტაქტიკური რეცეპტი:

— ჩვენ „დინამოს“ შედარებით იოლად და-
ვამარცხებთ, თუ მას მოჩვენებითი შეტევის
შესაძლებლობებს მივცემთ, ხოლო ჩვენი კარის
მისაღებებს საიმედოდ გადავრჩავთ. ჩვენ თა-
მაშს ძირითადად სწრაფ კონტრშეტევებზე ავა-
გებთ. კონტრშეტევების დროს ფართო სამოქმე-
დო სივრცე გავუჩინებთ, მაშინ, როდესაც თბი-
ლისელთა სოლისტები: უიფინი, გუცაივი, შენ-
გელია თავს შებოროტად იგრძნობენ, არ ექნე-
ბათ შესაძლებლობათა სრული გამოვლენის სა-
შუალებას“.

გაზეთი დასძენდა: — „თუ გავითვალისწინებთ
იმას, რომ „კარლ ცაისმა“ 5:0 მოიგო „კარლ-
მარქს-შტადთან“, მაშინ ყველაფერი ნათელია.
გუნდმა შესანიშნავად დაატკიცა, თუ როგორ
მშვენიერ ფორმაშია ამჟამად“.

სტატია მთავრდებოდა ასე: — „იენელეებმა თა-
სების მფლობელთა თასის გათამაშებაში მიაღწიეს
იმას, ვიდრე მოსალოდნელი იყო. დაე, დიუ-
სელდორფის ფინალი გვირგვინი უოფილიუსო მა-
თი ესოდენ სახელოვანი წარმატებებისა“.

გულშემოკავებებს ახსოვთ, რომ დინამოე-
ლებმაც დიდი ანგარიშით 4:0 გაიმარჯვეს 8 მა-
ისს ჩატარებულ მატჩში „დენერთან“.

10 მაისს გაფრინდნენ დინამოელები ჯერ მოს-
კოვს, იქიდან კი — დიუსელდორფს. ბოლო იე-
ნელეები იენიდან პირდაპირ დიუსელდორფს მი-
მავალი კომფორტული ავტობუსით გაემგზავრნენ.

13 მაისს „ლელომ“ გამოაქვეყნა მოკლე ინ-
ტერვიო ფეხბურთის საერთაშორისო ფედერაცი-
ის პრეზიდენტ ტოაო აველანთან. სხვათა შო-
რის, აველანმა აღნიშნა: — „ტელეფონით ვნახე
თქვენი ბიჭების თამაში „ფაიენრდთან“. მშვე-
წონა — ტექნიკური, ლამაზი ფეხბურთი აჩვენე-
ნის. ვფიქრობ, „კარლ ცაისსაც“ დაამარცხებენ
და ევროპის თასით გაახარებენ თანამემამულე-
ებს. ისე კი, „კარლ ცაისზე“ კარგი გუნდია“.

დიუსელდორფის სასტუმრო „ინტერკონტი-
ნენტალში“ ჩატარებული პრესკონფერენციის შემ-
დეგ, თავისი აზრი გამოთქვა პოპულარული
ჟურნალ „იკერის“ მთავარმა რედაქტორმა
კ. შაიზანმა, რომელიც კარგად იცნობს ორავე
გუნდს: „კარლ ცაისს“ შეუძლია ბურთისთვის
ბრძოლაში ძალისმიერი, უხეშობის ზღვრამდე მი-
სული თამაში აჩვენოს პირველდენ ბოლო წუ-
თამდე. ტექნიკურ დინამოელებს მოუხდებათ
დაცვითი ჭებირების გადაღახვა, მითუმეტეს,

რომ იენელთა მცველები იმოქმედებენ არამარ-
ტო ზონაში, არამედ, პირადი მეურვეობის პრი-
ციპითაც...“

ევროპული თამაშების არენაზე მიმდინარე მატა-
ჩებზე გამოდიან, თბილისელები კი მეშვიდედ.
„კარლ ცაისი“ თავისი ჯვეყნის სამგზის ჩემპიო-
ნია, ოთხგზის თასის მფლობელი. თბილისელებმა
ორჯერ მოიპოვეს ჩემპიონობა, ამდენჯერვე —
თასი.

სხვათა შორის, ჯერ კიდევ 1964 წელს საბ-
ჭოთა კავშირში ამხანაგური თამაშების ჩასატა-
რებლად ჩამოსული იენელთა გუნდი (მაშინ
„მოტორი“ ერქვა) თბილისსაც ეწვია და ადგი-
ლობრივი „დინამო“ 8:0 დაამარცხა. დაამარცხა
გუნდი, რომელმაც სამი თვის შემდეგ თავის
ისტორიაში ჩემპიონობა მოიპოვა.

III

მოასპარევე გუნდების შემადგენლობები:

„კარლ ცაისი“ — გრაენტინი, ბრაუერი, შნუ-
პაჟე, შილინგი, ჰოპე, ლინდემანი, კრაუტე, კურ-
ბიუვატიკი, ბოლაუ, რაბი, ფოგელი.

ჰოპე 88-ე წუთზე შეცვალა ოვერმანმა, პი-
ლაუ კი 76 წუთზე — ტოპფერმა. გუნდის სა-
შუალო ასაკი — 30 წელი დაახლოებით.

„დინამო“ — გაბელია, კოსტავა, ჩივაძე, ხიზა-
ნიშვილი, თავაძე, დარასელია, უიფილი, სვანაძე,
სულაქველიძე, გუცაივი, შენგელია.

სვანაძე 67-ე წუთზე შეცვალა კაკილაშვილმა.
გუნდის საშუალო ასაკი — 25 წელი დაახ-
ლოებით.

გოლები: ჰოპე — 63 წუთზე, გუცაივი — 67
წუთზე, დარასელია — 87 წუთზე.

ეს მართონული ტურნირი დამთავრდა ანჯა-
რიშით 2:1 „დინამოს“ გამარჯვებით. ამ დრამა-
ტულ მატჩში ორივე გუნდმა გამოავლინა ყვე-
ლაფერი საუკეთესო, რაც გააჩნდა. იყო ძალის-
მიერი, ტექნიკური, კორექტული თამაში, მსა-
ჭობა — უნაკლო. გულშემოკავებართა მხარდაჭე-
რა — მხურვალე. გაიმარჯვა ტექნიკურმა, იმპრო-
ვიზებულმა ფეხბურთმა.

შეიძლება ზოგიერთმა იკითხოს: დარასელიას
რომ ის საოცარი სოლოგალი არ გაეტანა და
დამატებითი ორი ტაიმი უოფილიუსო საჭირო,
ნეტავ რა მოხდებოდა?

ამ კითხვამ არგენტინული მსოფლიო ჩემპიო-
ნატის ფინალური თამაში ამოკლავს მოგონებე-
დან. ისევ მაშინდელი ორკოფული კითხვა: რენ-
სენბრიკს რომ ძელისთვის არ მოერტვა ბურთი?
ვფიქრობ, რომ მოხდებოდა ის, რაც მოხდა ბუ-
ენოს აირისში და რასაც ადგილი ჰქონდა ტაშ-
ენტში, 1964 წელს, როცა თბილისელებმა კიდევ
სამი უპასუხო გოლი გაიტანეს „ტორპედოს“
კარში. ასე რომ, ბედი იენელებისა დარასელიამ
„დროზე“ რომ გაიტანა მეორე ბურთი მათ კარში
და ააცილა ისინი დიდი ანგარიშით წაგებას, —

ასე მოუგებენ ამ ორკოფულ კითხვას ყოვლისმცოდნე, ყოვლისმხედველი და ყოვლისმგარანბელი გულშემატკივრები.

ფინალური მატჩის შემდეგ „ფორვერტისა“ და გდრ-ის ნაკრების ყოფილი მოთამაშე რ. ნახტი-გალი წერდა: „ამჟამად თბილისის „დინამო“ ტაქტიკურად ძალზე ძნელად ამოსახსნელი გუნდია. დიუსელდორფში მათ თავიანთი მრავალფეროვანი ტაქტიკური „რეცეპტიდან“ მხოლოდ ორი ვარი-ანტი გამოიყენეს. პირველი — როცა იენელთა პრესინგს საკმაოდ ეფექტური კონტრათამაშით უპასუხეს. ხოლო მოგვიანებით, როცა იენელთა ტაქტიკას ალღო აუღეს, წარმატებისთვის „მეორე გზა“ მოეძებნეს. გუნდმა უარი თქვა მშვიდ თა-მაშზე, შესამჩნევად გაზარდა ტემპი, მიდიოდა გამწვავებაზე. საბოლოოდ, შენგელიას და დარა-ხელიას სოლო გარდევები მეტოქის კარის აღე-ბით დამთავრდა...

მაგრამ ყოველივე ზემოთქმული არ ნიშნავს იმას, რომ „კარლ ცაისს“ არ შეეძლო თაბის აღება. მან უველაფერი იღონა ამისათვის, ვაჟა-ცურად და რაინდულად... იენელებს უნდა ეამა-უებოდეთ, რომ ასეთ დიდებულ გუნდთან ითამა-შეს ფინალში...

მაშ, ასე: ბრატისლავის „სლოვანის“, მაგდე-ბურგისა და კიევის „დინამოს“ შემდეგ არის შე-ოთხე გუნდი სოციალისტური ქვეყნიდან, რე-მელმაკ მოიპოვა ევროპის თასების მფლობელთა თასი. ამ გამარჯვებით თბილისის გუნდი ევრო-პის საუკეთესო საფეხბურთო კლუბების ელი-ტაში შევიდა“.

ფინალის შემდეგ გერმანელი გაზეთის კორეს-პონდენტი ესაუბრა დავით უიფიანს. აი, ეს ინ-ტერვიუ:

კითხვა: თქვენს გუნდს ევროპული თამაშების 35 მატჩში მიუღია მონაწილეობა. აქედან 31-ში თქვენ მონაწილეობდით. როგორ ფიქრობთ, დღე-ვანდელი თამაში მათ შორის საუკეთესოა?

პასუხი: რა თქმა უნდა, არა. თავიდანვე ორი-ვე გუნდი კორექტულად თამაშობდა, მიუხედა-ვად იმისა, რომ ასეთ მნიშვნელოვან თამაშს დი-დი ნერვული დაძაბულობა ახლავს თან...

კითხვა: ძნელი იყო ფინალის მოგება?

პასუხი: რა საკითხავია, „კარლ ცაისმა“ დღე-ვანდელი შეხვედრით თავის საბრძოლო პოტენ-ციალს გაუტყა ხაზი. ეს ის გუნდია, ევროპული ტურნირიდან პირველხარისხიდან პროფესიული კლუბები რომ გამოიწია. პირადად მე ძალიან გამოაოცა იმან, რომ პირველ ნახევარში იენელები ისე დამაჭერებლად გავითვდნენ, ცოტა არ იყოს, დაგვაზინეს კიდევ.

კითხვა: რას ჰქონდა თქვენს გამარჯვებაში გადაწყვეტი მნიშვნელობა?

პასუხი: შეიძლება იმას, რომ ჩვენ ჩვენს ტექნიკურ უპირატესობაში ვიყავით დარწმუნე-ბულნი.

კითხვა: 1975 წელს, ევროპული თასის აღე-ბისას, კიევის „დინამო“ ევროპის საუკეთესო გუნდად ითვლებოდა. როგორ ფიქრობთ, თქვენი გუნდის შესახებ?

პასუხი: აქ ცოტა ფრთხილად უნდა ვიყო. თუმცა ჩვენ ფინალამდე ძლიერი მეთოქეები ჩამოვიცილეთ, უნდა ითქვას, რომ დღევანდელი „ფაინალური“ არაფრით სჭირს 10 წლის წინან-დელს. ხოლო საუკეთესოა თუ არა ჩვენი გუნ-დი, ამას მომავალი გვიჩვენებს.

კითხვა: დიდი ხნის პაუზის შემდეგ კვლავ ნაკრებში მივიწვიეს. როგორია. სხვა ნაკრების შანსი ესპანეთში?

პასუხი: არცთუ ურიგო... მითუმეტეს, ნაკრე-ბის მოთამაშეთა კარგ ფორმაზე არიან.

კითხვა: თქვენს ოქაზში უველაზე უფრო ვის გაუზარდება ევროპული თასის მოპოვება?

პასუხი: რა თქმა უნდა, ჩემს ვაჟებს ლევანსა და ნიკას, რომლებიც შესაბამისად 10 და 8 წლი-ხანი არიან. ისინი კარგად ერკვევიან, მათ რე-დის თამაშობს კარგად და როდის ცუდად. ვფიქ-რობ, რომ ამერად მათ კრიტიკას გადავურჩები.

გავიდა ფინალური მატჩიდან ერთი კვირა და გერმანულ პრესაში გამოქვეყნდა „კარლ ცაისის“ მთავარი მწვრთნელის ჰანს შაიერის ინტერვიუ. აი, ისიც...

კითხვა: ერთი კვირა გავიდა დიუსელდორ-ფის ფინალის შემდეგ. რა განწყობაა ახლა თქვენ-თან ასეთი დისტანციის მერე?

პასუხი: ჩემის აზრით, ეს იყო დიდოსტატუ-რი, ღირსეული ფინალი. თუმცა ჩვენი გუნდი და-მარცხდა, არავითარ შემთხვევაში საყვედურს არ იმსახურებს. ვფიქრობ, რომ მან დაადასტურა ევროპულ თამაშებში მოგების კანონზომიერება და თავისი კლასი, განამტკიცა ჩვენი რესპუბლი-კის საკლუბო ფეხბურთის ღირსება.

კითხვა: და მაინც, ამის თაობაზე კიდევ რას იტყვით?

პასუხი: რა თქმა უნდა, თუ უველაფერს ერ-თად გამოვიანგარიშებთ, უველა შესაძლებლობას მხედველობაში მივიღებთ, თანაც „დინამოს“ ტაქტიკურ თამაშს გავითვალისწინებთ, უნდა გა-მოვტყუდეთ, რომ...

კითხვა: თქვენის აზრით, რამ გადაწყვიტა თა-მაშის ბედი?

პასუხი: მგონია, რომ არ ინდივიდუალურმა თამაშმა, რომელსაც მოწინააღმდეგე ფლობდა. ჩემის ღრმა ჩრმენით, თამაში პირველი ბურთის გატანიდან 5 წუთის შემდეგ წაგავით. შეგავაცდი-ნა ფსიქოლოგიურმა უზრუნველობამ, რომელიც გოლის გატანის შემდეგ დაგვიფუჭა. ნაცვლად იმისა, გოლის გატანის მერე სივრცე დაგვკა-ვებინა და მეთოქისთვის ბელი შეგვეშალა, ჯი-

ბრიგოლ რუხაია, ჰამა ჩორდელი
მეო დიადი ბატალიისა

ქურ შეტევებზე გადავდეთ. და როცა გუცავმა საპასუხო გოლი გაგვიტანა, ჩვენი მ ფეხბურთელი ჯერ კიდევ მოწინააღმდეგის ნახევარზე იმყოფებოდა.

კითხვა: რას იტყვით თბილისელთა კოლეტივზე?

პასუხი: ის თასის ღირსეული მფლობელია, ევროპის ერთ-ერთი უძლიერესი კლუბი. ტექნიკის მხრივ მე მათ „ვალენსიას“ და „რომას“ გვერდით დავაყენებდი.

კითხვა: ფინალის წინ ოპტიმისტურად იუვით განწყობილი. ეს ფინალის შემდეგაც შემოგჩაბთ?

პასუხი: დიახ, მიუხედავად იმისა რომ დავმარცხდი, ჩემის აზრით, გუნდმა თავისი პოტენციალი მთლიანად გამოავლინა. ზოგერთმა თავდაუზოგავად ითამაშა...

კითხვა: რომელი მოთამაშეები ჯავთ მხელველობაში?

პასუხი: უპირველესად, ვოლფგანგ შილანგი, რომელიც გუცავის წინააღმდეგ თამაშობდა, შემდეგ იურგენ რაბი და გერჰარდ შოპე, რომელსაც ტრავმის გამო ერთი კვირა არ უთამაშებია. ლუტი ლინდერმანმაც გამოაო თავისი ოსტატობით. და ბოლოს, ებერჰარდ ფოგელი ქვემარტ აღტაცებას იმსახურებს. მ წლის ასაკში ამგვარი ბრძოლისუნარიანობა და სისწრაფე მართლაც რომ აღიარების ღირსია.

კითხვა: როგორა ხსენით 1980-81 წლების წარმატებას?

პასუხი: ეს არც ისე ადვილია, როცა დრო და საშუალება გვექნება, გუნდში უველაფერს განვიხილავთ, შევაფასებთ კიდევაც. ბევრს მივალწიეთ მორალური სიმტკიცის წყალობით, რაზეც დღე წინ წარმატებები და პროგრესი იყო დაფუძნებული.

კითხვა: რაში მდგომარეობს თქვენი გუნდის სიძლიერე?

პასუხი: ტაქტიკურ მომზადებაში, მისი გამბოროტების უნარსა და ფიზიკურ ძალაში. ინტენსიურმა და თავდაუზოგავმა წვრთნამ შემოუგომა და გააფხულწე ნაყოფი გამოიღო.

კითხვა: მნიშვნელოვანი წვლილი მიუძღვის თუ არა გუნდის გამოცდილებას?

პასუხი: რასაკვირველია, სწორედ წამყვანი ფეხბურთელები, რომლებიც სამი წელია ჩვენს გუნდში თამაშობენ, უფრო მომწიფდნენ ოსტატობის მხრივ, გამოცდილება შეიძინეს იმ 21 საერთაშორისო თამაშში, ბოლო სამი წლის მანძილზე რომ ჩავატარეთ. მხედველობაში მყავს: რაბი, ტროხა, კრაუწე, ტოპფერი, შოპე.

კითხვა: რას იტყვით გუნდის ძველ წევრებზე?

პასუხი: ისინი სამაგალითონი იყვნენ. გრანტინი, შნუპაწე, კურბოუვაიტი, რომელმაც შეცვალა ვაიწე კაპიტანობაში, რომ არაფერი ვთქვათ ფოგელზე, რომელიც ბრწყინვალედ თამაშობდა.

კითხვა: რაშია თქვენი გუნდის სუბტი მხარე?

პასუხი: ეს ინდივიდუალურ-ტექნიკურ მხარეს შეეხება. უპირველეს უვლისაა ტექნიკური კითხვა: შიში ევროპის უძლიერესი გუნდების წინაშე საბოლოოდ გაგირთა, არა?

პასუხი: ეს მნიშვნელოვანი ფაქტორია — გუნდი ახლა საბოლოოდ დარწმუნებულია თავის ძალაში. ეს მან დიხსნელდორფშიაც დამტკიცა...

IV.

ვიტორ პონედელნიკი ერთ-ერთ სტატიაში წერდა: — ნოდარ ახალკაცი მთელი მეორე ტაიმის განმავლობაში ფერზე იღგა და ერთხელაც არ უცდია ჩამოქდომა სკამზე, სადაც სათადარიგო მოთამაშენი ისხდნენ, როცა გასახდელში შეენშენ და მისკენ გავემართე გამარჯვების მისალოცად, უნებრად შევაწელი ნახიკი. საბჭოთა გუნდის მწვრთნელი მხრებდაშეხული, როგორაც უველაფერისაგან გამოთიშული და მღუმარე იღგა თავისთვის. გასახდელში უწოშო მხიარულება სუფვდა. დარახელიას ხელებში ჩაებლუწა თასი, ეცეკვდა და მღეროდა. ყოფიანი რაღაცას თავგამოდებით უხსნიდა ახალგაზრდა კაილაშვილს, კუთხიდან კუთხეში ბოლთას სცემდა მეკარე ვახელია, და მხოლოდ ერთადერთი ახალკაცი დღმდა და მისჩერებოდა ერთ წერტილს...

ღრმად ჩაუვიტრებულყო მწვრთნელი იქნე მას ახხედებოდა დიდი ანდრო უორდანიას სიტყვები: — რომელ მწვრთნელს უმუშავია სკართველოში (ერთ გუნდში) ზედოწედ სწწწელ? ერთადერთი კაცი, რომელმაც შესძლო „არამკითხევისთვის“ გაეღო, თავად ახალკაცი გახლავთ. მის მთავარ მწვრთნელად დანიშვნამდე გუნდში თითქმის 30-წერ გამოიცვალა მწვრთნელი, გუნდი კი, მიუხედავად იმისა, რომ მსოფლიო კლასის სპორტსმენები ჰყავდა, არათუ საერთაშორისო ორენდა, კავშირის მასშტაბითაც ვერ იყო ისეთი ძალა, ჩემპიონობაზე ან თასის მფლობელობაზე — რაც მას ნამდვილად შეეძლო, იცეკრა და მიედწია კიდევ (თუ 1984 წლის ბედნიერ გამონაკლისს არ მივიღებთ მხედველობაში). რატომ ხდებოდა ასე? სწწწედა და კითხულობდა ა. უორდანიას: „რა იყო ამის მიზეზი? განა ვინმეს შემუშოვნებია ეს ფაქტები, ვინმე დაინტერესებულყო, თუ რატომ არის ასე — „მწწწელი“ კოლექტივი თბილისის „დინამო“? იმითმ ხომ არ ხდებოდა ეს, რომ ჩვენს გუნდს იმაზე მეტი „ბიძა“ და „ბიძა“ აღმოაჩნდებო, ვიდრე ეს საჭიროა? ამას მიუმატეთ ის გავლენიანი მეცენატები, რომელნიც გარდა გუნდისა, ცალკეულ ფეხბურთელებსაც შეფოხენ, ერევიან მწვრთნელთა საქმიანობაში, აუყოჩაღებენ თავიანი ერპებს და ხელს უშლიან გუნდის ხელმძღვანელობას... საბოლოო ჯამში მწვრთნელი იძულებულია, დარჯვოს კოლექტივი“, ვაიმეცენატები, აღზდა, უოველითს იქნებიან, მაგრამ ნოდარ ახალკაცს ნამდვილად გაუღონა ბედმა, რომ მისი მოღვაწეობა, დემოწხვა პერიოდს, როცა მორალური

კლიმატი რესპუბლიკაში თანდათან ჩანსაღებდა, ხოლო ქართულ ფეხბურთს იმიტომ შემოჰყვდა ფორტუნამ მოწყალე თვალთ, რომ მტკიცე და მოაზროვნე სპეციალისტი მოვედინა ახალკაცის სახით.

კიდევ ერთ საკითხზე უნდა გამახვილდეს ყურადღება:

— გასაგებია, რომ როტერდამსა თუ დიუსელდორფს გამგზავრებულ გულშემატკივართა ჯგუფში ფიზიკურად შეუძლებელი იყო ყველა მსურველის მოხვედრა, მაგრამ საკითხავია, რამდენი იყო მათ შორის სპეციალისტი მწვრთნელები, რომლებიც საკუთარი თვალთი იზილავდნენ ნახევარფინალურ თუ ფინალურ მატჩებს და პრაქტიკულ საქმიანობაში გამოიყენებდნენ ახალგაზრდებს ტექნიკისა თუ ტაქტიკის სფეროში? სწორედ, ასეთი რაგვის მატჩებია ის უნივერსიტეტი, სადაც სპეციალისტთა დასწრება არათუ სასურველი, დიხაც საველეულოა. სამწუხაროდ, პარადოქსები მეორდება... ჯერ კიდევ 1966 წლის მსოფლიო პირველობაზე, ინგლისში, საქართველოდან ლონდონს გამგზავრებულ დელეგაციაში ვ. რამიშვილის გარდა ფეხბურთის არცერთი მწვრთნელი არ ყოფილა ცხადია, ფორტუნა რეპორტიორთა, ჟურნალისტთა წასვლის წინააღმდეგი არავინაა, პირიქით, ამგვარ ისტორიულ მატჩებში აუცილებელიც კია მათი წასვლა, მაგრამ თუ სულ ასეთი პროცესების ხალხია წასული მხოლოდდამხოლოდ? არავის აზრად არ მოუვა, რომ ჟურნალისტთა სიმპოზიუმზე ფეხბურთის მწვრთნელი გაგზავნოს. დელეგაციაში უსათუოდ უნდა ყოფილიყვნენ: ქუთაისის „ტორპედოს“, ლანჩუთის „გურისი“, „ბ“ კლასის გუნდებისა და საქართველოს პირველობის მონაწილე მოწინავე გუნდების მწვრთნელები. სავალალოა, რომ ასე არ მოხდა...

V.

და ბოლოს, კიდევ ერთი ინტერესიუ საკითხი — ველის სახალხო არტისტთან ეროსი მანჯარაძისთან:

— ბატონო ეროსი, რა გაიფიქრეთ მაშინ, როცა პოპემ ჩვენს კარში გოლი გაიტანა?

— ერთი პირობა, რა თქმა უნდა, ის გავიფიქრე, რა კარგია მიკროფონთან რომ არა ვარმეტი. ალბათ, კარგა ხნით ენა ჩამივარდებოდა... თუცა, ისიც მინდა მოგახსენოთ, რომ, რატომღაც, იმთავითვე ამ მატჩისადმი ზედმეტად ოპტიმისტურად ვიყავი განწყობილი. ამ გოლამდე თამაშის მსვლელობამ კი ეს გრძნობა უფრო მეტად განმამტკიცა. დიდი, დამსახურებული გამარჯვების შემდეგ, როცა ჩვენს სიხარულს საზღვარი არა ჰქონდა, უკვე იმაზე დავიწყე ფიქრი, როგორ „გადაიტანენ“ ამ გამარჯვებას ჩვენი გულშემატკივრები და, რაც მთავარია, პრესა,

რადიო, ტელევიზია: ჩვეულებრივი კორიანტელი დაღვება ტრაბახისა თუ უფრო ღირსეულად დავიქვით თავს — ბოლოსდაბოლოს, რა მოხდა, რა გასაკვირია საქართველო ერთი კარგი მსოფლიო მფლობელი გახდეს. ეს ასე არ მოხდა, ნაშა-ხაროდ, ტრაბახი გრძელდება და, სამწუხაროდ, როგორც ვატყობ, ეს გაუთავებელი დითირამები, უნდათ თუ არ უნდათ, უარყოფითად მოქმედებს ჩვენს გულზე. ნეტავ, ამ მხრივ, „ციხისკარი“ იქნებოდეს გამოკაცობი.

— არის თუ არა დიუსელდორფის მატჩი უფრო საინტერესო ვიდრე, ვთქვათ, „ტორპედოსთან“ 1960 წლის თაბის გათამაშების ფინალი, ან 1964 წლის ტაშენტის „ოქროს მატჩი“, ან მოსკოვის „დინამოსთან“ პენალტებით მოგებულ სათაბო მატჩი, ან „ვესტბრომთან“ ინგლისში მოპოვებული გამარჯვება?

1960 წლის თაბის გათამაშების ფინალი ძალზე მგზნებარე და წარმატაცო იყო თავისი რიტმით, ტემპით, თავგაბოდებით, ტალანტების სიმრავლით, სამსახო პარადოქსებით, დრამატუზმით. სანახაობრივად იგი, რა თქმა უნდა, შეედრება და უტოლდება კიდევ დღევანდელ ფინალს... ეს — სანახაობრივად, მნიშვნელობით — არა. გასაგებია რატომაც. 1964 წლის მატჩი, უბრალოდ, ყველაზე დიდი სიხარულის მომტანი იყო ჩვენთვის და, ამდენად, იმ შემხვედრისადმი სიყვარულიც, პირადად ჩემთვის, განუსაზღვრელია, მითუმეტეს, რომ „დინამოს“ მამინდელ შემადგენლობაში ჩემი ოცნების ფეხბურთელები თამაშობდნენ.

მოსკოვის „დინამოსთან“ პენალტებით მოგებული სათაბო მატჩი რა თქმა უნდა, არც ერთ ზემოთ დასახელებულ მატჩს არ შეედრება არც თამაშის კლასით, არც დრამატუზმით. არც სამშვერველად ხელგონებით. არ შეედრება, მითუმეტეს, „ვესტბრომთან“ ჩატარებულ მატჩს.

„კარლ ცაიხთან“, „ვესტბრომთან“ და მ.დ.შ. ტაშენტში „ტორპედოსთან“ მოგებული შემხვედრები — ეს უმაღლესი საერთაშორისო დონის მატჩებია, რომელსაც, უბრალოდ, უფრო ზნირბირად ვიღებდა განმეორება.

ერთი სიტყვით, ჩვენი გუნდისათვის ახლა მთავარია სტაბილურობა, მხოლოდ სტაბილურობა. ვფიქრობ, აქეთენაა ახლა მიმართული ნოდარ ახალკაცის მთელი ყურადღება. მან ძალიან ბევრ რამეს მიაღწია გულში. ახალკაცი სწორად ის ერთადერთი კაცია, რომელმაც ყველაზე სწორად და კარგად განავითარა ანდრო ჟორდანიას აზრები და შეხედულებები, რამდენიმე ახალი თვისებაც შესძინა, რაც წინათ გუნდს არ გააჩნდა (თუნდაც „სხვის მოედანზე“ თამაშის პარალელში რად ღირს) და თუ, არასტაბილურობა ჩვე-

გრძნობულ რუხბინა, ვაჟა ჯორდელი
მემო დიადი ბატალირისა

ნი, ქართული „ხენი“ არ არის, ღრმად ვარ დარწმუნებული, ნოდარ ახალკაცი ამ თვისებასაც შესძენს თავის გუნდს.

დამატებით, რა თქმა უნდა, ყველაზე კარგი ისაა, რომ ნ. ახალკაცი უპირველესად ზრუნავს (ა. ჟორდანიას უპირველესი სიზრუნავიც ეს იყო) იმაზე, რომ გუნდს შეუქმნას ღირსეული და მრავალრიცხოვანი რეჟერე, ყველამ კარგად ვიცით: რომელ გუნდსაც ყველაზე გრძელი სათადარიგოთა სკამი აქვს, საბოლოო გამარჯვებაც მისია.

ჭერ კიდევ მეორე კურსის სტუდენტი ბრძანდებოდათ ფეხბურთის კომენტატორობა რომ დაიწყეთ. ერთგულ და მრავალნაცად გულშემატკივართა საერთო აზრით თქვენ ის გამონაკლისი ხართ საფეხბურთო რეპორტაჟი ხელოვნებამდე რომ აიყვანეთ. ახლა რატომ არ კომენტატორობთ?

დიდი მადლობა. მადლობა იმიტომ, რომ ეს უფრო კომპლიმენტსა ჰგავს, ვიდრე შეკითხვას. გულახდილად რომ გითხრათ, ნაკლებად მჭერა, რომ შეიძლება კომენტატორმა სპორტული რეპორტაჟი ხელოვნების დონემდე აიყვანოს. თვით კომენტატორის ობიექტი — სპორტსმენი — შეიძლება ავიდეს მაღალი ხელოვნების დონეზე, მაღალი არტისტიზმის დონეზე, სხვაწარად იგი დიდი სპორტსმენი ვერ გახდება. რეპორტაჟი და, განსაკუთრებით ტელე-რეპორტაჟი, როცა მაყურებელი ყველაფერს ხედავს, ნაკლებად შეიძლება გახდეს ხელოვნების საგანი. უფრო მეტი შესაძლებლობა ამ მხრივ, რადიო-რეპორტაჟს აქვს, როცა მაყურებელი კერაფერს ხედავს,

მხოლოდ ისმენს... აი, აქ შეიძლება კომენტატორი (კარგი კომენტატორი) ხელოვნად იქცეს.

პირადად ჩემთვის მთავარი ის ხერხემაა, რომ ერთ-ერთი დამწერები ვიყავი ამ საქმისა, მაგრამ ახლა სოდეს მიზნად არ მქონია ჩემს ძირითად პროფესიად გამხდლა იგი. ფეხბურთი სიგიჟემდე მიყვარდა და მიყვარს და, მაინც, საოცნებო პროფესიად იმთავითვე სხვა დარგი მქონდა შერჩეული. და, ერთ მშვენიერ დღეს, როცა უკან მოვიხედე და კილომეტრებად დასერილი კომენტატორობიდან დაწყებული ოცდაათი განვლილი წელიწადი დავინახე, აი, სწორედ მაშინ, 30 წლის თავზე ვთქვი, ახლა კი დროა ჩემს ძირითად საქმეს — თეატრს მივხედო-მეთქი. ის იყო და ის, 1975 წლის იმ დღიდან „ჩვეულებრივი“ მაყურებელი გავხდი და, რომ იცოდეთ, როგორ დამიწყნარდნევრები და რა ზომიერად სცემს პულსი... ხანდახან...

უმაღლეს ლიგაში რამდენიმე „დინამო“ თამაშობს. არის მრავალი ვარიანტი თბილისელთა გუნდის სხვა სახელწოდებისა. თქვენ რას შემოგვთავაზებდით?

აქ საკამათო არაფერია. რა თქმა უნდა, უნდა შეიცვალოს გუნდმა სახელწოდება. „დინამო“ საკმაოდ აბსტრაქტული ცნებაა, მითუმეტეს ამდენი „დინამო“ ამქვეყნად. უნდა შეირჩეს ისეთი სახელწოდება, რომელიც სასიამოვნოდ მოსასმენი იქნება, მდერადაც და, რაც მთავარია, მნიშვნელოვანი, რაც დიდ პასუხისმგებლობას დააკისრებს გუნდის თვითივე მოთამაშეს. პირადად მე ასეთ სახელწოდებად, ჭერჭერობით ყოველშემთხვევაში მიმჩნია — „იკერია“.

რედაქციაში შემოსული მასალები ერთ საავტორო თაბახაშხამდე ავტორებს არ უბრუნდებათ

ჩ ვ ე ნ ი მ ი ხ ა მ ა რ თ ი: თბილისი, 880007, დადიანის ქ. № 2.

ტ ე ლ ე ფ ო ნ ე ბ ი: მთავარი რედაქტორი — 99-85-81. მთ. რედაქტორის მოადგილე — 72-26-30. მდივანი — 72-44-78, განყოფილებათა გამგეები — 72-26-85, პროზის — 72-26-30, ლიტერატურული თანამშრომლები — 72-47-62, „ცისკრის“ დამატება — 72-17-01, საკორექტორო — 72-43-75.

გალეცა ასაწყობად 22. 5. 81 წ., ხელმოწერილია დასაბეჭდად 10. 7. 81 წ., ჟღერდის ზომა 70x108, ფიზიკურ ფორმათა რაოდენობა 10. პირობით ფორმათა რაოდენობა 14, სააღრ-საგ. თაბახი 15.85, შეკვ. № 1476. უე 08513. ტირაჟი 44.000.

საქართველოს კვ. ცვ-ის გამოცემლობის სტამბა, თბილისი, ლენინის 14.
Типография издательства ЦК КП Грузии, Тбилиси, ул. Ленина, 14.

ფან 60 კპპ.

[Handwritten signature]

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЛИТЕРАТУРНО-
ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ И
ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ
ЖУРНАЛ

«ЦИСКАРИ»

ИЗДАТЕЛЬСТВО
ЦК КП ГРУЗИИ